

ХЪРБЪРТ УЕЛС
ЗАСЕГА
ПОРТРЕТ НА ЕДНА ДАМА

Превод от английски: Сидер Флорин, 1980

chitanka.info

ПРЕДГОВОР-ПОСВЕЩЕНИЕ

Един ден, горе-долу около времето на общата стачка^[1] в Англия, посетих прочутата градина Ла Муртола близо до Вентимилия. Както обикалях това прекрасно място, минах край непозната дамичка, която четеше, седнала в сенчесто кътче. Позата ѝ ми напомня една друга дамичка, която винаги ми е била много скъпа. При четенето тя си водеше бележки на едно листче. Забелязах колко очарователно задълбочена беше в книгата и се запитах какво ли толкова привлича вниманието ѝ. Това не узнах. Не зная коя е била в никога вече не я видях пак. По всяка вероятност е била туристка като мен и съвсем не е подозирала, че е предопределена във въображението ми да стане господарка на цялата красота, от която бе обкръжена. Аз продължих към плажа и седнах там, и както размишлявах за всичко, което ставаше в Англия и в Италия, и по целия свят, този трайно запомнил се образ се смеси с мислите ми, образува нещо като рамка за тези мои мисли и изведнъж историята изпъкна във въображението ми почти в същия вид, в който я предавам тука. Тя неочаквано се превърна в кръв и плът. Голяма част от нея е била доста време в ума ми, без да добие форма и без да се роди. И после внезапно оживя. Аз се върнах у дома и започнах да пиша. Градината в тази книга в никой случай не е копие на градината Ла Муртола, която е била само изходна точка, вдъхновила тази плетеница от впечатления, тази картина на един ум и един свят в състояние на очакване. Напразно ще търсите Ждрелото и Каатинга в Ла Муртола. Но какво ли не расте на това чудно късче огряна от слънце земя и този роман, който посвещавам на истинските собственици на градината с благодарност и с известно извинение заради волностите, които съм си позволил по отношение на техния дом, е само скромна и последна рожба на безграничната му плодовитост.

Х. Дж. Уелс

[1] Общата стачка — най-голямата стачка в историята на английското работническо движение (4–12 май 1926 г.); освен въгледобивачите са участвували повече от 4 милиона работници. ↑

ПЪРВА КНИГА
УТОПИОГРАФЪТ В ГРАДИНАТА

I

ДОМАКИНЯТА ОБЯСНЯВА

Стаята беше дълга и висока — стая с алени драперии и стени от бледокафяв камък, неосветена още от електрическите лампи с червени абажури. В нея имаше две камини в италиански стил, с резба на камък върху издадената горна част; в едната маслинените цепеници не бяха запалени, в другата весело прашеше накладеният преди малко огън, езиците на пламъка му се мятаха радостно и приветствуваха вечерта. Непостланите места по лъснатия с восък под, острите ръбове на масивните мебели, металните украшения и дръжки и голяма бронзова мастилница отвърщаха на тези живи привети с игриво поклащане на отраженията си. Завесите не бяха дръпнати и външният свят, обратно на това интимно червеникаво оживление, изглеждаше много студен, притихнал и далечен. Високият прозорец в единия край гледаше към прочутата градина, която се издигаше стръмно зад къщата, тераса над тераса, полупризрачна сега в здрача с купища, бледи цветове, кипнали като пяна върху стари зидове, с виещи се стъпала, огромни стари делви, грамадни тъмни дървета на подходящи места и безкрай от цветя, събрани накуп и шествуващи в батальони, във фаланги — багрите им още грееха, но прозираха през дълбините на спускащата се синева нереални и тайнствено недоловими, както чезнеха в полумрака. Другият прозорец гледаше към тихото Средиземно море, тъмно ултрамариново в стопяващите се отблясъци на безоблачния залез.

Малка, крехка, тъмнокоса женичка със зелена рокля седеше, свила се замислено в единия ъгъл на дълго канапе пред огъня, стискаше облегалката и беше долепила буза до ръцете си; отраженията танцуваха по огърлицата ѝ, по гривната и обиците и по закопчалките на обувките, галеха хубавите ѝ ръце и светеха в очите. По лицето ѝ се четеше спокойно задоволство. В тази голяма стая тя приличаше на дребна буболечица в чашката на исполинско червено-оранжево цвете.

При звука на стъпки вън в коридора тя въздъхна и с лениво движение се обърна очаквателно към отворената врата зад нея.

Там се появи много изящен дребен, към шестдесет и няколко годишен господин. Побелялата коса, прошарена с кестеняви кичури, бе гладко сресана назад над фино изваяното му лице, което завършваше със спретната заострена брадичка. Той имаше възмургав нежен тен. От пръв поглед бихте казали, че е испанец и че е восьъчен; не беше нито едното, нито другото. Но човек наистина би рекъл, че някой портрет от Веласкес е оставил обичайния си костюм на горния етаж и е облякъл фрак. За миг това приятно видение остана на прага, стиснало белите си ръце с някаква самоуверена скромност и след това пристъпи с непринуден жест.

— А, а! Моята домакиня! — промълви господинът.

Тя му протегна ръка с вяла усмивка и сякаш съвсем не се изненада, че той я пое и целуна.

— Елате да седнете ей тук до огъня — рече жената. — Толкова се радвам, че пак дойдохте при нас, господин Плантаджинет-Бъкн. Погрижиха ли се добре за вас? Ние се върнахме от Монте Карло едва преди половин час.

Господин Плантаджинет-Бъкн бавно обиколи канапето, протегна грижливо гледаните си ръце към пламъците и след съответно размишление предпочете да застане отпуснато до камината.

— Сигурна ли сте, че не съм неудобен?

— Вие тъкмо допълвате компанията. Имаше една свободна стая.

— Тази хубава стая в кулата! Накъдето и да се обърнеш, на изток, запад, север или юг, имаш гледка.

Тя не му обясни, че милата услужлива госпожица Фенимор е била вдигната на крак да го настани, когато се получи неговата телеграма. Мислите ѝ бяха заети с друго.

— Следобед ли пристигнахте?

— Обядвах във влака. Взех един възхитителен автомобил от гарата. Беше боядисан в алуминиев цвят и украсен с флагче с тайнствения надпис „Шел“. И един толкова безкрайно учтив шофьор! Макар че е ден, в който градината ви е отворена за посетители и пътят пред вратите беше задръстен с коли и екскурзионни автобуси, портиер като ме посрещна, като че бях единственото нещо, което им е липсвало, за да бъдат щастливи. Вашият майордом малко остана да ме помилва. Да, Бомбачо с профила на Карузо. Прислугата ви е безупречна.

— Не сте ли видели никой от другите гости?

Той се позамисли.

— Имам известно подозрение. Официално — не. Вашият майордом ми поднесе чай в стаята ми, а след това се поразходих из градината ви и чух да се възхищават от нея на повечето европейски езици, както и на майчиния ми език. Имаше един-двама германци. Може да съм старомоден, но за мен има нещо непълно във всеки европейски туристически обект, където не се чува по някое „prachtvoll“ или „wie schön“^[1]. Изпитвам необяснимо удоволствие от завръщането им. Струва ми се, че може да ме наругаят заради това, но не мога да победя това си чувство.

Домакинята не направи опит да го наругае.

Той изпадна във възторг от някакво цвете със сини класовидни съцветия, което било ново за него. Дамата на канапето не обърна внимание на сините класове.

— Един-двама от тях бяха тука — помисли тя на глас. — Например леди Гризуолд. Тя не иска да ходи в Монте Карло, защото губела там и ума, и дума. А после винаги съжалева, че не е отишла, защото това може да е бил един от щастливите ѝ дни. Не сте ли я видели? Сигурно е отишла на разходка в планината с госпожица Фенимор, за да не се срещне с господин Семпак. Тук беше и господин Семпак.

— Семпак — рече господин Плантаджинет-Бъкн. — Сем-пак?
— И се посъветва с бомбетата на обувките си.

— Да — каза дамата с внезапна нотка на надежда, — господин Семпак. — Очите ѝ вече не бяха толкова замъглени. Тя искаше да узнае.

— В известна връзка...

— Да. Във връзка с какво?

Господин Плантаджинет-Бъкн отклони разговора в друга посока:

— Когато се разхождах из градината... Една личност... Повечето от туристите, които ви посещават, са преходно явление; обиколят градината и си отидат. Или я обиколят два пъти и си отидат. Но това беше един индивид...

Домакинята наведе хубавия си профил в очакване.

— Нещо като свободомислещ проповедник — помъчи се да определи той, като опипваше почвата. — С такава една шапка. И все пак не истински свободомислещ проповедник, поне не от божите свободомислещи проповедници.

Напрегнатото й изражение му подсказа, че е на прав път.

— Да речем, свободомислещ проповедник нито по рождение, нито по образование, не естествен продукт, ами... как да кажа... нарисуван от Огъстъс Джон^[2]! Много фин, но малко неправдоподобен. Крака... безкрайни крака и ръце. Имам пред вид дължината. Като някое дърво. — Той се замисли: — По-недодялан, хм, по-недодялан дори... от Робърт Сесил^[3].

— Да — пророни тя с висок шепот и погледна виновно през рамо към отворената врата зад нея. — *Той е!*

Господин Плантаджинет-Бъкн скръсти ръце и захапа кокалчето на един от пръстите си.

— Значи, *този* е господин Семпак! Видях го. Няколко пъти. Често се срещахме. Колкото повече се мъчехме да не се срещнем, толкова повече се срещахме. Сядахме тук и там в отдалечени кътчета, но съдбата като че ли и тогава ни събираше. Семпак!

— Знаете ли нещо за него?

— Чувал съм за великия господин Семпак, да.

— Пишел книги — опита се да му помогне домакинята.

— *Истински* книги, скъпа госпожо. Не такива, каквито четете вие. Не романи. Книги, които са само книги. Като Сантаяна^[4]. Или Лоус Дикинсън^[5]. Или Бъртранд Ръсел.

— Чели ли сте нещо от него?

— Не. Винаги съм се надявал да се запозная с него и да си спестя това задължение. Казват... Казват, че говорел по-добре, отколкото пишел. Как е попаднал тука?

— Филип се запознал с него. Той го доведе от тези хора в Рокбрюн.

— Защо?

— Филип иска да разбере дали ще има стачка на въглекопачите. Тази стачка много го вълнува.

— Казал ли му го е господин Семпак?

— Филип не го е питал. Засега.

— Мисля, че това не е от темите на Семпак, но човек никога не знае. Може и да хвърли малко светлина на въпроса с някакви странични сведения.

— Досега не се е показал чак много разговорлив — забеляза домакинята, загледана замислено в огъня — В същност... Той май изобщо не приказва.

— Пази репутацията си.

— Съзнателно не се проявява.

— Нещо, което го възпира, е атмосферата.

— Като че ли беше започнал веднъж или дважд. Но може би го прекъсват. Седи ту тук, ту там в градината, проснал тия крака и ръце, уверява, че бил напълно щастлив, и отказва да ходи където и да било. Понякога пише в малък бележник. Мисля, че не се чувства зле, но ми се струва, че от него няма никаква полза.

— Бихте искали да говори?

— На нас тука винаги ни липсва разговор. Много ми се иска да чуя... спор.

— Знаете ли — рече господин Плантаджинет-Бъкн и отново се посъветва с пръстена си. — Какво видях онзи ден? — Той вдигна пръст и го насочи срещу събеседницата си. — Утопии! — рече той. — Съвсем наскоро. Трябва да е било в някое списание. Май че в „Нейшън“. Или в литературната притурка на „Таймс“. Да, спомням си. Четял и пишел за всички утопии в света. Той е утопиограф!

Домакинята сякаш претегли възможните значения на тази дума:

— Но какво общо има това със стачката на въглекопачите?

— Не виждам да има изобщо нещо общо.

Настъпи кратко мълчание.

— На Филип какво ли не му хрумва — забеляза тя.

Господин Плантаджинет-Бъкн свъси вежди:

— Дали утопиограф? Не беше ли утопиолог? Или утопианец? Не е лоша дума: утопианец. Не... беше утопиограф. Четох го в едно от седмичните списания долу, в „Спектейтър“ или „Нейшън“, или „Сатърди“. Бихме могли да насочим разговора съвсем между другото към утопиите и да видим какво ще стане.

— Имаме тука някои, които вечно прекъсват разговорите. Не слушат и току извикат нещо за нещо друго. Нещо направо глупаво. Това може да го отклони от темата.

— Тогава трябва да върнем разговора обратно към темата.

— Вие можете. Но той е труден. Труден е. Те го пренебрегват, а той като че ли пренебрегва тях и заличава всичко в ума си. Когато го прекъснат, той също ги изключва и се занимава с мислите си и с яденето. Но това не му разваля настроението. Тука му харесва. Така казва. Харесва Филип. Харесва Катерин. Струва ми се, че е приказвал малко с Катерин... в градината.

— Леди Катерин е тука?

— Станала е още по-хубава. Разводът я подмлади с десет години. Изглежда двадесет и пет годишна. Осемнадесетгодишна. И — смешно е — тя явно намира нещо привлекателно у господин Семпак. И естествено той намира нещо привлекателно у нея. Съвсем не е от тези мъже, които бих очаквала да бъдат привлекателни за нея. Но, разбира се, ако вземе да го увлече и го накара да говори за неговите утопии или за каквото и друго да говорят, когато остане насаме с него, няма да можем да го накараме да поведе общ разговор. Той ще се е изчерпал.

Събеседникът ѝ беше напълно съгласен с това.

— Трябва да обмислим план на действията — замислено рече той. — Да дадем думата на говорителя. Като развлечение на вечерната трапеза. Какво знаем за него всъщност? Интерес към утопиите. Смятам, че не бива да употребим точно тази дума „утопия“. Не, не знам дали не трябва да намеря това списание долу.

Отдалече долетя звук на високи токчета, потропващи по мраморни стъпала. Домакинята пъргаво се раздвижи.

— Това е Катерин! — каза тя в скоби. — Другите са — тя безизразно ги изброи на пръсти: — някой си полковник Булис. Голям почитател на Джойнсън-Хикс. Исква да организира британски фашисти. Да потискат трудещите се хора и да ги избавят от агитатори и прочие. Обожава Мусолини. Жена му е много мила. Доста прозаична женица, ако я оставите да говори, но безкрайно добра. После има една двойка любители на тенис. Те само играят тенис. Покрай тях Филип става по-добър играч. Това усъвършенствуване ужасно го измъчва, но е решил да го постигне. Колко *страстно* се играе тенис днес, нали? Те се казват Матисън. Тук е и Джефри Райландс, братът на Филип. Така стават четирима. Няма по-добри от тях. Тук е милата госпожица Фенимор. За лейди Гризуолд ви казах. И младите лорд и лейди Тамар. Той е в Женева, върши нещо в Обществото на народите. Такава

симпатична *предана* млада двойка. О, тук е и Пъпи Кларджис и още някой... чакайте да видя... Споменах вече Булио и жена му, нали?...

Потракващите токчета спряха на вратата.

— Лейди Катерин! — промълви господин Плантаджинет-Бъкън.

Висока млада жена с хубава фигура, загърнатата в бледо злато, с тъмна коса, с тъмносини очи, се усмихваше на двамата. Имаше много пленителна усмивка — дръзка, дружелюбна, обезоръжаваща. Широко отворените ѝ очи обиколиха просторната стая.

— Не е ли слязъл господин Семпак? — попита тя домакинята.

А след това, като си спомни изискванията на приличието, пристъпи напред да поздрави господин Плантаджинет-Бъкън.

— Ела да конспирираш с нас, Катерин — рече госпожа Райландс, след като поразмисли за миг. — Господин Плантаджинет-Бъкън казва, че господин Семпак е много увлекателен събеседник. Досега, освен може би пред тебе, не е проявил дарбата си. Хайде, кажи ни как да го накараме да говори довечера.

[1] Prachtvoll (нем.) — великолепно. Wie schön (нем.) — колко хубаво. ↑

[2] Огъстъс Джон (1878–1961) — английски художник-реалист. ↑

[3] Робърт Сесил, граф Солсбъри (1563–1612) — министър през царуването на Елисавета и Джеймс I. ↑

[4] Джордж Сантаяна (1863–1952) — американски философ-идеалист, представител на критическия реализъм, краен реакционер. ↑

[5] Лоус Дикинсън — английски писател, клонящ към социализма (края на XIX в.). ↑

II ПОДХВАЩАНЕ НА РАЗГОВОРА

Те го скроиха тримата помежду си и вечерта се изприказваха чудесни неща — разговор, който достави истинско удоволствие на госпожа Райландс. Беше като разговорите от великите дни на Клаудс и Стануей, в щастливите осемдесети години, когато лейди Елкоу и всичките „Души“ са били млади, лорд Балфур^[1] е бил „Господин Артър“ — за тях ѝ бе разказвала майка ѝ — и хората четели „Ораторство и оратори“ от Робърт Луи Стивънсън с надеждата да подобрят стила си. Господин Плантаджинет-Бъкън се показва съобразителен и ловък, леди Катерин с типична за нея щедрост се отказва в полза на другите от удоволствие, което би могло да бъде нейно, Филип съвсем неочаквано помогна с разумен въпрос, а лорд Тамар с два. Господин Семпак, веднъж подхванал разговора, доказа, че като събеседник отговаря на голямата си слава — умееше да заинтересува, да осведоми, да допусне други да се изказват, като ги караше същевременно да спазват ред, и вечерта бе извънредно занимателна и съвършено различна от всички други вечери на трапезата на госпожа Райландс в Каза Тераджена.

Имаше трудни моменти. Двойката Матисън беше явно объркана и разтревожена от подсиления и упорит стремеж към такива велемъдри теми като какво ще стане със света, какво би могло да се направи да стане със света и как би могло да се направи да стане. Погледите им се срещаха със съвсем очевиден протест срещу такива „глупости“. Предишната вечер бяха прекарвали много добре: бяха сравнявали бележките си с Джефри Райландс и Пъпи Кларджис за различните тенис кортове на Ривиерата и се провиквали „О, това е нещо екстра, дума да няма!“ или „Това се казва настилка от сгурия!“ и изразявали мнения за глезените на госпожица Уилс и ужасното, скандално пререкание за топките, и дали Сузан наистина някога ще се омъжи — приятни, разумни неща, както им се струваше. Сега бяха останали настрана. Не можеха да се присъединят. И нито Джефри, нито Пъпи можеха да им помогнат. Четиримата бяха пръснати между

„интелектуалците“. Полковник Булис беше заинтересован — положително заинтересован, макар и по враждебен начин, но заинтересован. Веднъж той прекъсна разговора. И госпожа Булис се впусна да разправя как същия ден долу във Вентимилия направила опит да спаси едно магаре от изтезанията на човек, който не бил негов собственик и който всъщност не го изтезавал и вероятно изобщо не е знаел за съществуването на магарето, преди тя да му обърне внимание, и колко мили били всички наоколо и взели нейната страна, когато човекът започнал да я нагрубява. Беше заговорила неочаквано и без всякакъв повод.

— О — възкликна тя изведнъж, — толкова смешно нещо!

Но това беше някаква чужда намеса и тежкият разговор продължи, преди още тя да беше свършила.

Тежкият разговор се възстановяваше след всяко прекъсване и взимаше връх над всичко, което би могло да го провали в немощното му начало, и се издигна до висота, представляваща голям интерес. След вечерята и една кратка пауза мъжете се качиха горе и след като неинтелектуалните бяха отстранени към масите за бридж, заинтересованите от себе си се събраха около камината и продължиха разговора. Те продължиха разговора, той пожъна голям успех и дребничката госпожа Райландс си мислеше, че дори лейди Елкоу и лейди Сасун, тези ярки звезди в спомените на майка ѝ, не са могли да ръководят по-добър от него. И в полунощ те още говореха: господин Плантаджинет-Бъкън говореше, Катерин говореше, съпрузите Тамар бяха заинтересовани (освен ако тя се е преструвала чак толкова добре), Филип не изпускаше нито една дума — какви неочаквани качества можеше да прояви Филип понякога, — госпожица Фенимор попиваше всичко. Но тя беше способна да попие каквото и да е: това беше нейната роля. Дори полковник Булис всеки път, когато беше мор, идваше и слушаше, а той беше повечето мор с такава постоянно активна партньорка в анонсите.

Чудно беше колко разнообразен и все пак съществен бе големият разговор, как темите му се отклоняваха насам-натам и се преплитаха, и оставаха част от общата тема. Госпожа Райландс си спомни фраза, която господин Плантаджинет-Бъкън бе употребил за някаква музикална пиеса: „катедрала от звуци“. Това беше катедрала от идеи.

Готическа катедрала. Във всичко казано имаше своеобразна свобода и въпреки това то беше част от цялото.

[1] Балфур, лорд (1848–1930) — държавник, лидер на консервативната партия, министър-председател (1902–1905), един от организаторите на антисъветската интервенция (1918). ↑

III ВРЕМЕ ЗА ЛЯГАНЕ

Тази вечер бе безкрайно интересна, великолепна, паметна, но макар духът да може да бъде безмерно окрилен, плътта е често слаба.

В полунощ госпожа Райландс изведнъж изгуби сили. До самия този преломен момент вниманието ѝ бе приятно съсредоточено и после внезапно отслабна. Тя в миг се отпусна и силите ѝ секнаха. Обзе я умора и непреодолимо желание да приключи, да сложи край на големия разговор и да си легне. Нямаше преходно състояние. Все едно, че някакъв часовник бе ударил внезапно в главата ѝ. Ударите му казваха: „Стига! Достатъчно си слушала. Имаше достатъчно интелигентен вид. За всички е било достатъчно. Изпрати ги да си легнат и върви си легни и ти.“

Тя седеше на един от пиедесталите, поставени от двете страни на камината, и нищо в замисленото ѝ одобрително изражение не издаде бързата вътрешна промяна. Преди един миг беше доволна домакиня, която се радваше на гостите. Сега чакаше като убийца, дебнеща момента да нанесе удара, и душата ѝ беше изпълнена с враждебност. А те продължаваха: господин Семпак говореше, господин Плантаджинет-Бъкън и Катерин също, съпрузите Тамар слушаха с интерес (освен ако тя се преструваше чак толкова добре), Филип не изпускаше нито една дума и госпожица Фенимор попиваше всичко. Те можеха да продължат още *с часове... с часове!*

Госпожа Райландс измисли нещо. Измисли го в един миг. То проблесна в ума ѝ завършено и точно. Ще го поръча веднага щом отиде в Лондон и ще го донесе със себе си тука идущата зима. Масивен бронзов часовник, който да отива на голямата мастилница на масата. Той ще трябва да бие само веднъж на ден. На всеки двадесет и четири часа ще бие бавно, внушително, тежко — полунощ. Никога нещо друго. Полунощ. Или може би, за да им го набие в главите, четиринадесет или петнадесет пъти. Или двадесет и четири звучни и плътни удара. Часът за гасене на светлините. Защо никой не се е сетил за такива часовници преди? И понякога човек да може да го нагласи, а

понякога да го завърти назад или ако има някъде някое малко копче, което да може да натисне или да накара Филип да го натисне, без някой друг да го забележи, да го направи да не бие... Или да прати всичко по дяволите, като го накара да бие.

При обикновени обстоятелства бриджорите започваха да приключват играта, за да вървят да си лягат, още преди единадесет и половина, но тази вечер бриджът като че бе омагьосан. Той създаваше фон от приглушени звуци за големия разговор. Всички се надпреварваха там; това беше съвсем ясно: духовете се бяха разгорещили и играта продължаваше упорито с огромни лавини от наказания, които безкрайно увеличаваха пасива. Откъм госпожа Булис и лейди Гризуолд долитаха приглушени думи на остър спор. Всички бяха стигнали до неудържима омраза към партньора. На другата маса Джефри весело губеше срещу двойката Матисън, които водеха много прикрита игра, а Пъпи ставаше все по-язвително духовита. Кой седеше там, закрит от купата с рози? Господин Холбоулин, партньорът на госпожа Булис. Госпожа Райландс беше забравила тъкмо него, когато изброяваше гостите си на господин Плантаджинет-Бъкън. Защо всички винаги забравяха господин Холбоулин? Мисловният поток на госпожа Райландс се пресече. Тя си даде сметка, че нещо я е стиснало за бузите и гърлото, нещо, което, тя знаеше, трябва да превъзмогне, едно стягане на мускулите. Тя тъкмо навреме си ухапа пръста и възпря прозявката и тогава с голямо усилие се съсредоточи отново върху големия разговор. Сега говореше господин Семпак и й се стори, че говори така, сякаш в стаята няма никой друг освен лейди Катерин. Дали така й се струваше? Удивително беше как тези свършено различни хора се привличаха. А те безспорно се привличаха. Когато господин Семпак поглеждаше лейди Катерин, очите му блясваха.

Изумително беше господин Семпак да привлича коя да е жена. Беше толкова различен от Филип. Колко добре го беше описал господин Плантаджинет-Бъкън. Разбира се, сега, с фрак, не приличаше чак толкова на свободомислещ проповедник, но въпреки това беше невероятно недодялан. Господин Плантаджинет-Бъкън много остроумно се беше сетил за лорд Сесил. Господин Семпак наистина беше по-недодялан от лорд Сесил; много по-недодялан. Колко наблюдателен е господин Плантаджинет-Бъкън! И каква проникателност и интуиция от негова страна — нали е американец —

да го нарече Робърт Сесил! Недодялан ли? Да, господин Семпак беше най-недодяланият човек, когото беше виждала. Той стана чудовищен, когато се вгледа в него. Превърна се в черно петно на сцената и почти не приличаше на човешка фигура. Лактите и колената му ѝ напомняха крава, също както лактите и колената на Филип винаги ѝ напомняха котка. Замислената поза ѝ даваше възможност да разгледа крака му, увисналия далече напред крак, както беше седнал дълбоко в канапето. Беше праметнал крак върху крак и този, по-горният, като че беше протегнат за преглед. Той се поклащаше насам-натам, сякаш си просеше да го разкритикуват. Обувката му ѝ напомняше кораб за превоз на добитък, пригоден за пътническа служба. Чорапите му бяха се смъкнали на гънки върху глезените. Вероятно човекът, когото всички слушаха като оракул, досега не знаеше, че на света има жартиери. Оракул, който никога не е чувал за жартиери! Това беше напълно възможно. Мъжете са невероятно глупави — особено интелектуалните мъже — по отношение на всичко в света, което е от практическа важност. Не умеят да се възползват дори от това, което знаят, докато една жена умее да се възползува дори от онова, което не знае. Те не знаят кога да спрат. Или — изведнъж добави тя — спират прекалено рано. Над чорапа се виждаше ивица доста космата кожа, а над нея тънък ръб на егерово бельо. Небоядисано, чисто вълнено и малко оръфано бельо. А Катерин го намира привлекателен!

Много вероятно, ако никой не се грижеше за Филип. Не, това беше невъзможно. Той беше като някакъв друг вид животно. Щеше да си дърпа чорапите нагоре инстинктивно.

С изражение на съсредоточено внимание госпожа Райландс загледа лицето на госта си. Никой не би се досетил по спокойния ѝ поглед, че разумът ѝ не работи и с него се разпорежда само едно дяволче.

Костите му — отбеляза това дяволче — направо вилнееха под кожата, когато говореше. Как можеше човек да нарече такива черти? Неправилни? Като с брадва изсечени? Все едно, че гледаш хубаво лице в криво огледало. Приличаше на една от тези скали, в които хората намират прилика с някакво лице. Имаше своеобразна сила, масивност. Брадичката. Това беше здрава брадичка, от тези брадички, които у някои хора достойно съперничат с бомбе на обувка.

Госпожа Райландс изпита за миг чувството, че заспива. За какво беше мислила? За брадичката му, за брадички и бомбета на обувки... Мисълта ѝ беше, че брадичката му прилича на бомбе на солидна обувка, не с остър връх. Всъщност беше двойна брадичка. Не двойна увиснала, не затлъстяла, а раздвоена встрани. „Цепнати“ ли ги наричаха? А за носа му можеше да се каже, че е хубав — различен от двете страни, но хубав и от едната, и от другата. Много волеви нос, но доста труден да се заключи нещо по него. И голям! Като носа на господин Гладстон към края на живота му. Защото носовете на хората растат — стават все по-дълги и по-дълги — цял живот. А този нос... докъде ли щеше да стигне? Имаше нещо замислено в тези хлътнали очи с надвиснали над тях вежди, а бръчиците правеха израза им благ и шеговит. Но защо никой не казва на такъв човек да си подстриже веждите? Не е необходимо да има такива вежди, съвсем не е необходимо. Несресани. Рошави. Отделни косми и по бузите. Лице, което трябва да се оплеви. Не ѝ се искаше да погледне ушите — беше я страх. Трябва да се заеме с него някоя жена. Но не Катерин. Това би било „Хубавицата и страшният звяр“. Колко безразсъдна е Катерин!... Винаги е била!

Гласът му не беше неприятен. Може би тъкмо гласът му привличаше Катерин.

Той казваше:

— Работа. Трябва да работим зарад работата, а щастието да бъде за нас като диво цветенце в полето. Някой ден хората ще отглеждат щастието си в градини, безброй видове прекрасни щастия, щастия в оранжерии, щастия през цялата година. Засега...

— Засега — повтори с назидателен тон лорд Тамар. Само тази дума. Той всъщност гледаше господин Семпак с уважение. Този човек привличаше и него. Емоционалният отклик на лейди Тамар бе също много убедителен.

Но за какво говореха те? За нейната градина? За щастие в саксийки, щастие, разсадено в лехи? Госпожа Райландс премигна, за да се увери, че е будна.

Настъпи смълчаване и тогава се обади господин Плантаджинет-Бъкън:

— Виждам, че целият ми живот е протекъл под знака на засега. Всичко е било засега... Живял ли съм? Вие ме карате да се питам.

Нима само съм пропилявал живота си, без да стигна по-далече от засега? — Той замълча и като че беше малко недоволен от това, което бе казал. — Всичко на вятъра! — въздъхна той.

Това прозвуча ужасно умно. И доста тъжно, по един блестящ начин. Но какво значеше, това беше съвсем друг въпрос. Тя отдавна беше загубила нишката. Глупава работа! Госпожа Райландс преодоля дрямката, за да се усмихне лъчезарно на господин Плантаджинет-Бъкн. Така или иначе, те като че ли стигаха до някакво заключение и тя сметна, че трябва всякак да го насърчи. После, взела внезапно решение, се изправи. Не можеше повече да търпи този разговор. В края на краищата това беше неин дом. Двете групи бриджори далече в другия край на стаята ѝ се притекоха на помощ, позакъснели като Блюхер^[1], но се притекоха.

— Манш! — провикна се Пъпи. — И двестата и петдесет ни спасяват във всеки случай! Добре изкарахме, драги партньоре!

Голямо раздвижване на столове. Бриджорите стават от местата си. Господин Плантаджинет-Бъкн също се изправя. И лейди Тамар се изправя. Всички си тръгват, слава богу! Филип съвсем без нужда води полковник Булис към питиетата на далечната маса. Господин Холбоулин тръгва подир полковник Булис, дискретно, но непоколебимо като поинтер подир шотландски териер. Изведнъж мъжете се сещат, че Пъпи иска чаша уиски, господин Холбоулин се дръпва настрана и полковник Булис сипва колкото ѝ се полага с такъв вид, сякаш е посегнал към табличката единствено с тази цел. Другата табличка? С другата табличка всичко е наред. Джефри сипва лимонада за лейди Катерин.

Сега му беше времето за домакинята да каже: „Тази вечер водихме чудесен разговор, господин Семпак. Вие сипете идеи, както елата цветен прашец.“

Беше намислила това в паузата след вечерята, когато всички жени казваха какво ли не за него. Той наистина сипеше идеи. Госпожа Райландс беше си го повторила няколко път, за да се увери, че още го помни. Но това, което каза, беше:

— Вие сипете цветен прашец, както елата сипе идеи. Надявам се, че ще спите добре, господин Семпак, и няма да чувате чак много морето.

Тя изрече малката си фраза доста бързо и механично, понеже я беше повтаряла твърде много, докосна костеливата му ръка, подари му най-сладката си усмивка и си тръгна, докато той ѝ се кланяше. В коридора даде воля на сдържаната прозявка и това блаженство малко остана да ѝ изкълчи изящната челюст.

Чак когато се събличаше, изведнъж си даде сметка какво беше казала. Не е възможно! Но беше сигурна напълно, че е било така. „Елата сипе идеи“ или каза „метлата...“? Как ли го е разбрал? Може би сега, с това безкрайно сериозно изражение на това безкрайно сериозно лице, той го повтаря горе в стаята си.

Дори да се заплачеше, нямаше надежда да накара Филип да разбере за кое се смее. Затова тя само се смееше и смееше. И тогава Филип я грабна в прегръдките си и я зацелува, зауспокоява и тя пророни една-две сълзи без никаква особена причина, а Филип бе толкова мил, настани я криво-ляво в леглото и тя заспа.

Последното нещо, което чу, бе Филип да се самоупреква:

— Трябвало е да те пратя по-рано да спиш, женчето ми. Съвсем си се изморила.

[1] Блюхер, фелдмаршал (1742–1819) — командувач пруско-саксонските войски, разбил Наполеон при Ватерло (1815). ↑

IV ВЕЛИКИЯТ ВЕК, КОЙТО ИДВА

На мнозина слушатели големият разговор, подхванат в Каза Тераджена от господин Семпак, щеше да се види много по-малко чудесен и оригинален, отколкото на госпожа Райландс и групата млади хора около нея. Защото в края на краищата той, кажи-речи, не беше нещо повече от изброяване и сглобяване на главните градивни предложения за уреждане на човешките дела, натрупали се в такова множество през последните няколко десетилетия. Той не се виждаше ни най-малко чудесен на господин Плантаджинет-Бъкн, макар и да си признаваше, че му е бил интересен и забавен. Господин Плантаджинет-Бъкн беше съвсем сигурен, че е чувал всичко това и преди, но, от друга страна, както повечето висококултурни и европеизирани американци, беше приучил себе си да гледа по този начин на всичко, леко да се усмихва и да дава това да се разбере мълком, със своеобразна подчертана дискретност. Знаеше, че ако има нещо забранено за американеца, то е да бъде наивен. За да запази своето положение, американецът не бива да допусне да го заподозрат в такова нещо. Не бива никога да бъде наивен, никога да не се изненадва, никога да не бъде искрен. Само с най-неотстъпна прикритост, най-настойчива уклончивост, с изтънчена изисканост, подкрепена с желязна решителност, и цинизъм, на който никога не липсва пълнота, може да се надява да докаже колко безкрайно далече е той както от дървената колиба в горски пуциначи, така и от Белия дом, и да запази чувството на собствено достойнство сред префинеността на Европа.

Така господин Плантаджинет-Бъкн играеше ролята на не чак много необходим суфльор на господин Семпак, помагаше му дискретно в трудни моменти и отброяваше на пръсти доводите му с вид на човек, напълно готов за какво ли не.

Основният довод на господин Семпак, върху който бяха изградени всичките му други доводи, беше обобщаващото и необоримо изявление за преходната и краткотрайна природа на

институциите, обичаите и привичките, обноските, похватите и средствата, сред които живеят той и събеседниците му. И господин Семпак не само притежаваше способността да не е всъщност частица от всичко това самият той, да се пренася назад, преди те да са съществували, или напред, когато те ще са отминали, но да налага същото качество на относителна трайност върху мислите на слушателите си. Притежаваше качеството не толкова той да бъде скоропреходен, колкото да седи със слушателите си и да наблюдава как всичко друго минава край тях.

Човешкият ум се очертаваше като относително безсмъртен сред всичките мимолетни неща. Тази прекрасна къща се превръщаше в нещо като палатка, която ей сега ще бъде прибрана и отнесена, а прочутата градина — в огромен букет цветя, донесен от всички краища на земята само за да го погледат и да му се порадват за малко, а след това да повехне и да бъде разпръснат. Къщата бе построена около сарацинска стражева кула, послужила за стожер; навред, докдето стигаха основите ѝ, затрупани отломки от полиран мрамор, бюстове и изпочупени провинциални статуи напомняха за римските ѝ предшественици, но щом ги допреше Семпак, тези мраморни богове и императори се превръщаха в купчина смет, останала от последния наемател, накъсани снимки и стари разписки. Виа Аурелиа прорязваше дълбоко землището между високи стени и при един мост, където градината минаваше през този исторически дол, някой беше сложил камък с надпис, за да напомня, че на една или друга официално установена дата тука е минал еди-кой си император и еди-кой си папа, Николо Макиавели и Наполеон Бонапарт. Тези видения едва ли изглеждаха по-далечни от записите в голямата подвързана с кожа Книга за посетителите в хола за предстоящи посещения, господин Гладстон и крал Едуард VII, австрийската императрица и господин Кейр Харди^[1].

От време на време при разни промени в градината бяха изравяли надгробни плочи, които са стояли край пътя. Една, надписана съвсем просто „Амена Луцина“ — само това и нищо повече, приличаше на нежна, току-що отронена въздишка. Госпожа Райландс я беше сложила изправена пак в оградено кътче с трева и пурпурни цветя. Хората говореха там за Луцина, сякаш тя все още можеше да ги чуе.

Всичко тръпнеше в очакване на по-нататъшни преобразования, защото италианците имаха грандиозен план да възкресят полузаличените следи на Виа Аурелия като съвременен автомобилен път — продължение на Гранд Горниш. Всичко минаваше отгук и всичко отминаваше: модното в живота и в дома, у хората, в схващанията; то като че ли наистина минаваше твърде бързо, ако времето се мереше с мащаба, приложим за тези полуизровени скелети на кроманьонци^[2] и грималдийци^[3], сложени сега грижливо под стъклени похлупаци в голямата пещера на Роше Руж, която едва се виждаше от прозорците на трапезарията. Тази огромна пещера бе още черна от пепелта на праисторически огънове, почти толкова явни, колкото следите от вчерашен пикник. Дори и странният предшественик на човека с грубо одяланите му с кремък колове беше тука онзиденшно явление. Неговите оръдия на труда бяха пръснати и останали в по-дълбоките наносни пластове в пещерата като играчки на някое току-що изпратено да спи дете. С един замах на голямата си ръка господин Семпак можеше да обхване цялото протежение на човешката история.

— Утопиите, казвате, отричат това, което е сега — рече господин Семпак. — Че и вчерашният и утрешният ден отричат това, което е сега.

Той накара госпожа Райландс да се почувствува като човек, стреснал се от сън в купе на експресен влак, което в съня си е виждал като къща.

Полковник Булис трябваше да чуе, че милата му Британска империя е просъществувала едва един човешки живот.

— Тя значително се разшири с идването на параходите — каза господин Семпак; — тя се крепи на параходите. Колко ли още ще трае параходът?

Преди парахода тя обхващала само смалилите се останки от империята на Джордж III. По-голямата част от Америка била загубена. Английското владичество в Индия било търговско владение, по-малко от една трета от сегашните му размери. Канада, Капщат били крайбрежни колонии.

Полковник Булис беше от тази разновидност англичани, които вярват като в един от черковните догмати, че английското знаме „не е отстъпвало хиляда години в бой и бури“ от 1800 година насам. Ако

някой му кажеше, че звездното щатско знаме е по-старо от английското, той би могъл да го убие. Империя на парахода! Ами Нелсън^[4] и бойният флот? Ами Източноиндийското дружество^[5]? Ами Рали^[6]? Ами битката при Ажанкур^[7]? За миг го облада желание да скочи и да убие господин Семпак, но тъкмо тогава даваше своя анонс, а човек трябва да върши най-важните неща на първо място.

И докато караше уважението към всичко признато за сила да заприлича на самоизмама на деца, твърде незрели още, за да си дадат сметка за реалността на силата, господин Семпак същевременно разви идеята за най-чудновати и най-дръзки нововъведения за начина на човешкия живот в кръга на това, което бе непосредствено осъществимо. В миналото човешкият род бил тласкан напред от промяната; сега му била дадена властта сам да прави промените. Той не проповядваше настъпването на Великия век — приемаше го като нещо естествено. Оставяше на скептика да докаже защо той няма да настъпи. Разглеждаше напредъка и задълбочаването на науката като нещо неизбежно. Засега толкова малко хора правят това. Напредъкът на науката можел да се забавя или ускорява, но как можело да се спре развитието ѝ? И как можело непостоянните прищевки на хорската глупост да устояват вечно на непоколебимия устрем към това непрекъснато растящо, непрекъснато задълбочаващо се просветление? У недодялания господин Семпак, седнал дълбоко в ниското канапе, нямаше никакво пророческо фантазьорство. Той караше другите да изглеждат фантазьори. Той просто молеше всички да бъдат логични.

За известно време разговорът се занимаваше с главните перспективи на това хилядолетие, което господин Семпак разглеждаше толкова спокойно като вероятно и може би неоспоримо постижение за злочестия и объркан човешки род. Той прояви безкрайно, вбесяващо търпение. Една вечер, така да се каже, в човешкия ум се родила мисълта сами да се разпореждаме със съдбините си. Имало ли е утопии преди дните на Платон? Господин Семпак не знаел. И представата за своеволни и съзидателни промени била все още чужда и непонятна за повечето хора. Намирали се предостатъчно такива, които могли да имат подобна представа не повече от тази на заек. Големите му сиви очи се поспряха за миг върху полковник Булис и замислено се насочиха към семейство Матисън.

— Въпросът е как да се справим с тях — помисли на глас госпожа Райландс, като проследи погледа на големите сиви очи.

— Те всички ще умрат — обади се лорд Тамар.

— И още колко ще се родят — каза Филип, следвайки собствените си мисли, без да долови за кого се отнасяха горните забележки.

— Човек не се съветва с котката, когато си сменя жилището — забеляза господин Семпак.

— Но дали такава потайност е точно това, което може да се нарече... демокрация? — попита господин Плантаджинет-Бъкн с престорен протест.

— Човек дори не изпъжда котката от стаята, когато обсъжда възнамеряваните промени — отговори господин Семпак и приключи с демокрацията.

Едва в днешните дни предстоящите намерения на човечеството ставали достатъчно ясни и пълни за нас, за да можем да мечтаем за някакво организирано и пълно усилие да ги осъществим. Ранните утопии никога не са претендирали да бъдат нещо повече от предложения. Твърде често смекчени с предразполагащ смях. Но през последните две столетия човешкото въображение стигнало до необятни свободи. Кроежите ни ставали все посмели и по-всестранни. Всеки интелигентен човек, лишен от мании, не можел да не вярва, че световно политическо единство е не само възможно, но и желателно. Всеки, който разбирал от тези въпроси, бил на път да си даде сметка, че светът има нужда само от един вид пари, а не толкова много валути, и щял да бъде безгранично по-богат и по-добре, ако се управлявал като единна икономическа система. Това били нови идеи, също както някога идеята за околотско плаване била нова идея, но те се ширели, те щели да се разпространят.

— Обаче как ще се осъществят на дело? — запита младият мъж от Женева.

— Това ще дойде. Лабораторията, в която вие работите, е едва първата от многото. Обществото на народите е само първи проект за предварителен опит.

Лорд Тамар прояви пристрастно разположение към своето Общество на народите. Той го смятал за нещо повече от това.

Парламенти на нациите, каза господин Семпак, не водели към разрешаване загадката на войната. Всяко разногласие подновявало възможността да избухне война. Всеки траен мир в света е бил и занапред трябвало да бъде мир, поддържан от едно правителство. Когато хората говорили за „Pax Romana“^[8] и „Pax Britannica“^[9], те имали пред вид една върховна власт. Всяка върховна власт имала за предпоставка вътрешен мир; всеки вътрешен мир предполагал осъществена върховна власт. За „Pax Mundi“^[10] можело да има само една върховна власт. Било малко трудно за хора, израснали под знака на старите традиции на нацията и империята, да го разберат и да приемат последиците; но винаги имало идващо на смяна ново поколение, готово да погледне сериозно на новите идеи. Хората виждали историята в нова светлина и политическите им представи се прераждали. Пътят към този последен мир можел да бъде дълъг и труден, но не толкова дълъг и труден, както предполагали толкова много хора, забили нос във вестниците.

— Да можеше човек да го повярва... — въздъхна лейди Тамар.

Господин Семпак остави политиката и икономиката със сигурната си надежда за единна световна държава и единна световна търговия, изгряла благосклонно в интелектуалните им небеса, и заговори за отражението на научния ред в човешките дела върху индивидуалния живот. Удивително било, мислел си той, колко малко внимание обръщат хората на това, което им разкриват медицината, физиологията и психологията. Но тези неща стигали до тях само през мъглата на извращението така окарикатурени, че губели всякакво практическо значение, преобразени като глупави хрумвания на една класа чудновато надарени ексцентрици. Имало дълбока пропаст между човека на науката и обикновения човек — пресата. Така че общата маса не подозирала избавлението от болка и умора, притока на сила, регулирането на една или друга смущаваща функция или пречещата слабост, които би могла да ни предложи тази наука още сега.

Още по-малко би могла тя да си представи запасите от енергия и свобода, които ни предричат тези първи постигнати резултати. Съвременната психология, съвсем неподозирана от масите, подготвяла почва за образование, което щяло да освободи хората от тежкото бреме на обичайната и вродена самоизмама; тя откривала пътя към по-пълнокръвен и по-съдържателен обществен и политически живот.

Моралната атмосфера на света, също както и броят на населението и гладът на света се поддавали на регулиране — когато хората смятали за целесъобразно да ги регулират. За миг или два, докато господин Семпак говореше, на госпожа Райландс се стори, че в стаята са нахълтали духове — високи, внушителни, дружелюбни същества, предварили времето си на човек на бъдещето, щастливи, мъдри и могъщи. Те сякаш бяха дошли да посетят миналото в Каза Тераджена, както тя бе понякога посещавала костите на починалите в пещерите на Роше Руж. Защо бяха дошли в стаята? Дали защото тези дружелюбни и пряко заинтересувани посетители бяха рожби на мислите, които будеше този задълбочен разговор?

— Няма никаква неумолима необходимост човекът да се подлага на каквито и да било мъки — каза господин Семпак; — абсолютно никаква. Няма никакво безусловно основание всяко новородено дете да не се ражда щастливо за един живот, изпълнен с енергия, интерес и благополучие. И да има такова основание, аз не съм чул за подобна необходимост. Кажете ми каква е тя.

— Бомбачо е католик — каза господин Плантаджинет-Бъкн, като погледна през рамо, за да се увери, че в стаята нямаше слуги. — Той вярва, че е имало грехопадение.

— А ние вярваме ли? — попита господин Семпак.

Пъпи Кларджис с цигара в уста направи скришна гримаса на Джефри, но доктрината на грехопадението бе отмината без разисквания.

— Защо тогава никой не е щастлив сега? — попита госпожа Булис.

— Второстепенни причини — заяви господин Плантаджинет-Бъкн. — Може и да няма непреодолима пречка за един земен рай, но все пак трябва да намерим пътя към него.

— Това отнема много време — забеляза Филип.

— Всичко, което е по-дълго от един човешки живот, е много време — каза господин Семпак. — Но запомнете, че за всички практически цели, щом минете тази граница, няма срок, който да е много по-дълъг от всеки друг.

Господин Плантаджинет-Бъкн помисли за миг и се съгласи сърдечно, сякаш бе срещнал отдавна загубен приятел, но в първия

момент това се стори на госпожа Райландс като доста неприятен опит да обясни Айнщайн.

— Няма значение дали ще потрябват за това шест поколения или шестстотин — забеляза господин Плантаджинет-Бъкн.

— Освен за самите поколения — обади се Филип.

— Но кой иска този свят на дървени философи? — чу се възмутеният глас на Джефри.

— Например аз — отговори господин Семпак.

— Той би ме отегчил до смърт!

— Мнозина от нас са отегчени до влудяване от сегашното положение на нещата. И мнозина други ще стигнат до същото. Прогресът винаги е бил сражение на отегчените срещу доволните и безнадеждните. Ако ви харесва този свят с неговите болести и разочарования, неговият робски труд, домогвания и незадоволени нужди, безкрайните му разпри и безсмислена тирания и жестокост, дребнавостта на сегашните му занимания — толкова грозно противопоставени на безмилостното и страхотно насилие, към което той явно върви, ако ви харесва този свят, казвам ви: защитавайте го. Но аз искам да го оставя в миналото колкото мога по-пълно и колкото мога по-скоро, преди да се е превърнал в кошмар. И затова ще бъда против вас. Аз съм за прогреса. Аз вярвам в прогреса. Да работя за прогреса, за мен е най-реалното нещо в живота. Ако някой дойдеше да ме извести и ми кажеше с абсолютна убедителност за мен: „Това е то. Не може никога да стане по-добре“, не бих продължил да живея този живот и двадесет и четири часа.

Джефри като че ли нямаше готов отговор. На лицето му се изписа упоритото изражение на ученик, комуто четат морал. Този човек, да го вземат дяволите, умееше да говори. И се отпусна тъкмо на вечеря! Дълги изречения! Книжни изрази! Нямаше да има разлика, ако Филип беше довел някой уличен проповедник. Уличен проповедник — ето какво е той! Така трябва да го наречем! Джефри кимна, като човек, който иска да каже „Чували сме всичко това!“, и много делово посегна към маслото. Човек трябва да си похапне масълце, каквито глупости и да му разправят. Нима ще го карате да чака, докато свършат всички тия разглаголствувания, та да си вземе масло!

— Няма чак толкова много за какво да спорим в един свят, който може да ни подари такъв залез, какъвто имахме тази вечер, според

мене — каза господин Плантаджинет-Бъкн. — Тази просторна стая!
И всичките тези прекрасни цветя!

— Но залези и цветя ще има в кой да е човешки свят — забеляза
господин Семпак.

Господин Плантаджинет-Бъкн малко закъсна с отговора си, но
той доведе до задълбочени философски спорове; господин
Плантаджинет-Бъкн си го хареса и беше доволен.

— Но може би на един не чак толкова тъмен фон, че да можем да
им се възхищаваме — каза той.

[1] Кейр Харди (1856–1915) — деятел на английското
работническо движение, основател и лидер на независимата
работническа партия. ↑

[2] Кроманьонци — предшественици на бялата раса (по името на
пещерата Кроманьон, Франция, където са намерени останки от тях). ↑

[3] Грималдийци — от Грималди, генуезка династия, царувала в
Монако до 1715 г. ↑

[4] Нелсън, адмирал (1758–1805) — прославен английски
военачалник, разбил френския флот при Абукир (1798) и франко-
испанския флот при Трафалгар (1805), където бил смъртно ранен. ↑

[5] Остиндийско дружество или „Джон Къмпани“ — голямо
търговско д-во, съществувало от 1600 до 1958 г. ↑

[6] Рали, сър Уолтър (1552–1618) — военен, мореплавател,
писател; обвинен в предателство и обезглавен. ↑

[7] Ажанкур, Сев. Франция — по време на Стогодишната война
Хенри V Английски разгромява там френската армия (1415). ↑

[8] Pax Romana (лат.) — „Римски мир“, период на принудително
наложен мир в Римската империя от Траян до н.е. ↑

[9] Pax Britannica (лат.) — подобен период в английската история.
↑

[10] Pax Mutidi (лат.) — световен мир. ↑

V

ПРЕДСТАВАТА ЗА „ЗАСЕГА“

След като се качиха от столовата горе, когато всички членове на компанията, които живееха с настоящето и бяха доволни от него — полковник Булис и жена му, семейство Матисън, Джефри и лейди Гризуолд, Пъпи и господин Холбоулин, — се отделиха и отидоха да потърсят щастие в бриджа, разговорът около господин Семпак за неговия бъдещ велик свят на мира, справедливостта и труда се насочи главно към пречките и затрудненията, които все още лишаваха хората от обещаните щедрости на живота. Постоянството на творческия му устрем изглеждаше на госпожа Райландс геройско, но с него се смесваше търпение, което за нея бе почти нечовешко.

— Във всичко това има елемент на време — каза господин Семпак. — В един вестник долу видях съобщение за конференция на някаква политическа организация, май беше Независимата лейбъристка партия, и тя приела за свой лозунг с голямо въодушевление „Социализъм в нашето време“. Във вестника беше напечатан с големи заглавни букви. Какво са искали да кажат с това? Празни приказки? Нещо, с което да привлекат младежта? Или истински план да променят този свят на конкуренцията, да променят духа му, заплетените му, неопределени и често непроследими методи за двадесет или тридесет години? Да завъртят на сто и осемдесет градуса общите насоки на биологията за такъв кратък срок? Да хванат за гушата природата и традицията и да победят от първото посягане? Малка групичка зле осведомени хора. Фантастично! Да повярваш, че е възможно да се победи тъй скоро, е също такъв абсурд, както да не вярваш в промяна изобщо.

От масата за бридж долетя далечен възглас: „Правилно! Правилно!“

— Внимавайте в картите, господин партньоре! — укори гласът на лейди Гризуолд.

Полковник Булис вече не се обади.

— И все пак всички тези промени ще бъдат извършени и може да бъдат извършени много по-скоро — сигурен сам, че ще бъдат извършени много по-скоро, — отколкото повечето от нас предполагат. Промените в хорските дела настъпват с едно ускорение.

Той продължи с тази негова разсъдъчност, която така озадачаващо се люшкеше между студена жестокост и героична непоколебимост. Светът не бил още готов да постигне по-съществените и по-големи промени. Знанието много се разширило, но то трябвало да стигне огромни размери и да се разпространи в огромни размери, преди да може да се борава с положението в такъв мащаб, че да се осъществи истински световен мир, световна икономическа система, всесветски дисциплиниран и просветен живот. Напредъкът на психологията напоследък бил много голям, но той бил все още само в началото си. Докато тя отиде още по-напред, не бихме могли да направим нищо друго, освен да размишляваме и предначертаваме развитието на политическия живот на човечеството и образованието и религиозното обучение, които да ни доведат до нова фаза. Имало един минимум време, необходим за всеки напредък в мисълта и знанието. Бихме могли да подпомогнем и да ускорим процеса до известна граница, но тази граница била определена. Докато това знание се намери и бъде изковано, ние ще сме работници без сечива, войници без оръжие. Засега...

— Лесно е за нас да седим тука и да имаме търпение, но какво ще кажете за миньора, свил се и мокър, на тъмно в задушния въздух, заплашен от локаут през май? — каза Филип.

— Не мога да му помогна — отвърна невъзмутимо господин Семпак.

— Не можете сега — настоя Филип.

— Бог знае дали мога да му помогна изобщо някога. Защо да се преструвам? Ако той обяви стачка, може да пратя малко пари, но това надали е помощ. Защо да се преструвам? Той няма полза от мене. Също както не бих могъл да помогна, ако сега предадяха по радиото съобщение... имате ли тука радио?

— В кухнята — каза госпожа Райландс. — Те обичат музика.

— ... че няколко кораба, пълни с хора, горят и потъват в Южния Атлантук. Никаква помощ не е възможна на това разстояние. Също както никой от нас не може да направи нищо за стотиците хиляди хора,

които в същия този миг умират от рак. Няма смисъл да се мисли за такива неща.

Изражението на лицето на господин Семпак почти не се промени. Може би в гласа да се беше промъкнало ехо от някаква въздишка.

— Няма смисъл да се вълнуваме от такива неща. Дори може да причини вреда. Раковото заболяване ще бъде премахнато от живота от спокойни, небързаци, упорити мъже и жени, сдържаци и потискащи всяка тръпка на чувство, в болници и лаборатории. И подтикът, който ще победи рака, няма да е състраданието или ужасът; той ще бъде любопитството да разбереш как и защо.

— А желанието да помогнеш? — подхвърли лорд Тамар.

— Като оправдание за това любопитство — каза господин Семпак, — но не като подтик. Състраданието никога не е създало добър лекар, любовта никога не е създала добър поет. Желанието да помогнеш никога не е направило някое откритие.

— Но този миньор... — заговори Филип и по присъщия му обичай остави изречението недовършено.

— Миньорът е притиснат между пластове в света на схващанията също както в мината. Ние не можем да отидем и да вдигнем пластове от него изведнъж, в едно мигновение. Той трябва да доведе докрай борбата си със собственика на мината, който е също толкова сляп. По свой начин. Който е, поне физически, признавам го, много по-лек начин.

Тревожният поглед на Филип се спря за миг върху хубавата му жена.

— За миньорите животът е непоносим, собствениците на мините се лакомят не само за онова, което притежават, а за повече; по-младите лейбъристи искат да объркат положението с обща стачка и устрем към онова, което те наричат социална революция.

— Какво точно разбират под това? — попита лорд Тамар.

— Нищо точно. Левичарите са си втълпили, че социалното недоволство само по себе си е творческа движеща сила. Но не е. Възмущението никога не е родило добра революция и никога още не съм чувал за добра вечеря, сготвена от изгладнял готвач. Всичко, което тези смутове могат да направят, е да облекчат или да засилят натиска върху миньорите и да увеличат или намалят съвършено ненужното им

подчинение на собствениците на въглища... с цената на неизвестно количество обща дезорганизация и загуби. Лично аз съчувствувам на миньорите, пресмятам двадесет и пет на сто върху платеното от мен за въглища и пращам тази сума на тях. Но не храня никакви лъжливи илюзии относно тази борба. Няма решение за всички тези разправии и страсти. Това е само даване на кучета. Преди да се сложи край на това потене на работници в мрака, умовете на хората трябва да се нагодят за нови схващания. Хората трябва да разберат, че добиването на въглища е обществена нужда и услуга, както пътищата и пощите. Услуга, която трябва да се заплаща и за която трябва да се полагат грижи. Всеки печели, ако има евтини и достъпни въглища. Концесиите за каменовъглени мини са остарели както таксата за правоползуване на пътища. Един ден на всекиго ще стане ясно, както то е ясно сега за кой да е добре осведомен човек, че ако държавата плаща всички разноски за експлоатиране на въглищата в страната и ги дава на цени като, да кажем, десет шилинга тонът, стимулът за всякакъв вид производство ще бъде толкова голям, искам да кажа, увеличението на облагаемите произведения ще бъде толкова голямо, че ще дава доход, много голям доход, на обществото като цяло. Миньорите ще станат обществена сила като бреговата охрана или пожарникарите.

— Вие смятате, че това е възможно? — попита Филип.

— Напълно. То е ясно. Но не е ясно за всекиго. Човек трябва да си даде сметка за разни факти и възможности. Въображението на хората трябва да се разпали и да се поддържа разпалено. Някаква спъваща злоба във всички ни... — Господин Семпак замълча. Той никога не довършваше изречение, когато това не беше нужно.

— Но добиването на въглища не се ограничава с нуждите на страната, където те се добиват — каза Филип. — Има и износна търговия.

— Което обърна въпроса съвсем наопаки — забеляза лорд Тамар.

— Когато подпомагате износа на въглища от Англия, подпомагате промишлената конкуренция в чужбина — каза Филип.

— Точно така. Докато продължаваме да водим икономическия живот на света в тези килийки и чекмедженца, които наричаме суверенни държави — отговори господин Семпак, — не ще можем да се справим с никой от тези други въпроси. Само временни и частични решения.

— До края на хилядолетието — промълви Филип.

— Докато се развидели повече — рече Семпак и добави замислено: — И се развиделява. Може би не от ден на ден, но от година на година.

Те продължиха да говорят за нравственото възпитание, което било необходимо, щом се налага съвременните общества да нагодят икономическия си живот към по-големите и по-уеднаквени методи, възможности за каквито възниквали навред, и когато говореха за това, господин Семпак накара съвременните училища и колежи да им се видят по-временни и по-преходни дори от железниците и фабриките. Отвъд прозирните им и чезнещи очертания той им нарисува видение на широк, свободен и деен живот за цялото човечество. На преден план — бъркотии, спречквания, загуби, безразсъдства, възможни войни и разрушения; по склоновете отвъд — обещания и събираща се групичка на просветените, които търсят и анализират, които скоро ще съставят план и ще започнат да прилагат нови методи и ново обучение. Нищо на света не било толкова важно, колкото умствените разработки, постижения и разпространяване на знанията на тези творчески личности, които не бивало да бъдат карани да бързат, но които много лесно можело да бъдат забавени, а без тези хора, освен съвсем случайно, не могло да се постигне нищо. Къде е ясното, лесносмилаемо обсъждане, необходимо, за да се освободят умовете от хиляди текущи мании и ограничения? Къде са училищата на новото време? Още ги нямало. Къде са могъщите армии от изследователи? Нищо нямало засега, освен любителски отряди, които блуждаели в пустошта и случайно се натъквали на едно или друго.

Себеоткриването, взаимното откриване на тези, от които се състояло това просветено малцинство, стана главна тема. Те изпъквали. Засега изпъквали само за самите тях. Борели се срещу природата вътрешно, в себе си, и извън. Борели се срещу безпросветността в тях си и около тях. Големите фрази останаха да стърчат в спомените на госпожа Райландс за този разговор като големи кристали в някоя скала:

„Огромните недомислия на човечеството...“

„Подсъзнателното извъртане и отбягване...“

„Леснотата, с която се разсейваме...“

„Склонността на човешкия ум да схваща, да се съгласява, а след това да пренебрегва; да разбира и въпреки това да губи интерес и да се отказва, преди самата мисъл за превръщане в действие да...“

„Ужасът от изолация поради несигурността, породена от стадното чувство. Ние се мъчим да се заразим от всяка епидемия на заблуждения, от страх да не бием на очи...“

„Умове, диви като зайци и като тях готови да се спотаят...“

— Когато искаме да тръгнат на лов в глутница — беше подсказал на това място господин Пантаджинет-Бъкн.

„Склонността на всичко човешко да се разгорещява и при всеки незначителен спор да причинява болка, която веднага убива всички по-широки интереси, засегнати...“

Големият разговор бе продължил да прескача от мисъл на мисъл и да се връща непрекъснато към понятието, което се изразява с думата „засега“. Дотолкова, доколкото те можеха да видят ясно живота, светът преставаше да бъде дом и се превръщаше само в място за изграждане на дом. На което сме се настанили временно. Неспособни още да заживеем пълен и цялостен живот.

Понеже нищо не било наред, нищо не било напълно правилно. Били сме живели условно. Нямамо установено мерило за икономическа стойност; трябвало да живеем без мерила. Дори ако крадем, девизът ни бил: „Каквото намерим, е наше.“ Сметнем ли, че ни плащат повече от полагаемото се, кому можем да върнем надвзетото? Речем ли да се откажем от всичко, то щяло да изчезне като капка в жадния океан от зле платените и непроизводителните. Били сме оправдани да приемем живота, какъвто го намерим; в замяна, ако имаме времето и свободата, били сме длъжни да правим всичко по силите си да разширяваме знанието и да ускорим настъпването на великите дни на общия световен ред, всемирна правда, истинската цивилизация, съвършения живот, дните, които ще оправдаят Мъченичеството на човека. По много въпроси все още не сме знаели кое е право и кое криво. Не сме толкова живели, колкото спорели и грешили. Цялата област на половите отношения например била все още горски дебри, неизследвана; бродели сме в нея слепешком, водени от инстинкта. Вървели сме по такива пътеки, каквито сме намирали, без да можем да кажем дали са били отгпкани от хора или зверове. Не сме могли да кажем дали ще ни изведат на открито или по околен път

до някое леговище. Вървели сме по тях или не сме им се доверявали и сме си пробивали път през трънаците.

— Но от време на време зърваме по някоя звезда! — каза господин Плантаджинет-Бъкън (най-хубавата ми забележка тази вечер, помисли си той).

— Или някоя светулка — обади се лейди Катерин.

Психологът, физиологът щели да разчистят тази джунгла след време.

Какви ли не прекрасни и великолепни неща можело да се срещнат на този свят. (Големите очи на господин Семпак се спряха върху лейди Катерин.) Но те се срещали случайно; те не могли да дадат цялостен живот. Не можело да вземеш един живот или няколко живота и да им създадеш съвършено съществуване, откъснати и усамотени, в блъскащ се слепешком свят. Човекът бил обществено животно и те не могли да бъдат богове в Италия, докато останел и един-единствен сакат в Китай или Перу; човек не можел да бъде джентълмен във всяко отношение, докато и един-единствен ниско платен миньор проклинал възлицата, които вадел за него. Най-много, което човек можел да направи, за да стигне до съвършенството в живота сега, било да работи за бъдното величие. И да не се тревожи чак толкова много за случайните си грешки, за случайните си отклонения от правия път.

— Работа — рече той и се замисли. — Трябва да работим заради работата и да приемем, че щастието е полско цветенце, каквото си е. Някой ден хората ще отглеждат щастието си в градини, най-различни прекрасни щастия, щастия, отгледани в оранжерии, щастия през цялата година. Такива неща не са за нас. Те ще дойдат. Засега...

— Засега — откликна лорд Тамар.

Настъпи тази пауза, тъкмо преди да се обади госпожа Райландс.

И именно тогава господин Плантаджинет-Бъкън направи своята доста тъжна малка равносметка, както той разбираше същината на всичко това, изречена с неговия много въздържан и дисциплиниран смях, весел, без да е вулгарен:

— Виждам, че в целия ми живот всичко е било само засега. Засега. Дали съм живял? — Той сви рамене и разпери ръце. — Не, само съм прекарвал времето си засега.

И този път по изключение собствената му весела забележка рикошира и бодна самия него. Но тя не беше достатъчно искрена, за да завърши с нея. Незадоволителна.

— Eheul Fugaces^[1]! — с въздишка отрони той. Една безспорно елегантна допълнителна мисъл. Макар че някоя гръцка сентенция щеше да бъде по-добре. Или нещо малко по-непознато. Но пък хората толкова често не схващаха най-същественото, ако беше на гръцки или не банално. А освен другото не беше успял в момента да се сети за нещо гръцко или не банално. Трябва винаги да се прибегва до компромис. Компромис. Засега.

Той се задълбочи в мислите си и не чу нищо от забележителното пожелание за лека нощ, отправено от госпожа Райландс към господин Семпак.

Доста дълго господин Плантаджинет-Бъкн седя на леглото в очарователната си стая в кулата, без да се съблече, умислен, обзет от съвсем необичайно недоволство към себе си въпреки прекрасните гледки на юг, север, изток и запад пред него, брега и планините и очертанятията на дървета. Обичаше да мисли за съществуването си като за нещо много свършено, изискано, издържано и беше огорчен от собствената си духовитост за „прекарването на живота засега“. Това се преплиташе с друга нова и неприятна мисъл, че ако изискаността ти е ефективна или дори забележителна, тя не може всъщност да бъде изисканост. Някои от тези европейци постигаха своеобразна непреднамереност в изискаността си. Караха те да се съмняваш в нея. Трябва ли човек да отиде дотам, че да кара хората да се съмняват в нея? Има ли такова нещо като *натрапчива* изисканост?

След малко господин Плантаджинет-Бъкн стана и се загледа в огледалото, като променяше ъгъла на зрението, докато най-последно сериозно си отправи влюбен поглед през рамо. Разпери ръце, своите много забележителни бели ръце. След това се завъртя на пръстите на единия крак и накрая застана в замислена поза със скръстени ръце, сякаш се съветваше с брилянтния си пръстен.

Той сравняваше себе си с господин Семпак. Бореше се с объркващите го възможности в излагането на най-голи факти и мнения да се крие по-неуловима изтънченост, отколкото бе подозирал досега, както и нещо стилно в материален образ, който изглежда като захвърлен на бунище от някоя талига.

Недоволството му се изостри.

— Малък празноглавец! — каза той на елегантната фигура в огледалото. Изражението ѝ остана враждебно. Той се принизи до грубост.

— Хапльо! — рече той.

Господин Плантаджинет-Бъкън рязко обърна гръб на огледалото и започна да се съблича, методично, както му беше обичаят.

[1] „Eheul Fugaces!“ (лат.) — цитат от Хораций, пълният текст: „Eheul Fugaces labuntur anni.“ — „Уви, бързо отминават годините.“ ↑

VI РАЗМИШЛЕНИЯ В ГОЛЯМОТО ЛЕГЛО

На другата сутрин госпожа Райландс можеше по-добре да прецени големия разговор и всичко вложено в него. Беше в леглото и размишляваше, посръбвайки сутрешния си чай, а разговорът ѝ се виждаше, също както ѝ се беше виждал, преди да я беше завладяла умората, много хубав и безкрайно интересен — за Филип и за всички. Беше забравила последната фаза и ужасните неща, които бе мислила за господин Семпак, и си спомняше само сполучливия плагиат от господин Плантаджинет-Бъкн за „катедралата от идеи“. Той наистина приличаше на голяма катедрала в спомените ѝ. Беше я накарал да си легне капнала наистина, но дали заслужава нещо да го изживееш, ако не те изтощи. Той беше поразвълнувал Филип. Проклетото ѝ объркване беше се изпарило от ума ѝ като нещо сънувано между съня и събуждането.

Беше невъзможно, както тя откри, да си спомни как бе протекъл разговорът, но сега това едва ли имаше значение. Истинската стойност на един разговор не се състои в това как протича, а какво от него остава в паметта ти, което може да е една от причините диалозите да са толкова отегчителни за четене в книгите. Дори Платон е отегчителен. Джоуетовият Платон^[1] е бил едно от най-големите разочарования в живота ѝ. Спомняше си как беше взела томчето с „Пир“ от библиотеката на баща си и се бори с него, покатерила се на ябълката. Беше очаквала нещо като торба с невъобразими скъпоценности. Във всеки разговор много от казаното наподобява теления скелет за някакъв модел, който за щастие се забравя, щом бъде покрит с глина. Но това, което бе останало от миналата вечер, бе постройка, понятна и просторна в незавършените си очертания, в която — госпожа Райландс го чувствуваше — умът ѝ би могъл да блуждае много приятно и с голяма полза, когато беше разположена за това. И в тази постройка умът на Филип може би блуждаеше в същия миг.

Тази сутрин обаче тя нямаше достатъчно сили за подобни изследвания. Одобряваше големия разговор и го благославяше и чувствуваше, че е добавил много нещо към живота ѝ. Но го оглеждаше само отвън. Главното в съзнанието ѝ беше това, че ѝ е много хубаво, и нямаше намерение да става. Щеше да лежи и да мисли. Но засега като че ли у нея щяха да възникват само чисти мисли, без да бъдат осквернени с каквито и да било подробности. Беше ѝ много хубаво, подпряна с възглавници в широкото легло.

А и самата тя, ако бе могла да се види, беше много хубава. С копринена дрешка в малко по-подчертан сапфирен цвят, който изпъкваше под дантелената кувертюра. Поръбена с бели кожи. Разрошената коса я правеше да прилича на много привлекателно, но доста крехко момченце. Голям балдахин, крепен от украсени с резба дървени стълбове, правеше всичко възможно да подчертае колко важна е подарката на Каза Тераджена. Тоалетката с нейните принадлежности от сребро и блестящ емайл, и кристал и цветно стъкло подсилваха мисълта, че колкото и дребна да се случеше подарката, спалнята ѝ беше длъжна да се отнася към нея като към нещо по-голямо от всички милостиви подарки. Завесите на югоизточния прозорец все още не пропускаха слънчевата светлина, но западният беше широко отворен и през него се виждаха наблизко една пиния и скалист нос, а в далечината — огреният от слънце френски бряг и Ментон и Кап Мартен.

Денят беше чудесен, но не убедително чудесен. Над морето се извисяваше дълга редица пухкави облачета и все пак може би коварни облачета, които нещо си шушукаха. Но в този приятен климат подобни заговори рядко носеха успех.

Тя нямаше да слезе долу за закуска; всъщност нямаше намерение да слезе до обяд. Използуваше в пълна мяра състоянието си, за да мързелува колкото си ще, да си позволява всичко, каквото ѝ прави удоволствие, да лежи и да си играе с мислите си. Или да дреме, ако ѝ се доцеше. Филип и Катерин, Джефри и милата госпожица Фенимор и всички, да не говорим за майордома Бомбачо и любимият му сутрешен слуга, щяха да се погрижат всички да получат кафе и чай, и топли хлебчета, и яйца с бекон, плодове и мармалад — всеки според нуждите си. Всички ще се грижат един за друг, а Бомбачо за всички тях. Само

да мисли. Няма да насилва ума, нито ще измисля нещо, а само ще остави мислите си да текат.

Тези първи крачки към майчинство, за които феминистите и сериозните стари моми вдигат толкова шум, съвсем не се оказаха толкова ужасно изпитание, за каквото се беше приготвила. Меките гънки на лениво благополучие сякаш я обгръщаха от всички страни.

В края на краищата да раждаш наследници на райландсовските милиони беше много лесно и приятно нещо на този свят. Човек би казал, че може би е прекалено лесно и приятно, ако се вземе под внимание възнаграждението. Спокойно. Безметежно. Да живееш под акомпанимента на тихо ромолене. Тя си спомни нещо, което веднъж бе казала съсекската ѝ леля, леля Джанет Николас, родовитата леля Джанет: „Това те кара да се чувствуваш все по-малко и по-малко като шумен курорт и все повече и повече като хълмисто пасище, като Даунс.“ Даунс^[2], милият дремлив Даунс, огрян от лятно слънце! Мъничките камбанки в тревата. Мекото жужене на пчели. Спокойствие на тялото и душата. И въпреки всичко можеш да си мислиш ясно и приятно както винаги. Или поне ти се струва, че мислиш.

Тя имаше намерение — то в никой случай не я задължаваше — сега, след като свърши да разсъждава колко ѝ е хубаво, да поблуждае с мислите си из коридорите и верандите на снощния разговор, но вместо това се улови, че мисли ту за едното, ту за другото от две занимавали я вече по-определени неща. Едното беше Филип и неговият интерес към разговора, а другото, което би следвало да бъде някак си съвсем далече от него и въпреки това тази сутрин сякаш следваше като сянка мисълта ѝ за него, беше ГЛУПЦИТЕ.

Интересът на Филип към това разискване беше я изненадал и все пак той бе само последният факт, завършващ нещо, което за известно кратко време не ѝ излизаше от ума. Беше убедена — а тя е била винаги убедена, — че Филип има много жив и гъвкав ум, ум благороден и с безгранични възможности, но щом се свързе от възбудата и изумлението, събудени от чудесния брак, който я изтръгна от бащиния ѝ пасторски дом в Хампшър, за да стане господарка на три прекрасни имения, и започна наистина да гледа на Филип като на човешко същество, а не като на бог на любовта, тя долови известна ограниченост на интелектуалния му арсенал. Явно той не беше чел, кажи-речи, нищо, което имаше и най-малко значение на тоя свят; беше

минал през образователните пещи на Итън и прекарал една година в Оксфорд преди войната, без да остане по него каквато и да било следа от сериозни знания. Миризмата на интелектуалния пожар не бе го засегнала. Нито един косъм на главата му не беше опърлен от него. Той беше изумително безизразен и безсловесен. Ако знаеше английски, по една или друга причина се правеше, че не го знае. А книга отваряше толкова често, колкото често взимаше някакво лекарство, сиреч никога.

И все пак, изглежда, знаеше доста неща и тя безспир откриваше, че трябва да го признае не само за по-умен, но и по-добре осведомен от нея. Може да бе чел малко, но бе научил много. И, както казваха, е бил добър войник под заповедите на фелдмаршал Алънби^[3], особено в Ориента. Въпреки младостта му, войниците с радост му се подчинявали. И въпреки неговата мълчаливост, мнозина интелигентни хора го уважаваха. Господин Плантаджинет-Бъкън и господин Семпак не проявяваха нито пренебрежение, нито съжаление към редките му забележки. Те не бяха чести, но бяха логични. Той ръководеше или поне помагаше в ръководенето на операции, които все още й бяха крайно неясни — операции, както беше разбрала, свързани главно със стомана. Когато влезеше в парламента (а той си пазеше изборителната колегия в Силхом за тази цел), щеше, тя беше сигурна, да бъде доста добър член на парламента. И все пак — тя го знаеше и въпреки това вътрешно се бореше против това признание — нещичко му липсваше. Енергичност, широта на погледа. Умът му отказваше да воюва и в най-добрите случаи беше сдържан и се ограничаваше с коментари. Милият и прекрасен Филип! Беше ли измяна да мисли такива неща? Беше ли измяна да иска той да е свършен?

Нейните близки бяха от старо семейство уиги с традиции на интелектуална приемчивост. Тя имаше братовчеди университетски професори, а в техния дом, разположен толкова близо и удобно до Оксфорд, всички много четяха и имаха отношение към поезия и живопис. Беше слушала интересни разговори още преди да навърши петнадесет години. Не беше винаги разбирала, но беше слушала трезво. Сраснала се бе с представата, че има нещо твърде желателно, което човек извлича от световната литература, което се вдъхва неусетно от великата музика и от всякакви обичани и почитани красиви неща. Това нещо изискваше често проникателно мислене, съзнателно мислене и наред с това човек добиваше цялостно знание.

То беше една вътрешна и духовна благодат, това нещо, което бе необходимо, за да придаде стойност на големите, хубави и чудно съдържателни неща в живота. Тя беше не толкова окончателно оформила тези схващания, колкото установила безспорното им съществуване в ума ѝ. И когато цялата буря на запознанството с този чудесен, мил Филип, на привличането и ухажването му, омъжването за него, за да стане най-щастливата от младите жени, беше стихнала, тя се изправяше пред тези вкоренени у нея схващания за ценности, които я караха да размишлява за всичко постигнато.

Тук, в центъра на нейния свят, царуваше този бог-слънце, този скъп приятел и любим, енергичен, сдържано доволен, който с такава очарователна гордост и такава очарователна скромност я водеше в домовете на своите отци, даряваше я, показваше я; и въпреки това, както свикваше с този живот с всеки следващ ден и започваше да си дава сметка какво представляват навикът и обичаите, интересите и забавленията, у нея се надигаше този шепот на недоволство, тази бунтовна мисъл, че все пак нещо липсва.

Животът ѝ бе тъй богат, свободен и пищен в сравнение с всичко, на което би могла да се надява в разумни рамки; затова дори и в мисълта, че е и доста повърхностен, като че се долавяше нотка на неблагодарност.

Болката не беше в това, че този живот, който я беше направил гранд-дама, не беше достатъчен за нея. Беше щастлива жена. Тя преценяваше себе си с умереност и невзискателност. Никога не бе могла да реши дали е малко по-умна от средното равнище или малко по-глупава; беше склонна да приеме и двете. Въпросът не беше как този нов живот подходеше на нея, а как подходеше на Филип. Работата беше там, че някак не беше достатъчно добър за Филип. И ако това не беше парадокс, като че ли самият Филип не беше още достатъчно добър за себе си.

А още по-неясно и недоловимо бе обзелото я напоследък усещане на факта, че самият Филип някак разбира, че не е напълно добър за себе си. Това ново чувство сякаш проникна в миналото и обясни защо Филип се беше изтръгнал от света на будни и блестящи жени и избрал не друга, а нея. Защото това, което за нея е било един вид ученическа слава за знание и схватливост, на него може да му се бе сторило, че обещава това, което би запълнило преследващата го и

въпреки това недоловима липса. Вместо което — помисли си тя — тук, в това почти царствено жилище, беше му подарила свежия пламък на любовта, обожанието, осезаеми, но осезаеми както сълзите и лунната светлина, а сега и това обещание да му роди дете.

Дали беше забравил в тази нова фаза на благодарно покровителство каква нужда ги беше събрала в самото начало?

Съвсем наскоро и след като и двамата са били напълно слепи в това отношение, беше открила тези интуитивни търсения на нещо повече от текущите интереси на неговото щастливо и здраво всекидневие. Той задаваше разни въпроси. Но ги задаваше така, сякаш беше забранил за нейното съществуване. Например доста подчертано го тревожеше въпросът за възможната стачка на въглекопачите в Англия. С изумление тя си даде сметка колко дълбоко го интересува това. Доколкото знаеше, Райландсовите милиони до голяма степен зависеха от въглищата, но неговият интерес — беше сигурна — не почиваше върху никакви лични съображения.

Освен въпроса за миньорите имаше и нещо друго. Той се безпокоеше за Англия. Първо си беше помислила, че както почти всички от неговата класа, приема империята и обществената система и така нататък като неща, които се разбират от само себе си, а тайните пътища на логиката ѝ, спомените за разговори на бащината трапеза, малко го излагаха — да разглежда такива несигурни неща като елементарни и непроменими. Но сега — тя долавяше — Филип започваше да си изяснява тези лишени от здрава основа понятия. Преди около една седмица бе имало малко, хвърлящо светлина пререкание с полковник Булис, вечерта, когато той пристигна.

Филип някога не спореше; съвсем не умееше да води спор. Но можеше изведнъж да зададе някой дълбокомислен въпрос и да приеме отговора ви, за да го предъвка на спокойствие. Или подхвърляше забележки, подобни на ултиматуми, няколко дни или седмици след като сте отговорили на въпросите му. И един-два от тези негови редки въпроси бяха отправени тази вечер към полковник Булис.

— Каква е цялата тая работа за британските фашисти? — попита Филип ненадейно.

— А! — рече полковник Булис и събра сили. — Много необходима организация!

Филип бе продължил с търпеливо-въпросителен тон.

— Пат ври и кипи в тая работа — беше обяснила милата госпожа Булис по своя простоват и обезоръжаващ начин.

Картината на тази сцена изпъкна отново пред госпожа Райландс. Вечерта бяха прекарвали само четиримата: полковникът и жена му бяха дошли първи от сегашните гости. Тя си спомни лицето на полковник Булис. Приличаше на рошав фокстериер. Не, имаше повече вид на белгийски грифон — с този голям монокъл напomniaше най-много едноок белгийски грифон. Колко странно е, изглежда, да си симпатична, дребна, възглушава женичка като госпожа Булис и да си омъжена за такъв мъж, подобен на куче! При тази мисъл госпожа Райландс се размърда неспокойно под дантелената кувертюра. Той говори тогава за опасностите от комунизма в Англия, за нарастващото неподчинение на работниците, за московското злато и съществуващата необходимост „да се обуздаят болшевиките“. Всичко това с изречения, подобни на кучешки лай. Не си спомняше много ясно какво бе казал; звучеше й като глупости от вестник „Дейли Мейл“. Наистина. Това, което си спомняше, беше сериозното лице на Филип — изведнъж тя го почувствува отново, сякаш никога не беше го виждала или чувствувала преди, колко фин беше той и как почти до болка го обичаше.

— Искате да кажете, че бихте желали да предизвикате сега една обща стачка? И да смачкате профсъюзите?

— Да ги поставим на мястото им.

— Но ако прибегнете до „твърдост“... ако Джойнсън-Хикс и фашистките му съмишленици в кабинета и вашата група от „Дейли Мейл“ и „Морнинг Поуст“ успеете да спечелите борбата и унижите и биете работниците, и разцепите Англия на два лагера.

Изречението се видя на Филип твърде заплетено и той не го довърши.

— Колко работници ще бъдат бити от вас? — попита той. — Колко членове имат профсъюзите?

Полковник Булис, изглежда, не знаеше.

— Няколко милиона? Англичани?

— Жертви, зальгвани от Москва! — каза полковник Булис. — Жертви, зальгвани от Москва!

— Ще дойде ден — добави упорито полковник Булис, — когато ще ни бъдат благодарни за урока... благодарни.

Филип го пообмисли тогава за миг и след това с дълбока въздишка рече:

— Ах, хайде да си лягаме! — И на нея ѝ се стори, че никога още не е чувала тези четири думи, употребени с толкова определено намерение да нарекат някого „глупак“.

А след това дойде в нейната стая, все още мрачно замислен. Целуна я за лека нощ някак безразлично и остава за малко съвсем безмълвен пред отворения прозорец, загледан в звездната светлина.

— Не ги разбирам тия работи — каза той най-после толкова на себе си, колкото и на нея. — Не разбирам какво става сега и от известно време насам. Тия глупости за британските фашисти и така нататък... Интересно, дали изобщо някой ги разбира? Тия трудещи се... работното им време и животът им, какво са готови да търпят и какво не. Всичко това... са неща, от които нищо не разбирам.

Той помълча.

— Надниците са намалени. Сега безработицата расте ли, расте.

— Изглежда, никой не знае. — Това прозвуча като въздишка.

— Ами ако те направят всичко на пух и прах...

След това излезе с котешките си стъпки, беззвучно; само бравата на вратата тихичко щракна.

Недоумяващият Филип!

Будещият недоумение Филип!

Тя погледна сега прозореца, пред който беше стоял и се замисли как би могла да му помогне. Той представляваше най-трудният, най-голям проблем, пред който се беше изправяла. Тази обществена борба, надвиснала над Англия, беше се надигнала незабелязано за нея, докато тя се беше отдавала изцяло на любовта. Тя не знаеше никакви подробности за субсидиите и компромисите, свързани с въглищата, довели до сегашното положение, от което всички започваха да се плашат. Всичко това беше станало неочаквано, доколкото знаеше, за година — година и нещо. И ето сега тя не можеше да помогне на мъжа си. Нямаше смисъл да му доядва с въпроси, на които липсваше осведоменост. Ще трябва да чете, ще трябва да узнае, преди да заговори с него.

Беше странно, но характерно за Филип как се беше вкопчил в господин Семпак при семейство Фортескю в Рокбрюн и го довел тук без никакви обяснения. Тя се досещаше, че господин Семпак бе

говорил в Рокбрюн за въглищата и работната ръка. В постъпките на Филип имаше нещо инстинктивно и необяснимо; той като че ли вършеше всичко без определен повод; беше почувствувал нужда от разговор, както куче изпитва понякога нужда от трева и жадно се нахвърля на нея. Но тя се упрекваше, че го е оставила сам да открие тази нужда.

Разговор. Това — помисли си госпожа Райландс — е било едно от важните неща, липсвали през първите месеци на семейния им живот. Тази сутрин ѝ беше напълно ясно, че такъв широк и свободен живот, както нейният и на Филип тук в Каза Тераджена, нямаше право на съществуване без непрекъснат поток от открито и задълбочено беседване.

Това беше окончателната формулировка на нещо, което бе назрявало в ума ѝ от първия миг, когато я бяха заобиколили красотата и удобствата на този италиански дворец. От самото начало в съзнанието ѝ се беше надигало едва доловимо недоволство — недоволство, за което понякога споменаваше като неин „социализъм“. Тя смекчаваше това недоволство с непрекъснатата, безкрайна наслада от този нов живот, като убеждаваше себе си, че на хората се дават тези великолепни домове и омайни градини, и десетки слуги и градинари, и просторни прекрасни стаи с лъчезарни гледки на залези с галеца слънчева светлина крайбрежия, за да могат те да водят красив живот, който да служи за пример и да обогатява целия свят. Защото роклите и обстановката, изяществото и хармонията на живота в Каза Тераджена в края на краищата се отразяват в красота и по-добър живот надолу по всичките стъпала на обществената стълба. Никоя социалистическа държава — тя беше сигурна — с пълно равенство и всичко „разделено“ не би могла да създаде и да поддържа градина като нейната, плод на дългогодишно градинарство. Ето защо в политическо отношение не беше социалистка. Защото трябваше да бъде пазителка на красотата и на по-изискания живот. Това е било извинението за нейното щастие и тайната причина за недоволството ѝ и за усещането, че нещо ѝ липсва, че техният живот не потвърждава това нейно извинение. На тях се даваше най-доброто от всичко, а те не представяха дори и самите себе си в най-добра светлина. Не живееха качествено.

Тенис през деня — мислеше си тя — и бридж вечерта.

Филип не живееше като аристократ, живееше като провинциален чиновник на седмото небе на провинциализма.

Така живееше, а пък не искаше да живее така. Беше някак хипнотизиран в потискане на тайното си желание да прояви най-хубавото, най-доброто в себе си. И се мъчеше да намери начин да се освободи и да бъде мъж, водач, ръководна личност в човешките дела, каквато — тя беше уверена в това — би могъл да стане.

Как да му помогнеш, както заслужава да му се помогне, когато си може би схватлива и го разбираш, но не си много способна, не си чак толкова умна, и когато толкова лесно се уморяваш? Как да му помогнеш особено сега, когато си завладяна и наполовина погълната от нуждите на един друг живот?

Това беше нишка от мисли, позната сега на госпожа Райландс, и те се занизаха лениво в ясния ѝ, бавен ум може би за десети, за двадесети път, с малки промени, внесени от снощния разговор, и този път с отклонения към двадесетина богатски къщи, които бе посетила в Англия, чудесни танцови вечери и събирания, където бе видяла толкова много други мъже и жени от неговия тип, разточителни, свободни и щастливи материално. С нещо безизразно и повърхностно, което засенчваше богатото им великолепие. А в това се вплиташе и го обгръщаше сега почти като намек за обяснение една още по-стаена насока на философията ѝ — отдавна затвърденото ѝ убеждение, че на света има твърде много глупци.

Глупците — те бяха врагът. Това сиво було, което загръщаше всичко, този формализъм, това плиткоумие, това нежелание да живеят благородно и смело — всичко това бе дело на глупците. Глупците бяха нейни врагове, както кучетата са врагове на котките.

Нейното схващане за живота като война за самосъхранение срещу глупците датираше от дните, когато е била малко, крехко, но упорито дете, много измъчвано от гувернантки в просторната пасторска къща на баща ѝ в Уорикшър. Глупците бяха дръвници. Глупците бяха препятствие. Глупците проваляха, разваляха и правеха блудкаво всичко вълнуващо и прекрасно. Те казваха „недей“ и заявяваха, че е време за вечеря. Те искаха да обуеш галоши. Казваха ти да не се стараеш да изпъкваш, защото всички щели да ти се смеят. „*Не прекалявай*“ — казваха те. Вместо очарователните за тебе неща, които обезобразяваха, ти натрапваха отвратителни свои предпочитания.

Правеха страдалчески гримаси като от морска болест, когато човек кажеше нещо разумно за религията, и се унижаваха до грозно верноподаническо пълзене пред безспорно прости хора и безспорно нелепи обичаи. И искаха да го правиш и ти! И правеха фасони и сцени, ако не искаш да го правиш! Ах, *глупците!* Беше ги срещала в провинцията, срещна ги пак в колежа Съмървил, където беше си въобразявала, че ще се намери в общество от независими и енергични девиси.

А сега, в този нов живот на голямо охолство и изящество, където би трябвало мъжете и жените да станат благородни поне колкото мебелите им и чудесни поне колкото техните градини, имаше моменти, когато ѝ се струваше, че царува глупецът.

Тя се върна към мисълта си, че Филип се събужда, че се мъчи да се събуди от нещо, което го е хипнотизирало, което го е хванало и хипнотизирало много рано в живота. Бил е уловен от глупците и заставен да уважава тяхното мнение и техните стандарти, приучен към безгранична и пристрастна търпимост спрямо глупците, които изпълваха неговия живот, похабяваха времето му и пречеха на развитието му. Глупците в училището го бяха убедили, че работата не е нищо, а игрите са всичко. Глупците от неговия кръг бяха настоявали, че почти всичко в английския език е погрешно. Глупците от този свят се мусеха на всякакво мислене. В нейните очи Филип се бореше в един вид тресавище от глупци, имаше нужда от помощ и не знаеше къде да я намери, а самата тя, уверена в себе си, страстно искаше да му помогне, но не можеше.

Защо не се опита да направи повече, отколкото е правила досега, и създаде атмосфера за Филип? Нахълтването и въздействието на господин Семпак я караха да си мисли, че може да има още много други стимулиращи хора и че може би именно тя, като съпруга, трябваше да ги събере. Господин Плантаджинет-Бъкн, разбира се, беше умен, умен и находчив, но той не стимулираше и имаше моменти, когато Филип зяпваше на някои от хубавите изказвания на господин Плантаджинет-Бъкн, сякаш не можеше да си представи защо изобщо ги е казал. Семейство Тамар бяха интелигентни, но необщителни, обичаха да обикалят градината, обаче сами двамата и съпругата очевидно слушаше приказките на мълчаливия иначе млад мъж, а пък лейди Катерин беше интелигентна, ала без образование,

една духовно дива шипка, пълзяща, виеща се роза. Филип като че отбягваше Тамар, което може би беше естествено, понеже Тамар също така странеше от Филип; но и той, и лейди Катерин се отбягваха един друг, което беше странно, като видеше човек колко очарователни бяха и двамата. Обаче всички други от компанията...

Лицицето върху възглавницата се замисли с неудоволствие над неизбежната присъда. Дългът на домакинята се бореше срещу несломимата правдивост.

Глупци!...

Беше събрала пълна къща глупци.

Натрапващи се, носещи зараза глупци. Борбата миналата вечер за повеждането на големия разговор беше сериозна, показателна, поучителна. В днешните времена хората като полковник и госпожа Булис, Матисънови и Пъпи Кларджис като че смятаха, че имат правото да дават тон на разговорите. Те не уважаваха реда. Мразеха да слушат. Чувствуваха се засенчени, освен когато имаше нещо, което да ругаят, и за тях едва ли имаше значение какво ругаят.

Колко глупава и ненужна е била намесата на полковник Булис! И колко типична за цялото му племе на глупците!

Беше наострил уши при думата „утопия“, закашлял се и се зачервил още повече; и след като я чу за трети път, без всякакъв повод се обърна към господин Семпак по един рязък, язвителен и заядлив начин. Беше го пресякъл на половин изречение.

— Предполагам, господине — беше казал той, — че вие намирате вашата утопия в Москва?

Господин Семпак го бе изгледал, както обширна панорама би обгърнала едно кутре.

— Какво ви води до това предположение? — запита той.

— Хм, не е ли така, господине? Не е ли така?

Господин Семпак се бе извърнал повторно.

— Не! — рече той през рамо и продължи прекъснатото изречение.

Тогава Бомбачо, най-мъдрият и най-чудесният между слугите, побутна лакътя на полковник Булис с порцията зелен грах и пресни картопки, отклони вниманието му и го остави в сянка. Но положително изобщо бе неправилно да приемаш в дома си такива хора, щом трябва чак толкова да ги сдържаш. И въпреки това колко

често през последните няколко месеца бе чувала разговори, прекъсвани от глупци като полковник Булис. Със заучени готови мнения, изпълнени с колебания, те не скланяха дори да чуят онова, което искаха да порицаят.

А милата госпожица Фенимор беше полуглупачка, глупачка по природа, примирена глупачка, може би готова да приеме, но безразлична към всичко, което имаше смисъл и стойност; лейди Гризуолд пък беше съзнателно и преднамерено поканена като глупачка, глупачка-бриджорка, която да бъде приятен компаньон и допълнение към двойката Булис. Бридж като че ли играеше ужасно, но и госпожа Булис го играеше ужасно.

Семейство Матисън бяха не толкова шумни глупци, колкото полковник Булис, но по-хитри и може би по-непоносими. Те не противоречаха и не отричаха хубавите неща; мълком ги отричаха. Филип и Джефри бяха довели тази двойка и тя трябваше да го упражнява на тенис. И го упражняваше, всеки ден. По два часа сутринта, когато беше най-бодър, а понякога и подир следобедния чай Филип се мъчеше да даде по-добра игра от Матисънови, с Джефри или Пъпи за партньор. Това го уморяваше. Това го отчайваше. Той ненавиждаше и презираше Матисън, колкото и самата тя — това й бе ясно, — но не го оставяше и вечно играеше срещу него. Не можеше да понесе (и тук не можеше да надвие глупците) един човек като Матисън, толкова по-посредствен, толкова тъпоумен, с толкова просташко държане, да се окаже по-добър от него в каквото и да било.

Всички се бяха наговорили да лъжат Фил, че играта му на тенис имала значение. Госпожа Райландс отиваше на тенис корта и безкрайно се измъчваше, като виждаше своя бог, вбесен и свръхучтив и в състояние на ожесточено самообладание, а Пъпи и другите — кои бяха те? Госпожица Фенимор и още някой? Господин Холбоулин! Тази сянка — да седят в плетени кресла и да аплодират или да изказват съжаление и да го курдисват!

Тя се усмихваше и се преструваше, че й е интересно, а през цялото това време душата й стенеше: „Филип, скъпи! Ти похабяваш най-хубавата си сила и най-чудесните часове на деня, за да победиш господин Матисън! А то няма ни най-малко значение. Няма съвършено никакво значение дали ще го победиш, или не!“

Джефри също като че ли играеше по-добре от Филип. Но това беше признато превъзходство.

Джефри е по-задълбочен, по-сложен вид глупец от всичките тези други. И въпреки това така приличаше на Филип: приличаше на него толкова, колкото маска прилича на лице. Джефри беше черната овца в семейството; бяха го изключили от Итън; не се занимаваше с нищо; гледаше снаха си накриво. Филип беше прекалено добър с него. Той се поканваше и си отиваше от Каза Тераджена по собствено желание. Тя знаеше, че е нравствен глупец, с предизвикателство и неверие в погледа, и въпреки това с някакво странно влияние върху Филип. И някакво тайно разбирателство с Пъпи. Когато Джефри беше наблизо, Филип по-скоро би умрял, отколкото да каже нещо сериозно.

И като връх на тези глупци, сред поканените беше Пъпи Кларджис, рязка и груба, невъзможна смесица от парфюм и цигарен дим, с ум на вариететна артистка и превзето монотонен висок глас. На ръст беше колкото Катерин, но ѝ липсваше изяществото, меката линия. Фигурата ѝ се източваше право и грубо и после неочаквано ставаше ъгловата.

Не, те създаваха атмосфера, атмосфера, в която Филип нямаше възможност да се освободи от ограничеността си. Ако изобщо някой беше длъжен да разпръсне тази атмосфера, това беше жена му. Да я пропъди, като докара нещо по-хубаво, за образец на което можеше да се сметне господин Семпак.

Нямаше да е лесно да се промени тази атмосфера на разпуснатост в Тераджена. Немислимо бе съпруга да настройва брат срещу брата.

Умът ѝ беше твърде ленив тази сутрин, за да се занимава с неразрешими проблеми. За малко той се пообърка, а след това тя откри, че отново мисли с известен неизбежен антагонизъм за Пъпи Кларджис. Защо хората търпяха такова момиче? Тя беше груба, беше неприятна, беше понякога цинична и си признаваше, че не е целомъдрена. И въпреки това, когато госпожа Райландс бе споменала за възможността да изпратят Пъпи някъде другаде, ако решат да поканят други гости, Филип беше казал:

— А, недей пъди нашата Пъпи. Тя не е лоша. Забавна е. Весела е. Толкова е добра с лейди Тамар!

Сянка от недоумяващо размишление помрачи хубавото лице върху възглавниците. Не беше толкова много, защото госпожа Райландс изпитваше неприязън към Пъпи, колкото това, че за съжаление съвсем не можеше дори и малко-малко да разбере как нейният свят възприема тази ъгловата и агресивна млада жена.

Със загатвания и с почти открити признания Пъпи се хвалеше с любовниците си.

Кой можеше да люби тази недодялана дървена кукла? Любовта е красота; тя трябва да бъде красива от начало до край. Как можеше някой да се люби с Пъпи? Когато мъжете любят — госпожа Райландс заключаваше смело по единствения мъж, когото познаваше, — когато мъжете любят, те са очарователно стеснителни, треперят и са невъобразимо, чудно нежни, те те боготворят. Любовта, когато посмееш да помислиш за любов, ти се представя в ума като тайнство, чудо, взаимно разтваряне, като шепот в мрака, като безкрайно обаяние и вълшебство. Любовта е състрадание, сълзи, велика хармония на всичко нежно, благо, гордо и устремено към съвършенство, извисяващо се до екстаз на тялото и духа. А Пъпи? Самата мисъл за Пъпи с любовник беше противна.

А тя имаше любовници.

Колко различни трябва да са те от Филип!

Кой знае откъде ѝ дойде мисълта, че животът има две лица и че едното е скрито от нея. Животът и може би всичко в живота има две лица. Тази странна мисъл ѝ беше дошла като неканен гост. Винаги преди беше мислила за глупците като незавършени и неприятни личности, които човек не бива да допуска в своя живот, но от чието навлизане в живота той няма никаква възможност да се запази. Ала да речем, че зад глупеца в живота има нещо почти толкова велико, колкото величието — почти толкова велико, колкото благородството и красотата.

Да речем, че човек остава да лежи твърде дълго и твърде много подценява празнотата на живота, безделието, плиткостта, шума и безсрамието. Да речем, че докато човек лежи в леглото, те скришом вземат връх.

Господарката на Каза Тераджена остана няколко мига съвсем неподвижна и след това затърси пипнешком звънеца, сложен на старомодния копринен шнур зад нея. Беше решила да стане.

[1] Джоует, Бенджамин (1817–1893) — англ. учен, глава на Бейлиъл Коледж, Оксфорд. ↑

[2] Даунс — хълмове в Югоизточна Англия (Съсекс). ↑

[3] Алънби, сър Едмънд — фелдмаршал, главнокомандуващ британските войски в Египет и Палестина (1917–1918 г.). ↑

VII

В КААТИНГА. I

Имаше една безводна част в градините на Тераджена, която се казваше Каатинга. Никой не знаеше защо е била наречена с това име; на италиански такава дума нямаше, а каквито основания и да бяха имали старите Райландсови да я използват, те бяха отдавна забравени. Може би беше испано-американска или част от дума на някой индиански език. Каатинга беше местност с високи кафяви скалисти стени и ребра, и скатове, и урви, и обширни равнища от обгорян от слънце камък, през които от една гледка до друга имаше изсечени тесни лъкатушни пътеки и стъпала; в огнедишация ѝ пладнешки зной се навлизаше през два приличащи на пещери свода в скалите със склон, обрасъл с индийски смокини — едни месести, други спаружени — и множество агави, събрани на бодливи купчинки, фантастично разкривени исполински трънливи круши, кактуси и ехинокактуси^[1] — гъста джунгла от покрити с шипове и дебелокожи листа екзотични растения, които придаваха типично африкански вид на нейните тераси, плата, хребети и подобни на театрален декор ниши. Само голямото разнообразие на видовете и тук-там по някоя табелка издаваше изкуствения произход на тази дебнеща, готова за безмилостна отбрана растителност. „Африканска“ — казваха някои посетители, но други, по-малко пътували или с по-голямо въображение, казваха: „Това би могло да бъде на някоя друга планета, на Марс или на Луната.“ Или казваха, че приличало на живота сред скалите на морското дъно.

Може би някакво смътно влечение към гледка, едновременно реална като площад Чаринг Крос в Лондон и необичайна като някаква утопия, привличаше господин Семпак на това място, далече от попознатите красоти и хубости на Каза Тераджена. Във всеки случай то беше станало негово свърталище; той изтягаше недодяланата си снага на някоя от редките, пръснати тук-там каменни пейки и или замислено се приличаше на слънце, или четеше, или пишеше в малък бележник, а меката му черна филцова шапка бе бутната назад така, че периферията ѝ образуваше ореол.

Точно там, притегляна от още по-смътно влечение, дойде лейди Катерин, леко облечена с креп-жоржет, с огромен поръбен със зелено чадър против слънцето, принадлежал някога на Райландсовите предци. Тя се изправи над господин Семпак като Венера, обкръжена от полупрозрачна мъгла, и заговори със смесена враждебност и негласно собственичество в тона:

— Или ще станете целият на мехури, или ще се сварите, ако седите тука днес.

— На мен ми харесва — отвърна господин Семпак, без да оспори изказването ѝ или да прояви желание да промени позата си.

Лейди Катерин остана права, леко наведена над него. Тя знаеше, че лицето ѝ с извитото назад чело, гледано отдолу нагоре и малко в ракурс, е най-привлекателно и прекрасно.

— Ние тука като че ли не можем да говорим за нищо друго освен за нещата, които вие казахте онази вечер.

Господин Семпак прие тази забележка без вълнение.

— Ами двойката Матисън?

— Те никога не говорят. Те дрънкат за спорт и предъвкват „Дейли Мейл“. Но другите.

— А госпожа Булис?

— Тя е настроена малко враждебно към вас. Това не ви ли засяга?

— Тя ми е симпатична. Но все пак...

— Смята, че сте накарали умовете ни да заработят, а тя не обича, когато умовете работят. Предполагам, защото полковникът издава такива неприятни звуци, когато умът му работи. Тя каза... Как се беше изразила? Че сте лишили Каза Тераджена от цялата домашна атмосфера.

— Вие ме накарахте да говоря.

— На мен ми беше толкова приятно!

— Аз не исках да приказвам и да тревожа хората.

— Аз исках да го направите.

— Почна ли веднъж, вече не спирам.

— Точно така. И вие говорихте толкова добре, че почти ме убедихте да стана утопистка. Но аз го обмислях. — Тя каза това небрежно и се поспря и само внезапното завъртване на големия чадър издаде мнимостта на нейното спокойствие. — Знаете ли, това са

глупости. Всичко е глупости. Не вярвам нито на една дума от всичко това, за тази ваша разрастваща се паяжина на науката, която щяла да става все по-голяма и по-голяма, докато всички наши дребни интереси се хванат в нея и станат плячка като мухи. — Тя начерта огромна въображаема паяжина с разперените пръсти на едрата си изящна ръка и подхвърли след замълчаването: — Геометрично! — предварително намислена дума, която беше някак пропуснала в предварително намисленото си изказване. — Няма да промените живота по този начин.

Господин Семпак повдигна в знак на несъгласие едната си вежда и я загледа със смесица от присмех и възхищение.

— Това няма да ви засегне много — рече той, — но животът наистина ще се промени, както го казах.

— Не! — твърдо заяви лейди Катерин.

Господин Семпак скептично се намръщи на трънливите круши.

Лейди Катерин се поогледа наоколо и приседна на парче скала, толкова високо, че краката ѝ останаха изправени точно пред нея. Той трябваше да спре да записва бележките си за известно време.

— Няма ни най-малко значение какво ще стане отвъд времето — заяви тя. — Вие го правите да изглежда, че има значение, но не е така.

— Разни неща стават сега — отбеляза господин Семпак.

Лейди Катерин реши да остави тези думи без внимание. Беше приготвила известни бележки, докато се обличаше тази сутрин, и възнамеряваше да му ги направи. Нямаше да се остави да бъде отклонена от неочаквани отговори.

— Когато го обмислях, стана ми ясна погрешността на всичко, което казахте. Погрешността му. То стана смешно! Аз разбрах, че животът ще си бъде, какъвто е бил винаги: надпреварване, борба, силни хора, използващи случаи, честни хора, държащи на думата си, някои предани, смели и доблестни, и така нататък, други подли и зловни. Винаги ще има знамена, царе и империи, на които хората ще остават верни. Религията винаги ще се възражда: тя ни е необходима, когато сме в беда. Животът винаги ще бъде приключение. Винаги. За смелите. Нищо не ще се промени много — в тези постоянни неща. Ще има промени само в похватите. Това, което казахте, че хората щели да станат единни, е глупост — да се обединят и всеки да забрави самия

себе си, дори и собствената си чест! Щом се събудих, и разбрах, че е глупост.

— Вие просто сте загубили нишката на онова, което казах — възрази господин Семпак.

— Това беше пробуждане.

— То е било връщане към старите схващания.

Лейди Катерин продължи с мислените си бележки:

— Аз се отърсих от тях. Погледнах себе си, погледнах слънчевата светлина и видях, че сте само рушили моя свят с приказките си. Без да ми оставите нещо вместо него. Слязох долу и на терасата видях тези шест римски бюста, изровени там, с лица също като на хората, които виждаме днес, най-вече онова глуповато с меката брада, и минах край надгробния камък на прекрасната Луцина, който госпожа Райландс съвсем наскоро е наредила да сложат наново, и си помислих как е имало също такава компания като нашата в римската вила, която се е издигала тука преди Райландсовата. Може Луцина да е приличала на Синтия. Аз мисля, че е приличала. Много е вероятно да е имало и ваш предходник, гръцки софист. Целият космат и догматичен, но много привлекателен. Да е говорил злостно за империята, защото е смятал, че тя в същност няма никакво значение. И че стотици и стотици години след него някой все още ще живее на това очарователно място и хората ще се любят и ядат, ще играят и изслушват последните новини и ще говорят колко различно ще бъде всичко в идните дни. Sur la Pierre Blanche^[2]. Ще има един добър Бомбачо, който ще поддържа ред между слугите, и малки прислужнички, които ще се изплъзват навън, за да се любят с младите градинари под дърветата, когато танцуват светулките. И ето докъде го докарахте!

— Аз не съм — каза господин Семпак. — Но вие явно сте го докарали дотук.

Той поразмаха за няколко секунди проточените си крайници — това ѝ напомни октопода в аквариума на Монако, — прибра ги и зае седнало положение с лице към нея.

— Да ви говори човек на вас за разумни неща, е все едно да говори на лебед — рече той. — Или на райска птица.

Тя му се усмихна с най-царствената си усмивка, за да чуе още нещо.

— Изглежда, че разбирате разговорната реч — каза той. — Но освен когато се отнася до вас или вашия свят на възприятията и илюзиите, тя не значи за вас съвсем нищо.

— Искате да кажете, че моят здрав разум, бидейки напълно здрав, отказва да разбира глупости.

— Признавам, че е здрав. Съжалявам, че е нормален. Но това, което той отказва да разбере, е неприятното и неподходящото. Истината е толкова неподходящо нещо за вас, колкото аналитични везни за една пеперуда.

— А за вас?

— Аз съм склонен да бъда подходящ за истината. Това е моя особеност.

Лейди Катерин изпитваше замайващо чувство, че разговорът е ужасно интелектуален и на висок стил, но геройски продължи:

— Не съм съгласна, че *вашата* истина е самата истина! Придържам се до собствените си убеждения. Аз вярвам в нещата, каквито са, в човешките неща. — Тя се стегна, за да вложи голяма сила в изразите си, и отпусна чадъра така, че той легна преобърнат на земята до нея и придаде зелен оттенък на сянката ѝ. — Аз вярвам, че нещата, които нямат значение, *не съществуват!* — заяви тя победоносно.

— Вашият свят е плосък? — попита той за проверка.

— Той си има свои хълмове и долини — поправи го тя.

— А какво ще кажете за това, че е кълбо?

Тя великолепно отби нападката:

— Празни приказки! Само един сложен начин да кажеш, че можеш да вървиш все на запад и да стигнеш у дома си без билет за връщане.

— Странен факт — помогна ѝ той, — но който не заслужава да се мисли за него.

— Обаче вие размишлявате за подобни неща.

— Не ви липсва философия.

— Здрав разум. — И тя отново прибягна до чадъра за предназначенията му цел. — Да предположим, че светът наистина е топка — отби тя нападката, — това още не го прави ханче, което може да се глътне. Не го прави дори и топка, с която може да се играе

футбол. Но вие си го вярвате, защото е кръгъл и, току-виж, че сте го затъркаляли насам-натам.

— Имате доста добър философски поглед върху нещата — рече господин Семпак.

— Служи ми добре... мога да кажа — отвърна тя.

— Не знаех, че водите своя живот в такива прави линии. Аз мисля... мисля, че вашата философия не е по-лоша от моята. Доколкото засяга сегашните ви постъпки. Не можех да си представя, че сте стигнали чак до такива заключения.

— Стигнах до тях снощи и тази сутрин, защото вашите приказки ме посмутиха.

Господин Семпак се позабави с отговора. Той остана мълчаливо загледан в нея с такова изражение на лицето, каквото беше виждала и на други лица. А когато заговори, това, което каза преди всичко, не се различаваше от думите, които беше чувала след такова изражение в подобни случаи и преди.

— Предполагам, много хора са ви казвали, че сте извънредно красива и млада, и самоуверена, и умна.

Лейди Катерин посрещна погледа му с подчертана сериозност, макар и да ликуваше, че е изтръгнала толкова внимание от великия господин Семпак.

— Трябва ли да се преструвам, че не се мисля за хубава? — попита тя.

— Вие сте хубава и изпълнена с жизнерадост, самодоволна, уверена в себе си и във властта си чрез нас над своя свят. Естествено вие живеете със сегашното време. Естествено вие сте напълно в играта и не искате дори да помислите за времето, преди завесата да се беше вдигнала, а още по-малко за времето, когато завесата ще падне. Вие сте Животът в неговия апогей. Това личи от философията ви. Вашата религия е само да се молите за сполука и да благодарите за нея. Не бих искал да променя вашата философия. Но повечето от нас са съвсем други. Това, което е живот за вас, за повечето от нас е само „засега“.

— На света има твърде много от това „засега“ — каза лейди Катерин след мигновено размишление и му отправи още по-продължителен поглед.

— Какво бихте искали от нас?

— Да вярвате като мен, че това, което ни заобикаля, е тука и сега.

Очите на господин Семпак се сведоха към нейните крака. Мислите му като че бяха потънали до големи дълбини. Все още мрачно замислен, той се изправи и вдигна поглед до лицето ѝ.

— Е — промълви той с едва доловима въздишка в гласа, — да започнем!

И като я хвана за лакътя на ръката, която държеше чадъра, и за по-далечното рамо с дългите си ръце, изправи я и я целуна много сериозно и грижливо по устата. Тя прие неговото внимание с почти недоловимо одобрение. Това беше много хубава сериозна целувка. Той я целуна без непристойна привързаност, но и без прекалено забавяне. Обаче снагата му потрепваше и това беше точно както трябваше да бъде. Те останаха притиснати един до друг няколкото мига, докато траеше целувката. Ръцете му я освободиха. И тогава, сякаш това обясняваше всичко, той каза:

— Искан да направя това.

— И се надявам, че сте доволен? — засмя се тя като човек, който изразява изумление.

— Не доволен, а... поуталожен. Да седнем ли пак? Ще ви бъде много по-удобно, ако седнете до мене тука.

— Вие сте най-забележителният мъж, когото съм срещала — каза лейди Катерин и прие предложението му.

[1] Ехинокактус — разновидност кактуси. ↑

[2] „Sur la Pierre Blanche“ („На Белия камък“) — роман от Анатол Франс, в който между другото се говори доста за археологически находки и за социалистическата утопия. ↑

VIII В КААТИНГА. II

— Рядко правя такива неща — каза господин Семпак така, като че ли казваше, че времето е хубаво.

Той оправи шапката си, своята почтена, почти свещеническа шапка, която проявяваше наклонност съвсем да напусне дръзкото му чело.

— Вие сте наистина удивителен човек! — повтори лейди Катерин и се наведе към него с непресторено и искрено изражение.

— Вие сте наистина удивителен човек — рече тя още веднъж, преди той да може да заговори — и сега чувствавам, че мога да говоря с вас открито. Много отдавна не съм срещала някого, който да ми направи такова впечатление, както вие. Вие сте... едно изумително откритие.

Господин Семпак се беше наполовина обърнал към нея, тъй че двамата седяха един до друг и пламналите им лица бяха много близо. Беше странно, един човек толкова неугледен, докато бе по-чужд за нея преди седмица и отделен с цяла стая, изведнъж стана много привлекателен и вълнуващ и с най-мили, най-топли очи и сега стоеше едва на три-четири пръста разстояние! Но беше наистина така.

— Много рядко се случва — заговори той — да се върна в такава пълна степен към настоящето, както ме накарахте да го направя вие.

— Върнете се към настоящето и към действителността — настоя лейди Катерин. — Завинаги. Това е, каквото исках да ви кажа. Аз ви наблюдавах всичките тези дни и ви се чудех. Вие сте най-вълнуващото явление тука. Далече най-вълнуващото. Имате сила и оказвате въздействие. Оказвате огромно въздействие с личността си. Никога не съм срещала друг с толкова изявена личност. И пристъпвате към всичко без всякакви заобикалки. Познавам в Англия всички политици до най-незначителните. И всичките те нямат никакво значение. Нито един от тях не притежава вашата сила и убеждение, нито един! Защо стоите настрана от събитията? Вместо да говорите и да пишете за това, което идва, осигурете на дело *неговото осъществяване*.

— О! — възкликна господин Семпак и се поотдръпна.

— Бихте могли да се наложите — добави тя.

— Тъкмо тогава не съм мислил за политика и налагане — обясни господин Семпак. — Аз мислех за вас.

— Да приемем и това. Но нали трябва да има и обстановка. Имате вид на властен човек, а се отказвате да бъдете властен. Искам да ви видя... да командувате положението. Светът чака уверени в себе си и властни мъже. Вижте как Италия се е вкопчила в Мусолини. Вижте всичко у нас, в Англия, чака решителен глас и твърда ръка. Липсва човек, който да е сигурен, както сте сигурен вие, че ще се справи с всичките тези размирици и недоволство, и малоумие. С всичките партии. Аз не вземам страна. Филип явно не може да поддържа едно и също мнение и пет минути. А притежава несметно много възгледи.

Господин Семпак постепенно се беше извърнал от нея през време на тази тирада.

— Филип ли? — шепнешком запита той сам себе си. Беше забележимо посърнал. Тонът му, когато заговори, беше тон на спокойно пояснение: — Когато разговаряхме за тези неща онази вечер, аз положих крайни усилия да обясня защо именно никой не може да направи нищо много положително сега. Може да не съм го казал достатъчно ясно. Това, което трябва да стане, преди да може каквото и да било истинско да изкристализира по отношение на ново положение на нещата, е голяма промяна в схващанията на народните маси. Сега аз се мъча според силите си да дам своя принос за това. Не виждам какво друго може да се направи.

Вече не я гледаше. Беше обърнал към нея профила си. Пламъкът сякаш беше угаснал у него.

— Но това не е живот — каза лейди Катерин с лек привкус на яд в гласа ѝ. — Засега трябва да имате свой собствен живот, живот, от който боли и който вълнува.

Той я изгледа печално:

— Предполагам, че тъкмо затова ви целунах.

Тя срещна погледа му и долови, че пламъкът не беше изчезнал безвъзвратно.

— Живейте сега... вместо цялото това *теоретизиране* — пошепна тя. — Вие сте толкова странен човек... Бихте могли да станете изключителна личност.

Господин Семпак се извърна от нея, придърпа нагоре едно от големите си колена с дългите ръце, наведе главата си на една страна и обмисли предложението.

— Вие смятате — прецени го той, — че би трябвало да се наложи на света с ръкомахане и жестикулиране и с вдигане на голям шум. Това не би било, знаете ли, ясно изказване, но без съмнение би създадо атмосфера. Прокобяващ гарван. Нещо между Петър Отшелника, Уилям Дженингс Брайън и великия господин Гладстон, излязъл да агитира? Да заведе хората в неподозирани ями! И да ги зарежа! — Той ѝ хвърли един поглед и лейди Катерин, без да иска, си зададе въпроса, макар да не можеше да дочака отговора, дали той се смееше на нея или на самия себе си. Господин Семпак бавно поклати глава. — Не — заключи той и добави: — Трябва да се поучим от хората на науката, че начинът да постигнем нещо в живота е да избягваме лично величие или каквато да било слава и сензации.

— Но как може една жена да влезе в живота на мъж, който само седи тук или там и мисли, и изпитва тежестта на мислите си в разговор, при това ги записва?

— Скъпа моя (вие сте ми скъпа, нали знаете?), тя не може. Но нима мечтаете, че някой ден вие и аз бихме могли да влезем в превзет от нас град? Красавица и интелектуалец.

— Вие бихте могли да извършите големи неща.

— След изборите шумяща тълпа разпряга конете от каляската ни и се впряга самата тя, за да я закара до парламента.

— Вие карикатурите.

— Не чак толкова много. Вие, скъпа моя, сте най-възхитителното същество на света. Не мога да си представя нещо по-прелестно и по-умно, и по-чисто. Аз съм безвъзвратно влюбен във вас. Кръвта в жилите ми ромоли за вас и разпалва пожар във всяка моя клетка. Вие ме вълнувате като велика музика. Вие ме изпълвате с неутолими съжаления. Но... между нас лежи дълбока пропаст. Аз живея, за да създам един свят, а вие сте днешният венец на всичко създадено.

Лейди Катерин не каза нищо, но си наложи да бъде магнетична, обаятелна.

Ала мисловният поток на господин Семпак го пренесе край прелъстяващото ѝ излъчване.

— Съмнявам се — замислено забеляза той — дали светът има много повече полза от нещо свършено, олицетворение на изящество и красота, отколкото един художник от миналогодишния си шедьовър. Животът отглежда великолепния плод... и части от него. Същественото в живота е несвършенството. Животът, който престава да се стреми към отдалечаване от самия себе си и се устремява към нещо, което изобщо не престава да бъде живот.

— Говорите, сякаш аз съм бездейна! — рече лейди Катерин.

— Вие сте блестящо дейна — отговори той с усмивка като слънчева светлина, грейнала през зъберите наоколо; — но всичко това е в предварително съставена и определена драма. Която приближава своя край.

— Искате да кажете, че съм свършено безполезна на този свят. Безнадеждно изостанала.

— Безполезна! Вие сте необходима. За вълнението, разочарованието и унижението на хората, които се залавят за истинските творчески задачи. Помислете какво правите! По прищявка. От любопитство. Вие ме озарявате с блясък, вие ме заслепявате, вие изведнъж ми дарявате благосклонност и нежност. Аз забравям своята самозабрава. Осмелявам се да ви целуна. Вижда ми се почти невероятно, но вие. Вие ми вдъхвате увереност, че вашето очарование ще ме доведе до всичко, което пожелаю да осъществя. Вие, кажи-речи, ме карате да забравя какво съм аз, нещо като интелектуален мегатерий^[1], бавен, но упорит, с разбъркани кости като куп срутили се камъни и начин на живот като на свети Симеон Стълпник^[2]... и с вечен уморителен умствен труд... вие ме карате да мечтая за упоението на любовта.

— Да мечтаете — пошепна лейди Катерин и засия като аврора бореалис^[3].

Обаче силата на умствената инерция бе твърде голяма у господин Семпак. Беше си наумил да каже някои неща и продължи да говори:

— Не искам да ме връщат към този род неща. След като толкова болезнено съм се отървал от тях. Не искам да възобновяват илюзиите ми. Това обезличава човека. За да може човек да извърши едно-единствено добро нещо в живота, трябва преди това да бъде унижен и да загуби всякакви илюзии за себе си. Човек не се ражда за никаква жизнена действителност, докато не се отърси от всякакво предвзето

мнение за личния си живот. Личният живот се отклонява от общото стъбло, за да умре. Действителността на живота е да допринесеш...

Безразличието се стопи в изражението му и то стана упорито. Той започваше да усеща и да се бори против нейната близост. Но продължи да упорствува за известно време.

— Всички неща в човешкия живот са били ценни, докато са били дела на нескопосни и неелегантни хора, хора в неумолимо разногласие със самите себе си, хора, които са се заблуждавали и си остават заблудени. Те си причиняват страдание и се събуждат. Вие не знаете нищо за вътрешния живот на нескопосните. Не знаете какво е да се родиш душевно. Горчилката. Принуденото търсене на компенсации. Приемането на факта, че служенето на хората трябва да замества за нас красотата. Но сега тази ваша прищявка ме върна към себеотрицанието, към потискането и задушаването на желанието, които започнаха в момчешката ми възраст и помрачиха юношеството. Мислех си, че съм надрасъл всички тези неща.

— Вие сте... великолепен — прошепна тя.

— Ах, *глупости!* — Той го простена, поколеба се за миг, обърна се жадно към нея и я притегли към себе си.

Никоя действително красива жена не се е съмнявала, че мъжът е нещо по-хубаво от огледало, когато поиска да се наслади от себе си, и лейди Катерин с най-дълбоко удовлетворение си даде сметка за безграничното признание, вложено в прегръдката му. Нейната целувка, възнаграждаващата и одобряващата ѝ целувка, не беше обикновена целувка, защото тя искаше да остави у него незаличим спомен.

[1] Мегатерий — гигантски изкопаем бозайник, стигал до 2 м височина и 5 м дължина. ↑

[2] Симеон Стълпник — светец на християнската църква (първата половина от V век, в Сирия), прекарал 30 години върху 24 м висока колона. ↑

[3] Аврора бореалис — Северно сияние. ↑

IX

ПОЯВЯВАНЕТО НА ГОСПОЖА РАЙЛАНДС

Тържествуващата себе погълнатост на лейди Катерин — настроение, което включваше не само погълнатостта ѝ от самата себе си, но и погълнатостта ѝ от този велик, вълнуващ и несравним господин Семпак — изведнъж отстъпи мястото си на съвършено друго състояние на духа, на обърканост и дори известно вцепенение. Център на тази нова фаза в съзнанието ѝ беше ярко осветената от слънце фигура на дребничката госпожа Райландс — зяпнала. Тя беше зяпнала, смаяна, сякаш в този миг е била неочаквано страхотно ужилена. Издал я беше един звук между „Ау!“ на детинско изумление и вик на остра болка.

Тя стоеше в зноя на Каатинга, пламнала и разтревожена, съвсем разстроена пред удивителните си гости. Беше гологлава и не носеше чадър. С широката си свободна рокля произвеждаше впечатление на загубило се малко дете.

Последвало бе мигновено автоматично отделяне на лейди Катерин от господин Семпак. Един след друг тримата бързо възстановиха съзнанието си за добрия тон. Един момент те останаха като актьори, които са забравили за малко репликите си, но са на път да си ги спомнят. Господин Семпак се изправи, макар и със закъснение.

Лейди Катерин първа доби отново способността си да говори.

— Тъкмо казах на господин Семпак, че трябва да вземе участие в обществения живот — промълви тя. — Той е твърде голям човек, за да остава настрана и да пише книги.

Изражението на госпожа Райландс беше загадъчно. Имаше вид, че слуша и се мъчи да запомни значението на звуците, които чува. Изведнъж лейди Катерин забеляза, че очите ѝ са зачервени от скорошни сълзи. Какво се беше случило? Дали това настроение се дължеше на положението ѝ?

След това се овладя госпожа Райландс. В следващия миг тя бе отново домакинята на Каза Тераджена със стария лек сарказъм в

думите си:

— Ти го убеждаваше по най-възхитителен начин, скъпа, положително. — Тя се усмихна с усмивката на очарователна домакиня, макар и с не съвсем изсъхнали очи. — Той съгласен ли е?

— Не! — рече господин Семпак, навел глава с безгранично спокойна решителност. Но мислите му бяха устремени към госпожа Райландс.

На лейди Катерин ѝ хрумна друга линия на поведение, която побърза да използва. Тя изостави темата за господин Семпак и неговата кариера и възкликна:

— Мила моя! Какво правиш тук, на този слънчев пек? Би трябвало да те настанят в хамак на сянка!

Тази внезапна промяна на темата явно подействува на госпожа Райландс объркващо. Тя широко отвори очи при тази забележка, сякаш ѝ беше крайно неприятна и не знаеше какво да прави с нея. И тогава се заплака.

— Изглежда, всички смятат, че трябва да ме настанят някъде настрана — рече тя и изхлипа. — Аз направих нещо неочаквано. Обърках всички.

Тя стоеше и ронеше сълзи като дете. Лейди Катерин се втрещи. Посъветва се безмълвно с господин Семпак и един лек, но властен жест ѝ подсказа, че ще бъде най-добре да го остави насаме с госпожа Райландс. Желанието му съвпаднаше с импулса на самата лейди Катерин да избяга.

— Имам писма, не знам колко писма — каза тя. — Бях забравила за тях. Бях се разприказвала. Трябва да се изпратят от Монте Карло днес следобед. Искам да кажа, ако отидем там.

Госпожа Райландс като че ли одобри предложението ѝ да се оттегли и лейди Катерин се превърна в отдалечаващ се чадър, който се поспря под скалистия свод; тя хвърли бегъл, нерешителен поглед назад и след това изчезна.

Госпожа Райландс остана права, загледана към свода. Човек би рекъл, че стои там, защото няма друго място на света, където да отиде, гледа към свода, защото на земята няма нищо друго, което да гледа. Можеше да се помисли, че стои на железопътен перон, изтървала влак — единствения възможен влак, който е имала намерение да вземе.

— Мислех си, че бих искала да поговоря с вас — каза тя, без да погледне господин Семпак, с очи, все още устремени към изчезналия гръб на лейди Катерин.

— Тука наистина е твърде горещо за нас — взе в свои ръце инициативата господин Семпак. — Съвсем близко зад завоя, отгатык пиниите, има сянка, поток и пейка.

— Глупаво беше, но си мислех, че бих искала да поговоря с вас. — Интонацията ѝ подсказваше, че това вече не бе възможно.

Господин Семпак не отговори веднага.

Той разбираше, че първото нещо, което трябваше да направи, бе да заведе госпожа Райландс на по-хладно място. След това от него се искаше нещо повече. Очевидно беше я сполетяла някаква неочаквана, голяма и почти непоносима беда. Нещо я беше сломило, някакъв съсипващ, съкрушителен удар, който я беше откъснал и запратил шеметно надалеч от всичко околно. И тя се беше сетила за него като голямо, разумно, неподвижно, неутрално същество — преди всичко и във всякакъв смисъл неутрално, като едно наистина удобно същество, съчувствено безразлично същество, в което човек може да се вкопчи при стихийен ужас и което може дори да е толкова отзивчиво, че да го задържи, ако настъпи миг ръцете му да отмалеят. Той е бил единственият възможен отец-изповедник. Най-необходимото качество за това беше безполовостта. В този частен случай. Защото той знаеше — тази мисъл бе възникнала с неоспорима сигурност, — че нейната беда бе свързана с Филип и неговата вярност. И вместо да намери свещеник, тъкмо в тези минути, когато мисълта за прегръдки направо я отвращаваше, беше го заварила да прегръща.

Господин Семпак долавяше, че в нейните очи сега целият свят лъже, изневерява и е разгорещено незаконно преплетен. И понеже неговите инстинкти и темперамент бяха изцяло насочени към решаването на хорските проблеми и извличането на всичко, което можеше да помогне за решаването им, понеже безгранично харесваше малката си домакиня и беше не само готов да ѝ помогне изобщо, а изпитваше силно желание да ѝ помогне в частния случай, той положи крайни усилия да пропъди все още парещия образ на лейди Катерин в глъбините на ума си и се зае да заличи лошото впечатление, което интимната им поза бе направила на госпожа Райландс.

Подчинявайки се съвършено автоматично на неговия почин, тя вървеше до него към сянката, когато той заговори.

— Разказвах за себе си на лейди Катерин — започна той и се пресече, за да помогне на мълчаливата си домакиня да слезе от едно стъпало. — Мисля, че проявих в известна степен присъщата си непохватност. Аз съм непохватен. Лейди Катерин е изпълнена с щедра готовност да помогне и методът ѝ да ми вдъхне увереност беше вълнуващ и осезателен.

Госпожа Райландс не отговори веднага.

Още двадесетина крачки и те стигнаха до шарената сянка на пиниите, а след това една пътечка в зигзаг ги изведе окончателно от Каатинга надолу до една падинка с ручейче и изобилие от папрати и хвощове и там, в подобна на пещера вдлъбнатина, която ги посрещна като дар божи, имаше дълга дървена пейка. Госпожа Райландс седна. Господин Семпак остана прав над нея, малко пообъркан.

— Мислех си, че бих искала да поговоря с вас — повтори тя. — Мислех си, че бих могла да поговоря с вас.

— А сега... нещо ме е направило неподходящ — допълни той. — Може би аз зная как се чувствувате... Иска ми се... Ако вие не можете да ми говорите, може би ще ми позволите да седна тук и дори, не е изключено, след малко да ви кажа някоя и друга дума.

Той бавно седна до нея и остана съвсем безмълвен.

— Светът стана противен — каза госпожа Райландс.

Той се размърда — едно недоумяващо шумолене.

— Жесток и противен! — избухна тя. — Гаден! Иска ми се да умра.

Господин Семпак не я гледаше. Тя преглътна сълзите незабелязано.

— Беше ме страх, че това ще ви се случи — рече той. — От същия миг, когато ви видях. Страх ме беше! Знаех, че то ще ви се случи.

Тя го изгледа с изумление.

— Но отде знаете какво се е случило?

— Не го зная. Тоест не зная подробности. Но зная, че сте мислили за живот изтънчен и хубав като венецианско стъкло и зная, че всичко това е разбито.

— Аз мислех, че животът е чист и хубав.

Господин Семпак позамълча за миг. Сетне каза:

— А отде знаете, че не е чист и хубав?

— Той ме е лъгал. Поне с постъпките си. Преструвал се е, че не е нищо...

Господин Семпак се замисли върху думите й.

— Идвало ли ви е някога наум, че вашият съпруг е много млад? Чувствителен и фин.

— *Той ли!*

— Да. Въпреки всичко. А да казваме грубата истина, е едно от последните неща, на които се научаваме. Повечето от нас никога не се научават! Той не е казал кой знае колко сурови истини дори на самия себе си.

— Сурови истини и груби истини! — повтори госпожа Райландс, сякаш се мъчеше да разбере какво има пред вид господин Семпак. — Вие не знаете... колко жестоко... — Тя се задави.

— Но тя не представлява нищо за него — спокойно рече господин Семпак.

— Вие не разбирате какво се е случило. Те бяха там. В павилиончето до плувния басейн... — Тя се разстрои още повече. — Всеки би могъл да ги завари там!

— Може да са имали пред вид всички други освен вас.

— Значи, грешката е била моя!

— Те видяха ли ви?

— О, те ме видяха!

— И той остана с нея?

— Не. Последва ме почти веднага.

— Вие му казахте да се върне при нея.

— Отде знаете?

— То е било първото, което можехте да кажете. И той не се върна.

— Помъчи се да се извини.

— Това е било трудно.

— Каза ми ужасни неща. О, ужасни!

Мълчанието на господин Семпак беше непреодолим въпрос, толкова повече, че някакъв неудържим подтик караше госпожа Райландс да разкаже страхотните неща, които заплашваха да се превърнат в гибелни и неописуеми кошмари, ако не се освободи,

докато още можеше да говори за тях. Дори и сега тя ги разказваше с някаква нотка на съмнение.

— Каза ми: „Не мога да водя този празен живот. Трябва да има нещо да ме възбужда, инак ще пукна!“

— Това е било сериозен довод — заяви господин Семпак, след като поразмисли. — Това е било сериозен довод.

Няколко мига тя преценяваше думите му, сякаш долавяше, че в тях трябва да се крие някакво значение. След това като че ли затърси в ума си някаква прекъсната нишка и продължи:

— Аз не казах нищо. Помъчих се да избягам.

— Той ви помоли да го изслушате?

— Не можех. Не и тогава.

— Вие си тръгнахте и той ви последва, този крайно неразговорлив млад мъж, и се опита да изрази неща, които е чувствувал, но не е могъл да разбере. А вие се защитавахте от нещо, което не искахте да разберете.

— Той ме хвана, но аз се изтръгнах.

Господин Семпак търпеливо чакаше.

— Той извика много високо „По дяволите!“ и ме остави. Не зная къде е отишъл. Трябва да е някъде там. Може да се е върнал при нея.

— Значи, така се случи всичко?

— Да — потвърди тя, — така се случи.

Госпожа Райландс остана дълго време загледана пред себе си, а господин Семпак искаше да каже толкова много, че се видя неспособен да промълви и дума. Да реши този случай, трябваше цяла философия. Мълчанието се проточи.

— Моят Филип! — най-последно прошепна тя.

Ясно беше, че каквото намерение и да бе имала да говори с господин Семпак, то беше се изпарило от ума ѝ.

— Не зная защо ви разказах това — рече тя най-сетне и едва забележимо обърна глава към него. — Горещината. Ще отида пак да си легна. Ще се махна.

Госпожа Райландс стана.

— Ще се върна с вас до къщата, ако ми позволите — каза господин Семпак.

Вървяха в пълно мълчание. Не му дойде дори една утешителна дума.

Той я проследи с поглед, докато тя изчезна между белите колони в дълбоката прохладна сянка на хола.

„Бедните млади! Каква бъркотия!“ — промълви той и без да забележи лейди Катерин, която стоеше величествено на големия прозорец на стълбището, готова да слезе при една негова дума, се запъти, съкрушен и тъжен, по пътека, заградена с две редици кали, към голямо езеро, пълно с водни лилии. Беше стиснал ръце на гърба си и вдигнал едното рамо по-високо от другото. Влачещите се крака някак го крепяха.

Пред него стоеше въпрос, който трябваше незабавно да се обмисли, и то така, че да се стигне по-скоро до приложими заключения. Сега не можеше да се занимава с по-отдалечените части на анатомията си.

X

ХОЛЪТ НА КАЗА ТЕРАДЖЕНА

Бомбачо получи първото указание, че нещо се е случило между гостите на Тераджена, от госпожица Пъпи Кларджис. Когато тя влезе, майордомът подреждаше английските вестници на масата в хола, попипваше и бръскаше мастилниците, перодръжките и попивките на писмените маси в южната ниша на хола, размишляваше за правилното разположение на различните кошчета за хартии и благославяше и утвърждаваше всички такива дребни удобства. Той носеше пръстен с брилянт, не с изключителен брилянт като на господин Плантаджинет-Бъкн, а само пръстен с брилянт, и докато вършеше това-онова, упражняваше доста симпатичната поза с повдигната ръка на господин Плантаджинет-Бъкн. Тази поза се виждаше на Бомбачо привлекателна. Госпожица Кларджис влезе от терасата откъм морето, когато той стоеше в тази поза. Тя плъзна по ръката му неразбиращ поглед и безцеремонно му заговори:

— Бомбачо, трябва веднага да се измитам. Получих телеграма, че доведената ми сестра в Ница е много болна.

— Но аз не зная синьорина да е получила телеграма — възрази Бомбачо.

— Нито го знае някой друг. Чудно как е стигнала до мене, нали? Но е стигнала, добре да го запомниш. И да не вземеш да кажеш, че не е било така. Аз получих телеграма, че доведената ми сестра в Ница е много болна, и след като ти го казах, вярвай, че съм получила.

Бомбачо се поклони с тържествена покорност.

— Отивам да си прибера багажа и слизам да си вървя. Коя кола, Бомбачо?

— Ще питам госпожа Райландс.

— Недей. Повикай ми тоя стар фиат от селото и веднага ще се смъкна до гарата в Ментон. Докато мигнеш, и ще съм долу. Това е въпрос на живот или смърт.

— Следващият влак за Ница — замислено проточи Бомбачо — тръгва чак.

— Недей започва с цифри — прекъсна го госпожица Кларджис. — Обади се по телефона и повикай тая кола веднага. — Тя се позамисли, притиснала юмрук до устните си. — Чакай малко. Ще напиша една бележка... две бележки.

Пъпи отиде до една писмена маса, избра перо, сложи пред себе си лист хартия и за миг се позамисли. След това перото ѝ се понесе стремително. Едната бележка адресира до домакинята. Беше изключително кратка и остана без подпис. „Съжалявам — писа госпожица Кларджис. — Отивам си и няма да ви тревожа пак.“

— Жалко, че ме хванаха — забеляза госпожица Кларджис на себе си и близна плика, за да го залепи. — *Глупаци* бяхме!

След това отпрати по-обстойно послание до господин Джефри Райландс. „Драги Джеф — надраска тя, — този неизчерпаем евангелски проповедник ми действа на нервите. Седна ли още веднъж на трапеза да слушам него и господин Панталон-Бъкн, и ще започна да крещя. Бягам в Сюперба в милото ни Монте. Където моите приятели могат да ме намерят, да са живи и здрави! Пъпи“

И този плик бе близнат по същия начин и плеснат с юмрук, за да се залепи.

— Ето ти документите! — каза тя.

Бомбачо направи редица поклони и жестове, които трябваше да изразят, че всичко на света ще бъде извършено, както го желае синьорина, а госпожица Пъпи изчезна нагоре по стълбите. Тогава той бавно и замислено се запъти към телефона.

Но не се обади. Мразеше човека, който притежаваше стария фиат, а в гаража имаше две коли. Едната от тях беше ангажирана за Монте Карло следобед, но нямаше причина синьорина Кларджис да не получи другата. С добре познатата кола на Тераджена ще прехвъркне през границата и френската митница като птичка; с наемната кола няма да прехвъркне. Ще отиде да се посъветва със синьора Райландс. Или със синьор Райландс.

Като поразмисли, започна да му се вижда все по-необикновено и по-необикновено някой гост да си тръгне по този начин, без никакво предупреждение било от домакинята, било от домакинята. Нещо не беше наред в тази работа. Самият факт, че синьорина Кларджис така бързо се качи горе, един прост факт, започна да обраства с въпроси; на лицето на Бомбачо се четеше загриженост. Всички нареждания

излизаха от господарката му. Как трябваше да постъпи един образцов майордом?

Синьора Райландс, смяташе той, още не е станала и няма начин да се обърне към нея. Синьор Райландс? Синьор Райландс? Но?... Ако се вземе под внимание?... Той беше отишъл със синьорина Кларджис да плуват. Да. Нещо трябва да се е случило. Къде е господин Райландс сега? Защо не поръчва той колата за синьорина Кларджис? Да не би случайно да я е оскърбил и тя си тръгва оскърбена?

Но пък можеше ли човек да оскърби тази синьорина Кларджис?

Изглежда, най-добре ще е да се посъветва с Франт, камериерката на госпожа Райландс, една тъпа англичанка, която бъркаше потайността с дискретността, но все пак засега беше единственият възможен източник за някакви указания.

Тези въпроси бяха рязко прекъснати от появяването на господин Плантаджинет-Бъкн, който влезе през входното антре с неопределения, бродещ вид на гост, който не е могъл да измисли какво да прави тази сутрин. Беше облечен с нов костюм от шантунг и толкова много от елегантността му се хабеше в тази самотност. Той се оживи, когато зърна Бомбачо, и попита:

— Dove è tutto^[1]? — обичаше да се обръща към всекиго на родния му език, както би трябвало да прави един добър европейец, и с това искаше да каже: „Къде са всички?“

Бомбачо отговори с най-грижлива, безупречна английска интонация:

— Полковник Булис е на тенис корта, сър.

— E Valtri^[2]?

Бомбачо изрази с широк жест едно пълно разпръскване и с извиняваща се усмивка отрече да знае нещо повече.

— Другите са на тенис корта — додаде той.

— А лейди Катерин? — запита господин Плантаджинет-Бъкн, като се помъчи да придаде пълно равнодушие на тона си.

— Тя обича градината! — отвърна Бомбачо и почтително заотстъпва с лице към главния вход. Изведнъж той ускори крачките си и когато се обърна да потърси причината, господин Плантаджинет-Бъкн видя горе на стълбите госпожица Кларджис, облечена сега с необикновена скромност.

— Какво стана с колата, Бомбачо? — провикна се госпожица Кларджис.

Бомбачо, с крайни усилия да не я чуе, изчезна и вратата, която водеше към потайностите на помещенията за слугите, щракна зад него.

— Дявол да го вземе! — рече госпожица Кларджис. — Здравейте, господин Плантаджинет-Бъкн!

Господин Плантаджинет-Бъкн се раздвижи, за да покаже, че е здрав.

— Доведената ми сестра е тежко болна... в Монако, и ми трябва кола. Нещата ми са прибрани и съм готова да тръгна. Поне ще бъде след десет минути.

— Мога ли някак да ви помогна? — попита господин Плантаджинет-Бъкн с доста безпомощен тон.

— Естествено — каза госпожица Пъпи. — Трябва ми някаква кола и някой от слугите да изнесе куфарите ми горе при портата. Като че ли никого няма!

— Всичко, каквото мога да направя — заяви господин Плантаджинет-Бъкн съвсем в позата на някаква декоративна фигура.

— Достатъчно ще е, ако посмушкате малко Бомбачо — каза госпожица Кларджис. — Липсва му подвижност. Трябва да го подкара човек.

Господин Плантаджинет-Бъкн долови в тона ѝ укор.

— Аз ще ги пораздвижа. Надявам се, че доведената ви сестра...

Но Пъпи беше пак изчезнала на горния етаж.

Господин Плантаджинет-Бъкн поразмисли. Ще отиде до звънеца, ще позвъни и когато някой дойде, ще каже с мек господарски тон:

— *La Signorina Clarges è nervosa da la sua automobiglia. Prega de Vaccelerato prestissimo*^[3].

Но много повече би предпочел да отиде направо в градината да търси лейди Катерин. Струваше му се, че с нея си подхождаха повече.

Той срещна известно затруднение да оправи положението със слугата, отзовал се на позвъняването. Този човек сякаш не разбираше родния си език и очевидно съвсем не можеше да схване смисъла на съобщението му. Изглежда, мислеше, че господин Плантаджинет-Бъкн се оплаква от начина, по който английският шофьор на госпожа Райландс изпълнява задълженията си, и с жива и забавна пантомима

изрази пълното си съгласие. Той повтори с жар няколко пъти израза „molto peritoso“^[4]. А пък италианският шофьор бил образец на благоразумието. Господин Плантаджинет-Бъкън все още се мъчеше, без да признае напълно лингвистичното си поражение, да придава на разговора насока, по-близка до съкровеното желание на госпожица Кларджис, когато в ниското продълговато петно на слънчев блясък отвъд тъмните колони на портика се появи лейди Катерин. Той освободи слугата с махване на ръка и се запъти да я посрещне.

Холът зад него потъна за миг в тишина и сянка, а след това таванът и централните му части екнаха от плътния глас на госпожица Кларджис.

— Какво става, по дяволите? — питаше гласът бурно, но въпросът остана недовършен и вратата ѝ се тръшна. Сигурно беше слушала на площадката. След няколко мига от стаите на слугите се чу приглушено дрънчене на далечен звънец — звънец, който упорито не спираше. Звънеше госпожица Кларджис.

Преди да забележи господин Плантаджинет-Бъкън в здрачната прохлада на входа, лицето на лейди Катерин издаваше известен смут и тя бързаше. Щом го забеляза, тя забави крачки и се превърна в морно разхождаща се кралица, червена в ореола на зеления чадър.

— Толкова горещо — рече тя с усмивка на ведрото лице. — Прекалено горещо! Прибирам се да пиша писма. Ще ходите ли в Монте Карло подир обяд?

— В този пек? — Той със съмнение сви рамене.

Тя се позабави пред него за миг, без да знае как да постъпи с него.

— Щастлив човек! — каза тя. — Нямайте си друга работа, освен да четете английски вестници и да седите на хлад.

Лейди Катерин го заобиколи към стълбището, като му отправи снизходителна усмивка.

Господин Плантаджинет-Бъкън остана в безмълвния хол. Той отиде при масата откъм терасата, където бяха подредени току-що получените вестници, и ядно ги разбърка. Струваше му се, че никога не е виждал по-непривлекателни вестници. Дори заглавията в „Дейли Експрес“ му се видяха тъпи. Най-после седна с „Таймс“, за да научи кой е умрял и кой е заминал в чужбина.

Тогава спокойствието наруши Джефри, потен от горещина, с разкопчана яка, дошъл да търси Бомбачо за питиета и лед за тенис корта. При появяването му на терасата господин Плантаджинет-Бъкн се сви по-дълбоко в креслото си до колоната.

— Здравейте! — рече Джефри. — Вестниците са дошли, а?

Господин Плантаджинет-Бъкн му махна с „Таймс“, с което изразяваше всичко друго, освен желание да му заговори, и Джефри отмина. След малко той се върна, последван от Бомбачо с издаваща звън табла, прекоси терасата и слезе по мраморните стъпала към тенис корта. После, след продължителна тишина, се чуха стъпки на стълбището. Господин Плантаджинет-Бъкн се обърна с някаква надежда и видя госпожица Кларджис, облечена за път. Той се изправи, въпреки лекото си разочарование. Поне тя си отиваше.

— Аз тръгвам — рече госпожица Пъпи. — Нямам кога да кажа „адио“ на всички. Ще трябва да го направите заради мен.

— Надявам се, че въпросът с колата е уреден.

— Господ знае. Отивам в градината да видя какво става с куфарите ми. Ако не е, ще трябва там да се разправам. Не мога да разбера защо не прокарат шосе до къщата долу. Жертвуват удобствата пред цветните лехи, така го виждам.

Тя му подари безизразна усмивка и се обърна към входа. И изведнъж спря и се скова. Беше видяла вън нещо, което господин Плантаджинет-Бъкн още не можеше да види.

— Уф, да се не знае! — изпъшка тя.

За миг беше забравила за господин Плантаджинет-Бъкн. После се обърна към него и видя въпросителното му изражение.

— Забравих нещо в стаята си — обясни тя, завъртя се и изтича горе. След миг се мярнаха краката на двама души, а после и те целите се появиха на огряното от слънце нагорнище отвъд портика. Към къщата се приближаваше госпожа Райландс и тя вървеше така, сякаш беше в транс, а до нея, много голям и с неспокоен и смутен вид, крачеше господин Семпак. Пред входа те се разделиха, без да проговорят; господин Семпак нерешително спря, а госпожа Райландс влезе вътре.

Тя като че не видя господин Плантаджинет-Бъкн, застанал безмълвно до масата с вестниците.

Младата жена отиде до стълбището и след като спря за миг, се заизкачва нагоре, като се опираше с една ръка на перилата.

Няколко секунди господин Плантаджинет-Бъкн остана потънал в размисъл, сетне, все тъй замислен, седна върху масата с вестниците. Тогава на стълбите се появи госпожица Кларджис и заслиза необичайно тихо. Имаше вид, като че ли можеше да му каже какво ли не, но това, което каза, беше само едно просто, почти приятелско „довиждане“. Така тя излезе на слънчевия пек и изчезна по нагорнището към портата на пътя.

Господин Плантаджинет-Бъкн бавно и неодобрително поклати глава, посъветва се с брилянтения си пръстен, смъкна се от масата и все още дълбоко замислен, се запъти към своята стая в кулата.

Там закрачи по диагонал от ъгъл до ъгъл. Беше му станало ясно какво се е случило.

Беше доволен, че има малко време да остане сам и да обмисли положението, преди да се срещне с другите. Какво точно би трябвало да направи един изтънчен, напълно европеизиран американски джентълмен? Не и само това. Той наистина държеше на домакинята си. Държеше достатъчно много, за да остави позъорството си на заден план. Какво би могъл да направи за нея?

Стаята в кулата имаше четири прозореца, които гледаха на изток и запад, север и юг, и както крачеше от ъгъл до ъгъл, господин Плантаджинет-Бъкн току повдигаше сведените си очи първо към една хубава, заляна от слънце гледка, сетне към друга. И изведнъж забеляза нещо бяло, съвсем мъничко в далечината, нещо, което се движеше, надалече, сред червените, обгорени от слънцето скали на носовете към запад, издадени напред като кулиси, обрамчващи далечната гледка на Ментон. Той взе джобно далекогледче, което лежеше на тоалетката извадено от калъфката, нагласи го на фокус и се вгледа в далечния предмет. Беше мъж със спортни дрехи, който се катереше по стръмна пътечка, водеща отгатык носа. Движеше се с всичките признаци на припряност и раздражение. Той се подхлъзна, изправи се и остана за миг неподвижен в профил, загледан в блесналите скали с изражение на недоумение и укор. Нямахше съмнение, че бе Филип Райландс.

Той бягаше. Без да знае накъде.

[1] Dove è tutto? (ит.) — Къде е другото? (Тука и по-нататък героят говори неправилно, с грешки.) ↑

[2] E Valtri? — А другите? (ит.) ↑

[3] La signorina Clarges è nervosa da la sua automobiglia. Prega de Vaccelerato prestissimo. — Синьорина Кларджис е нервна зарад автомобиля. Моля, ускорете колкото може повече (ит.). ↑

[4] Molto pericoloso — много опасно (ит.). ↑

XI ДВЕ ПИСМА

Беше вечер и госпожа Райландс лежеше на тъмно в стаята си. Прозорците бяха широко отворени, но синята ведрина се виждаше отвън през копринената мъгла на противокомарна мрежа. И госпожа Райландс мислеше.

Преди обета беше повикала при себе си лейди Катерин и прехвърлила повечето от задълженията си на домакиня върху нея.

— Болна съм — каза тя. — Изживях едно сътресение, недей ме пита от какво, скъпа, и недей казва нито дума за това, но то ме поболя. Искам да бъда сама, а пък имам толкова много гости!

Лейди Катерин прояви всичките си най-добри качества. Тя целуна приятелката си.

— Ще се погрижа да си получат обета — каза тя; — аз и Бомбачо. Сега ти имаш право да си болна, както ти се поиска и когато ти се поиска. А след това да експедирам ли някои от тях?

— Те не пречат чак толкова — отговори госпожа Райландс. — Аз ще се оправя, след малко. Изкарай, ако можеш, глупците бриджори и тенисмани от къщата, ако имат къде да отидат. Но не ги изпъждай. Те се забавляват помежду си. Не им създавай неудобства. Присъствието на господин Семпак ми е приятно. Той ми харесва. Когато си отидат, ще слеза пак долу.

— А господин Плантаджинет-Бъкн?

— Той не пречи. Заеми се с тези неща, Кати. Аз не мога да ги уредя.

Лейди Катерин навлезе в ролята си:

— Не се тревожи, Синтия. Бомбачо и аз можем да се справим с четири такива компании.

— Не искам да виждам никого. Искам само да мисля.

— Напълно те разбирам.

Последно промърморване от леглото:

— Не искам нито да ми разправят, нито да ме питат за нещо сега.

Една целувка в отговор и лейди Катерин си отиде.

Главата върху възглавницата се сгуши под чаршафа с престорено дълбока умора, докато се увери, че лейди Катерин е излязла, след това се повдигна и предпазливо се огледа. Бавно, безсилно госпожа Райландс отново седна и остана неподвижна, загледана пред себе си. Защитната маска на затрогващата малка женичка бе изчезнала. Сега тя беше много сериозно и тъжно човешко създание.

За дълго време умът ѝ остана бездеен. А когато най-сетне се съживи, не се задвижи напред от мисъл към мисъл, а заразглежда собствения свят разбулен.

Тя си даде сметка, че е живяла в някакъв сън и само такова сътресение би могло да я събуди. Беше живяла в сън по своя собствена воля. Въпреки стотиците намеци и подсещания, не беше могла да се откаже от красивите си илюзии за Филип и себе си и за качества на живота. А сега, след като не толкова тя беше прекъснала своя сън, колкото той се беше изтръгнал от ръцете ѝ, този живот веднага започна да ѝ се вижда неправдоподобен и далечен. Беше ѝ ясно, че седмици и месеци наред бе разбирала истинските качества на Филип — и бе отказвала да ги разбере. Вече се удивяваше, като си спомняше колко упорито бе отказвала да ги разбере.

Когато най-после, късно следобед, пристигна писмо от Филип, по-скоро не писмо, а бележка, написана с молив, тя само потвърди несъвършенството на осъзнатия от нея образ.

„Моя скъпа Синтия — пишеше Филип, — какво мога да ти кажа, освен да те помоля да ми простиш? Предполагам, че ме мислиш за истински скот, и без съмнение си права. Но въпреки всичко тези неща завладяват човек по един начин, който ти не можеш да разбереш, и тогава откриваш, че това, което изглежда просто шега, не е шега. Надявам се обаче, че каквото и да кажеш или направиш на мен, няма да бъдеш много жестока към бедната Пъпи. То е абсолютно противно на нейните разбирания да постъпи така безчестно спрямо домакинята, на която гостува. Но една стъпка води към друга. Аз настоявах твърде много, обаче повярвай, че не бяхме намислили, нито нагласили това, което се случи. Честна дума. Просто ни обзе тази лудост. Може да е назрявало в атмосферата, но аз ти се кълна, че не съм го замислял. Винаги сме били доста добри приятели, искам да кажа Пъпи и аз, и, изглежда, не е трябвало да се излагаме на такъв риск — да плуваме двамата без никой друг в басейна. Банският ѝ костюм се закачи на

пирон и се скъса. Чиста случайност. Положението изглеждаше по-лошо, отколкото беше в действителност. В момента изглеждаше само забавно. Както и да е, тя настоя да се махне и си е заминала. И това е всичко. Бих искал да дойда да те видя и поговоря с теб, когато се почувствуващ разположена. Ще ми се да се набия до смърт, задето това се случи на теб, и то именно сега. Чувствувам се като най-мръсен негодник. Искам да вярвам, че нищо подобно няма да се случи за втори път. В това се кълна. Прости ми и се помъчи да забравиш всичко за доброто на двама ни.

Твой нещастен
Филип.“

Тя препрочете това шепнешком:

— „Твой нещастен Филип“.

И се съгласи.

Госпожа Райландс лежа дълго време неподвижна с бележката му на кувертюрата пред нея. Това беше точно каквото можеше да се очаква от него. Как е могла изобщо да си представя, че той е нещо друго освен точно това, което личеше от бележката?

А, от друга страна, беше толкова хубав и с нещо фино — измамливо фино ли беше? — в лицето и държането! Толкова различен от предпазливия, фалшив Джефри. И все пак.

По-късно ѝ донесоха друго писмо, писмо, написано с друг почерк, с едри, четливо и рязко изписани букви, без следа от момчешката колебливост в неоформилия се още почерк на Филип, и него тя също прочете и препрочете. Сега в здрача мислите ѝ продължаваха да текат в посоката, която им беше придало това второ писмо.

„Уважаема госпожо Райландс — започваше писмото, — простете ми, моля, всички тези празни приказки, които ми се налага да Ви пиша. Едно малко произшествие Ви накара да ми разкажете за Вашите грижи и ми се струва, че може би не ще имате нищо против, ако Ви пиша по този повод. Така или иначе, аз трябва да Ви пиша за тях, дори и да не прочетете писмото ми, понеже не мога да мисля за нищо друго.“

Тя си помисли за разглобената му фигура, приведена над писмената маса, лицето му преобразено от напрежение, и тогава си го представи като пан^[1], превърнал се наполовина в старо маслиново

дърво, или като някой очукан от времето Терминус^[2], целуван от лейди Катерин. Защото явно тя го целуваше. Госпожа Райландс си спомни сега тази случка без смайване и отвращение. Той толкова се различаваше от нейната представа за мъж, който може да люби! Това, което целуваше Катерин, е могло да бъде стара, подвързана с кожа библия...

„Искам да пиша, ако ми позволите, като стар приятел. Харесвам и много се възхищавам от Вашия съпруг, както харесвам и много се възхищавам от Вас. Аз съм в сравнение с Вас стар и опитен човек, видял в живота много повече, отколкото е преживял той, и смятам, че ако сполуча и Ви накарам да видите случилото се, както го виждам аз, то ще престане да ви изглежда така решаващо и гибелно, както може би Ви изглежда сега. То е, признавам, достатъчно знаменателно, но в същност не е никаква катастрофа.

Той ми хареса още в момента, когато влезе в стаята в Рокбрюн — когато го видях за първи път. Притежава изключителна жизненост, енергия, схватливост. Извънредно е млад за възрастта си. От чисто практическо гледище е още незрял юноша. Има време да стане много виден мъж. Ако се вземат под внимание неговото положение и възможности, може тепърва да играе значителна роля в световните събития.“

— Това е, за което съм мечтала — каза госпожа Райландс и очите ѝ се върнаха към изписания с молив лист.

„Станалото с нищо не променя това положение. Има съществени съображения в този случай, които, струва ми се, Вие не схващате. Не разбирам как са успели да се натрапят на съзнанието Ви. Ще се помъча да Ви ги изложа, ако имате търпение да ме изслушате. Повтарям: аз имам високо мнение за Вашия Филип. Мисля, че не сте сгрешили, когато сте го залюбили и сте му посветили живота си. А към Вас — Вие бихте могли да ми бъдете дъщеря — храня чувството, което могат да хранят само хора, възпитали в себе си безкористна обич. Наблюдавах Ви и двамата. Обикнах и двамата Ви. Обикнах двойно. Обичам Вас и заради него. Обичам него и заради Вас. Два чудесни живота; два многообещаващи живота.“

— И после *това!* — пошепна тя и няколко мига не чете нататък.

„Искам да прецените разликите между Вас. Не вярвам някога да сте помисляли за разликите. Всичко Ви е предразполагало да не им

обръщате внимание. Вие сте по-фино създание от Филип, но сте и... по-крехка. По-цялостна, но по-крехка. Той още не се е оформил, но е по-едър и по-силен. Той има заложби за много по-голяма, по-силна и по-действена личност, отколкото можете някога да станете Вие. Трябва да ми повярвате. Мисля, че ще ми повярвате. Ние, човешките създания, какво сме? Проводници, по които физическата енергия стига до решение, действие и творческо постижение. В нас има безмилостен стремеж за действие. Животът е действие. Животът е машина, капан, който хваща сляпа сила и я превръща в повече живот, като придава на живота по-големи и по-мощни форми. Така виждам аз живота. Така и Вие сте склонна да го виждате. Ние всички сме под този напор — в различна степен. Главната задача на всекиго от нас, на всеки, който има съзнание за такива неща, е да овладеем, да насочим и да използваме този напор. Повечето от нас прекарват по-голямата част от живота си, като се мъчат да решат проблема как да направят това преди целият напор на жизнеността да се изчерпи. И Вашият Филип е под напор, сляп напор, десет, двадесет пъти по-мощен от цялата движеща сила у Вас. Надявам се, това не Ви обижда.“

— Има известна истина в това — каза госпожа Райландс.

„А сега нека Ви уверя, че той Ви обича. Вие сте тази, която обича, не се съмнявайте в това. И Ви обича заради безброй неща, разбира се, но от всички тях, главното от всички тях, поради това, че притежавате самообладание, е трезвото му отношение към Вас — Вие му изглеждате такава, каквато сте в действителност: умна, уравновесена, спокойна.“

— Но не и сега — рече госпожа Райландс.

„Той мисли — не, той си дава сметка, — че у Вас има *целенасоченост*, точно това, което му липсва на него. Може то да е било първото, което го е притегнало към Вас. С това го задържате и може би ще продължите да го задържате. Но то не пречи на майката природа, която е направила всички ни от пръст, гореща влага и тиня, да се налага върху него и да упражнява своя напор. Той живее тук в тази жега, в това изобилие, далеч от деловия и политическия живот, който би могъл да запълни времето му; той дойде тук — и в това е иронията на съдбата, — за да бъде с Вас, да се грижи за Вас тук в най-прекрасната, най-безукорна обстановка. Вие знаете, че такава е било

намерението му. Знаете, че се е държал с Вас мило и нежно. Докато, както смятате, сте го изненадали.“

Тя кимна утвърдително и бързо обърна страницата.

„Но той не Ви е мамил. Не толкова Вие сте го изненадали, колкото той е изненадал себе си. Искал е да Ви остане верен. Ако някой ангел небесен затвореше крана на енергията му така, че тя само да прокапва, тогава тук щеше наистина да настъпи този рай, за който сте мечтали до днес. Ала за всичко, което той можеше да прави тук, за да бъде съвършеният възлюбен от Вашите мечти, му бе достатъчна само една двадесета част от енергията, която тупти в нервите и кръвта му. Нали знаехте, че е неспокоен?“

— Мислех, че е заради стачката на въглекопачите — промълви госпожа Райландс.

„У него имаше достатъчно свободна енергия да чуе всеки глас, който го повика. А скъпата майчица природа, ужасната баба природа е предвидила само един канал за освобождаване от заприщана енергия.“

— Ужасна баба природа — съгласи се госпожа Райландс и като че се сети за някакво старо впечатление. Природа! Толкова гадна и въпреки това със странна сила в своята гадност, толкова отвратителна с една грозота, която понякога изведнъж ставаше объркващо свята и страхотно прекрасна! Но какво казваше господин Семпак?

„С Вас. Един мъж може да прояви своята любов с нежна сдържаност. Трябва наистина да бъде много нежен и сдържан. И тука, в този възбуждащ зной, той нямаше какво да прави — нищичко! Той не искаше да люби никоя друга жена. Той не обича никоя друга освен Вас. Ако беше искал да люби — помислете! Ето, нашата тиранична баба природа подтиква и лейди Катерин към беля. Нима може да се сравнява хубостта на тези две жени? Но лейди Катерин е Ваша равна, тя е личност. Той не би я погледнал, не би и помислил за нея. Защото това би било истинско посегателство срещу Вас. Това би било истинско разделяне на любовта. От друга страна, тук беше тази госпожица Кларджис, която отхвърля всички атрибути на женския пол — и е просто сексуална. Тя е добра компания на открито. Плува добре и човек може да плува с нея. Нещата променят емоционалните си качества на открито. Мокра кожа и почерняла на слънцето кожа, движение и слънчева светлина, усмихнато лице. Обхваща те плам, желание и настъпва успокояващо и освежаващо физическо

освобождение. Освобождение на нервите. Може да изглежда толкова просто. Скъпа госпожо Райландс, може да предпочетете да го сметнете за ужасно, може да се чувствувате принудена да го смятате за ужасно, но аз ще Ви уверя, че понякога то наистина се оказва така здравословно физически, както дишането на планински въздух. Това е извън Вашата природа, извън Вашия опит, но не извън способността Ви да разберете. Ако искате да разберете, ако имате великодушието да разберете. Но, го се знае, Вие притежавате такова великодушие. Има оправдание и за двамата. А това, което ме интересува най-много, е оправданието за него.“

Тя пак остави писмото. Беше стигнала до края на листа.

— Но аз го обичах — каза тя. — Той иска твърде много от мене. — Дълго лежа безмълвно, сетне пошепна: — Той иска твърде много от мене. — И пак погледна това, което беше прочела. — „Освобождение на нервите“ — опита тя вкуса на тези думи и той беше отвратителен.

В какво грешеше господин Семпак... или в какво грешеше тя?

Какви бяха тези различни мелодии, с които една и съща дума отекваше едновременно в техните два темперамента?

„Това не е правилно — помисли си тя. — Но аз не съм достатъчно съобразителна, умът ми не е достатъчно бистър, за да разбере кое не е правилно... Аз също не съм права. Виждам, че не съм права. Може той да е по-прав от мен...“

„Бедният ми мъничък разум!“

Струваше ѝ се, че Семпак излага нещата с известна логичност, но в някаква странна светлина, като светлината в резервоарите на аквариума в Монако. Като че ли слънцето изведнъж бе станало зелено. Всичко имаше съвсем същата форма, но нищо нямаше същия цвят. Всичко бе добило дълбочина. Умът на този човек беше голям и необикновен, както тялото му. Тя взе следващия лист и светлината на ума на господин Семпак ѝ се видя по-зелена и по-студена, а нещата, които осветяваше, още по-дълбоки.

„Ако трябва да остане тука и да съсредоточи живота си изцяло върху Вас, какво ще стане с останалите деветнадесет двадесети от жизнеността му? Ние не говорим за физическата му жизненост. Която би могла да се посвети на плуване, планинарство, тенис. Но няма начин да се разделят напълно телесната и творческата жизненост; едната води към другата. Няма такова нещо като чисто физическа

жизнена сила. Натрупването на енергия сред тази горещина, красотата и безделие действуват върху въображението, търси не само някакво усилие, но и възбуда.“

Тук половин страница беше оставена неизписана.

„Аз се мъча да Ви представя истинския Филип, тази душа, бореща се с потайностите на тялото, както човек се бори с необязден кон. А искам да Ви представя и още някого, когото може да не сте опознали напълно досега, истинската Синтия Райландс. Вижте, аз няма да Ви моля да му простите. Това е опасност, която стои и пред двамата Ви. Той ще Ви моли за това, но аз разбирам по-добре от него тези неща, за него и за Вас. Искам да Ви бъде ясно, че няма нищо за прощаване.“

Тя спря да обмисли това и после продължи да чете.

„Филип е Вашата задача — неумолимо настояваше писмото. — Не виждам друга задача за Вас на този свят, която да се сравни с нея или да я замести. Деца? Хората надценяват това, което една съвременна майка трябва да прави за децата си, както подценяват онова, което тя може да направи за мъжа си. Жените са създадени за мъжете, а децата са страничен продукт. Вие сте отдали живота си на Филип за добро или за зло и нищо никога не може напълно да му го отнеме. Опитайте се да си го вземете обратно, и ще обречете голяма част от себе си на смърт.

Може да попитате: важи ли това за всички съпрузи и съпруги? Не. Нищо не важи за всички съпрузи и всички съпруги. Половината от мъжете в света са хапльовци, а неизвестен процент от жените — малоумни. Смятам, че няма защо да разглеждаме тук тях и техните противни, лигави отношения. Нека се лигавят и се дърлят, както си знаят. Аз мисля за две лица с много фин характер и нееднаква енергия. Мисля за Вас и Филип. Вие можете да дадете на този млад мъж закрила, великодушие, помощ, стабилност, без които той само ще обърка живота си, както е присъщо за неговия тип. А той заслужава това, което можете да му дадете. Той е способен човек. Той заслужава да го спасите от съдбата, към която го води темпераментът. Но първата Ви жертва трябва да бъде жертвуването на инстинктивното възмущение на Вашия пол. Първото Ви усилие трябва да бъде да се запасите с огромно търпение и великодушие. Първият Ви подвиг трябва да бъде да си дадете сметка, че у него може да има много чисти

или поддаващи се на пречистване неща, които ще бъдат е, малко отблъскващи за Вас. Трябва да Ви го обясня съвсем недвусмислено. Въпросът не е да му простите тази история с госпожица Кларджис след съответно разкаяние от негова страна и подир това да заживеете както досега, при обещание от негова страна, че нищо подобно не ще се случи отново. Това, което Ви очаква, е нещо много по-трудно. То е да се стегнете и помирите с новата мисъл, че съвсем не е изключено подобно нещо да се случи пак в живота Ви и може да се случва многократно, а колкото често и да се случва, не бива никога да доведе Вас дори до най-незначително намаляване на Вашата подкрепа, а него — на уважението и доверието във Вас. Докато бдите над неговия живот, непоколебима и твърда, никаква история от този род никога не ще го провали. Той ще се връща при Вас. Вие ще бъдете неговата твърдина, неговото убежище. Всеки път все повече и повече. Но ако говорите и мислите за обиди и прошки, ако се поставяте на едно равнище с госпожица Пъпи Кларджис, воювате с нея за него, кълвете я като кокошка и се откажете от него, по какъв да е начин, в кое да е отношение — и той ще издробнее, и Вие ще издробнеете и Вашите два живота ще се завлачат през пуцинак от банални свади на сексуална почва и отчуждение до някой безсмислен развод, раздяла или компромис...

Не зная защо Ви пиша всичко това. Вашият ум е бистър като моя и навярно сама сте убедена в същото. Когато четете писмото ми, то ще Ви послужи не като ново убеждение, а като хвърляне на светлина върху нещо, което винаги сте знаели.

Вие сте съпруга на Филип Райландс. В пълния смисъл на думата и до сетния възможен нюанс на значението ѝ Вие сте негова съпруга; Вие сте създадена за съпруга, а ролята на съпругата е не да съперничи и ревнува, а да разбира и служи и чрез разбирането и служенето да ръководи. Съпругите са рядко нещо в живота, но Вие положително сте такава. Вие вероятно не можете да си дадете вид на обикновена омъжена жена. Вие сте се омъжили за Вашия Филип извън пределите на ревността, освен когато ревнувате заради него. Не мога да Ви видя в никоя друга роля.“

Тук писмото пак прекъсваше.

„Това е в същност всичко, каквото имам да Ви кажа. Може би мога да добавя: бъдете сигурна, освен ако аз се заблуждавам — когато

най-после се изправи в пълен ръст, под Ваша закрила и с Ваша помощ и насърчение, Райландс ще заслужава уважение. Чрез него ще можете да извършите големи неща и никога, по никой друг начин не ще вършите големи неща. Защото сте разсъдъчна; защото Вашите инициативи са твърде крехки за тежестите и напреженията на живота.“

Господин Семпак не беше подписал писмото. С това то свършваше.

Като препрочете посланието, госпожа Райландс загаси лампата до леглото си и остана да лежи съвършено неподвижна в сгъстяващия се здрач и да мисли. Далеч Ментон изплува от вечерната синева, която го беше удавила, и се превърна в огърлица от светлинки, проточени в дълбокия лазурен мрак.

„Той ще заслужава уважение.“ Дали това е било написано, за да я утеши?

Ще заслужава уважение? Дали това беше вярно? Щеше ли Фил наистина да стане такъв силен, способен човек, с ръка, насочваща хода на човешките дела, за какъвто беше мечтала едно време, или и тя, и господин Семпак бяха по-увлечени от хубавата му външност, от голямата му сериозност от време на време и от нещо великодушно и наивно в характера му?... А също. Нещо мило в държането?... Нещо много мило?

Госпожа Райландс откри, че плаче.

„В края на краищата — запита се тя — има ли някакво значение дали той заслужава уважение?“

— Понякога е толкова мил! — пошепна тя.

Беше си мислила и навярно се бояла, че между нея и Филип може да се е промъкнало някакво отвращение, физическа антипатия, но изведнъж разбра, че той е все тъй привлекателен за нея, какъвто е бил винаги. Откри, че копнее той да дойде при нея, копнее безразсъдно, чудовищно.

Нямаше да изпрати да го повикат. Не можеше да изпрати да го повикат. Това би било твърде много. Но копнееше той да дойде при нея.

[1] Пан — горски бог, спътник на Бакхус (гр. митология). ↑

[2] Терминус — бог на границите; фигура на човешки бюст, завършващ с квадратна колона (римска митология). ↑

XII

СТОИКЪТ И ЕПИКУРЕЕЦЪТ

Долу на вечеря седеше намаляла група гости. Двойката Матисън и Джефри Райландс бяха заминали за Монте Карло по предложение и с насърчението на домакина. Господин Холбоулин бе отишъл с тях — реши в последния миг, когато си даде сметка, че вечерта можеше да няма бридж. Без закрилата на бриджорите щеше да изпъкне, да се вижда и да се чува. А семейство Булис бяха на вечеря при стара и добра приятелка на госпожата, вдовица на армейски свещеник, който бил убит и изяден, макар и не изцяло — без съмнение по болшевишко подстрекателство, — от зле настроена пантера в Бенгалия. На другия ден семейство Булис заминаваше за Англия. Положението с възглицата в Британия ставаше все по-заплашително от ден на ден и вероятността за класови вълнения по-голяма. Полковникът смятал, че мястото му е в центъра на опасността там и че всеки миг неговите лични качества може да станат необходими за укротяване на разбунтувалите се работници.

Госпожица Фенимор и лейди Гризуолд бяха и двете на трапезата. Въпреки някои доста красноречиви забележки на лейди Катерин държането им бе много неустановено. Може би лейди Катерин бе преувеличила сериозното неразположение на госпожа Райландс и необходимостта да има спокойствие, та госпожица Фенимор бе решила, че трябва не да си отиде, а да остане „в случай, че стане нужда от някой човек“. Лейди Гризуолд твърдо държеше на своето без всякакви обяснения, но лейди Катерин имаше основание да се надява, че когато стане очевидна неизбежната липса на бриджори, упоритостта ѝ ще омекне. Макар че, разбира се, съществуваше възможността и да се примири с търпението. Обаче това щеше да се види.

Семейство Тамар трябваше да се върне в Женева след три дни и затова лейди Катерин не направи нищо да ги прогони. Те бяха безобидни; бяха прекарвали деня заедно на дълга разходка в планината, където обядваха и тя нарисова с водни бои скица на малкия параклис в горната долина; върнаха се тъкмо навреме за вечеря и научиха за

неразположението на госпожа Райландс чак в гостната. Бяха безшумно щастливи и уморени и съчувствието им бе приятно лишено от всякакво вайкане.

Разговорът на масата бе дълго разпокъсан и несвързан, с дълги паузи, а после се превърна в общ дебат за стоицизма и епикурейството, в който участваха почти единствено господин Семпак и господин Плантаджинет-Бъкън. Господин Семпак започна с възхвала на стоицизма; тя като че ли беше в ума му и той сякаш размишляваше на глас. Това, което имаше да каже, беше насочено подчертано настрана от лейди Катерин. Неговата проповед по самата си природа като че я пренебрегваше. Господин Плантаджинет-Бъкън говореше по-скоро на лейди Катерин и госпожица Фенимор, като търсеше тяхната подкрепа с обръщане на главата, усмивки и жестове. Съпрузите Тамар проявяваха лек интерес и при някои по-посредствени изказвания се усмихваха тайнствено един на друг, сякаш ако пожелаеха, можеха да придадат съвсем друго значение на казаното. Филип беше неприкрито потънал в мисли. Дори не се преструваше, че слуша.

Лейди Гризуолд почти не се обаждаше, но се почувствува видимо неловко, когато разискванията стигнаха големи висоти и продължиха в този тон. Тя се питаше дали семейство Тамар би пожелало да играе бридж, а още повече как би могла да даде на този много труден разговор друга насока, която би ѝ предоставила възможност да направи предложението си. Може би те не умееха да играят, но биха искали да ги научи — разбира се, като залагат съвсем незначителни суми. Какви ли не хитрости владеят тези интелектуалци! Тя не можа да направи предложението си, колкото и да търсеше случай, затова отиде в гостната с празните маси за бридж и остана сам-самотна, с по-остро съзнание, че е вдовица, отколкото бе усещала това от много години насам, после отиде да си легне съвсем рано, както лейди Катерин забеляза със задоволство, без да прояви желание за утеха да реди пасианс.

Господин Семпак заговори при едно смълчаване почти или съвсем без повод. Ако можеше да се сметне, че нещо му е подсказало темата, връзката ще е била толкова далечна, че то изчезна от ума му, щом послужи за тази цел.

— Забележително е — започна той — колко безшумно, но сигурно се връща в света стоицизмът.

— Стоицизмът ли! — учуди се господин Плантаджинет-Бъкън и повдигна хубавите си вежди.

— Утешение без възнаграждение и наказание, чисто преклонение пред правото и суровостта. Той беше дошъл твърде рано в света и трябваше да отстъпи мястото си на митраизма^[1], поклонението на Изида^[2] и християнските течения за две хиляди години. Сега се връща в един свят, по-добре подготвен за него.

— Но дали се връща? — попита господин Плантаджинет-Бъкън с обезоръжаваща усмивка.

Господин Семпак продължи да развива своите мисли:

— Простите утешения, необходими за живота в един нестигнал до върховете на цивилизацията свят, страстен стремеж към назидателни наказания, възнаграждения и компенсации; тях можа да даде християнството. И любов като заместител, който да компенсира човешкото безсърдечие... и лъжливата вярност... Не е за презиране.

В никой случай не е за презиране. Но в студената светлина на днешните времена тези утешения избледняват. В студената светлина на нашите увеличаващи се знания. Ние не можем да се придържаме към тях, дори и да желаем. Ние се мъчим да вярваме и не можем. Ние сме ужасно изоставени на волята на човешките чувства с цялото им несъвършенство, а какво остава за нас зад тях? Търпение. Силата на собствените ни души.

Гласът му се сниши толкова красиво, че лейди Катерин за миг разбра какво значи той да бъде безвъзвратно влюбен. Каква огромна сигурност предлагаше този мъж! Каква спокойна сила обладаваше! Той отричаше всички вярвания и ни най-малко не се боеше! Затваряше се в себе си от нея. Доколкото можеше. Нямахше да може да го направи, но явната му вяра, че е в състояние да го направи, беше великолепна. Почти несъзнателно тя започна да го залива със своето сияние и продължи така до края на вечерта при всеки удобен случай.

— Но трябва ли това да бъде стоицизъм? — попита господин Плантаджинет-Бъкън.

— А какво друго?

— Що се отнася до мен, аз не смятам, че християнството е мъртво — намеси се лорд Тамар, преди да може господин Плантаджинет-Бъкън да отговори. — То ни най-малко не е мъртво. Променя формата си, но живее.

Лейди Тамар кимна в знак на съгласие.

— То променя формата си — потвърди тя.

Лейди Гризуолд издаде утвърдителни звуци, много напомнящи тези, които би издал някой доста стар съдия при потвърждаване на присъда, и си взе още малко пълнен патладжан, сякаш това беше някакво свещенодействие.

Господин Семпак не се занима веднага с тези три изказвания. Той седеше, за гледан пред себе си в мраморната стена над главата на госпожица Фенимор. Имаше вид, че много внимателно си обяснява нещо наум.

— Християнството възтържествува — увери той себе си, — но християнството наистина отминава. Отминава!... Вече го няма! То е осяяло бреговете на живота с черкви, катедрали, светилища и разпятия, предразсъдъци и нетърпими неща, като морски таралежи и морски звезди, празни раковини и парчета парещи медузи по пясъка тук след прилив. Вълна на прилива от Египет. И то е оставило множество дребни гърчещи се богослови, изповедници и апологети, които скачат и ровят топлия хранителен пясък. Но в сърцата на живите хора какво е останало от него сега? Съмнителни откъслечи от арианското учение^[3]. Фрази. Сантименталности. Навици.

Той обърна големите си очи към лейди Тамар и се върна към пренебрегнатата ѝ забележка:

— Ако християнството променя формата си, то става нещо друго.

Лорд Тамар се поизкашля и заговори с тон на извинение.

— *Любовта* остава — каза лорд Тамар. — Духът. Християнството е любов. То е без съмнение религия на любовта. Всичко останало е прибавка. Преди него не е имало друга такава религия.

Лейди Тамар искаше да каже „Бог е любов“, но смелостта ѝ секна и вместо това тя се изчерви. Очевидно и мъжът ѝ, и тя болезнено се стесняваха от собствените си забележки.

— Християнството може да бъде само една *форма* на любовта — каза господин Семпак. — Съмнявам се дали е това. А още повече се съмнявам дали някой може да докаже, че любовта е най-висшето нещо в живота. Дали е... Дали е... — Лейди Катерин го наблюдаваше. Високо над нейната глава господин Семпак каза на това, което беше

отвѣд: — Не! — Той разви отрицанието си: — Има и по-благородни неща за душата: например да победиш ограничеността на собственото „аз“ до височини и видения, и схващания, съвсем надделели страстта. Убеден съм, че има огромни планини над селцето на нежните чувства, високи и самотни места. Там е царството на стоика. Там можем да спрем на стан и да се подслоним. Стоицизмът, който е бил твърде велик за света, когато за първи път е просветнал в човешките мисли, се връща към живот. Много малко променен в основните си начала, но разширил се, защото нашето виждане на времето и пространството се е разширило. Връщането му е било толкова неизбежно, че е станало незабелязано. В днешните времена ние всички сме станали стоици, без да го знаем. Не сме били убеждавани, предумвани и приобщени; просто виждаме, че сме такива. Ние се връщаме поради един вид обща необходимост към величието на себеотрицанието и подчинението на един по-издигнат живот. Може да не искаме да го направим, но трябва. Какво друго можем да сторим, освен съзнателно да мамим и се унижаваме с разкаяния? Каква умствена гимнастика е видял нашият век от началото си! Ние изоставяме християнското прекомерно наблягане на „его“-то и нелепите му претенции за вечно своеобразие — по необходимост. Отказваме се от жаждата за индивидуално признание, защото трябва да се откажем. Усамотение. Може би. В известен смисъл всички сме все повече сами. Но пък понеже в днешните времена всички все повече сме нещо повече или нещо по-малко от самите себе си, тази самотност вече не ни гнети.

Това в същност бе беседа със самия себе си. Може да е била добре аргументирана, но много трудна за проследяване на мисълта. Безутешната фигурка на мъничката госпожа Райландс бе толкова жива в ума му, че все още можеше и оставаше безразличен към жара, който бе разпалил у лейди Катерин. Той говореше не на своите слушатели, нито на себе си, а на въображаемия образ на тази женичка горе, за да се защити от вълнението, събудено от прекрасната жена в края на масата. Превръщаше Синтия в свой талисман срещу Катерин. С държането си като мъдрец пред госпожа Райландс все още можеше да възпре дълбоките топли течения около себе си и вътре в себе си, които заплашваха да го направят глупак пред лейди Катерин. Проблемата на тази нежна душа, тъй чиста в своите разбираня и тъй съдбоносно мека в своята воля, накарана тъй ненадейно да осъзнае, че сама е

влязла в страхотно противоречие със света, беше напълно достатъчна да го завладее. След като беше писал и ѝ изпратил това писмо, искаше му се да вземе назад всичко казано и да започне отначало. Или да започне второ и по-дълго писмо. Но гонгът за вечеря пресече втория импулс при самото му възникване и му спести малко материал за сегашното изказване.

Останалите сътрапезници реагираха на неговите изявления различно.

— Но нали човек е някога наистина сам? — попита лорд Тамар, продължавайки разговора, и започна да размишлява за казаното още преди да го доизрече. Какво — попита го смразяващ вътрешен глас, — какво би го крепило в пълно усамотение? Ако например... — но това бе твърде ужасно дори да се помисли. Той погледна през масата към жена си и видя, че тя копнее да отговори на погледа му, но не може. Какъв стоицизъм би му помогнал — попита се той, — ако го лишаха от това? Но — побърза да се намеси по-топлото начало у него — той не можеше да бъде лишен от него, защото любовта прави нещата безсмъртни! И все пак, какво значеше това?

Настъпи мълчание. Госпожица Фенимор си мислеше, че рядко се е наслаждавала на толкова задълбочен и изискан разговор. Тя не разбираше нищичко от казаното, но то увличаше опияняващо ума ѝ. Очилата ѝ блеснаха срещу всички около масата в очакване на следващия говорител.

Това беше господин Плантаджинет-Бъкн. Той стискаше столчето на чашата си.

— Вижте, *това* е въпрос на гледище — бавно и замислено каза той.

Всички други си отдъхнаха, като видяха, че има някой достатъчно компетентен да възрази на господин Семпак. Това, за което беше говорил господин Семпак, беше въпрос на гледище. Това наистина беше казано на място. Вниманието, олицетворено най-вече от госпожица Фенимор, се съсредоточи открито върху господин Плантаджинет-Бъкн.

— Това — поправи се господин Плантаджинет-Бъкн — е начин за разбиране на нещата. Аз признавам, че убедителността на християнството е в упадък. Няма я вече. И признавам достойнството и величието на представата за стоицизма. Да. Но тя е в края на краищата

само една от няколкото възможни представи. — Той замълча и протегна изящен показалец към господин Семпак. — Със същия успех можете да погледнете през призмата на друга философия и да видите света като радостно зрелище, като източник на приятни усещания и щастие, на вълнуващи чувства и прекрасни преживявания.

Езикът му си даде воля. Господин Плантаджинет-Бъкн вдигна поглед към лейди Катерин.

— *Самотността* е факт — каза той, — да. Но *прелестта* е също факт. Кой факт предпочитате да направите най-важен, кой ще бъде във фокуса на вниманието? Имате свободния избор, струва ми се, да отворите душата си, вместо да се затворите в нейните дълбини. Защо трябва да предпочетете самотността на душата пред прелестта на обкръжаващите ви неща?

Самотност и прелест! Колко далече бяха тези глупави приказки от една сваятна и разумна игра на бридж — мислеше си бедната лейди Гризуолд. Хората, които са достатъчно умни да играят бридж, не се тревожат за такива неща. Ужасни глупости! И да се подиграват с християнството! Флоренция или Ментон? Ще трябва да се стигне до това. Симпатичните хора си бяха отишли.

— Срещу вашия неостоик аз поставям неоепикуреца! — каза господин Плантаджинет-Бъкн, като продължаваше да го сочи с показалец. — Аз виждам такова отношение към света, при което човек може да се окайва, че не познава бог, комуто да благодари за безкрая на възхитителните неща и прекрасните възможности, облечени в жива материя.

И тъй нататък.

Така започна спорът долу, който се проточи в доста разпокъсани и мъгляви прения за стоицизма и епикурейството. Госпожица Фенимор ги изслуша от начало до край в неразбиращ захлас, докато Филип седеше, потънал в мрачните си тайни мисли, а госпожа Райландс лежеше горе в голямото си легло и подготвяше това, което трябваше да каже, когато Филип най-после дойде при нея.

Беше съвършено неубедителен спор. С изключение на това, че лейди Катерин, спечелена като че ли още в първия миг, веднага се обяви за стоик, което нескрито изненада и огорчи господин Плантаджинет-Бъкн.

Защо пък трябваше да направи това?

— Но, скъпа моя лейди! — промълви господин Плантаджинет-Бъкън.

— Животът трябва да бъде *суров* — тържествуващо заяви лейди Катерин...

След малко Филип, въпреки официалните си задължения на домакин, стана и тихичко се измъкна.

[1] Митраизъм — култ на персийския бог на слънцето Митра, много разпространен и в древния Рим. ↑

[2] Изида — египетска богиня на плодородието. ↑

[3] Арианство — ерес, основана от Дрий в IV в. в Александрия, според която Исус Христос е по-малък по божественост от Бога-отец.

↑

XIII РАЗДЯЛАТА

Като че ли беше много късно през нощта, когато Филип се качи горе. Влезе с едва доловим шум, но тя беше нащрек.

— Фил, скъпи! — възкликна тя. — Ти ли си? Фил!

Той излезе беззвучно от сенките, спря се за миг надалеч, черен, тайнствен на фона на синята нощ, и пристъпи до леглото.

— Надявах се, че си заспала — каза той.

Тя щракна лампата си с абажур и двамата се загледаха с печален проучващ поглед, озадачени от самите тях и от живота.

— Синтия — пошепна той. — Синтия, скъпа моя, ще ми простиш ли?

— Може би... — задъхано започна тя и се прекъсна. — Може би няма какво да се прощава.

— Но...

— Нищо особено важно.

— Тя се махна.

— Това няма значение. Не се тревожи за нея... Мисли за...

— Аз бях такъв скот.

— Не. То е станало случайно. Трябвало е да се случи. Нещо е трябвало да се случи. Ти не си могъл да се сдържиш. Нямах какво да правиш тука. Ти си затворник тука, който чака мен.

— О, недей говори така. Исках да бъда толкова мил с тебе... скъпа. Но има нещо гнило в мене.

— Не, не! Гнило! Скъпи, скъпи Фил, че ти още дори не си узрял. Но аз те накарах да стоиш тука... — Тя протегна ръка и Филип седна на леглото до нея. Той я целуна. — Мой скъпи — каза госпожа Райландс. — Скъпи! Скъпи! Слушай — добави след малко тя, като го държеше за ръка. И шепнеше. Двамата говореха шепнешком. — Иди в Англия, мой скъпи. Там стават разни неща. Неприятности и бъркотии. Работниците... работниците трябва да работят. Ти, ти трябва да разбереш. Ти си толкова богат и имаш отговорности. Нещо трябва да се прави. Аз мога да остана тука...

— Ти ме пъдиш?

— Не. *Това* не е пъдене. *Тука*. Тука аз не мога да ти помогна да пораснеш и да станеш мъж, какъвто трябва да бъдеш. Не и сега. Три четвърти от мен трябва за известно време да вегетират... а след това да бъда нещо като крава. Не съм подходяща другарка за узряващ мъж. Аз нямам нищо против, скъпи. То си заслужава. За това съм създадена. Така е трябвало да бъде. Но ти, ти иди *сега* в родината, в Англия. *Ти* не бива да стоиш бездеен. Ти не можеш да понасяш тези дълги, празни дни.

Той я пусна и се замисли за казаното.

След дълга пауза Филип рече:

— Мисля, че си права. Би трябвало да замина.

— Да, върви.

— Ние притежаваме цялата Червена долина. Всичките тези земи в Йоркшър. Долината Идънсоук. Може би една трета от милионите на семейство Райландс са вложени в каменни въглища. Не бива никога да го забравям. Оставих по-старите, чичо Робърт и другите, да правят каквото намерят за добре.

Ето това беше мъж!

— Иди заради *това* — каза Синтия. — Иди заради това.

Той обърна поглед към нея. Тя положи крайни усилия да го гледа със сериозно, спокойно, убедително изражение, но силите ѝ изневериха. Изведнъж спокойствието на лицето се поддаде на мъката ѝ и тя зариде като ударено дете.

— О, скъпа моя — възкликна Филип в изблик на безпомощност, — как можах да те оскърбя! Какво ти направих? — И я прегърна, притисна я до себе си, много близо до себе си, и зацелува солените сълзи.

— Бедният ми Фил! — Тя се притисна до него разплакана, загали косата му с едната си ръка. — Бедничкият Фил!

ВТОРА КНИГА
ПРИСТИГАНЕТО

I РАЗОТИВАНЕ

За кратко време съществуваше вероятност да се разотидат много повече от гостите, отколкото бяха предвиждали госпожа Райландс и лейди Катерин. Господин Семпак след една, както изглежда, неспокойна нощ, заяви, че възнамерява незабавно да се върне в Ница да вземе някои книги и да заминат с тях за Корсика.

На обясненията му липсваше яснота. Не беше достатъчно добър лъжец, че да измисли основателна причина за отиването си в Корсика. Лейди Катерин много ловко го препрати на госпожа Райландс, която го прие в малката всекидневна до спалнята ѝ, облечена с красив копиринен китайски пенъоар на цветя, и му каза колко много искала да говори с него, когато другите си заминат. Тя го накара да си признае, че поводът за заминаването му било „само притеснение“, успя да го склони да замени пътуването за Корсика с няколкодневен излет от някой туристически център по алпийски маршрут и го накара да обещае, че ще се върне, щом движението пеша възстанови спокойствието му.

Нито тя, нито той не направиха и най-малък опит да обяснят притеснението му. Тя го прие като нещо напълно естествено. Така, с малко сконфузен вид, с раница на гръб и куфарче в ръка, оставил по-сериозния си багаж като един вид залог, господин Семпак взе местния влак за Ница.

Господин Плантаджинет-Бъкн също се зарази от общото изселване. Той откри или измисли — госпожа Райландс се съмняваше кое от двете — в този хубав хотел с шишкав съдържател в Торе Пеличе над Торино един приятел, когото не бил виждал от години, остана да се колебае няколко дни на точката на заминаването, без наистина да си тръгне, като пазеше приятеля си за резерв.

Единствената действително неотстранима гостенка бе милата госпожица Фенимор, която без много приказки, но съвсем ясно даде да се разбере, че никога не е присъствувала при раждането на бебе и този път нищо на света не било могло да я принуди да се откаже от чакането. Беше твърдо решила да бъде полезна и всеотдайна и по

всичко личеше, че само двама-трима карабинери биха могли да я прогонят от Каза Тераджена. Лейди Гризуолд, след като нерешително прехвърляше в ума си идеите за Ментон или дори Флоренция, бе привлечена от центростремителната сила на зелените маси^[1] в един не много скъп пансион в Босолей.

Семейство Тамар замина един ден по-рано, отколкото възнамеряваше: искали да спрат пътем за една вечер в Кан при господин и госпожа Джекс-Хилтън, за да поговорят с виден бежанец от фашизма, чиято къща била изгорена, любимото му куче одрано живо и който бил на два пъти жестоко бит с тояги и торби с пясък заради някаква лека критика на установения режим. Досега лорд Тамар се бе държал твърде дипломатично, не изрази дори мнението си за Мусолини, но му се струваше, че не е изключено тази енергична личност да поспре диктаторските си тенденции, като научи, че един-двама най-видни англичани ни най-малко не се страхуват да се срещат с негови жертви и да се осведомяват за неговите действия.

Полковник и госпожа Булис срещнаха известни пречки със спалния вагон и тръгнаха един ден по-късно, отколкото възнамеряваха. Полковникът се мъчеше всякак да подчертае, че заминава, понеже е повикан. Смътните намеци, че някаква обществена борба с определен характер назрявала в Англия, ставаха все по-недвусмислени и по-недвусмислени, колкото повече приближаваше часът на сбогуването. Филип слезе долу и го завари да държи реч пред жена си, госпожица Фенимор и лейди Гризуолд, която щеше да пътува с тях до Монте Карло.

— Този каменовъглен въпрос не е нито началото, нито краят на цялата работа — казваше той. — Може да бъдете сигурни. Ние знаем. Това са само първите крачки на Москва. Те са били следени. Били са следени. Разузнаване срещу разузнаване.

Полковникът би предпочел Филип да не се присъединява към слушателите, но не прекъсна речта си. Бомбачо донесе кафе за господаря си, Филип се облегна на стола с ръце в джобовете и се загледа втренчено в госта.

— Наистина ли мислите — обади се госпожица Фенимор, — наистина ли мислите...

— Ние знаем — заяви полковникът. — Ние знаем.

— Пак ли за социалистическата революция говорите? — попита Филип.

— Тя би избухнала, ако не сме готови.

— Но за какво сте готови? — пак попита Филип. — Какво смятате, че ще стане? Та да имат нужда от вас в Англия?

— Британският работник, господине, трябва да се съгласи на по-малка надница и по-дълго работно време, а не иска. Откакто е свършила войната и след глупостите на Лойд Джордж^[2] той е станал много дързък. Трябва да се поогъне. Трябва да се поогъне, преди да прекатури колата. Това е сегашното положение. А зад него е червеното знаме. Москва!

— Положително тази работа с въглищата е съвсем отделно нещо. Имаме доклада на комисията по въглищния въпрос. Собствениците започнаха да се пазарят за някои неща, а работниците са склонни да държат на своето, но всичко може да се превъзмогне, доколкото аз виждам. Това е въпрос на взаимни отстъпки. Болдуин^[3] полага крайни усилия да събере двете страни, за да постигне споразумение и да започнат отново. Няма ли да го постигне? Не виждам откъде ще дойде вашият социалистически конфликт.

— Ще ви обясня — каза полковник Булис и се прокашля. — Той се обърна и плесна по масата: — По въпроса за въглищата няма да има споразумение!

— Защо?

— Нито въглекопачите, нито собствениците ще се съгласят на нещо.

— Е? — рече думите, сякаш ги подчертаваше с молив: — Червена революция!

— В Англия? — В гласа на Филип прозвуча безграничната му вяра в английските институции.

— Ние го знаем. Знаем го от хора като Томас, разумни хора. Твърде разумни за сбирщината зад тях. Лудите глави, агентите на Москва, мътят тая работа от доста време. Недейте мисли, че не сме осведомени. Това е тяхна мечта, от години. Тази бъркотия с въглищата няма да се уреди, бъдете сигурен, а пък аз и не искам да се уреди. Не, драги мой! Схватката е неизбежна и няма защо да не стане сега, докато имаме хора, истински мъжествени хора като Чърчил, Джойнсън-Хикс и Бъркенхед, които да я спечелят:

*Триж въоръжен е, който прав е във разпрата
но трижди триж тоз, който удря пръв в борбата.*

Полковник Булис изрече тези думи с кънтящ глас, кимна и обърна към домакина си суров, мрачно дъвчещ профил, докато не забеляза погледа на жена си. Нейните очи от доста време се мъчеха да привлекат вниманието му и сега, подпомогнати от почти незабележима пантомима, му подсказаха: „Яйце на мустака.“ Полковник Булио направи необходимите поправки с колкото можеше по-малка загуба на свирепост.

— Искате да кажете — възрази му Филип, — че когато Болдуин свика конференция на собствениците и работниците и им каже да се помирят в рамките, начертани от кралската комисия, той, казано на прост английски език, ще ги залъгва, за да печели време, докато се случи нещо друго? Нещо друго, което не може да му бъде съвсем неизвестно.

— Господин Болдуин е добър човек — забеляза полковникът. — Но той не е напълно наясно пред какво сме изправени.

Госпожа Булис кимна:

— Той не знае.

— Ние знаем — продължи полковникът. — Общата стачка, социалистическата революция в Англия, е определена за първи май, за този първи май. Офанзивата е толкова сигурна, колкото беше нахълтването в Белгия през август 1914 година.

Вниманието им бе отвлечено от появата на господин Плантаджинет-Бъкън с прекрасния шантунгов костюм. Той се забави на вратата.

— Да не би да говорите за *въглища* в този възхитителен зной! — възкликна той с негодувание.

И се запъти, без да бърза, към откритата тераса, като потриваше безупречните си ръце, но се върна да довери (само с едно зеленикаво блясване на брилянта) на един от подчинените на Бомбачо, че има нужда от изобилно посипан със захар грейпфрут. Той показа точно колко трябва да бъде захарта:

— Zuccherò. Aliò montano. Come questa^[4].

Филип стана, тръгна колебливо към терасата, но след това влезе в хола и се качи горе в стаята на жена си.

[1] Зелените маси — масите за игра на карти, за рулетка и пр. ↑

[2] Лойд Джордж (1863–1945) — лидер на либералната партия, министър-председател (1916–1922); привърженик на антисъветската интервенция; противник на фашизма и Чембърлейн. ↑

[3] Болдуин, Станли — английски държавник, министър-председател (1923–1924 и 1925–1929). ↑

[4] Zuccherò. *Aliò montano. Come questa.* — Захар. Накамарено. Ето така (ит.). ↑

II НОВОТО НАЧАЛО

И Филип, и Синтия изпитваха чувството, че имат много да си кажат, но и двамата не знаеха как да започнат. Дори ѝ минаваше през ума да му напише дълго, грижливо обмислено писмо; баща ѝ прибъгваше до такъв похват в критични моменти — оттегляше се в кабинета си при изложения, документация, подреждане; мозъкът ѝ неуморно изковаваше изложения и формули, но ѝ се виждаше безсмислено да пише дълго писмо на човек, който толкова скоро трябваше да замине, след което писмата щяха да станат за тях единственото средство за общуване. Освен другото Филип непрекъснато идваше и си отиваше от нейната всекидневна и сядаше до кушетката ѝ, тъй че не ѝ оставаше никакво време за последователно съчиняване на писмото. Той я потупваше по ръката и нежно я милваше, сядаше другаде в стаята, играеше с вещите по тоалетката ѝ, взимаше и отваряше книги и пак ги оставяше или седеше, без да се помръдне, и мълчеше по цели пет минути. Имаше обичая да се изправя, когато иска да каже нещо, и да крачи насам-натам, докато го изрече, и като че ли никога не очакваше тя да му отговори веднага на думите. А ако се разхождаха в градината, тогава наопаки — спираше, за да се изкаже, след което откъсваше някое цвете или замерваше с камъче някое дърво. Щом лейди Гризуолд и семействата Булис и Тамар се магнаха и определеният ден за посещение, когато файтоните изсипваха многоезичния си товар в градината, отмина, тя започна да излиза от усамотението си, да се разхожда по пътеките и стъпалата с Филип и да сядат и приказва с него ту тук, ту там. Те като че все не успяваха да обсъдят нещо и въпреки това, когато най-после и той замина, започна да ѝ става ясно, че в отделни фрази и откъслечи бяха сполучили да разменят доста много мисли. При три различни случая той беше казал: „Никога не си изглеждала толкова хубава, както сега“, което съвсем не помагаше за избистряне на положението, но все пак като че помагаше да достигнат разбирателство.

Тя откри у себе си склонност да си служи твърде често и внушително с встъплението: „Филип, скъпи, има нещо, което искам да ти кажа...“ Ядосваше се всеки път, когато забележеше, че пак е станала жертва на това встъпление, натрапило ѝ се в някаква нова редакция, която не е успяла веднага да избегне.

И все пак разни неща се казаха, имало бе и отговори, и съгласяване. В ретроспекция нещата заставаха по местата си и забележка, направена късно следобед, се свързваше с пренебрегнат намек от сутринта. Той беше се вслушвал в забележките ѝ повече, отколкото бе предполагала, и правеше, както тя схващаше, откъслечни пълни изказвания.

Сред нещата, за които мислеше, че са се установили с Филип, беше признаването на разликата помежду им. Трябваше да разберат, че умът на двамата работи различно. Господин Семпак ѝ го беше обяснил много ясно, дори по-ясно, отколкото бе възнамерявал, и тя искаше да го направи ясно и за Филип. Филип трябваше да бъде снизходителен към нея занапред. Нямахте само тя да бъде снизходителна към него. Трябваше много трезво да се виждат един другия. Илюзиите са хубаво нещо за двама влюбени, но не и за любовта на съпруг и съпруга.

— Аз повече си мъча ума с разни неща, отколкото ти — с усилие каза тя. — Твоят ум хапе и гълта; ти, кажи-речи, не схващаш какво става; а моят ум предъвква и предъвква. Аз съм склонна да философствувам.

— Ти си дяволски умна — искрено призна Филип.

— Това не е чак толкова сигурно, Фил. Аз не само мисля за нещо, но трябва и да мисля, че го мисля. Трябва да скачвам нещата едно с друго. Трябва да подреда принципите си и да ги видя, преди да отсъдя за нещо. Филип, не ти ли е дошло някой път наум, че съм донякъде дървен философ?

— *Ти ли!* — извика Филип. — Боже мой!

Той беше ужасен; Синтия се разсмя:

— Точно така, мили мой. Аз не се самозабравям в тези неща. А ти се самозабравяш. Но аз съм винаги разсъдлива, с пълния комплект от моите принципи на преден план или като рамка, ако ти по харесва, на онова, за което мисля. Човек не може да се отърве от него, ако е такъв.

— Ти не си дървен философ — възрази Филип. — Какво те е накарало да мислиш така?

— И доколкото мога да видя — продължи тя, — няма смисъл да решаващ да не бъдеш дървен философ, ако си такъв. Това значи само да станеш още по-голям дървен философ.

Филип има един от своите мигове на проблясък:

— Все пак не е толкова лошо, колкото да решиш, че няма да решиш да не бъдеш дървен философ, скъпа женичке. Това... всичко това е възхитително и много типично за теб. Ти растеш по свой начин, както може би и аз. Винаги съм обичал твоите съждения и уравновесеността ти. Колко малко сме приказвали след сватбата! Колко малко сме приказвали! А винаги съм мечтал да говоря с теб. Преди да се оженим, съм си мислил как ще седим и ще си говорим ей така.

Този стадий в живота им беше хубав като спомен. И тя си го спомняше, както и редица други дребни неща, които той беше казвал по-после — дребни неща, които се връщаха пак и пак към този въпрос за някакъв метод, някаква логична същина в отношенията им, които беше засегнала по този начин. От време на време той казваше неща, които бяха като потвърждение и приемане на леко намекнати от самата нея критики. Странно ѝ се виждаше как ѝ ги връща разширени, доста подсилени.

— Разбира се — каза Филип след половин ден, — цялото това приемане на нещата за напълно естествени е глупост — пълна глупост. Всеки би трябвало да стигне до решението на нещата сам. Всеки! Стачка на въглекопачите. Всичко. Колко мързеливи — искам да кажа, в умовете си — са хората като нас! Като че ли го правим, за да бъдем във форма. Във форма за нищо.

А друг път:

— Празноглави! Струва ми се, че хората никога не са били толкова празноглави, колкото са сега индивидите от наша нога. Преди винаги са имали религия. Имали са намерение да живеят по даден начин, който са смятали за правилен. Не само да се перчат насам-натам.

Невероятно беше с каква пълнота той схващаше и приемаше отдавна спотаената ѝ критика за общия им живот.

— Пъпи само сложи капака на всичко — каза той. — Виждам, че трябва да се освободя от това. Гнилото в цялата тази работа не беше *това*. Бездействието! Живуркането ден след ден. Тенис. Без значение, каквото се случи.

Беше се съгласил напълно с плахите ѝ и съвсем леки намеци да си изработят определен план за взаимни отношения, докато го няма. „Дървен философ или не“, те трябваше да обяснят един на друг своите вярвания, да разменят мисли за схващанията си, „да спрат бездействието“. Трябваше да си пишат колкото може по-пълно и по-ясно. „За бога и всички тези неща“ — каза той. Нямахше значение какво.

— Никога в живота не съм писал писмо, истинско писмо — искам да кажа, за сериозни неща. Сега ще се опитам да пиша за тях на теб. Ей тъй, както ги виждам там. Няма да ти пиша любовни писма, освен от време на време. Дребни глупости, само между другото. Ще ти пиша абсолютно за всичко. Абсолютно за всичко.

Няма да ми се смееш за глупостите, които ти пращам. Това ще ми прочисти мозъка. Хора като нас трябва да бъдат *принуждавани* да записват, каквото вярват. Само за да се уверим, че това не са празни приказки.

Като се разхождаше с нея нагоре-надолу по широката пътека отвъд надгробния камък на прелестната Луцина, той забеляза изведнъж, без никаква връзка:

— По дяволите дървената философия!

И още каза:

— Жената е пазителка на мъжа. Съпругата е съвестта на мъжа. Ако той не може да споделя с нея мислите си, тя не е никаква съпруга.

За нищо не я бива.

След това едно признание:

— Винаги съм искал да говоря за разни неща с теб.

Още когато се запознахме. Ние доста си говорихме. Известно време.

Най-добре запазилият се спомен за него бе една късна вечер на балкона пред нейната всекидневна. Тя лежеше на шезлонг, а той стоеше облеган на парапета, подхвърляше ѝ разни забележки, скачаше от тема на тема, палеше цигари, пушеше и ги хвърляше.

— Синтия — внезапно запита той, — какво мислиш за социализма и всички тия неща?

Такъв обширен въпрос ѝ дойде изневиделица. В училищата, продължи той, ги учили да мислят „за такива неща“. Макар че за такива глупости, според преподавателите, не си струвало да мислиш. Но той смятал, че не са глупости. Имало такова нещо като социална неправда. За повечето хора нямало справедливост в живота. Те нямали и кучешки късмет да получат справедливост.

Той подхвана въпроса от друго гледище:

— Помисляла ли си някога, Синтия, че живот като нашия е безчестен?

Напоследък беше помисляла. Но искаше той да води разговора и затова отговори:

— Винаги съм смятала, че ние се отплащаме с нещо.

— Да. И с какво се отплащаме?

— Би трябвало да се отплащаме... — Тя не довърши. — С повече, отколкото даваме.

— Като вземем под внимание какво те получават — рече той. — *С доста повече*. Например... — пак подхвана той и замълча.

Луната с недоловима бързина се плъзгаше иззад дърветата и сега Филип стоеше като неясен силует на фона на замъглено сребро, напрегнат и задълбочен, облегнал се на балюстрадата на нейния балкон.

— Мъчех се да проумея тази въглищна история — каза той. — Доста късничко, като си помисля колко много зависим ние от въглищата. Но аз винаги съм оставял всичко на чичо Робърт и на съдружниците. От малък съм свикнал да оставям всичко на чичо Робърт.

Пред очите ѝ се мярна лицето на чичо Робърт, лорд Идънсоук, главата на райландсовския род, сурово, хубаво лице, повече като на Филип, а не на Джефри; тя не можеше да определи в мислите си на кое приличаше повече. Той беше автократът на райландсовския свят и както ѝ се струваше, настроен малко враждебно към нейния брак. Беше много лесно да разбере как Филип от малък бе свикнал да оставя всичко на чичо Робърт.

— Не ми харесва тази история — казваше Филип. — Знаеш ли, Синтия, това е алчна история от наша страна. Жалко, че този Семпак

избяга по такъв начин. Бих искал да чуя повече за тези неща от него. Този човек доста ги разбира тия неща. Поръчал съм си неговите книги. Предполагам, че само тактът го е накарал да ни напусне. Нещо е забелязал. Нашата неприятност. Помислил е, че може да искаме да останем за малко насаме. И останахме. Но бих искал да разбера неговата гледна точка за много неща. За нас, собствениците на каменовъглени мини, например.

Знаеш ли, Синтия, в конфликта за въглищата ние, собствениците, като че не сме направили нито едно почтено нещо. Искам да кажа, великодушно нещо. Тоест интересуват ни само доходите. Правим спънки и искаме да ни се плати. Мисля, че би трябвало да попрочетеш нещичко от тоя доклад на кралската комисия. Той е в папката на „Манчестър Гардиън“ долу. Ще ти отбележа някои броеве. Там са и докладът на комисията, и планът на работниците, и различни проекти — всички заслужават да ги прочетеш. Това са неща, които *би трябвало* да четем. Сегашната комисия е съставена от тори^[1]. Предишната не беше. Тази на съдията Санки. Нещата, които този доклад е един вид длъжен да ни каже. Макар и извънредно внимателно, все пак ги казва. За начина, по който ние не отстъпваме. И получаваме. Никога не съм го забелязвал преди. Предполагам, защото не съм се вглеждал. Може да ме е било страх, че ще ме нарекат „дървен философ“. Че взимам живота твърде сериозно и така нататък. Но когато погледнеш нещата направо и прочетеш тези вестници, които не са болшевишки, не са дори и лейбъристски — имай това пред вид, — започваш да виждаш разни неща.

Той заговори за твърдението на социалистите.

— *Дали* сме паразити? — попита той.

От нещо, което нарече тяхно „нето производство“ на въглища, Райландс и Коуксън получавали в тантиеми и печалби седемнадесет на сто. „Тантиеми по право и печалби по обичай“ — каза той. Тя си обеща негласно да провери какво е „нето производство“.

Внезапно Филип се изсмя:

— И тази вечер ако не приказвам! Май че само аз говоря. Словесен поток!

— О, аз исках ти да говориш — каза Синтия. — Откакто живеем заедно, все съм се чудила... Какво ли мисли той? Какво чувствава? Искам да кажа, за тези неща — нещата, които наистина имат значение.

И ето как ги възприемаш ти. Вярно е, скъпи, че ние не се отплащаме достатъчно. Не сме достатъчно добри. Взимаме и не се отплащаме.

— Но дори и да правехме всичко, каквото можем, как бихме могли да се отплатим?

— Бихме могли поне да направим всичко, каквото можем.

Филип остана за малко на мястото си, а после отиде при жена си. Надвеси се и седна до нея, целуна я по лицето, хладно и безкрайно нежно на лунната светлина, сетне се сви до шезлонга, тъмна купчина с блед, чист профил и ухо, притиснато до ръката ѝ. Тя обичаше да усеща допира на ухото му.

— Скъпа, това е *изумително!* — пошепна той. — Когато започнем да се вглеждаме в себе си. Да видим колко близо може да сме до онова, което говорят за нас в Хайд Парк^[2].

Той заразсъждава:

— Да изсмукваме всичко от страната и да не правим нищо за нея. Малко войниклък през войната — но тези, които седяха в калта и получаваха намалени дажби, бяха томитата, редниците. А ето такива неща... Какво друго съм направил за... това?

Това, изречено от него шепнешком, беше цялата красота в техния живот, топлото кълбо от сребро и абанос, в което се гушеха един до друг.

— Скоро от мен се очаква да стана представител на Силхом в парламента само за да осигуря, че никой няма да се занимава с нашите права върху мините...

Да речем, че стана представител на Силхом от опозицията!

Смешно е да се събудя, така да се каже, и да се намеря с глава, пълна с всичкия този социализъм.

Той потърка ухото и бузата си о ръката ѝ като някоя котка.

— Ти ли си, която ме е заразила с този социализъм? Трябва да съм го прихванал от теб.

Тя лекичко го щипна за ухото.

— Ти си размишлявал.

— Ако не си ти, тогава е... — Той замълча, за да я накара да се хване в клопката.

— Семпак — предположи Синтия.

— Булис — каза Филип. — Чудноват звяр. Някаква кръстоска на магаре с морж. С яйце на мустака. Но той издаде цялата игра.

Всичките му приказки за работниците и за потискане на работниците. Толкова безкрайно подло! Празни заплахи и подлост. Да. Но какви са отношенията на Булис с чичо Робърт?...

— Какво общо има тук чичо Робърт?

Дълго мълчание.

— Ти са най-честното същество на света, Синтия. Никога не съм ти дал възможност да се изкажеш пред мене. Никога не съм дал възможност да се изкажем един на друг. Трябва да обмислим всичко. Всички тия глупости. Къде сме и какво сме.

Той въздъхна.

— А след това, предполагам, какво трябва да правим.

Неочаквано той се отклони:

— Моя Синтия! Обичам те!

— *Скъпи мой* — пошепна тя и притегли главата му в извивката на своята ръка, притисна я до закръглената си гръд и го целуна по косата.

— Две деца. Такава е била позата. Хубавите малки! Чудесно е да виждаш колко са щастливи. Чичо Робърт ще се погрижи за всичко. Но не чак толкова деца. Не чак толкова деца, че да не можем да харчим по двадесет и две хиляди фунта стерлинга на година и да си родим дете. На колко съм аз? На двадесет и девет!... Твърде много за тази картинка с хубавите малки. Ние сме мъж и жена, застигнати неподготвени...

Изведнъж той се отдаде на въображението си:

— Да речем, че отида и погледна от балкона и видя там долу в черните сенки под палмите миньорите, които плащат за тази къща, с фенерите им, както са свити в мините, да пълзят напред, стъпка по стъпка, да копаят с кирките и да се потят през сенките, а? Мъже помлади от мен. Някои от тях момчета. И да речем, че един-двама от тях погледнат нагоре!...

Боже! Всичко, което не зная! Всичко, за което никога не съм и помислял! Всичките часове, които в отлично здраве съм прекарал на този проклет тенис корт, докато е назрявала цялата тази история!... Когато ти и аз сме могли да беседваме и да се учим да разбираме!

Какъв изумителен изблик на безизходен радикализъм! Колко ли време се е трупал?

Разсъждаване, четене, мислене! Колко мълчалив е бил! И изведнъж всички тези идеи, тези много определени идеи въпреки едва

напъпилата им формулировка.

[1] Тори — консервативна партия, консерватор. ↑

[2] Хайд Парк — парк в Лондон с кътче за свободно държане на речи; място за политически митинги и демонстрации. ↑

III

ЛЕЙДИ КАТЕРИН НЯМА КАКВО ДА ПРАВИ

Щом Филип замина, госпожа Райландс реши да се залови с основно изясняване и подреждане на мислите си. Беше във възторг, но и малко разтревожена от буйния пристъп на самокритика у мъжа ѝ и изявеното му твърдо решение да обмисли всичко сам. Струваше ѝ се, че той може много лесно да я изпревари в умственото съвършенство, щом се устреми в тази насока, и затова искаше самата тя да избърза по този път колкото може, преди той да успее да я надмине. Изглежда, тя осъждаше другите хора за глупостта им твърде лесно, но какво ли би било да подложат на преценка нея? Колко ли далеч от беззащитна глупост бяха философските и верските предпоставки, от които изхождаше тя? Какво в същност можеше да каже, че вярва за този свят? Заради какво според нея живееше, ако случайно ѝ зададяха такъв всеобеман въпрос? И ако можеше да приеме този въпрос дотолкова, че да си представи как ѝ го задават, не я ли задължаваше съвестта да се заеме с подготвянето на отговора?

Един от оксфордските братовчеди преди няколко години ѝ бе поднесъл много приятен и примамлив подарък — три бележника от много хубава ръчно изработена хартия със златен ръб отгоре, подвързани със зелена кожа. Беше веднага решила да записва в тези бележници най-различни неща, толкова много различни неща, че страниците им още оставаха девствени. Но сега бе дошъл големият случай. Беше ги донесла със себе си в Италия. Тя ги потърси, намери ги, извади едно от тези томчета, заопипва го, запрелиства страниците му. Навлязла в тази нова фаза от съществуването си, откри, че изпитва много по-голямо удоволствие от усещането на допира, и ѝ се струваше, че изящните и хубавите неща я радват много повече, отколкото преди. Тя, кажи-речи, милваше книжчицата и застанала пред прозореца, я държеше с двете си ръце и мечтаеше за нещата, които ще записва в нея. Виждаше, макар и не много ясно, натежали от мисъл афоризми и нещо като показалец на нейните знания и вярвания да изпълват тези хубави страници. Подвързията бе украсена с прекрасни винетки, от

кожата лъхаше слаба, едва доловима миризма, форзаците бяха кремави, изпъстрени със златни звездички, всички свързани с ромбоидна мрежа.

Тя дълго размишлява какво щеше да пише на първо място, но за известно време не можа да седне да доизмисли нещо за написване, защото Катерин все настояваше да говори с нея. Досега двете се бяха разбирали много добре, без всякаква излишна откровеност или интимност. Винаги беше приемала гледището на мъжа си и неговия кръг, че Катерин е „свестен човек“ и че повече другите прегрешават спрямо нея, отколкото прегрешава самата тя, но никога не е била склонна да блуждае с въображението си в романтичните толкова различни от нейните увлечения на Катерин.

Ролята на Катерин беше да бъде елегантна и прекрасна красавица, магнит и пробен камък за мъже. Мъже, които отиваха на изток, се обръщаха на запад, когато минеше край тях, и за добро или за зло, вече не оставаха същите. Беше привлякла и изпитвала богатия си съпруг, докато той почти на драго сърце прие да стане ответник срещу съответна незначителна личност и ѝ помогна да стане най-свободната жена на света. Всичко, което вършеше тя, беше правилно; пълната непорочност на характера ѝ не толкова се приемаше, колкото се развяваше пред света като знаме. Тя вършеше доста неща. Синтия бе избягвала изповедите ѝ между другото и поради това, че в тяхната светлина нейните собствени отношения с Филип щяха да ѝ се видят жалки. Но изповедите не закъсняха.

— Бих искала да те заведа днес с колата по горния Корниш и оттам до Пюже Тение или Ано — каза Катерин. — Ще бъде хубаво и за двете ни. Това разотиване на всички ме направи свадлива.

— Може да се натъкнем там на твоя господин Семпак — отговори Синтия. — Ано? Не са ли там някъде Вердонските ждрела^[1]?

— Не виждам причина всичките сини планини на Франция да бъдат забранени за нас само защото господин Семпак блуждае там с раница в лошо настроение и се мъчи да си спомни нещо, което всъщност никога не е забравял.

Госпожа Райландс не си даде труд да я разбере.

— Ще трябва да поканим господин Плантаджинет-Бъкън да дойде с нас — забеляза тя.

С красива гримаса лейди Катерин изрази крайната си антипатия към господин Плантаджинет-Бъкн.

— Малката ти всекидневна е единственото убежище... „Драга лейди“ — казва той. Защо не отиде при тоя друг културен американец в Торе Пеличе? — Тя продължи да говори с пренебрежение за господин Плантаджинет-Бъкн: — Видях го през прозореца си. Вървеше по пътеката към мраморния фавн, размахваше ръка и се кланяше. Сам на себе си. Сигурно репетираше някоя нова забележка.

Мислите ѝ взеха друга насока:

— Синтия, вярваш ли, че мъж като господин Плантаджинет-Бъкн може някога да люби жени, искам да кажа, наистина да люби, в прекия смисъл на думата?

Госпожа Райландс отказа да участвува в това размишление. Но след време лейди Катерин започна да трупа съображения:

— Може да има седемдесет години. Разбира се, той се е консервирал на петдесет и пет. Обича да казва разни неща. Елегантни неща. Той е самата изисканост. Готов е да каже всичко, което трябва да се каже безупречно, но после?... — Тя жлъчно запрехвърля наум възможни положения. — Предполагам, че мъжете формално продължават да ухажват до края на живота си, също както кокошката продължава да скача, след като ѝ отрежат главата.

Този род размишления я доведе до онова, което явно я тревожеше и занимаваше най-много.

— Виж, господин Семпак говори! — каза тя. И се отпусна: — Какво мислиш за господин Семпак, Синтия? Какво мислиш за него? Какво мислиш за такъв един мъж? Той създава впечатление за сила и величие. А пък какво прави всъщност? Какво представлява той от себе си: клопка или заблуждение?

Тя приседна на крайчеца на кушетката, странишком като на дамско седло, стъпила с единия крак на земята, и в очакване загледа приятелката си.

— Какво смяташ да правиш с господин Семпак? — запита Синтия.

— Да се карам.

Госпожа Райландс не прие това за отговор. Тя запази въпросително мълчание.

— Той ме изкарва из търпение — рече лейди Катерин. — Всички като че ли го гледат с уважение и почит. Искам да кажа, всички, които са чували за него. Защо? Той е страхотно висок и, струва ми се, някак извисоко гледа на света, и говори за прогреса, и разглежда всичко, което вършим, като нещо, на което ще дойде краят, ако не днес, утре, и което няма никакво значение, но в края на краищата до какъв извод може да ни докара тази планина от заплахи? Той не е никаква заплаха. Предполагам, че ако там, в планините, някой го пресрещне и му извика да си даде портфейла, той няма да го даде току-тъй. Надали би го дал единствено със забележката, че разбойниците ще бъдат нещо старомодно само след няколко века, тъй че това няма значение. Особено ако го ударят или нещо такова.

Госпожа Райландс се усмихваше, без да я насърчи.

— Вярвам, че би отвърнал с удар — додаде лейди Катерин.

— Не виждам защо да не го направи — откликна се госпожа Райландс.

— Сигурно би бил тромав, но би могъл да удари здравата. Той е един от тези чудновати мъже, които запазват силата си, без да се упражняват. Освен ако ходенето е упражнение.

Госпожа Райландс не направи никаква забележка.

— Изглежда, за него жените са нещо като малини в градина. Човек си откъсва една на минаване, но не се отбива заради нея от пътя си.

— Не мога да си представя една госпожа Семпак.

— Не е много лесно — съгласи се лейди Катерин. — Сигурно много би приличала на тая ужасна шапка, която носи. Или на куфарчето. Сложено на мрежата в купето, предадено на фургон, покрито с изпокъсани стари етикети, затрупано долу и здраво заключено, а вътре всичко в пълна бъркотия. И все пак... Какво е то, Синтия? Има нещо привлекателно у този човек.

— Забелязала съм една-две дреболии — подхвърли разсеяно Синтия, свела очи към чудесния бележник с кожена подвързия в ръката ѝ. След това вдигна поглед към приятелката си.

Лейди Катерин леко се изчерви.

— Признавам — заговори тя. — Предполагам, че е само защото толкова много му липсва външна изисканост. Това го прави да изглежда ужасно мъжествен. Той е мъжествен. Не мислиш ли така,

Синтия? И има нещо в него: сякаш крие в себе си огромни сили, на които тепърва предстои да бъдат събудени. Гласът му; добър глас. И нещо, което тлее дълбоко в очите.

Госпожа Райландс изведнъж реши да премине в нападение.

— Катерин! Каж ми, защо той си отиде отгук?

— Това е точно каквото искам да зная. Той искаше да си отиде окончателно.

— Затова ли го накара да дойде при мен?

— Смятах, че е редно да се видиш с него.

Госпожа Райландс наклони глава настрана и загледа приятелката си критично.

— Имала ли си любов с него, дълго?

Лицето на лейди Катерин съвсем пламна.

— Искам да видя, мила, на какво прилича този мъж, когато се събуди. Любопитна съм. Както повечето жени. А той се колебае и после забягва, за да обикаля Ждрелата! Той наистина... се колебае. Но това бягство!... И ето че аз останах... без да имам нищичко да правя!... Освен, разбира се, да се грижа за теб, мъничката ми. Която може прекрасно да се грижи сама за себе си.

Госпожа Райландс се усмихна на приятелката си с пълно разбиране:

— И да говориш с мене за него.

— Е, той ми е интересен.

— Ти почна любов с него и го уплаши и смая. Защо го направи? Нали не си искала да станеш лейди Катерин Семпак?

— Искам да накарам този мъж да разбере положението си в света. Любовта с някого още не е съпружество. Човек има право да се интересува.

На лейди Катерин ѝ дойде наум, че с оглед на неотдавнашните събития може би тя се върти около една болна точка. Но следващата забележка на госпожа Райландс ѝ показа, че може да засегне коя да е представляваща опасност болна точка.

— Катерин... не искам да зная неща, които не бива да зная... но има ли в Англия един човек на име сър Хари Фирон-Оуен? Който винаги парадирва с двойното си име? Няма ли той някаква връзка?...

Лейди Катерин прикри не съвсем сполучливо доста голямото си раздражение. Тя се позабави един-два мига, преди да даде сбит

отговор:

— Той е в Англия. И е зает. Твърде много зает дори за да пише на приятелите си.

— Готви се да спасява Англия от комунистическа революция, нали? Той е един от големите идоли на полковник Булис. Полковникът говори за него.

Лейди Катерин без желание се остави да я отклонят от дирята на Семпак.

— Удивително е какви неща мъжете приемат сериозно. Вярваш ли ти, че има някакъв смисъл да се говори за революция? Голямата гордост на Хари е Националната лига за обществен труд. Както вероятно знаеш. Планове за извършване на всичко без работниците във всичките обществени служби и така нататък — ако се стигне до междуособици. Харесваше ми. Известно време. Добър човек е. И хубав. И има глас. От рода на оперните тенори може би — този глас му помага да не става отегчителен. Но не мога вечно да съм влюбена в мъж, увлечен по гражданска война, която никой нормален човек не вярва да избухне.

Лейди Катерин се смъкна от своето ъгълче на кушетката и отиде при прозореца. Долавяше, че като спомена сър Хари, Синтия преднамерено развали хубав разговор. В главата ѝ все още имаше много неустановени съждения за Семпак, за които би искала да поприказва. Едва беше започнала. А тази връзка с Фирон-Оуен беше поотслабнала и не си заслужаваше да говорят за нея.

— Тези прекрасни празни дни! — промълви тя явно без да вижда дърветата, нацъфтелите тераси и сапфиреното море под тях.

За известно време тя остана съвсем неподвижна на фона на тази синева.

Сетне се върна в стаята и надвеси призрачната си прелест над своята полегнала домакиня.

— Ако вярвах, че има поне една дума истина в приказките за това велико въстание на пролетариата, щях да тръгна за Англия с тазвечерния влак.

[1] Горния Корниш, Пюже Тение, Ано, Вердонски ждрела — места в Крайморските Алпи. ↑

IV

БЕЛЕЖНИКЪТ СЪС ЗЕЛЕНАТА КОЖЕНА ПОДВЪРЗИЯ

Госпожа Райландс най-после се видя на спокойствие, без нещо да я отделя от бележника със зелената кожена подвързия. Веднага щом напусна стаята, Катерин бе забравена.

Кушетката, на която госпожа Райландс лежеше, беше много удобна, а двете страни на високия прозорец, долният край на оранжевия сенник и парапетът на балкона обрамчваха натюрморт от три палмови дървета, самотен далечен кипарис и потока светлина от небето. Денят навън бе наситено ярък и реален, а вътре всичко бе прохладно, в бледи цветове и призрачно. Чувствата на госпожа Райландс я изпълваха с голям покой и задоволство; крепеше я този жизнен поток, бликнал дълбоко в нея и наложил се на предишната ѝ стеснителност в пълна противоположност на сегашните неспокойни постъпки на лейди Катерин. Никога не беше се чувствувала толкова малко разположена да бърза, нито толкова безгрижна. Твърдото решение да премисли за Фил целия си вътрешен свят и да подреди всичко ясно и просто не беше смущавано от никакво раздражение и припряност.

Отпърво се запита: „Какво зная. Има ли нещо съществено?“

„Нищо“ — напълно спокойно си отговори тя.

„Вярвам ли в нещо?“

Обмисли го. Бог? Нямахме нищо, което би могло да мине за бог по някое друго време. Нито следа от този стар господин — бога на нашите отци. На вечерната трапеза в свещеническата къща в Уорикшър ѝ бяха позволявали да слуша много за съвременното богословие и в ума ѝ останаха фрази за Абсолютната и Всеобземаща любов, в които едва ли имаше нещо по-човешко, отколкото в квадратен корен от минус единица. И въпреки това баща и бе казал, че най-невъзможната хипотеза била тази за свят, управляван от слепия случай. А най-недопустимата — тази за свят на злото. Все пак беше нещо да вярваш, че ако можеш да го видиш целия, както никога не се случва, и

ако успееш да го прозреш, всичко в него е добре. Тя вярваше в това. Или убеждението ѝ беше по-дълбоко от вярата?

Това можеше да бъде само мисловно отражение на доброто ѝ физическо състояние, последвало първата съпротива на организма, преди да се помири със съдбата. Но може ли някога в едно огледало да има истина, по-проникновена от отражение? Тази мисъл изникна в ума ѝ като някаква безшумна пеперудка, зарея се и я отмина.

Дали да напише на първо място в бележника си: „Няма нужда да се бърза. В целия свят няма нищо, което може да оправдае страха“?

Толкова далеч от невярване в нищо, това беше огромна изява на вяра.

Тя лежеше и отпуснато, но все пак ясно, критикуваше проектираните първи изказвания. Не беше ли тази изява на вяра тъкмо сега мъркане на добре нахранена котка, свила се на възглавницата си? Някоя личинка не е била някога отглеждана в такъв свилен и сигурен пашкул, както тя. За нея действително можеше да няма бързане и страх, но как стоеше работата с масата в обикновените случаи? Не бърза ли целият свят, не е ли целият свят гонен от страха? Но човек бърза да сложи по-скоро край на бързането, а страхът е само една емоционална фаза при търсенето на сигурност. Човек, който бяга от тигър, не може умствено да представлява от себе си нещо друго освен изблик на страх, но, така или иначе, на този изблик идва край. Човек, който бяга от тигър, не е в подходящи условия за възприемане на основни истини; жена, изложена за кратко време на големи тежести на живота, като че ли е в по-благоприятно положение. Страхът е непоносима действителност, но е преходен. Той е състояние на движение. Също както са преходни привързаността и всички борби. Само крайната правота на нещата е по-обемна; човек може да я съзре случайно, в моменти на покой, но тя е винаги налице. Вярата може да бъде повече от преходна и е повече от преходна. Докато не е спокойна, водата не може да отрази небето, но това не пречи на небето да си е там и да чака да бъде отразено. Всички религии и философии, откакто свят светува, са проповядвали, че човек трябва да се откъсне някак от общия кипеж, за да долови образа на истинските същности. И щом долови този образ, придобива спокойствие.

С други думи, щом стане и може да седне да пише, на първо място трябва да отбележи: „Няма нужда да се бърза. В целия свят няма

нищо, което може да оправдае страха.“

След това мислителката върху кушетката си даде кратка почивка.

Подир няколко мига тя долови чудноват малък афоризъм да минава през ума ѝ, като че ли с желанието да влезе в зеления бележник с кожена подвързия. „Вярата в доброто е вяра в бога.“ Беше толкова лесно да се повярва, колкото и да се отрече, че има нещо напътствено и дружелюбно и само по себе си сигурно в него, над всички противоречия и отвъд всички прегради. Нещо необятно, непостижимо, изумително, безмълвно, което се усмихваше в звездното небе...

Сетне в ума ѝ изплува мисълта, че всички прекалено много се *тревожат* за живота до такава голяма степен, защото не вярват в доброто. Те бързат. Всички бързат. Ако няма нищичко, заради което да бързат, бързат в игри, в политиката, в личните си спорове. Измислят усложнения, за да се тревожат. Приемат условности и не искат да се вгледат както трябва в нищо поради това неудържимо бързане. Само да искаха по-дълго да се вглеждат и с по-широк поглед, щяха да избягнат цялото това напрежение. Тъкмо тук изпъкваше значението на господин Семпак. Защото той се вглеждаше по-дълго и с по-широк поглед и помагаше на другите да правят същото. Както той го описваше, прогресът беше нещо голямо и спокойно, бързо и все пак неприпряно, което върви напред неспирно и въпреки всички прения и прибързани спогодби, разбирателство и тичане насам-натам. Той убедително го рисуваше като необятен устрем, понесъл всекидневните житейски лутания по повърхността на този устрем, велик и ценен, водещ до по-неограничен човешки живот, по-хубав личен живот, по-щастлив, отколкото си позволяваме да водим сега. Неговото виждане на човечеството, засега все още сляпо и с трагични грешки пробиващо си път към една световна цивилизация и постигането на непрекъснато нарастваща творческа сила, създаваше мерило за съдене и преценяване на всички събития на деня, които така объркващо ни увличат в своя въртоп и тъй заблуждаващо изпълват вестниците. Той трябва да се върне в Каза Тераджена и да говори още; и в рамките на прогреса, очертани от него, домакинята му, с бележника си със зелена кожена подвързия винаги под ръка и готов да приеме в себе си всичките похубави фрази, ще вмества своите тълкувания на въпросите за въглекопачите и стачката, всичките загадки и конфликти на арената,

където е отишъл Филип. Филип пък ще започне да ѝ пише тези обещани от него писма, а тя ще се снабди с книги и ще чете.

Тук в ума на госпожа Райландс се промъкна чувството, че работното време е свършило и трябва да му даде воля да си поиграе. Мисълта ѝ се отклони мигновено на друга страна и като маймунка се закатери нагоре-надолу по неподвижните палмови клони отвън. Те приличаха на големи пера, с изключение на това, че отделните листенца не се сливаха в едно. Имаше ли основание да приличат толкова много на пера? Близко до дънера листенцата бяха извънредно тесни; тя се запита: защо? Всяка клонка извиваше към края хармонично и равномерно, тъй че да я проследиш, беше все едно да чуеш дълга каденца, а листенцата се издигаха по дъгата на извивката и сетне се накланяха и всяко беше почти незабележимо по-малко, всяко се накланяше с нищожна разлика по-рязко от предишното под него. Всяко бе извито така, че беше наситено яркозелено, а след това се извърташе към светлината и ставаше ослепително сребристо нагоре към върха. Всяка клонка беше клавиатура, по която местещият се поглед изсвирваше видима мелодия. Всяка клонка изсвирваше духовита вариация на общата тема.

V

СРАЖЕНИЕТО СЕ ЗАВЪРЗВА

Госпожа Райландс напусна уединението си и слезе долу за обед, но обедът малко закъсня поради отсъствието на лейди Катерин и господин Плантаджинет-Бъкън. Катерин била отскочила до Вентимилия. Една телеграма и няколко писма я очаквали в хола, обясни Бомбачо, нещо много я развълнувало и тя незабавно потеглила с втората кола, като взела по пътя и господин Плантаджинет-Бъкън. Била ѝ дадена втората кола, понеже въпреки всички нареждания в противен смисъл Бомбачо пазеше първата за господарката си. Щеше да го прави винаги, каквото и да станеше. Лейди Катерин щяла да се върне, непременно щяла да се върне — каза Бомбачо, — но нямало нужда госпожа Райландс да я чака с обеда.

Госпожа Райландс завари госпожица Фенимор съвсем сама в хола да чете съботните английски вестници.

— Май че нищо не се нарежда с миньорите — каза госпожица Фенимор, като ѝ подаде „Таймс“, и двете жени дори не погледнаха френските и италианските вестници. В съобщенията за женитбите госпожа Райландс намери името на една своя съученичка.

Госпожица Фенимор каза, че цялата сутрин учила ботаника. Домакинята я запита от коя книга се е ползувала.

— О, не съм взела още книга — възкликна госпожица Фенимор. — Само обикалях градината, знаете, и четях някои от табелките, та да добия първо една обща представа. Книги има над път и под път. Винаги съм искала да понауча нещо от ботаниката.

В това време се върна шумно от Вентимилия лейди Катерин и събщи за социалистическата революция в Англия. Тя влезе със слънчева светлина, борчески дух, прекрасен глас, възбудени ръкомахания и гръмки вестникарски заглавия, а по стъпките ѝ влезе господин Плантаджинет-Бъкън, запазил както винаги самообладание.

— Скъпа! — провикна се лейди Катерин. — Стана! Невъзможното се случи. Трябва да тръгна за Англия довечера... ако корабите през Ламанша още пътуват.

— Какво е станало? — попита госпожа Райландс.

— Общата стачка. Обявили я в полунощ. Дръзнали са да се вдигнат срещу нас! Не си ли видяла вестниците?

— В английските вестници няма нищо — отговори госпожа Райландс и чу госпожица Фенимор да шумоли с френските всекидневници зад гърба ѝ.

— Grève générale — прочете госпожица Фенимор за потвърждение. — И дълга уводна, цялата с курсив, ето: Nos rauxtes votsins^[1]! Сега е дошъл редът на Англия.

В хола се появи Бомбачо и пое шапката и бастуна на господин Плантаджинет-Бъкън.

— Не се бавете с обеди заради мене — каза лейди Катерин, прекосявайки бързо хола към стълбището. — Ще слеза долу след една минута. Трябва да наредя на Соумс да прибере багажа. Това ме развълнува като някоя велика музикална творба!

— Обед след пет минути — рече госпожа Райландс в отговор на въпросителното замълчаване на Бомбачо и се залови с италианските вестници. Обща стачка? Заради въглекопачите. Но господин Болдуин беше толкова твърдо решил да уреди въпроса и собствениците, правителството и представителите на миньорите провеждаха заседание след заседание. В най-мирна атмосфера. Дали нейната представа е била съвсем погрешна? Какво ли прави там Филип? А полковник Булис и неговите юнаци? И всичките ѝ познати? Колко оскъдни са новините в тези чуждестранни вестници, важните новини, английските новини!

Госпожа Райландс беше все още зашеметена от внезапната промяна, настъпила в положението изобщо и у лейди Катерин в частност, когато всички се събраха на обедната трапеза. Лейди Катерин командуваше положението.

— Мои писма се загубили. Отишли в Рапало. Иначе щях да се науча по-рано. Изумително! Колко чудно и вълнуващо!

— Аз забелязвам едно нещо — подхвана господин Плантаджинет-Бъкън, но лейди Катерин продължи и го удави в потока на своите мисли.

— Само като си помисля, че са *дръзнали!* — възкликна тя. — Ще се върна и ще стана доброволка: ще служа като сестра, като санитарка, каквато и да е. Капитан Фирон-Оуен казва...

— Писал ли ти е? — попита госпожа Райландс.

— Две писма. Пристигнаха едновременно. От Рапало. И едно повикване с телеграма. Сега са необходими всички, всякакви помощници. Печатарите обявили стачка. Нямамо вестници. Железничарите напуснали работа! В Лондон нямамо нито един автобус. Де да знаем: докато седим тука, може всички руснаци и всичките чифути от Уайтчапъл да са тръгнали под червено знаме за Уестмиистър!

— Наистина ли мислиш така? — попита госпожа Райландс и се помъчи да си го представи.

— Има едно нещо, което си мисля за тази работа — опита се да заговори господин Плантаджинет-Бъкн.

— Интересно дали имат картечници? — заглуши го лейди Катерин. — Преди три месеца капитан Фирон-Оуен поиска да претърсят Ист Енд^[2], за оръжие. Но никой не пожела да го чуе. А той винаги е твърдял, че Кралският монетен двор е твърде далече на изток, за да бъде в безопасност. Там винаги има гренадири, но само неколцина. Маршируват по Крайбрежния булевард всяка сутрин. Шепа хора. Срещу стотици хиляди.

— Както тия швейцарски гвардейци в Париж. — Госпожица Фенимор потрепери. — Люцернския лъв.

— Още преди месеци капитан Фирон-Оуен състави един план. Аз го прочетох и се изсмях. Сметнах го за екстравагантен. Предполагам, че всички го взеха за екстравагантен. Но той беше предвидил всичко това.

— Предвидил какво, мила? — попита госпожа Райландс.

— Това въстание. Той искаше евакуирането на монетния двор. И да държат в готовност военноморски сили, за да ги хвърлят веднага в Доковете.

— Доста жестоко спрямо военноморските сили — позволи си да промърмори на пресните картофи в чинията господин Плантаджинет-Бъкн.

— Доковете са пълни с храни — довърши лейди Катерин стратегическите си размишления.

— Има една гледна точка в тази работа — пак се опита тихичко да се намеси господин Плантаджинет-Бъкн, като заговори на току-що взето картофче.

Но лейди Катерин бе твърде много погълната от борбата, за да обърне внимание на опитите му да интерполира. Нещастното картофче тъй и не успя да научи тази една гледна точка в работата, преди да изчезне завинаги от този свят. Неговият край бе последван от безмълвие. Дали е намерило истина и знание в този топъл мрак? Кой може да каже?

— Главната опасност представлява Северът — трябваше да обясни лейди Катерин. — Капитан Фирон-Оуенс не придава особено значение на Централните графства. Работниците там са твърде различни по специалност, за да постигнат единство, и твърде добри англичани, за да въстанат. Но Тайн^[3] е черно петно. И Клайд^[4]. От червени по-червени. Пък и за Южен Уелс нищо не може да се каже. Уелската тълпа може да бъде много страшна паплач, темпераментна и жестока. Особено когато запее. Ако им попадне някоя песен като „Марсилезата“! Нищо не може да ги спре.

— Ти говориш така, като че ли има въстание, Катерин — промълви госпожа Райландс. — Но френските вестници говорят само за стачка. Не е ли стачката доста по-пасивно нещо?

— Обща стачка — рече лейди Катерин осведомително и в гласа ѝ прозвучаха бойни тръби. Приличаше на Британия^[5], сложила шлем и изтегляща меч. — Една обща стачка е въстание.

Ясно беше, че поради отсъствието на другите патриоти обедният разговор щеше да бъде соло. Госпожа Райландс се почувствува стресната. Винаги беше мислила, че някой ден Катерин ще скочи и ще я стресне и сега този ден бе настъпил. Бомбачо също имаше вид на стреснат, доколкото можеше да се стресне. Не можеше да накара лейди Катерин да млъкне, като ѝ предложи гарнитура към яденето. През целия обед човек изпитваше чувството, че се храни в черква. Не можеше да го пребори. Но какво чудо беше тази Катерин, какъв хамелеон! Дни наред е била сянка и ехо на господин Семпак, насърчаваше и подтикваше този превъзходен човек. А сега сякаш някой беше грабнал една плоча от грамофона и сложил друга от съвършено друг характер. Човек чуваше британски патриоти да отиват в бой и виждаше да се развява гора от английски знамена, чуваше грохота на артилерия, топуркане на кавалерия, гръмливото бучене на танкови колони, навлизащи призори в индустриални градове. Чуваше заплашителното бръмчене на самолети, разпръскващи опасни митинги

по градски площади. И всред бурята, над бурята, през бурята чуваше за капитан Фирон-Оуен.

— Капитан Фирон-Оуен казва, че не бива да допускаме слабости. Не бива да има никакво колебание. Дори на най-високи места.

— Но *положително*... — протестира госпожица Фенимор.

— Кралят е твърде добър — каза лейди Катерин. И додаде замислено: — Разбира се, от Париж трябва да взема самолет. В Дувър няма да има влакове. Ще телеграфирам от Ментон в Льо Бурже^[6] да ми запазят място. Да летиш над разбунтувана Англия. Да ги гледаш как бият и бият... далече долу. Ужасно!... Но вълнуващо!

Сетне госпожа Райландс се помъчи да събере и запази някои от по-острите бодли, покълнали от жарката джунгла на настроението на лейди Катерин. Но откри, че голяма част от тях бяха загубени за вечни времена, загинали като тропическа растителност в момента на своя разцвет.

Правителството — тя разбра — можело да се колебае, или една част от него. Господин Болдуин бил *некадърен* човек. Капитан Фирон-Оуен не бил сигурен в Уърдингтън Евънс; той би предпочел да види във военното министерство Уинстън Чърчил. Джикс в министерството на вътрешните работи обаче бил божи дар. Бил истински силен. Никога не променял решенията си. Тих, почти нервен наглед, слаб мъж с *момчешко* лице — но никога, никога не променял решенията си. Почти. Е. (тя не можа да понесе това, което изглеждаше като одумване на нейния идол). „Може би веднъж.“ Но той положително щял да държи на енергични действия. Могли да възникнат положения, казал капитан Фирон-Оуен, когато щяло да се наложи да „се отнеме“ инициативата от „колебливи лица на отговорни постове“.

— Не може вечно да се допитваш за инструкции — каза мрачно лейди Катерин.

— Сега, след като е вече станало — продължи лейди Катерин, — аз се радвам, че е станало — и остана няколко мига неподвижна с тиха усмивка на хубавото си, одухотворено лице.

— Има една малка подробност, която забелязах... — обади се господин Плантаджинет-Бъкън, стиснал в ръка лешникотрошачката, понеже по това време бяха стигнали вече до десерта. — Забелязах...

Лейди Катерин не му обърна внимание.

— Това настройва ужасно по ницшеански — каза тя. — Представете си, че и Англия ще трябва да прибегне до диктатура!

— Предполагам — обади се госпожа Райландс с наивност, която сякаш биеше твърде много на очи у нея, — че диктаторът ще трябва да бъде капитан Фирон-Оуен?

Ала лейди Катерин се беше издигнала над всякаква подигравка.

— Така или иначе, той е бил този, който е виждал нещата най-ясно — заяви тя и стана, за да търси Соумс.

— Господин Семпак... — започна госпожа Райландс, но гостенката не обърна внимание на това толкова интересно доскоро име.

— Качествата на водач — провъзгласи тя, застанала във величествена поза — са върховният дар на боговете.

И отиде да се стяга за гражданска война, както дете отива да го облекат за излет.

[1] Grève générale. Nos pauvres voisins. — Обща стачка. Нещастните ни съседни (фр.) ↑

[2] Ист Енд — бедняшкия работнически район на Лондон. ↑

[3] Тайн — гр. Нюкасъл и други градове по устието на р. Тайн. ↑

[4] Клайд — гр. Глазгоу и близките градове по устието на р. Клайд. ↑

[5] Британия — женеха фигура — олицетворение на Великобритания. ↑

[6] Льо Бурже — летище в Париж. ↑

VI СЛЕД ВИХРУШКАТА

Лейди Катерин и камериерката ѝ заминаха надвечер след припряно и невесело пиене на чай и оставиха подире си атмосфера на притеснение и смут. След обяда госпожа Райландс се опита да дремне според своя режим, обаче мрачната гледка на скъпата стара Англия, разкъсана от чудовищни граждански размирици с избиване на часовете в Кралския монетен двор и злокобна сган, нападаща Уестминстър, Скотланд Ярд повече от всеки друг път приличащ на Бастилия, и картечници, жънещи сетната жетва на съпротивата по Мал^[1], преди да започне разграбването на Бъкингамския дворец, не я остави да заспи. Това бяха нелепи хрумвания, но поради липса на други образи трудно беше да ги прогони от екрана на ума си. Каква можеше да бъде тази всенародна стачка в действителност и защо никой не беше предвидил идването на това страхотно сблъскване на класите навреме?

Тя само лежеше будна и се взираше в празното си въображение, както някой объркан писател, комуто липсват подробности, може да се взира болезнено в лист хартия.

Когато лейди Катерин беше най-после наистина заминала, стори ѝ се, че земята и мълчанието са погълнали пролетен панаир с пет големи въртележки и духов оркестър. Тя се обърна и видя зад себе си господин Плантаджинет-Бъкн да се наслаждава на спокойствието.

— Удивителна енергия — рече той.

— Тя много ще им помогне — необичайно рязко каза Синтия.

— Има едно нещо, което забелязвам... — пак рече господин Плантаджинет-Бъкн.

— Хайде да поръчаме пресен чай — прекъсна го госпожа Райландс, — да седнем и да се помъчим да сложим ред в мислите си.

И тогава думите му събудиха някакво познато ехо в ума ѝ. Положително беше ги казал и преди, само тях! Няколко пъти. И няколко пъти е бил прекъсван.

Разбира се, че беше така! Беше се мъчил да направи тази забележка още откакто двамата с лейди Катерин се бяха върнали от Вентимилия. Може да се е мъчил да я направи дори и във Вентимилия. Срамота! Госпожа Райландс се обърна към него приветливо.

— Какво казахте, господин Плантаджинет-Бъкн?

Той се засмя неодобрително.

— Е! — рече той като встъпление. — Има една дребна подробност в тоя конфликт, драга госпожо — продължи той и накара брилянта си да заблести, — една малка, утешителна подробност. Ако попрегледате тези френски и италиански вестници. Ще видите, че докато, от една страна, те съобщават за избухването на гражданска война и вероятния край на Британската империя, на много по-малко видно място отбелязват, но — смятам — много по-убедително, че франкът все още пада, а лирата не мърда, дори срещу нашия повече от златен долар.

— И това означава?

— Че никой не приема тази криза чак толкова сериозно, както лейди Катерин. Нека почакаме още един ден, преди да се тревожим за Англия. Аз съм напълно убеден, че дори сега Уестминстър не е в пламъци. Убеден съм дори, че вечерята ще бъде поднесена съвсем нормално в Бъкингамския дворец и тази вечер.

— А засега — усмихна се неговата домакиня, — освен ако Бомбачо не се е откликнал на зова на своя професионален съюз, бихме могли да прием по чаша пресен чай.

Госпожица Фенимор се спусна към звънеца.

Те се преместиха в долната част на хола и господин Плантаджинет-Бъкн се отпусна в най-голямото кресло с въздишка на задоволство, която бе трудно да не се свърже докрай със скорошното заминаване на прекрасната им приятелка.

Настъпиха няколко мига мълчание.

— Този човек в Торе Пеличе — заговори господин Плантаджинет-Бъкн със замислен тон, — този човек, когото смятам да посетя, има наистина много добър вкус. Той е колекционер. Притежава любопитен и жив ум, за който, мисля, може да му се завиди. В тези времена на безредици и разпръскване е доста приятно да мислиш за един колекционер... и за няколко по-малозначителни

неща, които се намират извън непосредствена опасност да бъдат изпочупени.

Той замълча. Госпожица Фенимор измърка в знак на одобрение, а госпожа Райландс даде на Бомбачо нареждания за пресния чай. Господин Плантаджинет-Бъкън продължи замислено:

— Едно от нещата, които той колекционираше за известно време, бяха легнали рогове от цветно стъкло, в които ранните викторианци слагали цветя. „Корнукопия“^[2], мисля, че така ги наричаха. Типична за тях беше солидна, тежка плоча от подобно на алабастър вещество, а върху нея, легнала, се слагаше корнукопията и често по хубаво хрумване долният ѝ край завършваше с елегантна ръка от метал, та корнукопията се превръщаше, в ръкав. Тези корнукопии може да са били донякъде кръстоски с онези чаши, наричани ритони, които завършват в долния си край с глава. По едно време трябва да ги е имало в голямо изобилие в ранната викторианска Англия и те все още се намират, доста разнообразни, от червено, синьо и разноцветно стъкло и матовобели с пайети^[3], и от имитация на мрамор. По едно време никоя трапеза не е имала завършен вид без две корнукопии, евентуално съчетани с подходяща стъклена фруктиера. Моят приятел откри една в малко дюкянче на задна уличка в Пимлико^[4]. Отначало той знаел толкова малко за тези неща, че събирал единични, и едва покъсно разбрал, че те вървят по две. За известно време бил щастлив. Докато започнал да открива следи на някой друг, по-ловък търсач в тази област. Имало и друг — може би други — колекционер. Той се натъкнал на статии — в „Connoisseur“^[5], в други списания за изкуството. Положението станало по-ясно. Жетвата била прибрана. Господин Франк Голсуърти, художникът, който има тази прекрасна градина в Сър и, толкова много го изпреварил с тях, че за моя приятел останали само паберки. Затова той насочил вниманието си към уелски любовни лъжици.

Чували ли сте за тях? Знаете ли какво представляват? Те са чудеса на резбарското изкуство. (Благодаря ви, това е точно както го обичам. Само едно парче, моля.) Те се правели — може и още да се правят — от влюбени уелски, когато ухажвали. Правели ги от цяло парче хубаво дъбово дърво. Издялвала се лъжица, а на края на късата ѝ дръжка верижка от брънки, която завършвала с кука или свирка. Брънките били свободни, а понякога имало добавка, малка клетка с

търкалящи се вътре топчета; цялото това нещо изработено от едно голямо парче дърво. Никога не съм си представял, че уелците са такива художници-резбари. Предполагам, че господин Джоно е седял до възлюбената си, докато ги правил. Любовни лъжици. Какъв отговор на Карадок Евънс! Нали сте чували думата „прилъгвам“, „прилъжа“. Може да идва от тези „лъжици“.

Госпожица Фенимор изпадна във възторг от тази неочаквана етимология и изрази удоволствието си гласно.

Неочакваното ѝ нервно изсмиване и леко изчервяване биха накарали невнимателен наблюдател да предположи, че е добре запозната с прилъгването. Тя уталожил възбудата си, като съсредоточи вниманието си върху чайника. Настъпи кратък интервал за предлагане на сладкиш. Госпожица Фенимор предложи сладкиш на господин Пантаджинет-Бъкън, а той предложи сладкиш на госпожа Райландс, госпожица Фенимор и госпожа Райландс предложиха сладкиш на господин Пантаджинет-Бъкън и господин Пантаджинет-Бъкън си взе от сладкиша.

— Страх ме е — каза той, като отхапа от сладкиша, че съм съвсем безнадеждно мързелив и непоследователен, за да стана някога добър колекционер, иначе мисля, че бих се посветил на бергамоти.

— Аз ги смятах за един сорт круши — забеляза госпожа Райландс.

— Главно разновидност на портокал. Но това име се използва също за прелестни глупави кожени кутийки, които се правели преди години в Грас^[6]. Може да ви се е случвало да видите някоя. Те още се спотайват, с доста унил и мръсен вид, в забутани ъгълчета на антикварни магазини, където човек намира дребни сребърни предмети и чудновати пръстени. Това е кутия от кожа, да, но кожа, която е направена всъщност от портокалова кора, полирана, леко оцветена и с нежно цветенце или нещо подобно, изрисувано отгоре. Кутиите са овални или с формата на сърце; нали знаете тънките намеци на онези времена. Тези бергамоти, повечето от тях, трябва да са сто или повече годишни и въпреки това, когато ги отворите и подушите, можете да се убедите, че от тях все още лъха лек мирис на портокал — ухание, което се е носило в слънчевия зной, когато е царувал Луи-Филип.

Господин Пантаджинет-Бъкън не би могъл да избере по-добра тема, за да пропъди изблика на безпокойство и тревога, завладял

всички в Каза Тераджена от три часа насам.

[1] Мал — улица в центъра на Лондон от Трафалгарския площад до Бъкингамския дворец. ↑

[2] Корнухопия — рогът на изобилието; орнаментален съд в тази форма. ↑

[3] Пайети — малки лъскави звездички или люспици. ↑

[4] Пимлико — район в центъра на Лондон, прочут едно време с увеселителната си градина. ↑

[5] „Connoisseur“ — „Познавач“, месечно списание за колекционери на произведения на изкуството. ↑

[6] Грас — област в Крайморските Алпи във Франция. ↑

VII ЕПИКУРЕЕЦЪТ

Господин Плантаджинет-Бъкън беше безкрайно мил тази вечер. Това щяла да бъде последната му вечер, извънредно внимателно събщи той, а на другия ден с местни влакове щял да отиде в Торе Пеличе при своя приятел-колекционер. Защото, изглежда, наистина имаше такъв приятел.

След вечеря вън се възцари лъчисто спокойствие в необичайна топлина; изгряващата луна бе заляла небето, а наситена синевина и дълги коси лъчи призрачна светлина се заиздигаха от хоризонта към зенита, бавни и безсилни сред тераси, дървета и шубраци. Към два или три сутринта, когато всичко спи, те щяха да се изправят отвесно нагоре като копия на стражи.

— Мисля, че бих могла да се поразходя — каза госпожа Райландо и двамата излязоха на терасата и продължиха надолу по стъпалата и пътеката, която водеше през уединената градинка с надгробния камък на Амена Луцина към широката алея, която свършваше във висока джунгла от нощни бели цветя с нежен аромат. Това бяха високи цветя с важен вид. Лунната светлина сред венчелистчетата им ги въоръжаваше с малки сребърни ятагани и щитове. В тези цветя имаше пеперуди, големи беди пеперуди, които създаваха впечатлението, че двойка цветя се отделя и започва да кръжи в пирует. Домакинята и гостът (защото госпожица Фенимор с инстинктивната си тактичност не беше дошла с тях) се разхождаха назад-напред по тази широка здрачна алея и господин Плантаджинет-Бъкън, без някой да му пречи, започна да излага нашироко епикурейската си философия пред любознателния ум на госпожа Райландс.

Дълбоко поразен от собствената си импровизирана антитеза за прелестта и самотността, той сега я развиваше като избор между чувство за красота и чувство за собственото аз. Започна с лейди Катерин и развълнувания ѝ интерес към текущите събития.

— Колко странно, че тя непрекъснато иска да действа, когато единственото, което се желае от нея повече, отколкото от някой друг, това е просто да съществува.

Господин Пантаджинет-Бъкн лесно премина към лично изложение.

— Аз гледам на себе си — каза той — като на някаква дреболийка в тази чудна колекция — вселената, дреболийка, която се различава от всички други странни, чудновати и забавни дреболии просто защото в нея случайно са сложени моите очи. Тука, в тази прекрасна градина, която е толкова чужда на цялата ненужна припряност и кипез на живота, мога да бъда напълно щастлив. Аз съм напълно щастлив... тази вечер. Главното ми оплакване против съществуването е, че в него прекалено много неща *се случват* и то бързо отминава. Преди да можеш и най-малко да го оцениш. Аз като че ли винаги се мъча да прибирам изящните неща, които то изтървава, въпреки всичките следващи неща, които се трупат, блъскат и мушкат нещастния ми превит гръб. Махай се от пътя, ти там! Настървени да стъпчат моето съкровище, преди още да съм успял дори да го превърна в съкровище. Все едно, че се опитваш да вдигнеш бисер, загубен сред Piase de la Concorde^[1]. Ако можеш да планирам собствената си съдба, бих искал да живея петстотин години в свят, в който въобще не се случва нищо, от каквато да било важност. Свят като тепсия. Изглежда, би трябвало да имам някаква малка синекура или да играя някаква приятна роля при изпълнение на церемониите на религия, напълно изгубила всякаква реална стойност, която е имала преди.

Госпожа Райландс не забравяше задълженията си към малкия бележник, подвързан със зелена кожа, който я чакаше във всекидневната ѝ.

— Вие не вярвате в бога? — попита тя, за да бъде съвсем наясно.

— Вярвам в прелестното. И се възхищавам от богове. Но да вярвам в бога... Какво би останало от тази прекрасна нощ, това кристално небе, този сребрист покой, ако човек помислеше, че не са само тази прелест, която ни разкриват! Без *arrière pensée*^[2]. Ако човек трябваше да превърне всичко това в алегория и да отгатва какво тя означава! Ако човек дори започнеше да подозира, че тя е само някакъв начин да ни се подсказва нещо от страна на някаква върховна личност!

— Но ако човек го приеме просто като един дар от нея?

— Това би било по-добре. Тогава единственото ни задължение в живота би било да приемем и да се наслаждаваме. И бог би седял над нас като някакъв огромен златен Буда, усмихнат и благославящ, без да има нищо против това. Без ни най-малко да си придава някакво значение.

— Всичко това е много добре за щастливи и разглезени хора като нас, които живеят в къщи и градини като тези.

— Човек може да започне да търси красота от каквато и да е начална точка и си остава поклонник дори ако умре по пътя.

— Но повечето човешки същества тръгват от такива страхотни начални точки! Те надали зърват красотата.

— И слънчевата светлина? И вечерното съчетание на облаците и слънцето? Залезите на Бенетовите „Петте града“^[3] са най-прекрасните на света. Уверявам ви. Ами красотата на лондонските Докове? А може да е и музика, чута случайно от отворен прозорец на улицата? Или цветя?

Той поклати глава печално, почти със съжаление.

— Всеки може да намери красота. Помислете за красотата на слънчевия блясък в края на някой тунел...

— Страх ме е, че светът е пълен с осакатени и изкълчени съдби. На хора гладни и обзети от страх. Каква вероятност има повечето от бедните да видят красота... където и да било? Дори когато е под носа им. Не можете да видите красота с измъчени очи. Красотата не дава щастие; тя стига само до щастливите. Напоследък това ужасно ме измъчва.

— Не — каза господин Пантаджинет-Бъкн. — Това не е правилно. Недейте *разваля* тази вечер.

— Но те го плащат. Нямаме ли ние дълг спрямо тях?

— Положително толкова, колкото и спрямо тази нощ, за да я оставим ведра.

— Но мога да мисля така. Не мога да забравя тази печална стачка на въглекопачите, това бедствие, безработните, грижите, нуждата, която тревожи милионите нещастни, отчаяни умове.

— Скъпа госпожо, те са си го избрали. Те не е трябвало да се родят.

Със засягането на съвременната тема за ограничаване на ражданията настъпи пауза.

— Все пак много трудно е за едно дете, което не съществува или може би не ще съществува за известно време, да прецени всичките „за“ и „против“ и да реши.

— Родителите и настойниците му, кръстниците и кръстничките му, в чийто кръг е било създадено, биха могли да решават заради него. Общо взето, до него не се допитват, тъй да се каже, а се допитват до създателите му — без думи. Но то си има във всеки случай поне волята да живее. В повечето случаи хората стават родители по невнимание. Какво огромно облекчение е мисълта за контрол върху ражданията! Не е далече времето, когато ще бъде почти невъзможно да съблазниш някого да бъде роден, освен при най-многообещаващи и благоприятни обстоятелства.

— А засега?

— Аз съм като великия господин Семпак: отказвам да се троя с това „засега“.

— Засега трябва да се живее.

— Колкото може по-спокойно. С колкото може по-пасивно възхищение. Само защото трябва да живее, човек се мъчи да се вгълби изцяло в нощ като тази. Колко рядко дори ние, облагодетелствуваните, можем да се порадваме на един час тъй безметежен, тъй кристален като този! Безмълвието! Главната грешка, която намирам в съществуването, е начинът, по който животът ни блъска насам-натам. Блъска всички ни. Какво бързане, какво препускане е историята! Помислете си за всичките пълчища и армии, които са мушкали, ръгали, шибали кучетата и конете си по същия този Виа Аурелия във вашата градина. Която тази вечер е само дълбока черна бездна, потънала в бръшлян. Гробница на безбройни спомени. Ако отидем тази вечер там долу, на тоя настлан с камъни път, не зная дали няма да видим духовете им! Римляни и картагенци, миланци и бургундци, французи и италианци, крале, епископи, завоеватели и бегълци. Да ги намерим там, би било заслужено наказание за цялото им бързане и настървение. Справедлива отплата за злостното им пренебрежение към прелестта би било да бъдат върнати по стъпките си и накарани да ги изминават пак и пак, нощ след нощ, век след век...

Господин Плантаджинет-Бъкън бе осенен от блестящо хрумване:

— Може би някой ден някой бъдещ Айнщайн ще извади патент и ще измисли начин да забавя времето. Без да накърнява възприятаята

ни. Тогава няма разни стачки и войни, и страсти, и часове за ядене и лягане вечно да ни гонят по петите. И вестници с шумолене да хвърчат във въздуха като вещици в буря... Но аз бърборя ли, бърборя, мила моя госпожо Райландс. Вие ме карате да говоря. А аз се мъча да забравя разгорялата се сега социалистическа революция и как ще бъдем всички пометени от нея. Или пък спасени от капитан Фирон-Оуен — така ли му беше името? — и лейди Катерин. Не зная кое от двете е по-лошо... Преди да се приберем, може ли да се поразходим нагоре по тази пътечка над къщата към мостчето през ждрелото отгатык хербариума и лабораторията? Знаете ли я? Нощем? Там склонът се издига толкова стръмно и всичко, дърветата, дори скалите сякаш също са се изпънали нагоре в някакво вълшебно единодушие. Трябва да видите това на лунна светлина. Една безкрайно пищна картина в черно и бяло. Изумителни сенки. Открих я снощи, когато бродех из градината, преди да си легна. Всичко се източва нагоре, нагоре, нагоре, а над него тъмнеят черни бездни на планината, съвсем отвесни, прошарени със сребърни нишки. Погледът се зарейва нагоре. То прилича на всичко готическо в света на десета степен. То е като да чуваш някакво страхотно крешендо. Не може да продължи повече — си казвате вие, а то продължава. На върха урвите надвисват над вас. Човек стои на моста в подножието, дребен, нищожен, в благоговеен страх... Денем в това няма нищо чудесно. Не е нищо особено.

[1] Place de la Concorde — голям парижки площад. ↑

[2] Arrière pensée — задна мисъл (фр.). ↑

[3] Бенет, Арнолд (1867–1931) — английски писател, автор на романа „Ана от петте града“ (1902). ↑

VIII

ЗАКЪСНЯЛО ЗАВРЪЩАНЕ

Едва си беше заминал господин Плантаджинет-Бъкн и в Каза Тераджена се появи отново господин Семпак. Госпожа Райландс поизпрати господин Плантаджинет-Бъкн донякъде по нагорницето към портата на пътя и след като се сбогува с него, свърна при една пейка под няколко японски мушмули, където имаше дълги правилни лехи теменуги като в разсадник на градинар от Грас и равна пътечка, настлана с мозайка от цветни камъчета, която извиваше около една издатина към скалистите портали на Каатинга. Носеше със себе си бележника, подвързан със зелена кожа, понеже приказките на господин Плантаджинет-Бъкн предишната вечер я бяха накарали да размишлява. Бе открила у себе си най-близко съчувствие и пълно интелектуално несъгласие с нещата, които той бе казал.

Също както чувствуваше, че сърцевината на нещата е смелостта, така се бореше и с нелогичното убеждение, че погледнато в правилна светлина, общата същност на нещата е красотата. Копнежът на господин Плантаджинет-Бъкн да води живот на чисто възхищение намери у нея импулсивен отклик. Можеше лесно да възприеме това гледище. Но долавяше и нещо ограничаващо, преднамерено, водещо към тесногърдие в неговото становище. Той й напомняше тези хора, ставащи сега за щастие старомодни, които не желаят да видят хубава гледка, освен през навит на тръба вестник или някоя друга подобна рамка. Или хора, които не могат да се радват на цвете, без да го откъснат. Той като че ли смяташе, че възхищението от красотата е своеобразна спасителна работа; да вземеш прекрасното нещо, да го подкастриш и да си го отнесеш. Но тя смяташе, че това е въпрос на разпознаването и приемането на красотата. Така, докато той всъщност искаше един вид да заключи себе си и усещанията си в музеен шкаф заедно с красотата, тя искаше да остане свободна под четирите небесни вятъра, сигурна, че красотата ще дойде и ще остане при нея. И докато тон заставаше в поза на привърженик на красотата дори срещу идеята за бога, нейната представа за все по-задълбочено и по-

изострено виждане на красотата в нещата неразделно се преплиташе с представата за откриване на бога. Той и тя можеха да възприемат безкрайния чар на звезда, проблеснала внезапно през горския листак, със съвършено еднакво удоволствие и съвършено различие в мислите. И така, докато за него изкуството бе квинтесенция, за нея то бе само ръководно начало.

Но докато все още се бореше с трудното разплитане на съгласията и разногласията, необходимо, за да анализира господин Плантаджинет-Бъкън, и преди да напише и една-единствена фраза в зеления бележник в резултат на тези размишления, тя видя господин Семпак да слиза по криволичещата пътека, която бе главната съобщителна артерия между портата и къщата. До него един помощник-градинар носеше раницата и куфарчето и отговаряше на такива мнения, каквито италианският език на великия утопиолог му позволяваше да изказва.

Беше господин Семпак. И беше се променил.

Тя го позна и бе изумена. Беше се много променил. Беше съвсем друг. По-изправен — изпънат. Нямаше вече качеството на някаква скалиста гледка, надигнала се, тръснала грива и тръгнала да върви. „Тръснала грива“ звучеше странно наред със скалистата гледка, но така й беше хрумнало. Косата му бе отметната и вчесана назад от челото, буйно, така че главата, в общи линии, бе заприличала на лъвска; той вдигна грубия си хубав профил и сякаш подуши въздуха. Нямаше шапка! Досега той и шапката му бяха неразделни въвн от къщата, но сега я нямаше нито на главата, нито в ръцете му. Какво ли е направил с шапката си? Пък и вратовръзката му беше претърпяла някаква промяна, беше станала широка и свободна и сякаш (той беше твърде далече, за да се каже със сигурност) от черна коприна, вързана с екстравагантността на някой френски или италиански човек на изкуството, но иначе биеща на очи и неуместна. Вървеше изправен, някак съзнателно изпънат, с големи самоуверени крачки и си помагаше със здрав дебел бастун. Госпожа Райландс не си спомняше този бастун; имаше впечатлението, че беше тръгнал с чадър. У нея се събуди желанието да поразгледа този възроден Семпак по-отблизо. Тя веднага се изправи, за да даде свобода на гласа си и да може по-лесно да бъде забелязана.

— Господин Семпак! — провикна се тя. — Господин Се-емпак!

Той я чу. Обърна се рязко. Само за миг сянка на разочарование можеше да го издаде, че му се е счул друг глас. Той се подвоуми, размаха бастуна, хвърли поглед надолу към къщата и после, след една-две думи на градинаря, се покори на неизбежната си съдба и се качи по стъпалата при нея.

— Вие се върнахте при нас — рече тя, съобщавайки му с това най-последната новина, когато той се приближи.

— Чудесно беше в планината — отговори ѝ той с този свой еквивалент глас. — Колко безкрайно хубава и изненадваща може да бъде Франция! Й какви усамотени кътчета! Вие как сте?

Сега стоеше пред нея.

— Аз съм по-добре и по-щастлива благодарение на някои хубави съвети.

— Щом са ви послужили — откликна господин Семпак. — Да, изглеждате много по-добре. Направо блестящо. Как са другите?

— Повечето са се разотишли.

Това като че ли не му направи впечатление.

— Къде е лейди Катерин? — попита той.

Докато говореше, оглеждаше кипарисите и магнолиите, които закриваха по-голямата част от къщата от него, сетне нагоре и надолу склоновете наоколо с надеждата да види търсената прекрасна фигура. „Колко е лесно — помисли си госпожа Райландс — да направиш един мъж прекалено самоуверен!“ Беше отишъл в планините, за да вземе решение относно лейди Катерин — това бе повече от ясно, — и сега се връщаше, взел решение, взел окончателно решение, съвсем без да си дава сметка за това, че лейди Катерин е продължила да живее с присъщия на нея темп, докато той се е двоумял. Той долови забавянето на отговора. Погледът му се върна към лицето на домакията. („Положително не е подстригвал тия рошави вежди! Не, подстригал ги е!“) Тя се помъчи да го осведоми с такъв тон, сякаш това не представляваше особен интерес и за двамата:

— Лейди Катерин замина за Англия.

Господин Семпак беше истинско дете, когато се стигнеше до прикриване на чувствата.

— Замина за Англия! — възкликна той. — Аз бях убеден, че ще остане тук.

— Тя се притесняваше — обясни госпожа Райландс.

— Но и аз се притеснявах! — протестира господин Семпак с безпределно скрит подтекст в думите.

— Тя замина вчера.

— Но защо см е отишла? Защо е трябвало да отива в Англия?

— Когато чу новината за стачката, тя се запали като ракета и направо излетя — каза госпожа Райландс.

— Но защо?

— Да спасява родината.

— Но тази стачка е съвсем празна работа — възрази господин Семпак. — Политическа глупост и нищо друго. Защо е трябвало да отива в Англия?

Госпожа Райландс усети как уважението ѝ към господин Семпак се сгромолясва като снежен човек пред накладен огън. Тя спря да разглежда подобренията във външността му.

— Не мога да отговарям за лейди Катерин — каза тя и погали гърба на зеления бележник. — Тя си замина.

Господин Семпак като че ли започна да проумява, че е пренебрегнал добрите обноски. Беше останал да стърчи пред нея, без да прояви никакво намерение да поостане. Сега той обиколи с последен укорен поглед надолнището към пътеките, терасите, моравите, прозорците и кулите, където би трябвало да го чака лейди Катерин, след това бавно се приближи и седна до домакинята си. Първоначалното оживление в държането му вече се беше до голяма степен изпарило.

— Простете ми — заговори той. — Бях сигурен, че ще заваря лейди Катерин тука. Ние имахме нещо като спор. Той много ме развълнува. Но, както казвате, тя е заминала. Ами американецът с двойното име? Който изглеждаше излъскан от горе до долу? Как му беше името? Господин Плантаджинет-Бъкън?

— Замина тачи сутрин. За Торе Пеличе край Торино.

— А госпожица Фенимор?

— Още е при нас.

— Изненадан съм, че лейди Катерин е заминала. Виждате ли, аз не придавам никаква важност на тази обща стачка в Англия. И затова не мога да си представя някой да замине, особено една жена... Може да греша...

— Стачката е спряла всички английски вестници — забеляза госпожа Райландс. — И повечето английски влакове. Тя е оставила милиони хора безработни. Говори се за глад поради прекъсване доставянето на храни.

— Едно бурно нашествие на неделни дни, изместили делниците. Но с какво е засягало това лейди Катерин?

На госпожа Райландс не ѝ влизаше в работа да отговаря на този въпрос.

— *Сигурна* ли сте, че е заминала поради общата стачка?

Госпожа Райландс сериозно си помисли, че може да загуби търпение.

— Това беше причината, която тя изтъкна — каза тя с тон на човек, който не се интересува повече от темата. Но господин Семпак имаше навика да следва хода на собствените си мисли с известно незачитане на другите.

— Може да е заминала, за да подчертае своето гледище в нашия спор — предположи той. Госпожа Райландс, която разполагаше с точни данни, сметна това предположение за много глупаво, но не се впусна в обяснения.

— Спорният въпрос между нас — заговори господин Семпак, като чоплеше пътеката с дебелия си бастун — беше, разбира се, от много голямо значение. Изложен с най-прости думи, той беше: дали външният вид на нещата отговаря на рационалната действителност?

Госпожа Райландс изпита желание да се изсмее. Тя загледа профила на господин Семпак, който с мрачно съсредоточение се мъчеше да развали прекрасната ѝ пътека. Беше изпълнена с инстинктивното женско състрадание към мъжа. „Всеки мъж е своенравно дете — мислеше си тя, — всеки мъж на този свят. Но децата не бива да бъдат глезени.“

— Значи, това ви е накарало да отидете на излет? — забеляза тя с разбиране.

— Струваше ми се, че и двамата трябва да обмислим нашите разногласия — отговори той.

— И вие още не вярвате... как беше?... че външният вид на нещата отговаря... как го казахте?

— Не — рече той и изрови голяма буца пръст, след което я раздробил на пясъчливи парченца пред краката си. — Но, предполагам,

това бягство в Англия трябва да ми покаже, че разногласията между нас не са привидни, а истински и че докато аз мечтая и теоретизирам, тя умее да играе роля. Жалко, че е заминала. Абсолютно всичко, което става в Англия, е свършено нелепо. Крайно нелепо. Политическият живот в Англия все повече и повече заприличва на карнавал. — Той сви рамене. Голямата вратовръзка малко се изкриви настрана. — Карнавал без полиция. Е, в днешни времена политическият живот е такъв навсякъде.

Понеже това явно не влизаше в темата на разговора помежду им, настъпи около половинминутно мълчание. След това господин Семпак се размърда.

— Тя е заминала — додаде той — само защото обича карнавалите. Това е самата истина.

Погледна под око домакинята си, сякаш се надяваше тя да му възрази.

Но тя не направи нищо подобно. Тя поразмисли и заяви с предумишлена тежест:

— Господин Семпак, аз познавам Катерин. Това е самата истина.

— Така си и мислех.

Костите му наистина се движеха под кожата, защото се движеха и сега. Той рови пътеката в течение на ново проточило се мълчание.

— Моля да ми простите лошото настроение и неучтивостта. И моите признания. Моите почти неволни признания. Както сте вече прекрасно разбрали, аз съм в смешното положение на влюбен в лейди Катерин, а такава нещо дезорганизира човек и го прави глупав. Давам си сметка, че ме е направило глупав. Да се влюбиш, както се влюбих аз, значи да разиграваш мелодрама. То е нереално като видение след опиум и човек си го знае, че не е реално. Ала все пак се вкопчва в него с някаква упоритост... Аз очаквах... Господ знае какво съм очаквал! Но това не е основание, нали, да дойда, да се настаня тука, да ви попреча да пишете във вашия толкова хубав бележник и да разравям големи дупки на вашата пътека.

— Пътеките са направени за човека, а не човекът за пътеките — каза госпожа Райландс. — Бих искала всичките ми градинари да работят, както поработихте вие последните няколко минути. Съжалявам за случилото се. Катерин е една от тези, които не би трябвало да се пускат ей тъй на свобода.

— Може да отида в Англия — заговори господин Семпак, след като смля думите ѝ. — Ужасно съм объркан. Не зная какво да правя.

— Но в Англия няма ли да ви причаква мелодрамата?

— Навярно ми се иска да ме причаква. В настоящия момент моят ум и моите мисли... главата ми се мае. Не мога да продължа да пиша. Бих могъл, разбира се, да отида в Италия.

— Засега останете тука. Поне един-два дена. Има най-различни неща, за които бих искала да чуя мнението ви. Ако бихте могли да говорите за тях. А в тази градина има място почти за всякакво настроение. Никой не ще ви безпокои. Ако ми позволите, ще ви запитам за двадесетина неща, които ме смущават.

— Много сте мила, че ме търпите — каза той.

Тя поклати глава, усмихна се и се изправи.

— Мисля, че достатъчно се потрусихте над моята пътека тази сутрин. Погледнете я!

Господин Семпак направи няколко несръчни и несполучливи опита да поправи с огромните си крака пакостта, извършена от огромните му ръце, и забърза слей нея надолу по стъпалата.

IX

ПРИВЪРЗАНОСТ И ПОГЛЕДЪТ НАПРЕД

Тази вечер след храна те седяха в голямата стая горе край огън от цепеници в италианизираната камина и господин Семпак, без да намекне нито с дума за лейди Катерин, говореше за мисълта и действието и за промяната на темпа и мащаба, която настъпваше в човешките дела. Госпожа Райландс лежеше на голямата кушетка, а господин Семпак бе седнал в кресло до нея. Госпожица Фенимор участвуваше в разговора с присъствието си от другата страна на камината. Същевременно тя редеше на масичка много труден пасианс с две колоди карти — пасианс, който караше устните ѝ непрекъснато да се движат, невинаги беззвучно, с: „Черното вале идва върху дамата, а червената десетка върху валето, ами после? Тези всички излизат, девет, осем, седем, но от това не се освобождава място. Не става. Не става.“

Беше се извинила за своя пасианс:

— Това не ми пречи да слушам и като че ли съсредоточава вниманието ми. Мисля, че не пропускам и най-малкото нещо, което казвате.

От време на време тя много се вглъбяваше в пасианса, а после го оставяше, отпускаше се назад на стола си с остатъка от колодата в ръка и дълбоко поемаше голяма глътка от това, което казваше господин Семпак. После въздишаше и видимо освежена, наново се нахвърляше на картите си.

При все че господин Семпак с нищичко не загатваше за лейди Катерин, на госпожа Райландс бе съвършено ясно, че същината на беседите му с тази дама служат за подложка на разпокъсания им разговор, както костите проличават под очертанятия на една ръка. Когато говореше за това, че ученият е много по-важен от политика, той всъщност се оправдаваше от нейното обвинение в политическо безсилие и нищожност, а когато заявяваше, че със съкращаването на разстоянието чрез все по-бързите съобщения в света настъпило такова разрастване и усложняване на политическите въпроси, че вече не

можели да се справят с тях успешно за ден или седмица, тя долавяше как той продължава да се мъчи да извади лейди Катерин от заблудението, че съдбоносни инциденти при избори, сцени в парламента и изтъкване на „личности“ в кабинета биха могли все още да окажат някакво истинско влияние върху хода на човешките дела. Той говореше отпуснато ту за едно, ту за друго, както му идваше наум, но госпожа Райландс си даваше сметка, че бележникът със зелена кожена подвързия ще спечели доста от това, което казваше нейният гост.

Бележките му се свързваха много пряко с този предишен разговор, тази сполучлива вечеря, която ѝ бе толкова харесала, това възобновяване на легендарната слава на „Душите“ — а оттогава не бяха минали още и две седмици! Той възкресяваше видението на една по-велика цивилизация пред тях, световна цивилизация, в която напредъкът на науката щял да бъде главен стремеж и все по-важна движеща сила в годишната равностметка. Това видение бе малко избледняло в паметта на госпожа Райландс. Той го възстанови до състоянието на вероятност и дори неизбежност. То пак се превърна в действителност, а всичките социални и политически конфликти на днешния ден — само във временни неуредици като сбивания и надпреварвания на хлапета на заградено с облепени с реклами тараби празно място за бъдеща голяма сграда. Войната се превърна в отслабващ навик, от който човечеството се отърсва. А тези смутове в Англия само в наследство от варварските методи, които все още налагат въглищата да се добиват с ръчен труд и да дават частни печалби от обществено благо. Някой ден сме щели да добиваме въглища от земята по толкова различен начин, че нямало да има нито множество опърпани черноработници, нито групи заинтересовани от всичко това собственици; затова от гледище на по-голямата цел спорът между тях бил погрешно разногласие, което не водело наникъде и не уреждало абсолютно нищо. Дори докато спорели, основанията за различията се топели под краката им.

Но имаше известни неща, които бележникът със зелени кожени корици щеше да иска да узнае утре сутрин, и госпожа Райландс се помъчи да си ги изясни.

— Виждам, че светът би могъл да се промени, би трябвало да се промени по отношение на всичките му сегашни бъркотии — съгласи се

тя. — Но нещата не се променят от само себе си. Голяма част от този напредък досега е заварил хората неподготвени. Сега изненадата е преминала и ние виждаме стъпките, огромните стъпки, които трябва да предприемем от тази... тази сложна бъркотия към световна цивилизация. Вие говорите, сякаш до това положително ще се стигне. Но кои са хората, които ще ни доведат дотам?

— Хората с научен поглед върху нещата — отговори господин Семпак. — Хората, които мислят напред.

— Разбирам, че индивидите от този род допринасят нещо към картината на настъпващия велик век, като допълват подробности и помагат на въображението ни да изглажда трудности. Сам вие сте направили чудеса, за да придадете на перспективата правдоподобност. Но тя е все още само перспектива. Вземат ли тези хора някакво участие? Дали някои от онези, които говорят и са изпълнени с такива хубави пожелания, правят нещо за осъществяването на световната утопия?

— Аз мисля, да — отвърна господин Семпак след кратка пауза.

Тя долови, че е твърде настойчива, но нали искаше да разбере.

— Как? — попита тя.

— Като правят все по-очевидно, че тя е възможна, и карат хората да си уяснят, че е желателна — убежище от всичките заплашващи ни опасности; докато ние, с безкрайно мощните оръжия на днешния ден, се придържаме към безнадеждно остарелите морал и обществени традиции.

— Да, но... — започна госпожа Райландс.

Тя събра всичките си сили. Не се опитваше да спори с него, но много искаше да може утре да се обърне към чистите страници на бележника със зелени корици, без да се пораждат у нея неудобни въпроси — обмислила и сигурна в това, което трябва да запише. Трябваше да го запише колкото може по-простичко, след това трябваше да препише упражнението си и да го изпрати на своя съученик Филип, който (тя беше сигурна) щеше много майсторски да сипе съкрушителни въпроси.

— Виждате ли, господин Семпак, ето къде е моето затруднение. Аз виждам, че светът изобилствува с проекти за подобряване на положението. Хората, които пишат за този род неща, пишат, а ние ги четем, когато сме в настроение да четем и искаме да пораздвигим

въображението си. Но повечето си вървят по отъпкания път. Предполагам, че ако разправите на един миньор всичко това, което разправяте на мен, и му кажете, че в новия свят няма да има никакви миньори, а само много остроумни бормашини и начини за вкарване на въздух в шахтата за горене на въглища и получаване на енергията там вместо изкопаването им и така нататък, съмнявам се дали той ще е готов да се бори за тази промяна. Той ще помисли за себе си и ще каже, че макар да е достатъчно лошо да си зле платен миньор, при това с не много редовна работа, но все пак да изкарваш някакво препитание, още по-лошо е да живееш в свят, в който изобщо не си нужен.

— Миньорът би могъл да се промени.

— Не веднага. Той ще си има своята жена и деца, и куче, и навици. Дали ще иска да се промени? Искам да кажа, да промени нрава си, както бихте искали да го промените вие. Повече пари може би ще иска да има, а сигурно и по-хубава къща. Но какво друго? А да вземем собственика на мини: не можете да очаквате от него да посрещне с удоволствие и да помага за собственото си премахване.

— Новото ще дойде постепенно и достатъчно бавно, за да изглади подобни неща.

— Ако някой го желае. Но кой ще го желае? Питам, защото наистина искам да зная, господин Семпак, кой ще го желае достатъчно силно, за да си даде голям труд да го осъществи? Мнозина от нас без съмнение го желаят смътно и в общи черти, но дали някой от нас го иска пламенно и много силно, за да го преведе по всички неочаквани завои и зад незнайни ъгли?

— Но то крие в себе си несъмнено обещание за по-богат живот.

— Да не ви дразня с настойчивите си въпроси? Те са глупави въпроси, зная, но ме затрудняват.

— Ни най-малко не са глупави. Вие се аргументирате отлично. Продължавайте.

— Добре, това несъмнено обещание за по-богат живот. Да речем, че кажете на някоя котка: „Слушай, аз ще те науча да плуваш и да се гмуркаш като тюлен, и да летиш като прилеп — и така нататък, — стига да престанеш да ловиш пойните птички в градината ми.“ И да речем, че котката отговори: „Животът е кратък. Приятно ми е да помисля за такива неща и от тях ми се приисква да оставя на мира

птиченцата и да ям риба, но въпреки всичко това означава страхотна промяна в навиците ми. Ами ако не мога да се нагодя толкова лесно, колкото ти мислиш! Може да умра, преди да съм се нагодила. Доста добре си живея и сега. Виждал ли си ме някога как се катеря по дърветата? Или скачам и хващам младо пиленце във въздуха? Имаш ли нещо против да продължа да си бъда котка?“

Господин Семпак кимна, усмихна се замислено на огъня и даде възможност на домакинята да продължи.

— Да вземем различните хора, които виждам наоколо си, например всичките военни; намирам, че те имат най-малко предразсъдъци по отношение на войната и за Обществото на народите и други такива неща при положение, че не се засяга сериозно военната служба.

— Те ще бъдат избити по най-ужасен начин с газове в следващата война.

— Те се надяват да приложат газовете първи. Но дори и да им се вижда изгледът малко неприятен в това отношение, те все пак нямат представа как биха могли да се променят. Или какви да станат. А засега... засега те си остават военни.

— Тях ще ги променят — подхвърли господин Семпак неопределено.

— Но кой ще ги промени? Щом човек прекъсне подобен разговор и се върне към всекидневието, вижда всекиго в горе-долу същото положение: да върши нещо в сегашната система, да се придържа към нея, да се бои от каквото и да било объркване, да се противопоставя на каквото и да било подобрене, което наистина го засяга. А иначе всички са съвсем свободомислещи и прогресивни.

— Силите на промяната ще ги потъпчат. Условиата се променят непрекъснато.

— Но промените може да стават в коя да е насока, господин Семпак. Няма никой, който да насочва промяната. Защо да не се насочва ту насам, ту натам? Тя издига, тя може и да смачка.

— Защо не? — попита маслиновите цепеници господин Семпак.

— Може вечно да си останем в това „засега“. Животът може да подкарва хората и насам, и натам. Едни може да се проваляй, други да се издигат. Стари типове може да изчезват и нови да се появяват. Една част от това може да е напредък, а друга да е загуба. Природата не дава

никакви гаранции. Промяната може да продължи, докато хората станат сини същества, високи три-четири педи, и да бъдат гонени от плъхове, както ние гоним плъховете, и вашата велика цивилизация никога да не настъпи — да не настъпи никога изобщо. Тя може да се е разгаряла и стихвала, да се е разгаряла наново и за нея да се е говорило, както говорите в момента, а след това да е дошъл упадък и още по-голям упадък и може той да продължава досега. А плъховете може да са станали по-дръзки, болестните микроби да са донесли израждане и деформация, а енергията да е намаляла.

— Touche^[1] — промълви господин Семпак и проточи безкрайна пауза.

Госпожа Райландо попридърпа една възглавница и го изглежда очаквателно, преди да полегне по-удобно. — Излезе! — рече госпожица Фенимор и победоносно плесна картите си. — Невинаги излиза.

— Това е точно въпросът, който занимава ума ми в днешните времена... главно — каза господин Семпак, без да обърне внимание на госпожица Фенимор. — Моят живот е бил в такава голяма степен отдаден на мисленето и проекта. В края на краищата цялото това конструктивно утопианство е рожба едва на последните години. Но аз съм убеден, че ще дойде време — а в случая с тези въпроси времето може вече да е дошло, — когато подобни творчески идеи ще трябва да се принизят до пазарището, сред продавачите, мошениците и карнавалната тълпа, и да поведат борба, за да се наложат. Науката никога не може да бъде истински чиста наука. Тя е възникнала от практическа любознателност и намира оправданието си и се освежава чрез практическо приложение. Но въпреки това тя трябва да се усамоти, за да разгадае загадките си. Има ритъм в тези неща. Мисълта не бива да бъде нито твърде близо, нито много настрана от действителността. През миналия век е имало нужда социалните и икономическите обобщения да се отделят малко от текущата политика и действащата търговия и да се разработят в нови, по-широки, по-задълбочени, съвременни схеми. Това в главни линии е направено. Сега ние, които се бяхме оттеглили настрана, трябва да се върнем. Стигнахме до концепцията за възможен световен мир, световна икономическа система, обща парична единица и нечувани свободи, развитие и независимост...

— Да? — обади се госпожа Райландс.

— Направихме го най-после да изглежда крайно правдоподобно и възможно.

— Да?

— А „как да стигнем дотам“, остава все още без отговор, в най-елементарно зачатъчно състояние. Едно общество на народите. Неясни проекти за социална революция. Благочестиви намерения. Практическо безсилие.

— А засега? — пошепна госпожа Райландс.

— Не зная дори дали същият тип ум, овладял първия проблем, ще може да разработи и втория. Може да е необходима по-друга личност, също както може да има разлика между човек с чисто научна насоченост и човек с търговска научна насоченост. Изглежда, тъкмо защото схващам, че тази работа навлиза в нова фаза, ми се вижда, че не пиша вече свободно, че не съм спокоен, привличат ме неразумни копнежи за преживелици и най-после — признавам го — съм разположен да се върна да поогледам тези странни вълнения в Англия. Бях мечтал — смешна мечта — да обнова жизнеността си. Свещения извор... на страстта.

Той като че си спомни за присъствието на госпожица Фенимор и прекъсна онова, което можеше да се превърне в ново признание.

— Не зная. Не зная дали мъже като мен трябва да се превърнат в мъже на действието, или трябва да предадат всичко, каквото са обмислили и разработили, на мъже на действието. Един млад мъж като вашия Филип ме привлича само защото, изглежда, притежава тази енергичност, гъвкавост и борбеност, които моят тип на затворения, упорито скептичен, скептичен по навик проучвател не притежава. Не зная. Бих искал да зная. Ето ви на! Боя се, че съм оставил този ваш въпрос, госпожо Райландс, до голяма степен открит.

Като че ли беше свършил, но след малко пак подхвана:

— Възможно е тази конкретна концепция за човешкия прогрес да чака своя философия и своя религия. Идеята трябва да се облече С ВОЛЯ. Новата цивилизация ще изисква да ѝ се отдадеш — изисква нещо повече, отколкото отдаването с мислене и писане в свободни часове. Може да има нужда от мъченици... както и от отшелници. И от водачи, както и от пророци. Тя ще изисква съвместни действия, за по-обширни знания...

Той се изправи пред огъня — огромна, неугледна фигура, чиято сянка изписваше карикатура на отсрещната стена.

— Май ще се върна в Англия след един-два дена, така или иначе, дори да е само за да видя защо хората могат да се борят с такава смелост и жар за една цел, която според мен няма свършено никаква реална връзка с цивилизацията на света. Досега съм мислил толкова много за онова, към което се стремя самият аз, че може би ще е добре, за разнообразие, да открия към какво се стремят другите. И защо като че ли никой от тях не се стреми към единственото нещо, за което според мен заслужава да се живее.

Да — продължи да размишлява той, — изградете вашата световна цивилизация. Това е точно каквото ми каза лейди Катерин. Вие с вашия въпрос повтаряте тази подкана... Не зная, госпожо Райландс, дали по своята същина и научният изследовател, и философът не са съвсем лениви личности. Те работят — признавам, че работят непрекъснато, но как се заграждат от спънки, противоудари и странични въпроси!

На госпожа Райландс ѝ се стори, че мислите му изведнъж се устремиха в друга посока.

— По начало — каза той — те трябва да бъдат безбрачни...

Господин Семпак бе стигнал до края на размишленията си. Домакинята и госпожица Фенимор му пожелаха лека нощ. Той остана, за да пие две чаши ечемичена отвара и да изгаси лампите.

[1] Touché — „улучихте“ (фехт.). ↑

X

ПЪРВОТО ИСТИНСКО ПИСМО НА ФИЛИП

„Първото истинско писмо на Филип“, както го нарече той, пристигна в деня на заминаването на господин Семпак за Англия. Преди това се беше получила една телеграма: „Пристигнах благополучно“ от Лондон и надраскан с молив нежен „боклук“ (така го нарече той), е различни гальовни думи и интимни имена, който беше изпратил от Париж. Те бяха само за поддържане на връзка. Но това писмо госпожа Райландс приемаше като нещо много важно. То пристигна, когато тя почиваше на леглото си просто от мързел, и важността му ѝ се стори толкова голяма, че за известно време не се реши да го отвори. Беше дебело писмо, пълноценно писмо, тежко, таксувано двойно, и вътре щеше да има нещо — нещо, каквото никога не беше имала преди: Филип с мисловния му свят, всичко дадено, както беше обещал. Щеше да научи нови и важни неща за него. Щеше внимателно да прецени умствените му качества, както не го беше правила никога преди.

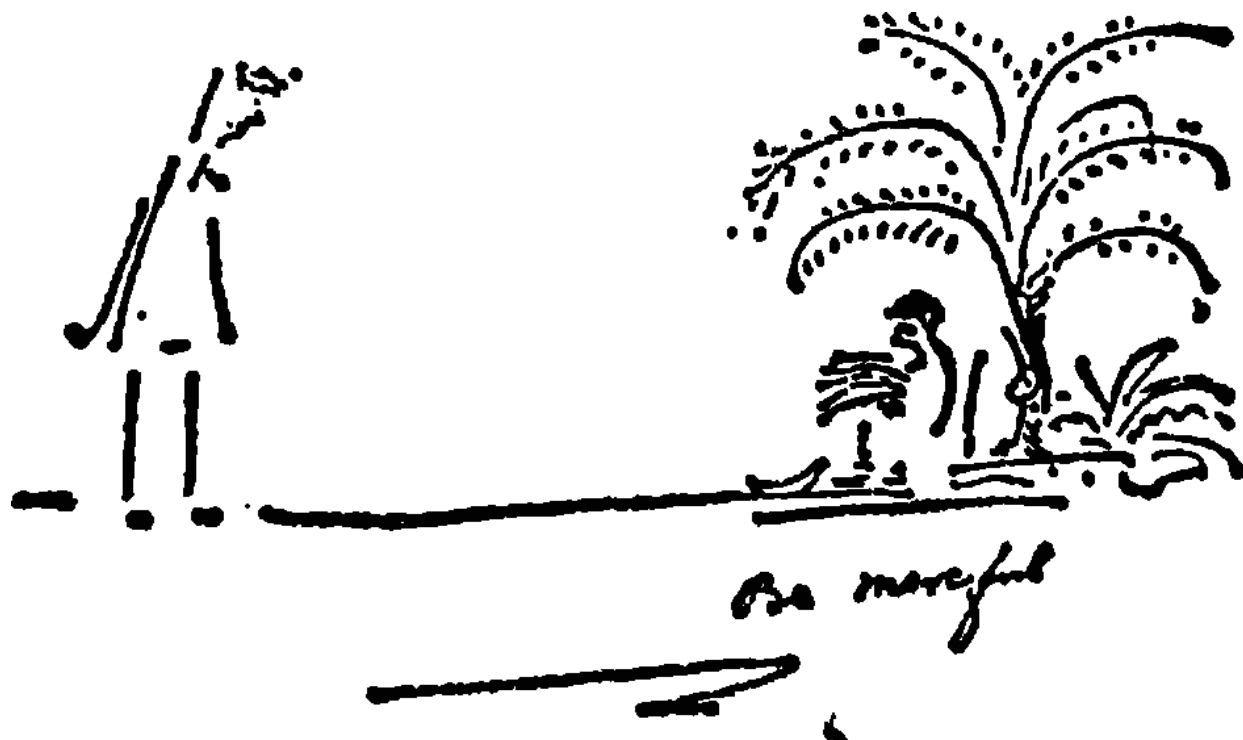
Какво ли щеше да бъде това писмо? В душата ѝ се мярна сянка от страх. Казаните неща лесно се забравят. Или си спомняш начина на изказването, но редактираш и пререждаш не особено сполучливите думи. Писаното се натрапва на очите и безмилостно се повтаря. Писмената грубост става чудовищно груба. Досега никога не беше получавала от Филип нещо повече от бележка. Бележките му бяха хубави, странни в начина на изказването, но по чудноват начин криеха в себе си нежност... Филип умееше да бъде Филип. Тя събра смелост и разкъса издутия плик.

Намери пет-шест снопчета листове, всяко забодено отделно. Не беше нито писмо, нито приличаше на ръкопис, но напомняше за Филип. Хартията беше различна, някои листа бяха от къщата им на Саут Стрийт, някои от клуба „Реформ“, друга от „Брукс“^[1] ѝ няколко големи линирани листа от неизвестен произход, внимателно разкъсани на половинки, за да съвпадат с листовете за писма. Беше намерил отнякъде син молив и номерирал снопчетата с големи цифри — едно,

две, три и така нататък, — за по-ясно затворени в кръг. Снопчето номер едно беше „За малката Сина общи наставления как да чете тези умотворения“.

Дали умотворения?

Отдолу трогателната рисунка и молба.

Имай милост!

„Скъпа Синтия, женичке — гласеше писмото, — вижда ми се доста трудно да изложа тук всичките си впечатления. Което, предполагам, представлява още по-голямо основание да започна да ги излагам. Трудно е да го направя по команда: едно, две, три, и хайде! Просто не мога да накарам всичко това, което трябва да ти кажа, да се излее под перото ми, както някои обиграни хора като нашия Семпак, изглежда, могат. Каквото и да поиска да изрече, сякаш започва от някое място и продължава чак до края, без да остане нещо пропуснато. Четох някои от неговите книги. В същност прочетох сума нещо. Хората говорят за «писане» и досега винаги съм мислил, че това значи цветисти фрази и красиви думи, но и неговото е също писане: да впрегне десет теми в едно и да стигне донякъде, като мине през врати и тесни места дотам, където иска да отиде. Аз май започвам от пет-шест

места и чак след време човек може да открие, че едно се свързва с друго. Започнах пет-шест пъти и ти ги пращам всичките.

Това е нещо като ученическа тетрадка. Помъчих се да го обясня с диаграми, а тук-там, когато не съм гледал, като че се вмъкнаха и рисунки. Но работата е много сложна. Тук, в Англия, искам да кажа, а не в това писмо. Бъркотия. Не е обикновена история. Вземи част номер две, а сетне три и така нататък, поред на номерата, и мисля, че накрая ще схванеш как я виждам тази картинка аз. Прощавай за правописните грешки и за тежкия, тромав начин, по който се изказвам. Ако се занимавам повечко с такова нещо, ще трябва да вземам уроци от Семпак и от Бъртранд Ръсел как да се изказвам ясно, макар и сложно. Както ти каза, ние трябва да се опознаем — дори и да ни заболи от това. Затова аз направих всичко, каквото мога. И мисля, че не проявявам никакво позъорство.

Ако с тези писания заслужа твоето презрение — е, така ще е било писано. По-добре това, отколкото да не се познаваме един друг. По-добре. Наистина. Скъпа Синтия, приятелко моя! Всичко, каквото ми каза за истинска близост, с ума повече, отколкото с тялото, много ми допадна. И едното, и другото.“

Това беше същината на част I. Следваше нещо като показалец и по няколко бележки за всяка част, които бяха само своеобразна подготовка. Сигурно беше писал този показалец, след като бе довършил останалото.

Тя задържа част I в ръката си и се замисли за миг-два. Странно! Това не беше нейният Филип, този Филип, когото бе познавала една чудна година. Но не беше в дисхармония с Филип. Беше едно продължение, един по-обемен Филип. Беше едновременно и малко странно, и по-интимно. Беше честно — това беше най-важното. И в него имаше сила. Удивително беше, че един мъж, който ѝ е бил толкова близък, както той, с толкова топлина, смях и радост, можеше все още да проявява тъй очебийно моминско стеснение заради беднотата на своето изложение и лошия си правопис. Тялото може да се разголи за половин минута. Сега — и той го знаеше — той разкриваше ума си.

Пък и тази рисунка. Никога не беше подозирала, че има такива способности, но в рисунката беше успял да предаде онова, което е искал да ѝ каже. Неговата фигура, глуповата и неспокойна. Ами нейната! Не беше пощадил малкия ѝ ръст. И въпреки всичко явно не

можеше да рисува — доколкото тя разбираше от рисуване. Имаше още няколко рисунки...

Тя погледна част III. Но тук рисунката приличаше повече на фигури, каквито човек драска върху попивка. Може би щеше да стане по-ясно, когато стигнеше дотам подред.

Госпожа Райландс взе част II, която бе озаглавена:

ОБЩИ НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ ОБЩАТА СТАЧКА

„Първо, склонен съм да нарека тази Обща стачка «най-глупавото нещо в историята на Англия». Не зная дали ще ѝ оставя това име. Това, с което старият Зурльо си вадеше душата, за да ни развълнува, и което наричаше «Историята на нашия остров», е пълно с безкрайно глупави неща. Но то сега е чудовищно глупава работа, моя Синтия. То е куп погрешни разногласия от начало до край. Толкова глупаво, че човек не може да вземе страна. И си дрънка неразбрано, докато глупавата работа продължава да се шири.

Представи си върволица бронирани коли и танкове, които минават през чудесния ни Ист Енд, за да пазят фургони с хранителни стоки, които никой няма ни най-малко намерение да напада. *След като стачниците гарантираха доставките на храна.* Нещо като парада по случай встъпването в длъжност на лорд-мера^[2] — тълпа от зяпачи и типове като нашия Булис с тенекиени каски (нали знаеш: каски против шрапнел!!!), сериозни и тържествени. Ако някой рече да хвърля саксии с шрапнел от горните прозорци на Ист Енд, мозъчето на Булис ще бъде в безопасност като в огнеупорна каса.

После представи си работническо движение, което си представя, че апелира към широките маси против правителството. Кое то въпреки това е призовало към стачка всичките печатари и спряло вестниците! Понеже правителството е завзело единствения им собствен вестник, имам пред вид работническия вестник, и има монопол (правителството) на радиото, работническото движение издига своя апел *безгласно*. Вследствие на това тази страна на спора е станала почти невидима. Виждаш полицията и войниците и всичко това, но единственото, което виждаш или чуваш за стачниците, е, че тях ги няма. Механиците и железничарите, и печатарите ги няма. Само някоя малка реч на някой кръстопът или позив, мушнат в ръката ти. Спотайващи се стачни постове. Празнота. Безмълвие.“

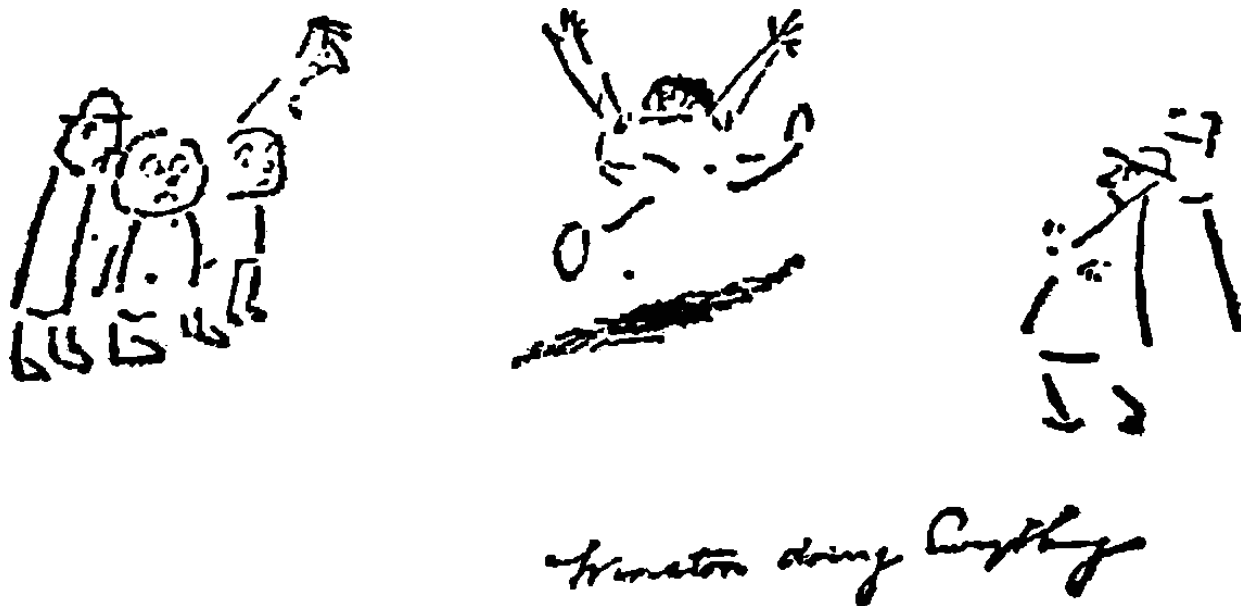
Госпожа Райландс рязко спря да чете, върна се към началото на предишното изречение, заразглежда една дума. Беше „правителсво“. И нататък на страницата, и на другата страна тя се повтаряше. Но какво от това, че той пропускаше „т“ в „правителство“, щом умът му беше бистър?

„Стачката спря всички автобуси, трамваи, влакове и т.н. и т.н. От сутрин до вечер улиците са пълни със съвсем весела (досега) тъпла чиновници, търговски служещи и други такива, които отиват на работа или се връщат в къщи, понякога минаващи автомобили прибират едного или другиго. Общо взето, хората са склонни да приемат цялата работа като някаква шега. Главно благодарение на времето. Повечето автобуси ги няма по улиците. Някои се движат с доброволци-шофьори и пътуват както и да е, накъдето и да е и с тях се вози който и да е. Понякога им счупват по някое стъкло и често до шофьора има полицаи. Някои имат телени мрежи на прозорците, а един или два видях да пътуват с пълна кола специални полицаи пред тях. Конвой. Разправят, че имало и подпалени, но не мога да установя дали е истина. Гласът на скоростните им кутии се чува чак извън града, а младите господа доброволци не си дават много труд да събират таксата. По някаква неизвестна причина повечето от тях са се явили на работа с голфове. Контрабандни частни автобуси си живеят живота. Тълпи се събират често на централни места, стоят и зяпат. Многобройна полиция и войска мрачно се спотайва по задните улички в непрестанна готовност срещу безредици, които не се случват, и мисля, че тези полицаи и войници се чувствуват като глупаци. Като че ли им е неловко, когато отидеш да ги видиш. Какво чакат всичките? Назначили са под клетва и голям брой специални полицаи и аз се спречках с чичо Робърт по този въпрос, понеже не искам да постъпя, за да дам личен пример. Всичките му слуги са постъпили и са из улиците с лента на ръкава и палка. Специалните полицаи само крачат насам-натам и се мъчат да се отърват от ходещите по тях момчетии; това са обикновено безобидни честни хорица от средната класа.

Както можеше да се очаква, Уинстън съвсем се е побъркал. Не е бил толкова щастлив, откакто пълзя по корем и помага в престрелките на Сидни Стрийт^[3]. Каквото и да мислят всички други, Уинстън вярва, че се бори с огромна революция и държи положението в ръцете си. Той

препуска из зяпация, бездеен, тълпящ се Лондон и търси барикади. Бих искал да му издигна една.“

На полето господин Филип бе обогатил своя текст с втора илюстрация.

Уинстън прави всичко

„Правителството е завзело редакцията и печатницата на «Морнинг Поуст» и е накарало Уинстън да издаде нещо като извънреден правителствен парцал под заглавието «Бритиш Газет». Идеята на Болдуин, изглежда, е да махне този дявол колкото може по-далече от картечниците и да не го оставя без работа. Не е лесна задача. Неговият вестник е най-тесногърдият парцал, който е съществувал някога. Той би бил позор за всяко правителство. Първият му брой целият е за потискането на профсъюзите — най-отчаян опит да ги докара до въоръжена борба.

Срещнах в клуба Морнингтън; той има нещо общо с «Морнинг Поуст» и казва, че редакцията е направо задръстена с млади тори, които от години са си въобразявали, че са писатели. За тях това е истински рай. Те са задигнали почти всичката хартия на «Морнинг Поуст», те заграбват всичката хартия на «Таймс» pro bono Winston^[4]. «Таймс» все още излиза на един малък лист, но се говори, че ще трябва да спре след една седмица или десет дена — в полза на дрънканиците на Уинстън. Това ми се вижда горе-долу най-щурото нещо от всичко. Собственият

вестник на лейбъристите. «Дейли Хералд» е забранен. Вместо това те се мъчат и не сполучват да вървят по стъпките на Уинстън с нещо като бюлетин или вестниче, наречено «Бритнш Уъркър». Но Уинстън скрои как да открадне запасите им от хартия, като нахълта в тяхната редакция и ги разгони в името на британската конституция. Като студентчета по време на избори. Не е ли всичко това безкрайно глупаво? Повечето от вестниците като че издават по нещичко, по половин лист или нещо подобно, само за да кажат: «Още дишам», и току се натъкнеш на него и случайно си го купиш. Разни хора се опитват да ти продадат машинописни вестничета с най-новото от радиото за шест пенса или един шилинг, а тук и там виждаш бюлетини, закачени пред черкви и общински сгради. В западната част излагат Уинстъновия «Бритнш Газет», във витрините на модни магазини. Предполагам, че застраховките им включват и риска за счупени стъкла. Но може и да си дават сметка, че такава опасност не ги заплашва.

Аз само ходя из улиците и заговарям на хората, като се представям за любознателен младеж от Нова Зеландия. Казвам, че не мога правилно да разбера за какво е стачката и моля да ми обяснят. Всеки път получавам различен отговор. «Кой стачкува?» — «О — казват, — това е обща стачка!» — «Ами вие стачкувате ли?» — питам. «Няма такава неща!» Някои казват, че тя била в подкрепа на миньорите. Но никой не знае правото и кривото за миньорите. Малцина знаят дали миньорите са обявили стачка, или това е локаут. Не знаят кои са потвърдоглавите — миньорите или собствениците на мините, а пък човек би казал, че това трябва да ги интересува. И цялата страна е дезорганизирана, няма вестници, няма влакове, няма трамваи, а тази сутрин няма и таксита. Пощите все още работят, но лейбъристите говорят за откриване на това, което те наричат втори фронт. Това май ще спре писмата, телеграмите, газовото и електрическото осветление и енергия. Ако вторият фронт наистина бъде открит, което, както казва Хайнд, е доста съмнително. Тъй че, ако изведнъж бъда погълнат от мълчание, ще знаеш, че е виновен вторият фронт. Освен ако Уинстън случайно докопа картечница и ме застреля изневиделица в гърба.

Но не вярвам да се случи, докато има мастило и хартия. Не се тревожи за това.

Да, ето ти някои характеристики на тази обща стачка. Ни най-малко не прилича на революция. Много повече сякаш е настъпил

някакъв нов вид ден, не съвсем делник, нито съвсем разпети петък^[5]. Не зная дали това, което ти разказах, може да ти даде някаква представа. В Лондон има чуждестранни репортьори и вероятно ще можеш да я добиеш от френските вестници или от парижкото издание на «Ню Йорк Хералд». Най-същественото е следното: срещу миньорите е обявен локаут, работниците от всички видове транспорт стачкуват, печатарите стачкуват, Уинстън вероятно подлежи на освидетелствуване от психиатър, но никой лекар не може да се доближи до него, войниците и полицаите обикалят със заредени пушки да търсят революция, каквато няма, Джикс насъсква полицията да прибегва до сила при най-малък повод, а широката публика като мене само се чуди. Целият Лондон се чуди. А над всичко за министър-председателя може да се каже:

*Trust Mr. Baldwin
Keep on doing nothing*

Благонадеждният ни Болдуин продължава да не прави нищо

С това завършва част втора.“

Третото снопче бе озаглавено:

„Тука, скъпа моя Синтия, ще ти опиша, доколкото можах да разбера, как се е стигнало до тази стачка. Това е странна история, но ти можеш да я проследиш в обратен ред и да допълниш подробностите по това, което ти отбелязах във вестниците, преди да напусна Каза Тераджена. Тази каша се е забърквала от години насам. То е нещо, за което семейство Райландс — разклоненията, както и коренът (който за текущи нужди е чичо Робърт) — трябва да има известна представа.

След войната, трябва да знаеш, ако почнем от самото начало, добивът на въглища беше в голям подем във Великобритания. Малък подем настъпи през 1919 година. Тогава имаше разстройство и трудности при освобождаването от държавен контрол след войната, завръщането на работниците от армията, проблеми с наемането на работниците и така нататък. Съществуваше Кралска комисия и много обезпокоителен доклад, наречен Докладът на Санки, в който се изтъкваше колко прахоснически се добивали английските въглища и се предлагаше «национализация», а той бе последван от стачка (мисля, през следващата година). Но тъкмо тогава имаше възможност да се определят относително добри надници на работниците. Цяла Европа имаше нужда от въглища, френските каменовъглени басейни бяха опустошена област, а Поанкаре^[6] се завъртя към Рур и разстрои добива и там. Цените на английските въглища нараснаха, надниците също, имаме прилив на хиляди нови миньори измежду земеделските работници, освен завърналите се в мините след войната. Някога въглищата се плащаха по четири лири тонът. Искам да кажа, че ние ги продавахме на тази цена. Не за дълго, разбира се. Дори когато цената спадна отново на 40 шилинга, то беше пак достатъчно много за нас. Износът нарасна до гигантски цифри. Миньорите и собствениците на мините мъркаха от удоволствие и никой не помисляше за Санки и национализацията. Да кажем, до края на двадесет и трета година.

Тогава у нас проведеха дефлация, а и европейската каменовъглена индустрия започна да се съвзема.

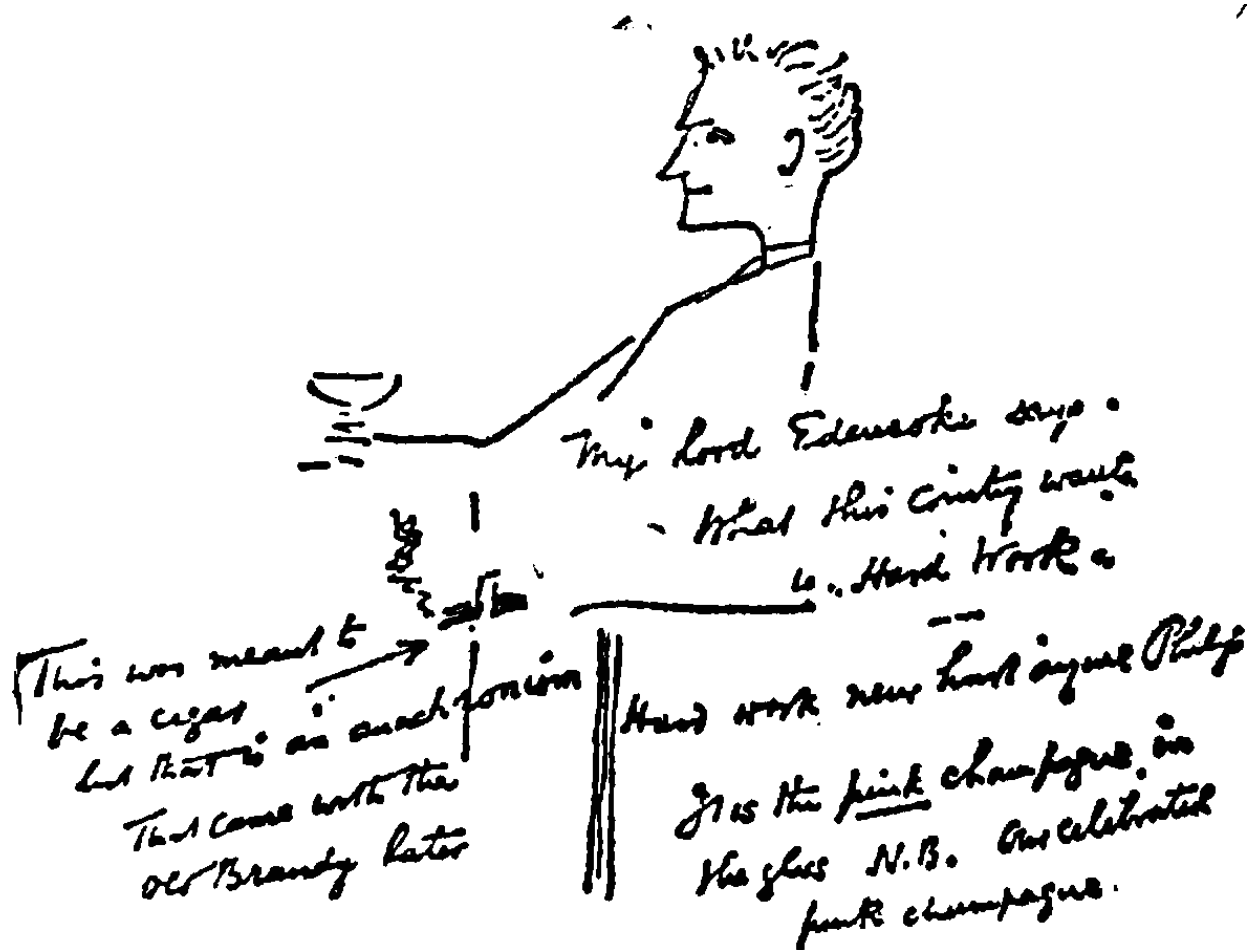
В 1924 година за всички стана ясно неизбежното спадане на търсенето. Цените на въглищата не можеха да се задържат на предишното равнище. Възникнаха трудности във връзка с надниците и се стигна до нова спогодба, от която ние, собствениците, се отказахме

миналата година. Време е да посвием платната — казаха собствениците на мините. Естествено те не обелваха дума за паричките, които бяха натрупали през годините на подема. То си беше обикновена «търговска работа». Сега само се поогледаха кой би могъл да донади текущия дефицит, обърнаха се към нещастния данъкоплатец и Болдуин (сам той мъничко собственик на мини) го накара да се бръкне и да плаща въглищната субсидия, докато не можеше да търпи повече. Тогава собствениците на мините направиха напълно разумното според тях предложение работниците да се съгласят на по-ниски надници — не малко понижение, а намаление с двадесет на сто, един шилинг на всеки пет, — да работят повече часове и (макар това да не беше казано много ясно) голям брой от тях да останат безработни. Очевидно по-дългият работен ден предполагаше по-малко работници.

Отговорът на въглекопачите бе най-категорично «Не!». Аз ги разбирам. Макар и да виждам като здравомислещ човек, че сега във Великобритания има повече въглекопачи, отколкото биха могли да бъдат наети при надниците от годините на подема или може би при каквито и да било надници; виждам също как го приемат миньорите, свикнали да живеят с високите надници. Главният им представител, човек на име Кук, казва: «Нито с едно пени по-малко, нито една секунда повече.» Ако трябваше да живея като миньор, аз щях да кажа същото. По-скоро бих умрял, отколкото слязъл под сегашното равнище. Напоследък се натъкнах на една книжчица под заглавие «Изингден» от някой си Синклер; в нея е дадено честно, без всякакви заобикалки, описание на живота на един миньор. Аз донякъде подозирам да има някаква връзка между Изингден и Идънсоук, но да не говорим за това. Никакви украси в тази книга и доколкото зная и вярвам, всичко е абсолютна истина. Не живот, а мръсен кошмар. Ще ти я изпратя на теб. Когато я прочетеш, ще се съ согласиш с мене, че е недопустимо англичани (мнозина от които са воювали във Великата война, за да спасят от хуните между другите и теб и мен) да слязат и една-единствена стъпка по-долу от това жалко, безпросветно, безнадеждно животуване. Нека собственикът, който не е предвидил, който не е съумял да реорганизира работата на по-съвременни начала, който е сложил настрана тлъста сумичка, да си плати сега, а не да къса от залька на народа.

Това е, каквото въглекопачът чувствава, а отчасти и мисли. Натрупаното от преуспяващите — мисли той — трябва да бъде мекият

амортизатор, на който да се облегнем, когато сме в затруднение, а не живата плът на миньорите и семействата им.

Лорд Идънсоук казва:
Това, от което имаме нужда,
е Тежък Труд.
Това трябваше
да бъде пура,
но тя е анахронизъм

Тя дойде със
старото бренди по-късно.
Тежък труд, нови мъки. Филип
В чашата има розово
шампанско. Заб. Нашето
прочуто розово шампанско.

Миньорите никога не са се занимавали с организиране на финансите и осигуряване на резерви — те са мислили, че умните хора се грижат за това. Тяхната работа е била да копаят въглища. Както се казва, те никога не са предполагали, че умните имат намерението само да откънат печалбите и да ги изоставят в безизходицата. Затова много от тях сега са настроени решително комунистически и биха искали да

излязат с кирките срещу умните. Аз бих го направил, Синтия, ако бях миньор.

Новата Комисия по възглицата, при все че е съставена от Хърбърт Самюълс и финансиста, а не от съдията Санки, без да има кой да защитава миньорите, проявява голямо разбиране към положението на миньора. Но собствениците на мините казват от своя страна: «Нито едно пени от нашите спестявания, нито сянка на жертва от нас!» Те възнамеряват да намалят надниците с един шилинг на всеки пет и фактически не желаят да поемат никаква равностойна тежест. Снощи си казах мнението или отчасти го казах на чичо Робърт. «Отчасти», защото той толкова грозно се ядоса, че естественото ми уважение към главата на семейството ме накара да си затворя устата. Той държеше, че миньорите били неразбрани, като не искали да направят никакви отстъпки. Твърд, надменен и груб. Не желаше да каже какво ще трябва да се прави с миньорите, които ще бъдат уволнени, ако тези нещастници направят каквито и да било отстъпки. Колкото по-големи отстъпки направят за работното време, толкова повече от тях ще бъдат уволнени. Не пожела да каже дали един шилинг на пет е последната му дума. И направо се озлоби, когато заговори за Кук.

— Понастоящем — каза негова светлост — всички разисквания са временно прекъснати. Те са нанесли удар на целия обществен ред и той трябва да бъде защитен! — Повтори го. И махна решително.

Болдуин и с-ие само ходеха от едната страна при другата, кършеха ръце или се преструваха, че кършат ръце (аз си имам собствено мнение по въпроса) и повтаряха: «Моля ви се, бъдете разумни!», вместо да хванат собствениците за яката, както е трябвало да направят, и да кажат: «Ще делите загубата като честни хора!» Щом собствениците не искат да отстъпят — казаха Болдуин и с-ие, — тогава *трябва* да отстъпят миньорите. Нищо не бе направено. Собствениците просто предявиха искането за по-ниски надници и удължено работно време и се приготвиха за общ локаут, ако работниците не превият врат. Ето как са стояли нещата между собствениците на мините и възлекопачите.

В една страна с честни вестници и трезви глави всичко това щеше да вдигне такава буря против собствениците, че те щяха да побързат да се съгласят с половината, с три четвърти от предложенията на работниците. Щяха да седят по цели нощи да измислят извинения и да

съставят все по-щедри и по-щедри планове за облекчаване на положението. И обществеността щеше да настоява да се споразумеят. Но в нашата страна тази история не е била обяснена с прости и ясни думи. Как можеха хората да отсъдят?

Ето тук влиза в играта Генералният съвет на профсъюзите. Миньорите участвуват в него и от две години насам занимават Конгреса на профсъюзите с този неразрешим въглищен въпрос. Генералният съвет на профсъюзите заявява — и аз мисля, с право, — че ударът с намаляването на платата на миньорите е само подготовка за общо намаляване, на железничарите, механиците, работниците във всякакви промишлени предприятия. Обща кауза. Така се намесва и Генералният съвет на профсъюзите и се стига до четиристранна игра. I — профсъюзите, II — миньорите (Кук гласовит, прекалено гласовит), III — правителството и IV — собствениците. I и II са теоретически партньори; III и IV заявяват, че не са (но аз се боя, че са). Ако собствениците на мините обявят локаут, ако нищо не се направи, тогава — казват профсъюзите — ние ще трябва да призовем към стачка железничарите, механиците, транспортните работници и така нататък, и така нататък. «Това — казва правителството — е обща стачка. Не е спор в промишлеността, това е политика. Това е нападка срещу правителството на страната.» Профсъюзите отговарят: «Да ви вземат дяволите! Защо не се държите като правителство на страната? Ние няма да позволим надниците на миньорите да бъдат намалени по такъв начин, било то политика или не. Нещо трябва да се направи. Ние не искаме такава стачка, но ако има локаут на миньорите, ще трябва да има някаква такава стачка.»

Но профсъюзите не казаха всичко това много решително. Това е мръсната точка в моя разказ. Не единствената. Те подкрепиха миньорите, но не ги подкрепиха напълно. Няколко лейбъристски водачи, от онези типове с фракове и смокинги, още седмици преди това обикаляха Лондон и с печални лица разправяха: «Крайните ни се налагат. Ние *не искаме* обща стачка. Ние сме свършено мирни сноби, които се мъчат да направят кариера. Честна дума. Това е опит за революция, признаваме. *Направете* нещо, дори само да изглежда като нещо.» Морнингтън имал среща с двама такива. Това било в същност, каквото му казали. Те започнаха редица конференции с правителството. Конференции и още конференции. Предложения, планове. Тичане

насам-натам — профсъюзите при правителството. Профсъюзите при миньорите. Насам-натам. Приказки за дванадесетия час. Но в Англия никой никога не вярва в дванадесетия час, докато той не е настъпил. Като войната. Кук повтаря по цял ден като курдисан: «Нито с едно пени по-малко, нито с една секунда повече.» По двадесет речи на ден и продължава със същото и насън.

Скъпа, не зная дали дотук можеш да разбереш нещо от тази несвързана история. Разказвам ти я колкото мога по-добре. Но се опитай и си изясни това положение, което докарва нещата до миналата неделя. Миньорите непреклонни, собствениците непреклонни. Правителството неопределено, профсъюзите принудено слаби и по-скоро предупреждават за обща стачка, отколкото я обещават. Нито правят нещо определено и решително, за да се приготвят за нея. Неподготвени, докато правителството е свръхподготвено.

И с това трябва да приключа моята част III, защото вече съм писал за следващия стадий в част IV. Продължи с част IV.“

И госпожа Райландс продължи.

Част IV беше озаглавена:

ПРАВИТЕЛСТВОТО НЕ ВОДИ ЧЕСТНА ИГРА

„Тука, малка моя Сина, следва това, което тревожи ума ми най-много. Струва ми се, че Болдуин и неговото правителство не са водили честна игра. Струва ми се, че те не постъпват честно спрямо миньорите и общата маса работници. Струва ми се, че Болдуин и с-ие, съзнателно или подсъзнателно, са на страната на собствениците на мините и експлоататорите и че възнамеряват да измамат работниците. Те придават важност на Кук и неговата непримиримост. На това ми е понамирисвало от известно време. Още в Каза Тераджена. Първият брой от Чърчиловия «Бритиш Газет» смърдеше на това. Издаваше цялата игра.

Те не са искали да предотвратят общата стачка. Искали са да бъде обявена. Искали са да бъде обявена, та да отвлекат вниманието от простата справедливост в спора между миньорите и собствениците на мините. И между работниците изобщо и работодателите и спекулантите изобщо в светлината на подобно намаляване на надниците. Търсили са лъжлив повод за спор, за да докарат работниците по-близо до границите на немотията.

Може да се каже, че това е сериозно обвинение, за да го отправиш срещу кое да е правителство. Но прецени фактите. Прецени това, което се случи миналата неделя вечер. Може още да не сте се научили там за случилото се в неделя. Това е най-грозната и най-необяснима нощ, вписана в личното досие на дребния тихичък Болдуин. Ако след всичко това случайно дойде денят на Страшния съд, Станли Болдуин ще си плати хубавичко за неделя, 2 май, или по-правилно понеделник, 3 май. «Извадете тази лула от устата, сър! — ще заповяда огненият ангел. — Ние искаме да ви видим лицето!»

Ние всички ще искаме да му видим лицето.

А случилото се беше следното. Водачите на профсъюзите се пазаряха и преговаряха между миньорите и кабинета цялата неделя и като че ли наистина стигаха вече до забавяне на компромиса и до някакво споразумение. Късно през нощта на Даунинг Стрийт^[7] водачите на профсъюзите бяха скалъпили някакъв отговор на известни предложения на кабинета. Те се върнаха с него в стаята, където се провеждаше съвещанието. И намериха стаята празна и тъмна, лампите бяха угасени.

Правителството беше прекъснало преговорите. Те влязоха в тъмната стая и там им казаха, че правителството си отишло. Отишло си у дома!

Малко драматично, няма що!

Защо ли?

Скъпа моя, би могла да предположиш хиляда причини. Някакви словослагатели в печатницата на «Дейли Мейл» отказали да наберат анти лейбъристка уводна статия! «Дейли Мейл»! Никога не съм могъл да разбера как «Дейли Мейл» изобщо може да намери словослагатели да набират каквито и да са негови статии. Но това нещо — имам такова неприятно чувство — е било предвидено. Този ход е бил подготвен. Беше твърде нескопосан, твърде груб, за да бъде истински. Кабинетът незабавно научава за случката в «Дейли Мейл». Изключително бързо! Предполагам, някой е казал: «Номерът сполучи. Започвайте да потушавате стачката!» Кабинетът реагира мигновено. Като актьор на подадена реплика. Правителството се хвана за случая да се извини с тази малка стачка в печатницата на «Дейли Мейл», за да изостави цялата сложна измама на преговорите за мир. Те разкриха блъфа на нещастните, клатушкащи се профсъюзи. «Това е обща стачка и ние сме

готови» — казаха те. Уинстън и неговите герои веднага полетяха да се заловят за работа, а господин Болдуин си легна да спи.

Празната стая. Изгасените лампи. Лейбъристките водачи надзъртат вътре, изумени и немалко уплашени. Като овце пред чужда кошара. Не забравяй тази картина, Синтия.

И след това правителството вече не е било правителство. Превърнало се е в нещо като партия, която се мъчи да спечели избори. С позволени или непозволени средства. То потисна всякакви приказки. Направи радиото свой глашатай. То играе изключително мръсни номера, като затваря устата на хората и укрива факти. Аз току-що чух едни неща, но ще ти ги кажа друг път. И всичките правди и неправди, спорни между миньорите и собствениците на мини, се стопиха във въздуха. Което е това, каквото правителството искаше да стане. Което е трябвало да се докаже, както се е изразявал господин Евклид^[8].

С това завършва моят четвърти дял.“

Госпожа Райландс за миг се замисли. Филип бе разправил цялата история добре. Звучеше достоверно. За първи път като че ли тя схващаше какво е значението на тази странна работа в Англия. Но въпреки това имаше трудности. Трябваше да го обмисли. Някои неща я плашеха, а много неща, казани от него, звучаха крайно безкомпромисно. У него имаше нотка на войнстваща възбуда. Но пък той не живееше в спокойната атмосфера на голяма италианска градина, която кара всичко да изглежда обширно, тихо и смътно. Трябва да прочете тези отбелязани от него вестници долу. Но какво ли още има да й каже сега? Част V бе озаглавена:

ЗАЩО ПРАВИТЕЛСТВОТО ИСКА СТАЧКАТА ДА БЪДЕ ОБЯВЕНА?

„А сега, скъпа женичке, искам да пиша за нещо по-трудно. Но то е за начина на мисленето на хора от този род, към който в края на краищата принадлежим всички ние. То е за нещо повече от общата стачка.

Отбивал съм се в клуба; обядвах в «Карлтън»^[9] със Силвърбаум; прекарах една вечер с Хайнд и Морнингтън и тяхната компания у Хайнд. А освен това поразмислих над думите и постъпките на уважаемия ни чичо лорд Идънсоук и нашия почитан и доверен съдружник сър Ревъл Коуксън, да не говорим вече за господин Гъм, плещестия по британски господин Гъм. Спомняш ли си ги?

Хайде да се опитам да го изложа, както ми е дошло наум. Има едно такова чувство във въздуха, че Великобритания запада. Не искам да кажа, че я очаква някакъв крах, но това, че по отношение на промишлеността и финансите други я задминават и засенчват. Навлязла е в период на относителен, ако не и абсолютен упадък. Може би никога вече не ще можем да наберем такъв огромен брой обучени и полуобучени работници, както в миналото.

Не ти разправям тука онова, което аз вярвам. Каквото аз вярвам, няма значение. Разправям ти за това, което се мярка в умовете, а не е далеч времето, когато ще излезе и открито на повърхността в умовете на мнозина от тези хора. Чичо Робърт всъщност си го каза. Една от тези негови речи, които започват с «Мило мое момче». Една от тези негови речи, в които сякаш признава, че досега е лъгал, но вече наистина сме стигнали до това положение. А то се е долавяло от доста време между редовете на такъв вестник като «Морнинг Поуст». Ето така прозирам аз в мислите им. Те смятат, че ни чака упадък и тежки времена и смятат, че работническата маса ще трябва да понесе бремето. Защото иначе то ще падне върху самите нас. Трудовите хора на Великобритания са изживели най-слънчевите си дни.

Те мислят точно така.

Предполагам, ще трябва да приемем, че Англия ще загуби донякъде превъзходството си в света. Това не ми харесва, но предполагам, че трябва да го приемем. Нашата страна е била на първо място през деветнадесети век, а деветнадесети век е изтекъл. Възможно е никоя страна да не командува положението в двадесети век. Или може да е Америка. Но няма да сме ние и трябва да се примирим. Това, както казах, се е загнездило в ума на почти всички от категорията на *осигурените* хора, солидните хора, обикалящите света хора, финансовите и търговските дейци, които поддържат днешното правителство. И то се изразява по два начина, според това дали в ума им надделява пресметлива низост или глупав предразсъдък.

Първата категория. Пресметливите богаташи на Великобритания искат да прехвърлят по-голямата част от обедняването, дължащо се на нашия упадък в света, върху работниците. Те искат стълкновение, което ще осакати и дискредитира профсъюзите. Тогава те ще понижат надниците и същевременно ще намалят общественото подпомагане и всеобщото просвещение. Така ще могат доста дълго да

запазят положението си, каквото е то сега, и дори да възвърнат някои от капиталовложенията си в чужбина, а за да направим тези икономии възможни, ние само ще възпитаваме и обучаваме по-евтино и помизерно хората от народа.

Но те не са мнозинството от своята категория тази класа. Те са само левицата на Болдуин и с-ие. Десницата, която е по-тежка и по-паралия, може да бъде по-честна, защото е по-глупава. Да видим тях.

Втората категория. Глупавите богаташи във Великобритания. Мнозинството. У тях също от известно време се е затвърдявало неприятното убеждение, че Великобритания губи значението си в света. То, изглежда, много бързо се е затвърдило окончателно, откакто търговията с въглища започна да губи почва под краката си след дефлацията. Може да се е затвърдило твърде дълбоко. Но тази категория не може да го приеме както другите — ясно. Всички представи се превръщат в умовете им във вода и чувство. Това е категория, която спори за най-простите факти, ако не са им приятни. Това е твърде ужасна представа за тях. Затова тя остава чужда за техния ум. *Тяхното* владичество заплашено! *Тяхното* самодоволство и привилегии загиват! *Тяхното* покровителствено държане към целия останал свят подкопано! Те отричат този факт.

Колкото повече слушам приказките на тази категория хора и виждам как се държат спрямо тази стачка, толкова повече ми напомнят те някой негър от Златния бряг, който страда от първите признаци на старостта и мисли, че е омагьосан и ще оздравее, стига да намери и да убие магьосницата. Те лежат будни по цели нощи и чуват как империята, *тяхната* империя скърца, защото никога не са се загрижили за работника. Китай се е надигнал, Индия се е надигнала, Русия не дава за тях пет пари, а американците започват да се държат покровителствено до ента степен. Капиталовложенията в чужбина са стопени и няма начин да се възстановят. Тези хора тука около мен, хора от кръга на богатите тори, тези приятели в клубовете, мъжете и жените в ложите и партера на театрите, в ресторантите и баровете, публиката от конните надбягвания в Аскот^[10] не мислят за правдите и неправдите, вършени спрямо миньорите и профсъюзните членове, нито за справедливост и честно споразумение. *Тяхното* внимание не се спира на тези неща. То като че ли не може да се съсредоточи върху тях. Работниците са само пионка в играта им за капиталовложения в

чужбина. Неподправената история, която ти разказах за мините и стачката, мина пред носа им и те не можаха никак да схванат същността ѝ. Умовете им са заети с нещо по-голямо и по-неопределено: това отслабване на влиянието им като класа; това пресичане на растежа и силата на тяхната империя, империята на тяхната класа, защото това е всичко; загубването на моралното владичество и непрекъснатото смаляване на ръководната им роля във финансите и промишлеността на света; съзнаването — а те го съзнават сега с цялото си същество, ако не с ума си, дори и най-глупавите сред тях, — че в света назряват нови и по-велики неща. Те са твърде зле възпитани, егоцентрични и неспособни съзнателно да приемат тези неща напълно и да се помъчат да се нагодят към новите условия. Те се озадачават, плашат се и стават свадливи при самата мисъл за тези нови условия, които ги застрашават — с изчезване или по-лошо: с превъзпитание. Те не искат за нищо на света да се учат. Това е прекалено ужасно. Това ги вбесява. Те се наежват, готови за бой. Искат да водят велико сражение срещу времето и съдбата. Преди времето и съдбата да ги връхлетят. Мечтаят, че може би, ако избухне някакво страшно стълкновение сега — докато са все още доста силни, — когато то приключи, това пъпцецо към тях зло, тази загуба на успеха във всичко, което те ценят, и всичко, което ги прави «големи хора», ще бъде унищожено, напълно премахнато. Ще се загуби в бъркотията и накрая те ще се видят пак най-горе, здрави и невредими, неизмъчвани от никакви съмнения, нито от едно-едничко съмнение, също както са били преди. Ще вземат решения заради всички, ще бъдат всеобщо уважавани, Америка ще бъде поставена на място, целият свят отново ще им козирува.

Това е, убеден съм, умственото равнище на чърчиловци и булисовци, за разлика от по-коравосърдечните типове като нашия чичо Робърт с тънките устни. Това е втората категория.

Но кой е неприятелят? Аз казвам, че това са времето и съдбата, географията и необходимостта. Предполагам, Семпак би казал, че е разпространението на научния и техническия прогрес навред по света, който променя съотношенията на какво ли не в живота, та да се възцари (Семпак ми е свидетел) световна система. Но човек не може да пребори времето, съдбата и научния и технически прогрес. Не можеш накара тип като Булис да схване една такава идея. А Булис — това е нашата класа, скъпа Синтия; той е правилото, а ние сме изключение.

Следователно за него врагът трябва да е някаква конспирация. Ако той смята, че проклетата му империя губи играта или, да го кажем по-правилно, ако смята, че играта се изплъзва от проклетата му империя, трябва да има някакви машинации. Има някой враг, който прави магии, и трябва да се поведе лов на вещици. (Де да беше толкова просто!)

Те наричат вещицата «болшеvizъм». Страшната червена вещица на света! Убеждават себе си, че има голямо, особено движение за проваляне на британската търговия, британския престиж и Британската империя. Злонамерени хора от Москва били истинският източник на всичките ни беди. Миньорите били само тяхно «оръдие». Така го каза старият глупак Булис, нали помниш? Ако не била Москва, на миньорите щели да им харесат и по-ниските надници, и по-дългото работно време. Щели да се молят за тях. Затова достатъчно е само да стиснеш за гушата това, което наричаш болшеvizъм, и да го убиеш — и всички ще бъдат щастливи.

За тази цел може да наречеш «болшеvizъм», кажи-речи, каквото и да е. Пипваш това нещо и го убиваш и тогава миличкият деветнадесети век се връща и продължава за вечни времена.

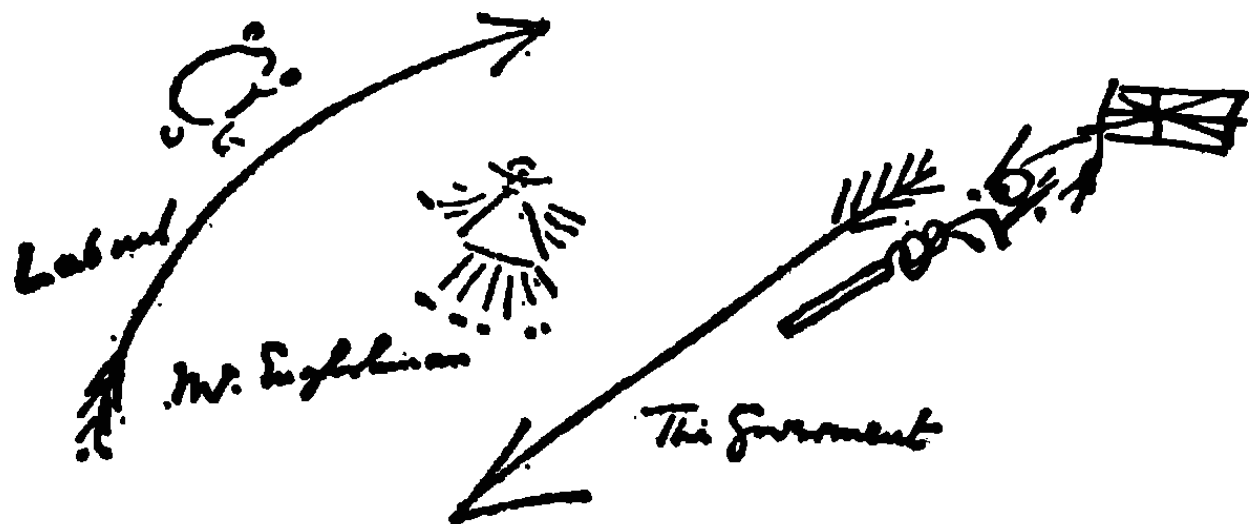
Ето какво имам пред вид, когато казвам, че този конфликт тука се гради върху лъжлива основа. Миньорите и работниците нямат ни най-малка представа какво ги очаква. Те стачкуват, защото животът им е мизерен, а перспективите безпросветни. Те не са съгласни да понесат цялото бреме на стопилите се английски интереси и капиталовложения в чужбина. За тях това са все същите стари опити на работодателя да ги притисне още повече. Те още не го свързват с упадъка на Великобритания като световен пазар и световна банка или нещо подобно. Реакционната партия в правителството, «военнолюбците», както ги наричаме ние, от друга страна, се пъчат, задето спасявали страната от въображаема социалистическа революция. Виждаш ли къде е грешката?

Тези от правителството, и от първата, и от втората категория, *искат* стълкновение. Първата категория — за да прехвърли своите загуби върху работниците, а втората — за да прогони привидението на разрухата. Първата категория иска само да победи. Но ако втората категория намери и най-малката възможност да го превърне в истински кърваво сражение, ще го направи. Те искат да торможат и тероризират и да убиват, за да объркат всичко от злоба и омраза. Искат да вършат

глупави арести; искат да провокират. Ако им се удаде случай да стрелят срещу тълпа, ще го направят. Ако искат един нов Амритсар^[11] на Трафалгарския площад^[12], ще го постигнат. Те искат да бият червените, да вържат ръцете и краката на профсъюзите и... да ги стъпчат. И това, скъпа моя, е опасната страна на положението.

Опасността се увеличава поради факта, че водачите на миньорите са твърде сковани. Съчувствувам им, но виждам, че играта няма да ги доведе до победа, до нещо сериозно. Ако може, Кук ще създаде оправдание на нашия Булис. Кук е точно обратното на Булис. Може и да има нещо московско у Кук. Или той споделя мечтата на Булис. Кошмарът на Булис е неговият мечтан рай. И двамата са мечтатели.

Досега нашият търпелив, духовит, обикновен англичанин не е представил на правителството такава възможност. Но сега навсякъде може да се случи нещо нежелано. Някоя глупава провокация. Озлобена тълпа. Или чисто недоразумение. Тези дни само една искра стига. Казах, че положението е глупаво, но то е и опасно. И преди всичко е игра на лъжливи основания. Никаква честна размяна на мнения. За нищо не се говори открито, а най-малко за истинското световно положение. Две различни неща. Работниците искат да живеят безгрижно по време на финансова криза, а тия от старата империя искат да се чувствуват постарому господари в период на упадък. А на обикновения човек свят му се вие. Такова едно нещо:“

It's B. The 'fellow on the right' has a gun.

Работниците

Правителството

Г-н англичанинът

Бел. Той вдясно има пушка

Следваше чудновата малка рисунка, значението на която госпожа Райландс проумя едва след няколко мига разглеждане.

„Ето ти, скъпа Синтия, една скучно разказана дълга история, но аз мисля, че тя дава в общи черти тази работа тука, в Англия, до днешна дата. От една страна, работниците стачкуват — умно или не — против спадането на надниците и понижаването на жизненото равнище; от друга страна, едно правителство, управляваща класа, всички от нашата категория, собственици на мини, земевладелци, индустриалци и финансисти, се правим на шутове и вярваме или се преструваме, че се борим срещу червена революция, а под това прикритие се залавяме не на шега да заличим или осакатим профсъюзното движение и работническото движение изобщо. Какво ли ще спечели проклетата им империя, ако сполучат! Срещу времето и съдбата!

Но можеш ли да си представиш в центъра на всичко това надутото величие на кукумявка като Джикс? Можеш ли да си представиш какво трябва да търпя в клуба от страна на старите глупаци и младите глупчовци, които горят от нетърпение да «дадат на тези болшевики един урок»? И напрежението във въздуха, когато отивам да разпитвам чичо Робърт. Междувременно здравомислещите, добри,

доверчиви обикновени англичани са толкова объркани, толкова добродушни, толкова готови да направят всичко, което им се вижда толерантно, общополезно и справедливо, и толкова неосведомени относно истинските факти.

Хайнд ми разправи вчера за един шофьор, който се присъединил към стачката, верен на своя профсъюз, а след това отишъл да намери младия господин от Оксфорд, комуто бил поверен неговият автобус, само за да му каже едно-друго, което трябва да знае, за да може да кара тежката голяма кола. Как го беше казал старият Поуп *Non Angli sed Angeli*^[13] — простодушия ангели. А я се опитай да прехвърлиш парични загуби върху всекидневния живот на такива хорица!“

Така завършваше петата част. Шестата и последна част бе озаглавена просто —

ЗА МЕНЕ И СИНТИЯ

„А сега, накрая, скъпа моя, какво правя аз? Нищо. Обикалям, зяпнал пред чудното зрелище на Англия, парализирана от собственото ѝ умопобъркване. Вадя душата на чичо Робърт. Чета мечтите на господин Семпак и ги сравнявам с възгледите на «Бритиш Газет». Научавам може би това-онова за този изключителен наш свят, както би го нарекъл господин Семпак — как пълзи пипнешком напред. И ти пиша.

Не зная какво да правя, Синтия. Не зная какво да започна. Това е световна промяна, на която се гледа като на английски политически и социален скандал. Корените ѝ са дълбоко във финансовия свят — златото и валутата, и всякакви непонятни неща. Не е Лондон или Йоркшър, нито Ню Йорк или Москва; той е навред. Почти навсякъде. Където живеем днес. № 1 — вселената, времето. Аз съчувствувам на стачниците, но в същност не виждам каква полза ще има от тази обща стачка, дори и да постигне всичко, каквото смята да постигне. Ще разстрои живота, а после? Правителството ще трябва да подаде оставка. Кой ще дойде, ако правителството се оттегли? Лейбъристи, за които никой не е чувал? Сноби и празнодумци. Събрани оттук-оттам либерални водачи. Каква разлика има (освен в миризмата на тютюна) между Аскуит^[14] и Болдуин? Лойд Джордж ли ще спаси страната? Половината либерали и всички лейбъристски водачи биха предпочели да

я видят във врящ катран, преди да оставят да я спаси «лойдджорджовският комунизъм» и след това да започнат отначало.

От друга страна, няма и пръст да помръдна за потушаването на стачката.

Имам ужасното чувство, че за нищо не ме бива. Имам двадесет и две хиляди лири годишен доход. Аз съм глезено дете на тази Англия и не принадлежа към никоя категория. Милият чичо Робърт ръководи големите ни предприятия и нашият дял — една пета или нещо подобно — прилича на куфар, вързан отзад на автомобил. Аз съм много скъпо платен мошеник. Никой не ме знае. Аз нямам власт. Ако река да кажа нещо, то няма да има никакво значение. Все едно, че някой се е провикнал от задните редици на едно събрание. А дори и да имаше значение, пак не би било съществено, защото сега няма свобода на словото. Няма вестници, а радиото се използва за бръщолевене — вчера един тип дрънкаше най-поучително за мравките и скакалците — омешано с предаване на предубедени новини и анти стачна пропаганда. Както виждаш, просто потокът на събитията те носи напред, а този поток е безнадеждно глупав.

А това ме води, сърчице на моя свят, до всичко, каквото си приказвахме, преди да се разделим. Колко хубаво беше да си приказваме така най-накрая и колко хубави бяха тези разговори! Хора като нас, както ти каза, трябва да *вършат* нещо. Но какво да вършат и как да вършат? Къде ни е мястото? Много му е лесно на стария пророк Семпак да навири мощния си нос и да говори за великите напредничави движения, които в края на краищата ще пометат всички тези неща, но дали ще ги пометат? Помитат ли ги? Дори в крайна сметка? Тази бъркотия, тази разстроена, останала без водачи страна, която тъй нескопосно и опасно търси равнището си в един нов свят, тази безумна битка срещу някаква призрачна революция е действителност. Това е Англия от 1926 година. Семпакианството не е действителност; това, което ти пиша, е действителността. Хората се усмихват по улиците и се шегуват по нашия сдържан английски начин, но стотици хиляди вероятно кривят почти непоносимата си тревога. Неизказано безпокойство, лишения и приближаващ глад. А изгледите *лоши!* Всеки миг може да се развилнеят стрелба и убийства. Великият прехвален, златен, щастлив свят на Семпак е само мечта. Не мога да ти кажа колко далечен е той от този дезорганизиран Лондон тука.

Чудесно е да се говори, че по начало човечеството е благоразумно, но каква възможност има това начално благоразумие да се прояви, когато някакъв атавизъм като Уинстън тури ръка на всичките запаси от хартия за своите дрънканици и не ти остави нищо, на което да печаташ своите възвания към това начално благоразумие; или когато стан от млади негодници като твоите млади фашисти не оставят душа у всеки, който напише или заговори против идиотските им идеи за света и Италия?

Това начално благоразумие на Семпак е рядко нещо, оранжерийно цвете. Сетният пречистен дестилат на човешката надежда. То съществува само в няколко щастливи кътчета по света, в библиотеки и свободомислещи семейства. Ако счупиш стъклото на оранжерията или спреш топлата вода, то ще умре. Как може някога да излезе на открито, да се изправи пред гълпи и да въздействува на милиони?

Ако той се е върнал при тебе, искам да го попиташ за това. Сложи го натясно, Синтия. Би трябвало да дойде тука.

Снощи мислите ми бяха толкова объркани и тревожни, че не можех да заспя. Излязох много след полунощ и се запилях през Уестминстър^[15] и на Темза, по Крайбрежния булевард. Нямаше толкова светлини, колкото обикновено, и всички тези крещящи реклами за уиски, паста за зъби и други такива душеспасителни неща не бяха запалени. Икономия на енергия. Поради това мостовете изглеждаха по-кафяви, а малките газени светлини по шлепове и лодки по-ярки и даваха възможност на луната да блесне върху стоманеночерната вода. Помислих си, че може и ти да гледаш същата тази луна — тъкмо в този миг. Тя изглеждаше сурова и малко студена тука, но при тебе трябва да е била по-голяма, мека и блага. Имаше много малко хора навън и никакви трамваи. Студено. Колкото хора срещам, повечето все бързаха — предполагам, че се прибираха. Гледах луната и си мислех как скоро ще четеш всичко, което се помъчих да ти разкажа, и колко обърквашо е то. Много копнеех за тебе, да бъда с тебе. Искаше ми се да мога да ти говоря, вместо да пиша. Спомняш ли си — няма още и седмица — как седях до тебе на балкона над старите палми и ти говорех. Не чак много. Колко много бих ти казал сега, които не можах да ти кажа тогава!

Бродех по Крайбрежния булевард и се чудех какво ли се мъти зад тази ужасно глупава стачка. Положително се мъти нещо, което ще се отрази върху живота на всички ни, ще промени всичките бъднини на

нашето дете. Една страна, която е била много горда и велика, и доста глупаво и нехайно велика, ще научи къде ѝ е мястото в един нов свят. Може би по-съвършен свят по-късно, но безрадостен и суров сега.

В този Лондон, по-тъмен, необичайно тих... въпреки неговата приветливост има нещо особено...

Страх?

Той е като този бульон на кубчета. Искам да кажа, тук е все още концентрирана толкова голяма част от световния живот. Лондон е рядко хубав град. Струва ми се, че не мисля така само защото съм англичанин.

Спрях и се обърнах назад към сградите на парламента и Биг Бен^[16] и си представих как депутатите пристъпят из този празен еквивалент на лабиринт с безкрайните му облицовани с дъб коридори и до един се чудят какво ли ще стане сега. Казват глупости един на друг, пускат шеги, защото не могат да измислят нищо смислено. Колко безполезни са те в Уестминстър днес, когато всичко реално им се зъби. Вероятно сега има повече хора, отколкото обикновено, но това са хора от профсъюзите, които стоят тук-там в кулоарите. Няма туристи. Не е обикновеното разнолико множество...

Умът ми се насочи към всички тези гатанки, които трябва да отгатнем заедно, ти и аз, ако не искаме да загинем в общата повърхностност. Ако не искаме да бъдем повлечени, както всичко тук, от сили, твърде непознати, за да може човек да ги използва или направлява. Мислех си какво пълноценно същество си ти, щом почти ме убеди, че и аз мога да бъда пълноценен. И все ми идваше наум, че не съм чак толкова добър, колкото дори и аз бих могъл да бъда въпреки цялата ми свобода, пари и положение. Нито пък някой от хората, погълнати от огромното, противно, безчестно спречкване, възникнало от страх и остри недоразумения и от подлостта и малодушието на самодоволните богаташи. Милиони стачкуващи твърдят, че животът им не е достатъчно добър — като някое грамадно същество, което говори насън. А анти революционерите са твърди и неотстъпчиви, напомнят тежък сън, който те кара да стискаш юмруци. Защо никой от тези хора не можа да се събуди? Защо само аз съм буден, но само за отделни мигове като този?

Издадох в някакво екзалтирано състояние там, край Темза, на студената лунна светлина.

«Боже мой!» — казах на теб, да, на теб; не можеш да си представиш колко много съм приказвал напоследък на теб и съм се мъчил да ти обясня положението. — Нима не могат някои от нас да, се съберат и да направят от света нещо по-добро, отколкото това глупаво дърлене и неразбирателство? Нима е лъжа, че някога е имало мъченици, че някои са умирали за делото си и тръгвали на кръстоносни походи? Нима няма вече религия и човешката душа е мъртва? А ако не е, защо няма и следа от нея тука? Защо всички тези хора се натискат като боклук върху решетката на канала? Защо няма съюз на трезвомислещите? Защо няма фашисти на светлината, които да противодействуват на черните фашисти? Защо някои от нас не се обединят да кажат «Стой!» на всички тези игри на политиците, на тези измами, за да отхвърлим всички стари предразсъдъци и плахост, да се позамислим и да посрещнем лице в лице проблема за положението на Великобритания и истинското бъдеще на Англия и света, да ги посрещнем с великодушие и смелост — като мъже?

Ей такива неща си казах или нещо подобно. Като че ли имах някакъв проблясък... не съвсем определен. Не чак толкова избистрен, че да мога да го оформя. Сега се мъча да си припомня какво казах и какво си мислех, та да го запиша и изпратя на теб, за да узнаеш какво съм си казал.“

Съвсем неочаквано писмото свършваше: „Филип“

[1] „Реформ“ — клуб на висши държавни чиновници, политици, журналисти, основан от партията на уигите, сегашна либерална партия. „Брукс“ — елегантен клуб на уигите. ↑

[2] Парадът на лорд-мера — тържественото встъпване в длъжност на лорд-мера на лондонското Сити (втората събота на ноември). ↑

[3] Уинстън (Чърчил) още преди I световна война, като министър на вътр. работи, участвувал лично в преследването от полицията на група аферисти в схватката, станала на Сидни Стрийт. ↑

[4] Pro bono Winstono — шеговито «за добрия Уинстън» (ит.). ↑

[5] Разпети петък в Англия е неприсъствен ден. ↑

[6] Поанкаре, Раймон (1860–1934) — френски министър-председател, разпалвач на I световна война, организатор на антисъветската интервенция. ↑

[7] Даунинг Стрийт — малка улица в центъра на Лондон, където са резиденциите на министър-председателя и министъра на финансите; преносно — английското правителство. ↑

[8] Евклид — гръцки математик от III в. пр.н.е. ↑

[9] «Карлтън» — най-известният клуб на консерваторите. ↑

[10] Аскот — хиподром край Уиндзор, където стават най-големите конни надбягвания в Англия, траещи четири дена. ↑

[11] Амритсар — град в Пенджаб, сцена на въстание в 1920 г. ↑

[12] Трафалгарски площад — намира се в центъра на Лондон, където стават разни митинги и демонстрации. ↑

[13] Поуп, Александър (1688–1744) — английски поет, сатирик и теоретик на класицизма. *Non Angli sed Angeli.* — Не англи, а ангели (лат.). ↑

[14] Аскуит, Хърбърт (1852–1928) — един от лидерите на либералната партия; мин.-председател (1908–1916). ↑

[15] Уестминстър — район в центъра на Лондон, където е сградата на парламента. ↑

[16] Биг Бен — камбаната на часовника над сградата на парламента в Лондон. ↑

XI ВЪПРОСИТЕЛНИ

Това очевидно бе всичко, което Филип бе възнамерявал да изпрати, но имаше в добавка един отделен лист, на който беше разсъждавал и който явно беше попаднал между закопчаните снопчета случайно.

Там беше драскал разпокъсани изречения.

„Обикновеният човек — прочете Синтия — не иска да има нищо общо с големите въпроси... иска да го оставят на мира. Защо да не го оставят на мира?“

Беше нещо като приходо-разходна сметка. На приходната страна беше записано: „Човек, който не мисли, не разходва енергия.“ Реакционните партии — фашистите — и догматическите партии са изпълнени с енергия. Те вършат нещо. Извършват нещо погрешно, но то е извършено. Самостоятелната, критичната мисъл не може да се бори срещу тях.

На разходната страна тя прочете: „С течение на времето интелектът побеждава“, а после: „Дали?“ и някакви драскулки. През долната половина на листа, много разтегнато, с едър хубав почерк бе написано: „Организация“. Много по-дребно: „Интелект плюс енергия“. И отначало много едри и завършващи с много дребни, редица въпросителни.

XII ГОСПОЖА РАЙЛАНДС ОТГОВАРЯ

Госпожа Райландс много дълго чете и препрочита писмото на съпруга си, преди да се реши да отговори. В много отношения той беше я изумил. Яснотата на ума му ѝ се видя изключителна. Май не се учеше да се изразява, а по-скоро сякаш се беше освободил от някаква парализираща го задръжка. Явно беше прочел огромни количества литература и не само беседвал, а най-вече попивал мъдростта на господин Семпак. Преминаваше от разговорна реч към изрази и мисли, които веднага напомняха изказванията на господин Семпак. Може би беше по-добре да се научи да пише от господин Семпак, отколкото от даскал, пък бил той и итънски даскал. Духът, в който изказваше всичко, напълно ѝ допаднаше. Как е могла изобщо да се съмнява, че у него има всичко това, и то в такова изобилие, под маската на неговата затвореност и мълчаливост?

Неговият анализ на положението ѝ се стори свеж, убедителен и дълбок. Колко неща знаеше, без някога да ги е споменал преди! Подробната му запознатост с последствията и значението на стачките и кралските комисии я караше да се чувства не само неосведомена, но и ненаблюдателна. Трябва да е чела всичко това на времето, или го е пропуснала. А беше водила спорове в колежа Съмървил и минавала за момиче, което добре познава социалните въпроси!

Да, трябва пак да прочете вестниците по-внимателно. Беше си мислила — преди всичките ѝ мисли да бъдат погълнати от увлечението в него — за някакво подобно другарство, каквото сега се зараждаше между тях. Това преоткриване на Филип я възвръщаше към самата нея. Пишеше ѝ за своята безполезност, но на всяка страница тя чувствуваше как той напихва пътя си към действие. Безполезност! Тя се върна към самоизобличителния лист с написаната на него дума „Организация“. Половината му размисли още не бяха разказани, защото още не се поддаваха на разказване.

Тя прелистваше писмото пак и пак. Той беше по-силен звяр от нея: това личеше от всеки ред. В почерка му имаше известна

неустановеност или недозрялост; често-често се срещаха глупави правописни грешки, но това бяха дреболии в сравнение с непреклонния му устрем към съждения. Той виждаше и мислеше, и излагаше всичко ясно. „Той е мъж“ — каза си госпожа Райландс и се замисли за значението на мъжествеността.

В сравнение с него тя беше самата възприемчивост. За първи път разбра, че инициатива има дори и в мисълта. Например нещата, които той казваше за лорд Идънсоук, бяха точно същите, каквито винаги е била склонна да приеме, но с изненада проумя, че в същност никога не ги беше помислила. Излизаше, че мъжественост и решителност има не само в действията — мъжественост и решителност има дори и в оформянето на мислите. Да отсъждаш, значеше да действуваш. Нейните съждения винаги са били плахи и бавни. А той се снишаваше, дебнеше, скачаше и — хоп! — сграбчваше някой факт. Нейната роля беше бдително да разсъждава, докато ѝ дадат тон. А в неговите съждения дори в това първо писмо се долавяше набиращо се действие.

Този следобед и късно на другия ден тя му написа своето първо истинско писмо в отговор на неговото. Заключениеята в него бяха толкова близки до последните разсъждения на господин Семпак, че не ѝ оставаше друго, освен да опише връщането на този господин в Каза Тераджена и спора му със себе си и с нея за отношението на мисълта към действието. Смятала, че е схванала всичко това много ясно. Надявала се, че господин Семпак щял да потърси Филип в Лондон, понеже била съвсем сигурна, че и двамата биха искали да се срещнат отново и да разменят мисли сред този конфликт на глупава реалност. Помъчи се да пише много просто и сериозно за господин Семпак и възгледите му, но когато му разказваше за Семпак и лейди Катерин, хумористът и писателят, дремец във всяка интелигентна жена, се събуди. Помисли си да му пише за новата връзка на господин Семпак, а после се отказа, но в края на краищата писа за нея доста забавно и подробно. А след това беше склонна да съжالياва, че е писала за тази нова вратовръзка. Стори ѝ се, че не е трябвало изобщо да забележи новата му връзка. Но писмото бе заминало, преди да вземе това последно решение.

Към края на писмото забеляза, че е започнала наново по маниера на Филип.

„Относно това, което казваш за съюзяването, за организация, здравомислеща организация, струва ми се, че съм твърде развълнувана, за да ти пиша. Сега трябва да се върши нещо точно в тази насока. Безспорно. «Фашисти на светлината» е силно казано! Кой би помислил за тебе, скъпото ми, прескъпо мъжленце, че ще можеш да казваш такива неща? Преди да ни дойде краят, може би ще извършим много. Ти и аз, надявам се, но започва да ми се струва, че това ще бъдеш главно ти. Аз съм раздвоена, скъпи мой, между желанието за действие и страха от безполезни жестове, които не можем да оправдаем. Сърцето ми е с теб. Бих искала да си тука само за миг, да те целуна по ушенцето и притисна буза до твоята. Бих искала да те прегърна през широките ти рамене. Аз съм много добре, процъфтявам тука, скъпи мой. Аз грея. Аз дебелея. Аз съм диня, която зрее на слънце. Утре пристига от Ълстър^[1] чудесна сестра. Ще я доведе Стела Бини. Още е рано да я доведе, но сега тя е свободна и трябва да я осигурим. Казва се Макманъс. Както разбирам, след малко Каза Тераджена ще принадлежи на госпожа Макманъс и Бомбачо ще се кланя на нея. Стела се е отказала сега от теософията между другото и е пълноправна католичка. Била е «приета в лоното на църквата» в Рим. Много шумотевици има около нея, ако съдя по писмата ѝ. Те винаги вдигат шум в началото. Ние няма много да спорим. Тя само ще остави тази Макманъс и ще продължи. Още четири дълги седмици, скъпи. Когато всичко това свърши, ще работя за теб — с теб и за теб, мили. Филип, скъпи, мъжленце, това е началото и краят, и пак началото на всичко, което имам да ти кажа.“

[1] Ълстър — историческа област на северния край на о-в Ирландия, получила автономия след 1921 г. под името Северна Ирландия. ↑

XIII

МНЕНИЯТА НА ГОСПОЖА МАКМАНЪС

Госпожа Райландс бе любезно заинтересувана от госпожа Макманъс.

Стела Бини като че ли никога не бе заемала много важно място, а сега тази госпожа Макманъс подсили това положение. Стела пристигна съвсем както всички други, именно както кой да е друг. Би могла да бъде видна фигура в списъка: посетител № 3792, при *нормални* обстоятелства. Но госпожа Макманъс беше много реално явление. Единственото друго нещо, което се равняваше по реалност с нейното присъствие, беше бременността на госпожа Райландс. Госпожа Макманъс изпъкваше пред Стела в колата и единственият ѝ стопроцентов мъжки куфар, боядисан на широки бели и сини ивици, превръщаше останалия общ багаж в обикновено „прочее“.

Беше снажна и доста висока, веднага с пристигането сложи сестринските си дрехи, имаше ясно очертан профил, здрав цвят на кожата и леко прошарена въз светла коса. Тази коса не беше безцветна, а меланж на светло-кестеняво и сребристо; не си променяше нюанса. От устните ѝ не слизаше усмивката, а от лицето — изражението на скромна самоувереност. Човек схващаше веднага, че тя знае всичко, което е възможно да се знае за акушерство, и това ѝ е доста забавно. Отчасти тази нейна усмивка се дължеше на факта, че имаше много хубави едри зъби, а устните не бяха търпели своеволието им, но любезно се съгласили решително да се затворят пред тях. Очите ѝ бяха наблюдателни, бързи и склонни (в разумни рамки) да бъдат благи. Говорът ѝ притежаваше едно качество, което го правеше много по-определен и по-ясен в начина на изложението, отколкото нормалният английски. Госпожа Райландс го свърза с Ълстър. Стори ѝ се, че е била права, когато госпожа Макманъс използва първия удобен случай да спомене, че е „протестантка“. В сегашните времена протестанти, които сами наричат себе си така, може да се намерят само в Ълстър и в горските дебри на Америка. Госпожа Макманъс явно не беше от

горските дебри на Америка; изговорът ѝ щеше да бъде съвършено друг, ако беше оттам.

— Почти винаги работя в Италия и Южна Франция в католишки семейства и нямаше да имам и половината от тази работа, ако не ме знаеха, че съм протестантка до мозъка на костите — обясни тя. — Това буди у тях доверие. Виждате ли. — Изражението ѝ издаваше дълбоко желание да бъде правдива и точна. — Не можете направи истински старателна сестра от католичка. То се знае. Имайте пред вид, че съществуват благочестиви, всеотдайни жени между католишките сестри. Не го отричам. Някои от тях са светици, направо светици. Истинско удоволствие е да ги познаваш. Но това, което се иска от една сестра, не е да бъде светица; то е да бъде сестра. Те не са сестри преди всичко и през цялото време. Не им дава мира тази тяхна святост. Там им е слабото място. Вечно се занимават със своите души, изповядват се и така нататък, самовгълбяват се и се само изучават, и това ги разсейва. Отвлича ги от работата. Как можеш да мислиш за това, което правиш, ако цялото време се питаш: „Правилно ли се държа?“ и се мъчиш да се запазиш от лоши помисли. Да се запазиш от лоши помисли, гледай ти! Ами че истинската сестра като мен мисли само за това, което върши в момента, и не се занимава с ума си. Нечестиви работи са ми идвали наум току под носа на лекаря — ако искате, вярвайте, госпожа Райландс. И веднага са се изпарявали. А пък някоя от тези католички ще направи всичко възможно да го хване, да го задържи и занесе на своя изповедник, да му го каже, като че ли е снесла яйце! А в същото време, като се толкова тревожи, може да направи нещо не както трябва. Че са благочестиви, признавам. Но благочестието е целодневно занятие, госпожа Райландс, и покрай него за сестринството остава само толкова време, колкото да станеш относително добра любителка. Те са любителки. Ето защо държа на това, че съм протестантка, та да покажа, че не съм като тях. Което е все едно, че казвам: ако не гледам пациентката си добре, проклета да съм и да няма за мен извинения!...

— А пък и тази тяхна чистота! Трябва да си протестантка, за да се миеш цялата всеки ден — каза госпожа Макманъс. — Тези католички, какво ли не им идва в главата! Има калугерки, които не са се мили целите с години. И мислят, че с това са станали по-добри.

И това е то — рече неочаквано госпожа Макманъс, сякаш слагаше точка на дисертацията си.

Да вземем вашата приятелка госпожица Бини — подхвана тя отново. — По-симпатична жена не съм познавала. И тя направо ще се пукне от гордост, че е станала католичка и така нататък. Да се не начудиш какво значение му придава. Казват, че обиколила и сетната статуя и картина в Италия, на която има Стела Мария (това е една от техните деви Марии). С ролс-ройс. Не се съмнявам това да е било голяма утеха за нея, ако е имала нужда от утеха; от друга страна, е било прекрасно занимание. Като няма нещо по-интересно за правене. Тя е католичка като неизсъхнала боя. Но поискала ли е да ви доведе сестра католичка? Не е.

— Това е много чудно — каза госпожа Райландс, като поразмисли. — Не съм се и сетила за това.

— Естествено — забеляза госпожа Макманъс. — Едва сега ви се удава такъв случай.

Мненията ѝ за положението в Италия бяха също толкова определени и нови за госпожа Райландс.

— Тези фашисти — каза тя — вдигат страшна олелия тука, с техния Мусолини и с черните си ризи и така нататък. Карат почтени хора да пият рициново масло и ги плашат, и ги бият, и вършат изобщо безобразия. Те ще направят голяма пакост на Италия. Те са чисто и просто хлапацы. В Италия няма нито един фашист, който би се осмелил да излезе срещу истински яка жена с определено мнение за тях. Такива суфражетки^[1], каквито имахме в Лондон, биха ги разкъсали на парчета. Но тука ги взимат сериозно, като да са възрастни. Ужасно е това преждевременно развитие на момчетата тука. Бих могла да ви разправа неща направо за смайване. Липсата на добри училища ги прави тези фашисти. Никога няма да ги имаме в Англия, колкото и да се мъчат.

Тя се позамисли.

— Тия наши пансионери в Англия според общото мнение са цели вертепи. Ако вярваш половината от това, което ти казват. А на какво по-добро място можеш да изпратиш едно подрастващо момче, като ги гледаш какви са калпазани? Но там могат да си изразходват дяволъка и да се отърват от него или да си го изкарат един на друг. А пък тия

млади фашисти никога не стигат до правилни схващания, дори и за подстригването на косата.

— Нима те не управляват страната? — попита госпожа Райландс. — Не спазват ли поне разписанието на влаковете?

— Пътищата в Италия са позор за цивилизацията — отговори госпожа Макманъс. — Налагало ми се е да се друсам с пациентките си по тях. Нека си оправят пътищата! — И с това приключи въпросът за годността на фашистите.

— Единственото, което чува човек в Италия, е тази пропаганда за Мусолини — продължи тя по-нашироко. — Голям е майстор на пропагандата и рекламата. Той е гласът на Италия и е заглушил всички други гласове. Тия млади сатани така са запушвали устата и били, и задържали всекиго, който е рекъл дума против тях, че сега и самите те не знаят истината за себе си. Как можеш да знаеш нещо за себе си, като не искаш да чуеш и дума, казана за теб, освен ако е възхвала? Да, ето докъде са стигнали... — заяви госпожа Макманъс. — На дъното. — Тя въздъхна. — Бедата на страна като Италия е там, че няма разумни жени, които да обуздават младежите. И да им говорят просто и без заобикалки за поведението им. Те са само фусты и католички, тия италианки, нищо друго.

Ще ми повярвате ли — каза госпожа Макманъс, — няколко от тия млади фашисти ме спряха на Пинчо^[2] и ми заповядаха да се върна от тоя път, където бях тръгнала. Готвеха се за някакво безобразие. Аз не исках да се върна и не се върнах. Останах си там, където бях, и като ги гледах право в очите, казах им какво мисля за тях. Тихичко. И какво бих искала да ги направя, ако им бях майка. Разбира се, на английски. След малко те се посмутиха, взеха да се гледат под око един друг, да свиват рамене и най-после ме оставиха да си вървя из пътя. Разбира се, аз говорих на английски. Така е винаги най-добре. Особено с тия чужденци тука: да им говориш на английски, ако случайно влезеш с тях в някое пререкание. Те са самомнителни и не обичат да се чувствуват прости, а като им говориш на английски, караш ги да се чувствуват прости. Това ги принизява. Ако им говориш на техния език, може да правиш грешки, а то ще им позволи да те презират. Докато, ако им говориш на английски, те презират себе си и това ти дава предимство пред тях. Също както когато говориш тихо на куче. Не се унижавай никога да говориш на чужденец на родния му език. Никога

не показвай, че се мъчиш да го разбереш. Дръж се така, сякаш трябва да го е срам, че не разбира всяка дума, която ти казваш на него. Тогава можеш да го правиш каквото искаш.

Това също направи на госпожа Райландс впечатление като интересно гледище. Тя си взе бележка да поразмисли за него в бъдеще.

Госпожа Макманъс изрази възхищение от Каза Тераджена и градината, което явно прозвуча неубедително.

— Трябва да е струвала ужасно много пари — каза тя така, сякаш искаше това да се приеме за похвала. — Да се домъкнат тези цветя от всички краища на земята и да се накарат да растат тука заедно! Какъв труд! Какво ли не измисля човекът! В днешните времена горе-долу нищо на земята не остава, където го е сложил господ.

— Ако го е сложил господ! — възрази госпожа Райландс.

— Така е думата — каза госпожа Макманъс. — Да вземем това прекрасно пурпурно нещо като клас, дето, казвате, е дошло от Австралия. Не, няма да се мъча да му науча името. Такива неща ми задръстват ума. То стои там като някакъв полк с всичките му камбанки отворени, редица след редица, и чака насекомите, които са на срещуположната страна на света. Никой не е помислил да докара насекомите, за които то е било създадено. Може да кажете, че ботаниката и науката са го докарали тука, но аз не мога да преборя чувството, че това е насилване на едно цвете, което не може да се защити. Донасянето му тука превръща цялото лято в безкраен първи април — ден на лъжата. Ден след ден разцъфтяват нови камбанки. Отварят се за нищо... Прилича на продавач на херинги, който вика, за да привлече купувачи сред лунна пустиня.

Госпожа Райландс видя прелестната си градина под нов ъгъл.

— Сигурно е станало нужда от стотици и стотици работници за всичко това. Интересно какво ли са смятали, че вършат, когато са я правили. Както и да е, това е много хубаво място, с този морски ветрец, където да дочакате бебето си.

Госпожа Макманъс смени темата:

— Този ваш майордом е много хубав мъж и има хубава фигура. Не вярвам мустаците на господин Рамзи Макдоналд^[3] да са по-хубави от неговите. Слава богу, че е толкова погълнат от себе си. Щеше да е наказание господне със слугините, ако не беше такъв.

Свършено вярно. Но никой никога не беше го забелязал преди.

Госпожа Макманъс съжалявала, че Филип не е налице:

— Не е по мой вкус мъжът и жената да са разделени, когато има на път дете. Някои хора в днешните времена са направо манияци на тази тема — да ги държат разделени, също като че ли са животни. Но мъжете не са животни в това отношение, пък и съпругите, ако мъжете са налице, нямат нужда от успокояване. Разбира се, щом се е налагало да се върне поради стачката на въглекопачите, няма какво да се говори за това повече. Но е жалко!

Тя обясни, че нямала намерение да придружава пациентката си повече, отколкото е необходимо.

— Вие си мислите за свои работи — каза тя, — а аз за мои. Виждам, че носите със себе си зелен бележник да си пишете в него. Слава богу, няма да има нужда да предъвквам вестници, та да имам за какво да ви говоря. Колко работа ми е отваряло това понякога! Но вие не го искате. Аз ще се навъртам. Само ще се навъртам. Ще видите, че винаги ще съм наблизко, но не пред очите ви; достатъчно ще е да ме повикате. Години наред е ставало нужда да се навъртам.

— Ще видите, че тука е много тихо — забеляза госпожа Райландс. — Почти няма какво да се прави.

— Никога нямам нужда от някакво занятие, докато има кръстословици във вестниците. Удивително колко приложения намират хората за такова нещо като думи.

— Ако ви се поиска да отсочите за някой подиробед в Монте Карло, колата е напълно на ваше разположение. В същност няма никаква нужда изобщо да се навъртате.

— Мислите, че мога да разоря казиното? — попита госпожа Макманъс.

— Магазините.

— Хайде пък и това! — рече госпожа Макманъс.

— В неделя в Ментон има църковна служба на английски. Трябва да отидете там.

— Няма да ходя — заяви госпожа Макманъс.

— Но като протестантка!...

— Не съм привърженичка на никакъв вид екстравагантност. Когато съм в Англия, ходя на англиканска черква, а когато съм в Шотландия — в коя да е най-близка презвитерианска, но да ходя на английска църковна служба в страна като тази, е все едно да ходя на

лов за лисици на Пикадили^[4]; би ме било срам да ме видят да отивам там с молитвеник и така нататък.

У госпожа Райландс се породи неразумен подтик да накара госпожа Макманъс да ѝ помогне с малкия зелен бележник.

— Но не е ли господ навсякъде? — попита тя.

— Аз не говорих за господ.

— Но вие сте протестантка.

— Точно така.

— Но протестантите вярват в бога.

— Протестантите протестират против католиците. А и има защо!

— Но вие нали вярвате в бога?

— Това, госпожа Райландс, е частен въпрос строго между него и мен.

[1] Суфражетки — участнички в женско движение, възникнало в Англия в края на XIX в., борили се за равнопоставеност и главно за право на гласуване. ↑

[2] Госпожа Макманъс е медицинска сестра, обучена на акушерство. ↑

[3] Макдоналд, Рамзи (1866–1937) — лидер на Лейбъристката партия, 1924 и 1929–1931 г. — министър-председател. ↑

[4] Пикадили — една от главните улици в центъра на Лондон. ↑

XIV

СПРЕЧКВАНЕ С ЧИЧО РОБЪРТ

Но направените на едро недвусмислени obiter dicta^[1] на госпожа Макманъс, тези сурови, глуповати схващания, приличащи на грамадни буци бял кварц, не бяха повече от случайно забавление за госпожа Райландс. Главната нишка на умственото ѝ съществуване сега беше дискусията ѝ с бележника със зелената кожена подвързия и с Филип — дискусия за нейната вселена и какво трябва да прави с нея. Пет дена Филип не ѝ прати нищо освен три картички (не илюстрирани, а пощенски картички в пликове от клубовете си), за да ѝ каже, че „пишел скучно послание“, и завършваше с гальовни думи. След това пристигнаха един след друг два обемисти пакета с ръкопис, почти веднага след неочакваното и съвсем изненадващо съобщение във френските и парижките английски вестници, че общата стачка в Англия била провалена.

„Скучните послания“ много приличаха на предишното му писмо. Няколко светлолилави листа от къщата в Хъниуд свидетелстваха за вечер, прекарана при леля му Роуина в Барне. Но нямаше вече рисунки: беше твърде дълбоко развълнуван, за да си позволява такова развлечение. Нямаше вече същата нотка на шеговити забележки, а все по-съсредоточена сериозност. Уводната част беше буря от негодувание против „Бритиш Газет“, правителствения контрол на радиоразпръскването и цялостното потискане на общественото мнение в страната. Това много напомняше предишните изказвания. Беше си направил труда да препише един откъс от правителственото възвание в петък и беше изписал с главни букви и подчертал някои думи. „**ВСИЧКИТЕ ЧИНОВЕ** на кралските въоръжени сили са уведомени, че **КАКВИТО И ДА БИЛО МЕРКИ**, които сметнат за необходимо да вземат с честното намерение да подпомогнат гражданските власти, ще получат и сега, и **ВПОСЛЕДСТВИЕ** пълната подкрепа на правителството.“ Нещо се беше случило, забеляза госпожа Райландс! Беше написал „правителство“ правилно! И един поглед, хвърлен напред по по-нататъшните страници, я увери, че продължаваше да го

пише правилно. Към този цитат Филип беше добавил с почерк, разкривен от гняв, доста нагъсто и по-нечетливо: „С други думи, «Стреляйте и бийте, и Вътрешното министерство е с вас. Ще ви се помогне сега и ще ви се прости в бъдеще».“ Това значи открито да искаш насилие в най-миролюбивата обществена криза, която е виждал светът. Аз ти казах, че правителството иска да има стълкновение и това го доказва. Но това не е най-лошото...

По-нататък той разправяше как оксфордският епископ, главите на Бейлиъл Коледж^[2] и университета и редица изтъкнати духовници се обърнали към правителството с искане да се подновят преговорите и как кентърбърийският архиепископ^[3] напразно се опитал да организира в страната движение за спиране на борбата и подновяване на преговорите. Архиепископът държал в неделя проповед на тази тема и призовал проповедниците в цялата страна. Но го обявили за бунтовен симпатизант и му запушили устата. „Бритиш Газет“ спрял информацията за тази намеса на църквата, а правителството забранило известяването ѝ от Би Би Си. „Те искат това спречкване. Искат да стигнат до насилие — пишеше Филип и перото му се беше врязало дълбоко в хартията. След това продължаваше да изобличава: — Уинстън изопачава дебатите в парламента. Всяко нещо, което е против тях, или се съобщава с един ден закъснение, или съвсем се пропуска. Прави на парцали хора като граф Оксфорд^[4] и Грей^[5]. Кук преди много дни казал за преговорите «безнадеждна работа» и мръсният парцал цитира това, сякаш е било казано за стачката. А у нас се говори, че тези възпитаници на Хароу^[6] били достойни за своето училище и разбирали от честни отношения!“

Странно беше да видиш правоверен възпитаник на Итън престъпил принципите си, изказал недоволство от Хароу и потърсил отговорност за най-неподатливия на обучение от неговите чеда.

Изглежда, Филип е бил в Камарата на общините в петък и чул пререканията между господин Болдуин и господин Томас, които окончателно потвърдили съмненията му, че дребната стачка на „Дейли Мейл“ и последваляят пробив са били предварително подготвено извинение, подло и незабавно използвано от правителството. После се споменаваше слухът, пръснал се на времето, но без положителни основания, че кралят (според друга версия, Уелският принц) искал да каже нещо примирително, но бил посъветван да не предприема такава

стъпка. „Джикс като Мусолини“ — коментираше Филип, напълно убеден в тази история. Той се нахвърляше буйно, но кратко върху програмите на радиото и приказките в клубовете. След това идваше половин лист празен, като пауза в голяма музикална творба преди въвеждането на нова тема, а след това, на нова страница и извънредно четливо: „Имах страхотно спречкване с чичо Робърт.“

Това беше темата на следващата част от съчинението на Филип, написана по-гладко и последователно от всичко друго досега — ларгото, така да се каже. Той излагаше, разработваше и обсъждаше своето мнение за чичо Робърт и свеждаше всичко до едно уточнено и затвърдило се разобличение. Започваше да разказва със съвсем несъзнателен устрем за дълбокото си смайване, за все по-голямото си недоумение и нарастващата си погнуса, че на света може да съществува нещо подобно на лорд Идънсоук, да не говорим за това, че то е в толкова близко и влиятелно положение спрямо него. На места неговият трактат би могъл да носи заглавието „Младият мъж разглежда по-старата разновидност на мъжкото човешко същество“.

„Той е отвратителен — повтаряше Филип. — Никога преди не съм помислял, че може да живее на този свят тъй безнаказано и мирно някой напълно, безвъзвратно бездушен и отвратителен като него.“ Той приблягваше до главни букви, за да изрази, че достойният му чичо е „Лош Човек до мозъка на костите“. Заявяваше, че било невъзможно някой да разбере общата стачка, стачката на въглекопачите, изгледите за Англия, изгледите за целия свят, докато не се направи дисекция и пълен анализ на лорд Идънсоук. И без да се бави, пристъпваше към тази работа.

Филип споменаваеше съвсем ясно, че до първия разговор с чичото след завръщането си в Англия предполагал, че лорд Идънсоук се ръководи приблизително от същите подбуди, както и самият той, а именно от силен, макар и неясен стремеж да види света подреден и все по-щастлив, от истинска воля империята да бъде сигурна, общополезна и горда, от желание богатството да бъде оправдано от големи заслуги, и че той е готов да жертвува време и търпи загуби, за да вървят човешките дела според неговите схващания за доброто и правото. Такива винаги са били собствените разбирания на Филип, макар и съвсем латентни. Но.

„Той не дава пет пари за империята като империя — пишеше изуменият племенник. — Той я вижда само като не дотам сигурен покрив над сума семейни капиталовложения.“ У лорд Идънсоук не съществувало чувство за обществен дълг. Той презирал социалната си класа. Неговата вярност към краля се изразявала с твърдото убеждение, че той отвлича вниманието на обществото от истинските управници на страната. Хората харесвали монархията; тя запазвала обществените разногласия от опасната разголеност, на която те били изложени в Америка. „В противен случай, ако мислеше, че от нея може да се получи дивидент, би направил краля на парчета.“ Той не вярвал в обществения ред, нито в каквато и да било отговорност, която да не може да бъде обезсилена от полицаи или от съд. Откровено, в душата си, се виждал като бандит, понесъл събуждащ завист товар през един свят, в който не било възможно нищо по-добро от бандитизъм. Законът бил удобна спогодба между грабителите и човек го уважавал само доколкото да избегне позор или опасност, ако наруши правилата.

Следваше хвърлящ светлина анекдот. На вечеря лорд Идънсоук проявил известно отегчение от политическата и социална незрялост на Филип. За да премине към по-интересни неща, той подхванал нова тема с думите: „Между другото, Филип, нямаш ли някакви останали свободни суми? Мисля, че бих могъл да ги използвам много добре.“

Той продължил да обяснява на скептично настроения Филип, че общата стачка щяла да се провали, щом уплашените и некадърни работнически водачи намерят извинение да я прекратят така, че да не накърнят репутацията си пред своите последователи, и тогава миньорите ще останат в локаут, също като че не бе имало никаква обща стачка, но с „намалена обществена подкрепа“. „Този тип Кук“ положително щял да ги остави на улицата и да възбуди общественото мнение против тях. Негова светлост положил крайни усилия да отвори очите на Филип и да го убеди, че никакво споразумение не може да се очаква в близко бъдеще. „Искаш да кажеш, че ти в никой случай не желаяш споразумение?“ — казал Филип. Лорд Идънсоук отговорил с лека усмивка и ръкомахане. Така, понеже „Райландс & Коуксън“ щели да имат хиляди свободни камиони, които е лесно да се използват за други цели, изгодно щяло да бъде да купуват сега въглища от чужбина и да ги освободят и разкарат след време, когато хората най-сетне разберат всичко, което лорд Идънсоук знае. Въглищата щели пак да

стигнат до фантастични цени — по-високи, отколкото в 1921 година. „В това има и малък риск, разбира се — казал той. — Миньорите може да се огънат“, но както той виждал положението, с изключение на тази възможност в течение на следващите няколко месеца каквито пари и да вложи в тази многообещаваща операция, Филип можел да очаква от двадесет и пет до сто и петдесет процента печалба.

Филип завършваше разказа си за този разговор с гневно възмущение. „Ние сме собствениците на въглищата на Великобритания — беснееше той — и ето как изпълняваме дълга си към отечеството, което ни се доверява, почита ни, прави ни лордове! Ние морим миньорите с глад и задушаваме промишлеността, и печелим «от двадесет и пет до сто и петдесет процента» от сделка с чуждестранни въглища. Естествено е да не правим нищо за постигане на спогодба. Естествено ние сме за конституцията и всичко друго, което ни позволява да вършим такива неща.“ Разказът на Филип не беше много ясен, но това като че ли е била точката, от която започнало „спречкването с чичо Робърт“.

Уважението към главата на семейството протестираше за сетен път и се стопило. Това била последната вечеря на Филип със старшия му съдружник. Изглежда, че той говорил, според мнението на чичо му, „направо като болшевик“. Съмнително бе дали са стигнали до пурите си. Филип се върнал в клуба „Реформ“ и прекарал остатъка от дългата вечер в консумиране на клубната хартия за писма с бясна скорост.

Подробностите за това окончателно скъсване бяха останали ненаписани, понеже Филип се бе впуснал в щателно, лишено от обич изследване на душата на чичо си.

„Май че повечето време оттогава досега съм мислил за него“ — пишеше той.

Какво ли си мислел, че крои лорд Идънсоук, питаше Филип. Явно той не смятал, че живее заради нещо извън себе си. Той нямал религия, не бил дори и суеверен. Имал полза от религията, но това било нещо друго. За него религията била формалност, която кара хората да пазят ред. Добре било, че по-простите и недоволните трябва да принасят жертви на бога на действителността, независимо каква е тя. Това установявало закон за външно благоприличие и определяло система от ограничения. У него нямало и патриотизъм. Британската империя в неговите очи била прекрасна машина за използване на

расовите инстинкти у годните за служба нейни националности за налагане на договори и защитаване на капиталовложенията по целия свят. Ако те по общо правило не изкарвали много от тази работа въпреки тяхната годност за служба, това си било тяхна работа. Те могли да се радват на златния еталон на парите си, макар и да ги нямат, и да се кичат със славата, че управляват Индия, макар и да не им позволяват изобщо да отидат там. Той обичал английския климат, но го избягвал през по-голяма част от зимата. Бил хубав климат за работа, а Кортни Уишарт сред големия си парк, на другата страна на планините от Идънсоук, бил прекрасен, достоен за завиждане дом, едно от именията, които правели Англия страна, която заслужава герои да си дават живота за нея. Той нямал слабост към науката. Духът, който те кара цял живот най-изтънчено да разплиташ действителността, за него бил непонятен. Той предпочитал неговата действителност да бъде заплетена. Така било по-добре за финансовите му операции. Не проявявал влечение към никакви красиви неща. Никога не би се заловил да събира картини или да направи градина, освен ако би искал да надмине някой друг или да я продаде с печалба. Не обичал никого в света — малко по-нататък Филип щял да й разкаже за любовните увлечения на чичо си. Накратко, той живеел ей така, за себе си, за удовлетворения, пряко свързани със самия него в центъра на всичко това и абсолютно за нищо друго.

Едно от големите му удовлетворения било да спечели някоя игра. Не бил просто алчен — мислеше Филип, — но обичал да печели, защото това значело да надмине другия. Финансовите му сделки били неговата голяма игра. Обичал да усеща своето умение, своята предпазливост — да предвиди и да си даде сметка, а и да накара околните да си дадат сметка за проникателната точност на неговите предвиждания. Други игри играел за развлечение. Бил известен като страхотен бриджор, много добър, но злобен и завистлив дори спрямо партньора си. Играел следобед в Лесингтън и както пишеше Филип, носел се слух, че няколко други членове на този голям клуб се криели и карали прислужниците да ги предупреждават, понеже не смеели да се доближат до игралната, преди Идънсоук да е започнал да играе. Играел голф ужасно добре. Физически бил добре сложен като Джефри, със същото вярно око и точни движения. На времето бил забележителен играч на крикет и все още прекрасен на тенис корта. И

бил чудесен стрелец. Деловите задължения не му позволявали да ходи често на лов, но много обичал от време на време да се присъедини за някой ден към другите и да бие и бие. Стоял и стрелял, стиснал тия свои тънки устни, докато уплашените птици се вдигали стремглаво над него с пърпорещи крила, с бързо тупкащи сърца. Той им давал да разберат. Но не бил жаден за кръв. Общо взето, би предпочел да играе срещу някой човек, отколкото просто да доказва надмощието си над птици и глупави твари, които вероятно не чувствуват унижение дори когато ги убиват. Да надминаваш хора и да чувствуваш, че другият си дава сметка или ей сега ще разбере, че е бил надминат, било много по-фино и доставяло много по-голямо удоволствие. „Нали знаеш скъперническият му смях — пишеше Филип, — повече като цвилене? С него надарява загубилия.“ Сега се мъчел да надвие на миньорите. „Колкото повече ги смачка, толкова по-доволен ще бъде.“ Печалбите били на второ място, важни, доколкото с това се отбелязвала победата.

Не обичал никого. „Струва ми се, че никога не съм ти разправял за леля Сидни“ — казваше Филип и след това се залавяше с домашните несполуки на чичо си. Тя била блестяща красавица, но бедна, „без род и дом“. Чичо Робърт никога нямало да се ожени за богатата и независима жена, защото щяло да му бъде трудно да ѝ надвива, нямало да е лесно дори да се опитва. За известно време леля Сидни не могла да надигне глава и се държала предателски смирено, докато събрала достатъчно улики, че той ѝ изневерява със своя секретарка, и го докарала до доказуемо жестоко държане. Тя била търпелива Гризелда^[7], която подслушвала, крапа писма и изчаквала времето си. Един добре прикрит любовник ѝ давал мъдри съвети. След това тя изнудила съпруга си, като го заплашила е компрометиращ развод. На чичо Робърт съвсем не му било по вкуса „цял Лондон да говори за него“. Едно от нещата, на които държал най-много, било да бъде уважаван, изтъкнат и недосегаем и тази история трябва да му е коствувала няколко неприятни часа. „Ние всички много харесваме леля Сидни заради това“ — пишеше Филип.

Тя уредила да се разделят по взаимно съгласие и започнала да излиза открито с любовника си пред очите на обръкания си съпруг. Той станал „Бърдок, тоя, дето лейди Идънсоук го издържа“, нейна бдителна и невинаги удобна сянка.

Лорд Идънсоук се мъчел да покаже, че това станало по негов почин, и парадирал в течение на няколко години с разни биещи на очи, скъпи и доста неподходящи дами, за да покаже на всички как точно стоят нещата. След това се върнал към много по-присъщото му откриване, прелъстяване, създаване на популярност и зарязване на много млади и бедни красавици от средните класи. Пожелавал ги, завладявал ги, намразвал ги, понеже било толкова явно, че ги е купил, и ги изоставял с вкоренили се скъпи навици и жалък доход. „Той върши това като котка — пишеше Филип. — Виждал съм го на трибуната при тържества в Маншън Хаус^[8] да фиксира някое хубаво момиче сред зрителите като стара котка, забелязала малко птиче в храстите. Той я върши тази работа тихичко и хитро. Има на разположение всякакви секретарски служби и, струва ми се, позната модистка, която шие на богатите жени. Може дори да се покаже влиятелен в един-два театъра, ако момичето има подобни амбиции. Спечелва ги и ги кара да се съгласят на това и онова, и тях ги хваща страх от него. Разбират, че положението им не е сигурно. Той може да ги върне към немотията, на улицата, толкова лесно. Когато вече треперят от страх пред него, тогава, предполагам, се чувствава като бог. Накрая няма значение какво правят, за да го умилостивят. Трябва да си отидат. В живота му може да е имало двадесетина такива... романа.“

Така пишеше Филип, неумолимо. Такива били интересите и забавленията на лорд Идънсоук, радостите, които поддържали живота му и го правели да заслужава да се живее: вземане връх над мъжете, опозоряване на жените, чувство на надмощие, подсигурено от големите печалби, голямата къща, многото слуги, шампанското, което не може да се купи на свободния пазар, специалните пури, поклоните на простите хорица, шепненето „Това е Идънсоук“, редките посещения в Палатата на лордовете. Дали имало нещо друго действително? Това били нещата, които придавали изражение на спокойно самодоволство на тези тънки устни и убеждавали едрия собственик на мини, че е надминал заобикалящите го сантименталисти и слабаци, че може да сложи себе си над тези други мъже, които си хабят времето за идеи и каузи, които остават верни до сетната буква на сключената сделка, и се жертвуват и ограничават заради приятелите и съдружниците си, заради жените и сродничките си. „Скъпа моя — пишеше Филип, стигнал до

най-тежката част от изложението си — това е анализът на чичо Робърт. Това са неговите цели и всичко, каквото той представлява! За първи път в живота го погледнах безпристрастно и това е истината за него. И това е отвратителен живот. Отвратителен и все пак е толкова близо до мен, че е живот, който и аз можех да възприема и влача.“

Това е обикновеният начин на живот на хора от нашите среди сега. Има повече идънсоуковци, отколкото знаят, че са (sic^[9]). Различни разновидности идънсоуковци. Те са стотици сега сред богатите и с хиляди и хиляди, като слизаш надолу по обществената стълбица до тези, които са само охолни. Някои се различават по отношение на техните жени и ги купуват по-скъпо и парадират с тях повече. Мнозина са по-глупави — признавам, че му сече главата. Твърде много са прекалено страхливи за „романи“ и оставят жените на мира — но не толкова, колкото бяха едно време. Повечето имат увлечения и любими занятия, които малко ги издигат, но всички са еднакво противни. Двамата с тебе бихме могли да направим списък от двайсетина имена за пет минути. Всички до един с възторг биха участвували в тази сделка с чуждестранни въглища, ако знаеха за нея и знаеха как могат да станат участници. Няма нито един, който да не се почувствува измамен, ако чуе за въглекопач със сваятна баня, сносна кола и библиотечка. Правителството и кликата зад него гъмжи от такива. Портрети на Соумс Форсайт! Колко точно го е описал нашият Голсуърти. Противен живот.

„И в свят, съставен от такива хора — завършваше Филип, — ние седим и чакаме хилядолетието на приятеля Семпак да дойде от само себе си!“

Госпожа Райландс се поспря на края на листа. Портретът на съвременния преуспяващ човек въпреки толкова резките щрихи я поразя като смайващо верен. В разказа на Филип за лорд Идънсоук нямаше нито една черта, която да ѝ се виждаше съвсем нова. Дори за мамените метреси, за които се беше догаждала интуитивно. И със същата сигурност бе знаела и въпреки това никога не се беше осмелила да си го признае, че такива са отличителните черти на много мъже, на много управници, на голяма част от власт имащите в света. Този свят, в който тя и Филип сега въвеждаха още една човешка душа.

То също трябваше да се обсъди в зеления бележник.

„Това, от което боли в проблема за чичо Робърт — продължаваше Филип, — е положението, че той е кръв от моята кръв и плът от моята плът. Когато не изглежда като по-възрастно, зацапано от висене в дюкян изображение на Джефри, който се връща късно у дома, тогава прилича на мен след тридесет години. Личният въпрос за мене е дали той е истинският «аз», разголен от сума илюзии, без розови очила, «облаците на славата» на Уърдсуърт^[10] и тям подобни, или пък все още притежавам нещо — не знам, — някаква чистота и почтеност, които той е загубил. Които аз нямам защо да загубвам. Аз съм за втората алтернатива и ако е така, тогава най-важното нещо на света за нас е да разберем кое е изсушило всичко това у чичо Робърт.

Ще напиша нещо много трудно, скъпа жено-изповедничке. Не мога да не се чувствавам неловко, като го пиша, и то ще прозвучи превзето до «пи» на квадрат. Но аз го виждам така. Има у мене нещо, което поради липса на по-добра дума бих могъл да нарека религиозност. Има нещо друго (освен ако е същото нещо), което ме свързва с теб. Не само полът и твоята нежност — те ме свързват с теб, — но и нещо друго, което ме кара да слагам не тебе, а нещо в тебе, над и пред себе си, пред двама ни. (Бележка на полето: «Просто не мога да се отърва от всички тези двусмислени „нещо“, но мисля, че ще разбереш какво искам да кажа. Когато човек може да се справя със своите „един, една, едно и нещо“ и други такива думички, тогава вярвам, че наистина се е научил да пише».) То е свързано с благородство и честни намерения. Това го има у мене, но не е много силно и аз съм благодарен на каквито и да съществуват сили, че съм те срещнал. Това нещо има нужда от помощ, за да остане живо, а ти ми помагаш да го запазвам, помагала си и ще ми помагаш неизмеримо. Може да е илюзия, но няма значение, щом то остава светло и живо. Сума хора го запазват живо с помощта на религията, искам да кажа, църквата и всички тези неща, ала в днешните времена тя не се е запазила (религията) и толкова много от нас не могат да прибегнат до нея. До какъвто и да е сегашен вид религия, искам да кажа. И то може съвсем да се изгуби. Аз го имам в себе си, а може би и Джефри, пък може да го е имал и чичо Робърт. Аз приличам на Джефри повече, отколкото ти искаш да допуснеш, и той прилича повече на мен. Той не е имал моя късмет да те намери тебе и ти да мислиш за хубави неща до него, а и преди винаги му се е падал по-лош късмет и той е по-

стеснителен от мен и по-затворен. Забелязал съм това, за което говоря, да се смаява у него, но съм го виждал и го има. Не вярвам да съществува сега религия, достатъчно силна, за да го спечели, нито някаква жена, която да го вземе. Не зная. Нещичко все още остава. То го дразни и той е склонен да го намрази и да му се подиграва, докато то съвсем умре. И Идънсоук е тръгнал по този път със същите доводи. Било е време, когато е искал да прави хубави неща и да има в живота си нещо по-привлекателно, отколкото да печели точки в някаква игра. Имал е илюзията или, ако искаш, понеже в същност то е едно и също, свещен пламък, каквото и да значи това, който е припламвал в него. Струва ми се, че леля Сидни е направила началото трудно за него. Той не е имал моя късмет. Да предположим, че когато двамата са били млади, той неочаквано открил, че тя го обича, повече дори от гордостта си. Да речем, че се е случило нещо подобно на това, което се случи с мен. Преливане на кръв спасява живота, но да те обичат така, е преливане на душа. Стеснителните мъже крият сърцата си като онзи човек от Евангелието^[11], който скрил таланта си. А когато пак ги изровят, от тях не е останало нищо. Сърцата трябва да имат въздух, да бъдат облъхнати от дъха на живота. Както ти направи с мен. Трудно е да запалиш пламъка отново. Сега, като няма в същност никаква религия, за човека не остава нищо друго освен любовта.

Пиша всичко това тъй, както ми дойде, и бог знае какво ще разбереш от този миш-маш от размишления. Трябва да прекъсна и да свърша.

Часът е един след полунощ, скъпа, време за затваряне за всеки почтен клуб, и аз трябва да се махна оттук и да отида пеша до Саут Стрийт да спя. Не можеш да намериш нито едно такси.“

Първото писмо е било запечатано след това усилие, а след това отново отворено, за да се сложи вътре един лист от хартията от Саут Стрийт, и на него беше надраскано:

„Отварям писмото пак, за да ти кажа, че Катерин Фосингдийн е убила човек. Аз дори не знаех, че е в Англия. Мислех, че е още при теб. Но изглежда, тя е побързала да се върне, щом е започнала общата стачка. Нали знаеш, че има връзки с този водевилен тип Фирон-Оуен, звездата на британския фашистки свят. Не мога да си представя какво е харесала у него. На мен ми изглежда като един от тези, с които човек не бива да играе на карти. Получил титлата си за организирането на

някаква изложба. Едно от тези великолепни стари английски семейства, продавали килими в Цариград преди три поколения и известни като Феронян или някакво подобно име, с арменски нос. Както и да е, сега той е чистокръвен англичанин. Английска порода до мозъка на костите. Съвсем под сянката на английското знаме. И страхотно настървен против мързеливия, непрокопсан британски работник. Който е наистина англичанин в кръв и плът. По някакъв околен начин това величие на островната ни раса се е настанило добре в помощна организация на автомобилисти за разпространяване на «Бритиш Газет» на Уинстън нагоре-надолу из страната и за други подобни обществени услуги. И, изглежда, е дал автомобил на лейди Катерин за бързи посещения на лунна светлина в централните графства.

Ти знаеш как тя кара кола. Натиска газта и пет пари не дава за човека зад ъгъла. Да ѝ даде човек да кара кола, е почти толкова престъпно, колкото да стреля слепешката на многолюдна улица. Тя прегазила жертвата си близо до Ръгби. Прегазила двама младежи, но другият бил само леко ранен. А този бил убит на място. Трамбувал да търси работа нещастникът. *Но тя го прегазила!* Прегазила го, защото била патриотична героиня, воюваща против болшевизма и така нататък, за бога и краля, за Фирон-Оуен и «Бритиш Газет», особено за Фирон-Оуен и «Бритиш Газет». Войната е война. Нищо няма да ѝ направят. Това е всичко.

Филип“

[1] *Obiter dicta* — неофициални мнения, случайни забележки (лат.). ↑

[2] Бейлиъл Коледж — един от най-известните колежи на Оксфордския университет, основан в 1263 г. ↑

[3] Кентърбърийски архиепископ — главата на англиканската църква. ↑

[4] Оксфорд, граф Аскуит (1852–1928) — английски държавник, един от лидерите на лейбъристката партия, министър-председател 1908–1916. ↑

[5] Грей, сър Едуард (1862–1933) — английски държавник, министър на външните работи 1905–1916. ↑

[6] Хароу — едно от деветте най-стари привилегировани средни училища. ↑

[7] Гризелда — героиня от „Декамерон“ на Бокачо. ↑

[8] Маншън Хаус — резиденция на лорд-мера на лондонското Сити, където се дават официални приеми и т.н. ↑

[9] Sic — така написано (за подчертаване на точно цитирана грешка — лат.) ↑

[10] Уърдсуърт, Уилям (1770–1850) — английски поет-лауреат. ↑

[11] Тук се прави алюзия на една от притчите на Христа за човека, получил голяма сума злато, от господаря и го закопал, за да не му го откраднат, вместо да припечели с него още. Христос казал: «Който има, ще му се даде, а който няма, и туй, което има, ще му се отнеме.» ↑

XV

ОБЩАТА СТАЧКА СЕ ПРОВАЛЯ

Другото писмо на Филип беше много по-тънко и е било изпратено само един ден след първото. То започваше със смаяното му описание на провала на общата стачка. „Всичко стана, както го предсказа чичо Робърт, и това доказва, че съм глупак“ — бяха първите му думи.

По-нататък изразяваше безкрайното си презрение към водачите на лейбъристката партия, които нямали „нито смелостта да предотвратят общата стачка, нито смелостта да я продължат“. Ясно беше, че е позагубил самообладанието си по отношение на борбата и че критиката му на егоистичния торизъм го бе насочила определено към страната на стачниците в тази борба. И той много се ядоса, когато видя чичовата му преценка на положението да се потвърждава до тази степен. Било дошло времето да се открие вторият фронт, да се спрат осветлението и електрическата енергия и раздаването на продукти и да се докара работата до криза, а имало много малко основания да се предполага, че повечето работници от втория фронт не ще останат верни на своите професионални съюзи.

Но това щяло да означава началото на истински въоръжени действия и по-жестоката фаза на борбата, а профсъюзните водачи били уморени, наплашени и по съзнателност хора от втора ръка. Възможността да победят ги ужасявала много повече от сигурността, че ще бъдат победени. Те се хванали за удобния случай, който им предлагал нов меморандум на „този чифутин, либерала Хърбърт Самюъл“! („Цъ-цъ! — рече госпожа Райландс. — Това е вече истинско озлобление, Филип!“) Меморандум, който никой не бе приел или обещал да подкрепи, и безусловно, поверявайки цялото бъдеще на работниците, които представлявали, на едно правителство, което можеше да издава „Бритиш Газет“, обявили прекратяване на стачката. Те се предали и се покаяли като непослушни деца „и ето сега — гонят работниците наляво и надясно, и миньорите са в безизходица“! Нищо не се направи, нищо не се уреди. Железничарите трябва да се молят за

прошка, а червените връзки на кондукторите по Южната линия ще бъдат сменени със сини. (Това сигурно го е измислил Джикс.) Миньорите вече са отказали да приемат меморандума на Самюъл и неизгодното споразумение на чичо Робърт е единствената надежда за оправяне на положението. Той положително има да тържествува.

Дори и почеркът показваше, че Филип е обзет от разочарование. Беше ядосан, объркан.

„Нима целият живот е глупешка комедия? Нима аз *приемам твърде сериозно* и собствените възгледи, и всичко това? Ето ти криза в историята на една от най-великите, най-интелигентните, най-образованите страни в света, и тя е една идиотска криза! Тя не постига нищо. Тя не установява нищо. Тя дори не разяснява как стоят нещата. Много голям късмет е, че не е довела до кръвопролитие и непримиримост — освен сред миньорите, за които е прието да не се държи сметка. И убийството, извършено от Катерин. Тя беше без план и без определена цел. Беше малко по-различна по форма и промени вида на улиците; но в други отношения беше в духа на нещата, както те си вървят месец след месец и година след година, без да стигнат донякъде, без да имат някакво значение. Щапукат си. Също както ми казваш, че е казал нашият Семпак — само карнавал. Къде отиваме ние? Всичките стотици милиони, които сме на тази земя? Това ли е всичко и винаги ли е било такова бездействие? Дали извивките на историята са като формата на облаците, фантазии на разказвача Полоний^[1]? Ту се разрастваме и умножаваме, ту се препъваме и западаме. Години на възход и мрачни векове, докато и на звездите им дойде до гуша и изпратят парче от някоя планета от космоса, та да сложат край на цялата тази глупава работа.

Не мога да го повярвам и затова се връщам пак към нашия Семпак и неговата приказка, че целият този наш свят е само прелюдия на една истинска цивилизация. Прикачиш ли ума си към тази представа, ще можеш да направиш живота ти да има някакво значение. Или поне така да изглежда. А сега религиите не са ни оставили никакъв начин, който да придаде изобщо някакво значение на живота. Но пък дали ние напредваме с тази прелюдия? Как ще напреднем с тази прелюдия? Как ще минем край Уинстън и Еймъри? Как ще се промъкнем край всички тези позиращи, плиткоумни лейбъристски политици? Скъпа, аз се заех да ти пиша тези писма, за да ти разказвам

как се развива моят ум и какво откривам, че мога да правя. Но поне в това писмо трябва да ти кажа, че умът ми не се развива, аз съм в безпътница и не зная какво да правя. То е все едно да ходиш в кръг и да твърдиш, че напредваш. Бих искал да е тука нашият Семпак, само да го поразпитам. Дали той е нещо повече от едър, кокалест сив кон, който се върти в кръг? Голямата криза дойде и голямата криза си отиде и ме остави като медуза, задържала се на брега след отлив.

Единствените в тази бъркотия, които като че ли имат жива вяра и истинска енергия, са — не се стряскай! — членовете на комунистическата партия. Те са ентузиазирани. Те умеят да работят. Те умеят да поемат рискове и да се жертвуват — готови са за много страшни рискове. Докато ние...“

Тука беше прекъснал на половин изречение. Второто снопче листа започваше също така ненадежно, както свършваше първото:

„Току-що ходих да видя Семпак в болницата «Чаринг Крос». Нямах представа, че и той се е върнал в Англия. Мислех си, че обикаля Крайморските Алпи. Но излиза, че тази сутрин го е бутнал един автобус на Странд^[2]. От болницата се свързаха с мене, след като той дошъл на себе си, и аз веднага отидох да го видя. Има известно съмнение, че автобусът се е занесъл, но няма никакво съмнение, че великият мъж, с вирнат нос и мисли в четирихилядната година, не го забелязал, когато слизал от бордюра. Не е нито убит, нито смачкан, слава богу, но е имал сътресение и е много зле контузен, счупено е едно малко кокалче между лакътя и китката на едната ръка и изглежда, че е бил в безсъзнание два часа. Много ми се зарадва и говори любезно — за теб, а между другото и за градината. Гласът му е все тъй гръмлив. Не можех да си представя, че са успели да го натикат в обикновено болнично легло, но са сполучили. Няма никакви усложнения. Утре ще го изпишат и аз ще го закарам на Саут Стрийт и ще се погрижа да го изпатрат надлежно и в добро състояние в собствения му дом близо до Суонидж. Може аз да го заведа. Той ми харесва и изглежда, ще е добре да обсъдя някои неща с него. Но какво може *той* да прави в Лондон? Остава още да ми се наложи да освободя под гаранция тебе от полицейския криминален съд на Боу Стрийт или да установя самоличността на трупа на Бомбачо, изваден от Темза.“

[1] Полоний — бащата на Офелия («Хамлет» от Шекспир). ↑

[2] Странд — една от главните улици в Лондон с театри, хотели, магазини. ↑

XVI

БОГОСЛОВСКО

Беше странно да върнеш мислите си назад от социалните борби и безбрежните събития в далечна Англия към живота в голямата градина. Тука господин Семпак все още беше фигура на голям мислител, а лейди Катерин само прелестна, цветуща и абсурдна. На госпожа Райландс ѝ се струваше, че тези, за които ѝ разказва Филип, като че ли може да бъдат само малки марионетни копия — Семпак с превръзки в болница, а лейди Катерин станала твърде фрапантна, с кръв на калниците. Беше убила млад мъж. Беше такава глупачка, че това надали можеше много да я трогне, не повече, отколкото такива жени се трогват от лов на фазани. Този младеж щеше да стане просто част от украшенията в нейния живот, както умрелите или умиращи войници, които човек вижда по геройските портрети на велики завоеватели. И Филип беше там. Но той беше и глас тука, писмата му го превръщаха в глас, много близък до тази, която унесено ги четеше. В писмата му имаше и малки фразички, дребни намеци, каквито не се намират дори в любовен роман. Те я трогваха, милваха я. Сякаш беше Филип, застанал до самата нея, който ѝ разказва за този Филип, който обикаля Англия в състояние на възмущение и натрупващо се негодувание срещу студения и способен чичо Робърт и всичко, което той поддържа. И докато проблемите на тази борба в родината минаваха като процесия в ума ѝ, на преден план изпъкваша също големи, внушителни откъси от мъдростта на госпожа Макманъс, а помежду — от религията на Стела Бини.

Със Стела Бини госпожа Райландс разискваше богословие. Зеленият бележник беше предвиден да започне в широки граници с метафизически и верски мисли. Стела беше току-що преминала в лоното на римокатолическата църква и бе достигнала фазата на свенливо прозелитство. Така двете жени естествено намериха обща допирна точка.

Но въпреки общата допирна точка не можаха да се срещнат. Когато Стела най-сетне замина за Англия и госпожа Райландс можа да

обмисли всичко, за което бяха беседвали, като едно цяло, това, че не бяха успели да се срещнат, ѝ направи по-голямо впечатление, отколкото всичко друго в техните спорове и сравнения. По някакъв съвсем недоловим начин от около един месец насам в ума ѝ се беше породила представата за бога като някакво велико същество, обгърнало вселената и проникнало във всички фибри на нейното битие. Струваше ѝ се, че винаги е бил там, в душата ѝ, и въпреки това сякаш едва сега ставаше близък и осезаем. Докато е била в първата фаза на любовта си към Филип, почти не беше помисляла за присъствието му; сега, при развитието на тази нова фаза, присъствието му преобладаваше. Беше нещо безкрайно спокойно, нещо абсолютно постоянно, което обгръщаше целия ѝ живот, и Филип, и всичко в кръга на нейното съзнание, чак до най-далечната звезда. Но когато се залови да сравнява това засилващо се схващане за бога с радостното ясно разбиране на новата вяра у Стела, откри, че надзърта в духовен мир, в който няма нито една представа, нито едно понятие, което да напомня нейните.

Наистина впечатлението и бе, че религията на Стела не само не е от същото естество, както нейната, а дори не превъзхожда и огромен мебелен магазин с паравани, драперии, прозорци с цветни стъкла, завеси и стени, украшения и дреболийки, за да пропъдят и скрият това единствено нещо, от което се състоеше нейната собствена цялостна вяра. Тази космическа сигурност, тази простота под разнообразието, тази съвършена увереност сред объркаността и заплетеността, тази дълбока интимност нямаха нищо общо с етикираното „Непостижимо“ в благочестивите вярвания на Стела, заключено в някакъв стоманен сейф от догми, далеч от музиката и украшенията. Стела започваше да се защитава и изплъзва, щом госпожа Райландс заговореше за бога. Даваше ѝ да разбере, че мистериите на съществото бог са немислими неща, работа за специалисти, която трябва да се поверява на специалисти и да се оставя на специалистите, както мистериите, разглеждани от господин Айнщайн. Добрият католик минава бързо край тях с наведена глава и очи, извърнати настрана, за да се занимават с други неща.

Но госпожа Райландс нямаше ни най-малко желание да се занимава с тези други неща. Намираще ги не само непривлекателни; намираще ги отегчителни и дори в някои отношения отблъскващи.

Разни дреболийки в душата не ѝ бяха по вкуса. Тя искаше самия бог. Да принадлежи към църква, чийто свети отец може би стои пред лика на господата, не я задоволяваше. Искаше самата тя да стои пред лика на господата. Доколкото можеше да се спори със Стела по тези въпроси, тя спореше за литургията и причастието. „Това ме доближава. Това е крайната близост“ — казваше Стела, снишила гласа си до шепот. „Това би ме отдалечило на милиард мили“ — казваше госпожа Райландс. Тя не беше съгласна с причастието и правеше всичко възможно да възмути приятелката си. „Аз не искам да ям бога — богохулствувахе тя. — Искам да го позная.“ Каза ѝ, че призоваването на духа с багри, одеяния и музика ѝ напомняло примамването на рояци се пчели. Противопостави се с презрение на необходимостта от свещеник. „Достатъчно трудно е да разбереш бога — каза тя — без намесата на бръснат индивид с фусти, колкото и символични да са фустите и бръснатото му лице.“ Припомни си някои трохи ерудиция, паднали от трапезата в бащината ѝ пасторска къща, и цитира успоредици между старите египетски религии и религиозни процедури и католическата вяра и обредите. Издири противоречиви неща в Енциклопедия Британика. И от по-пагубни източници.

Сред различната литература, натрупана в Каза Тераджена, имаше няколко тома върху католическия мистицизъм, а между другото една-две книги от света Тереза^[1] и „Животът и откровенията на света Гертруда“^[2] с много подробности за нейните крайно физически целувки и милувки с „обожаемия ѝ възлюбен“. Имаше и книгата на Утен за чудесните преживелици на канонизираната игуменка на Солезм, умряла едва в 1909 година. Госпожа Райландс беше прелиствала тези странни писания и сега се върна към тях, за да се въоръжи. Тя прочете на изчервилата се Стела как всеки Бъдни вечер тази последната дама и духовните ѝ дъщери давали с голяма физическа възбуда на новородения Исус да бозае от гърдите им и как духовните ѝ синове били сетне възнаграждавани с допълнителни възторзи, когато техните сестри им описвали „непорочните вълнения от това целомъдрено кърмене“.

— Къде е, мила моя, чудният, предвечният — възкликна Синтия, — в такива ли възторзи?

Стела бе още недостатъчно добре посветена в прегърнатата от нея нова вяра. Но беше научила урока да се доверява на

висшестоящите, в чиито ръце се беше оставила.

— Всичко това може да се обясни. Това е особена страна на вярата.

Госпожа Райландс, както задаваше други смущаващи въпроси, изведнъж си даде сметка, че в гласа на приятелката ѝ, в очите, в изчервилото се лице има страдание. Тя видя нещата в променена светлина. Стела беше едра и много руса, едно толкова нежно създание, че внезапно, когато в очите ѝ бликнаха сълзи и в гласа прозвуча нотка страх, мъничката ѝ домакиня видя себе си като свирепа малка трезвомислеща златка, която терзае това бяло зайче на вярата. Положително тя изобщо не беше разисквала големи религиозни въпроси. Как можеше човек да разисква такива неща със Стела? Тя просто разваляше нова играчка, на която приятелката ѝ се радваше толкова много.

— Ах, Стела, миличка! Прости ми, че те разтревожих с моите съвсем прости съмнения — каза тя. — Много съм недодялана и непосветена. Зная това, скъпа. Разбира се, трябва да има някакви обяснения.

Стела се стопи от благодарност.

— Разбира се, че има обяснения. Само да можеше да поговориш с хора като кардинал Амонтиладо, щеше да разбереш колко обясними са тези неща. Те ги тълкуват така ясно! Но аз не умея и не зная.

— Аз само питах — извини се госпожа Райландс.

— Някои неща, разбира се, ни са дадени просто за да *изпитат* вярата ни — забеляза Стела.

И госпожа Райландс промени темата, като откри с радост две хубави птиченца да флиртуват в розовите храсти.

Обаче сега, след като Стела беше заминала, госпожа Райландс можеше да хвърли поглед назад върху техните разисквания и да произнесе зрялата си и окончателна присъда над великата система, обгърнала и завладяла приятелката ѝ. И трябва да се отбележи, че тази зряла и окончателна присъда на госпожа Райландс над римокатолическото християнство, неговите заповеди и подчинения, неговите дарове и утешения, неговите светци, мистерии и чудеса и дълготрайното чудо на неговото съществуване бе изречена с една-единствена дума: глупости. „Глупости“ — рече тя високо и ясно, сякаш имаше слушатели. Произнесе го гласно, когато се разхождаше в мрака

на своята градина след вечеря. Както човек би репетирал роля, състояща се от една дума. Госпожа Макманъс без съмнение се навърташе наоколо, но тя умееше да се навърта толкова майсторски и тактично, че на госпожа Райландс ѝ се струваше, че е съвсем сама.

С тази дума, изречена на нощта, госпожа Райландс подчерта своя изпитан и непроменим протестантизъм, твърдото си решение да запази представата си за бога чиста от всички следи на първобитни обреди, на възвишено сладострастие и външната обвивка на усложнения, а отношенията си с бога прости и преки. Господ можеше да е невидим, неописуем, забулен толкова дълбоко в мистерия, че да е съвършено неоткриваем, но не биваше поне да бъде карикатурен от мистицизма, обожаван във вид на статуи и икони и превръщан в говорител на висшестоящите. Атеистът, който казва, че няма бог, е по-добър, отколкото католикът, който казва, че съществуват такива глупости, от които се правят олтари.

И с тази дума на отрицание госпожа Райландс спря да мисли за католицизма и потъна в дълбок размисъл за мистерията и величието на нейния бог.

Нейният бог, той съществуваше: той беше скелетът и същността на нейната вселена, от която и чрез която беше направено всичко; могъщата и сигурна твърдина на личния ѝ разум. Той беше навред, но за нея пребиваваше в нейния дух, а средището — в нейното сърце. Той беше дошъл неусетно като зората и животът вече не беше анемичен, разпръснат и безцелен. Всичко бе изпълнено с тон и красота благодарение на него. Той беше засял в нея не като зора на светлината, защото не знаеше сега повече, отколкото бе знаела преди, а като зора на смелостта. Тя разбираше, че по-скоро би могла да го нарече „смелост“, отколкото „бог“. Неустрашимостта на земята и небето. Неустрашимост неизказано мощна и въпреки това благосклонна и близка. Той нямаше име, нито имаше нужда от име; нито молитви, нито някакво особено обръщение. Най-възвишеното преклонение пред него беше безмълвна тишина. Но в такова мълчание и черна ведрина, каквато даряваше тази нощ, под дантелената прелест на вплитащите звезди клони, тя го чувствуваше наистина много близък.

Замечтана, потънала в чувство на преклонение и общуване с него, госпожа Райландс се разхождаше в градината. Познатите пътеки

се открояваха в тъмнината само колкото да знае къде да стъпи. Една ярка планета високо в сините небеса беше най-определеното нещо в този свят на сенките и здрача.

Бялата фигурка се спря и остана съвсем неподвижна на мостчето, където господин Пантаджинет-Бъкън бе открил пищната гледка на ждрелото, но тази вечер, понеже сега луната изгряваше късно, целият този издигащ се нагоре хаос от контури бе забулен с безкрайна завеса от кадифена сянка. Далече, далече над нея миниатюрни каскади отразяваха слаби отблясъци от дълбините на небето и се сриваха в пропастта на тъмнината.

Дълго остана тя там с коленичила душа и усети, че се успокоява.

Най-после се раздвижи и тръгна бавно надолу по пътека, която слизаше към Виа Аурелия — пътека, в извивките на която нагоре и надолу прозираха за миг ту Вентимилия, ту звездите.

[1] Св. Тереза (1545–1582) — авторка на много религиозни съчинения. ↑

[2] Св. Гертруда (626–659) — известна от споменатия животопис, дъщеря на Пепин дьо Ланден. ↑

XVII

ФАШИСТИ В ГРАДИНАТА

Спокойствието на нощта се наруши.

Далечни грозни крясъци на гняв и револверен изстрел.

Госпожа Райландс се закова на място и се върна към света на фактите. Отново настъпи тишина, но сега тя бе изпълнена с неспокойство и събиращия се възел от въпроси. Какво беше това? Пътеката, на която стоеше, извиваше надолу между скали и борове и слизаше под тенис корта, където неясно се виждаха работните бараки на градината, близо до стария римски път. Глъчката беше дошла от непрогледния мрак, в който тънеше пътят.

Изведнъж пак — гласове!

А след това призрачни лъчи светлина, мънички бледи осветени петна между дърветата. Те се появиха с припламване и също така мигновено изчезнаха отново. Долу имаше хора, неколцина мъже с електрически фенерчета, които нещо търсеха, нещо преследваха, обаждаха се един на друг. Както се приближаваха, те изчезнаха от полето на зрението под черните очертания на градинарските сгради и оставиха подире си само пресекливи проблясъци светлина извън контура на стените.

После нещо се появи много по-близо, приведено очертание на пътеката долу, движещо се, идващо към нея, звяр или човек. Човек, който се препъва и тича. Сега той беше толкова близо, че тя чуваше сподавеното му дишане, и той не беше я видял! След миг се изравни лице с лице с нея, един възпълен мъж, среден на ръст, който се закова на място, олюля се и залитна. Той вдигна ръка до челото си. Нейното появяване, което му препречваше пътеката, като че ли беше връх на изненадата за него.

— Santo Dio^[1]! — задави се той с жест на отчаяние.

— Идвам! — чу се гласът на госпожа Макманъс някъде от въздуха.

— Какво е това? — попита госпожа Райландс, макар и да знаеше вече, че вижда пред себе си терора.

— I Fascisti m'inseguono! Non me posso più... Mi vogliono ammazzare^[2]? — задави се беглецът и се опита да се обърне и да посочи, но не можа, препъна се и падна пред нея по ръце и колене. Закашля се и му се повдигна. Тя помисли, че ще повърне. Той не се опита пак да се изправи.

— Coraggio^[3]! — рече госпожа Райландс, призовавала знанията си по италиански, хвана го за рамото и направи безуспешен опит да го вдигне на крака.

Мислеше много бързо. Този човек трябваше да бъде спасен. Тя беше на негова страна. Нямаше значение кой е. Тя познаваше фашизма. Никой не биваше да бъде гонен и малтретиран в градината на Тераджена. Преследвачите все още се щураха в тъмната клисура на пътя долу. Още не бяха открили малките каменни стъпала в градината близо до моста, по които вероятно се беше промъкнал преследваният. Беше спечелил няколко мига преднина. Но беше капнал, жалко се задъхваше и плачеше. Сега седеше на пътеката, с една ръка притисната до тежко повдигащите се гърди. Не можеше да използва спечеленото време, за да избяга.

Госпожа Райландс трябваше да го укрие. Можеше ли? Тя бързо се огледа наоколо. Спомни си нещо, случило се точно тука, една нейна прищявка. Малко по-назад.

Госпожа Макманъс беше до нея, сложила ръка на рамото ѝ.

— Тия фашисти — подхвърли тя, напълно схванала положението. — Лошо ли е ранен?

— Помогнете му да стане — пошепна госпожа Райландс. — Слушайте! Само няколко крачки по-назад. Зад пейката. Има дупка между скалите, където е увиснал розмаринът. Човек може да се скрие в нея. Веднъж аз се скрих там от Филип. Бутнете го вътре. О, о! Как беше на италиански „крися се“? Но той сигурно знае френски. Faut cacher. Un trou. Tout preso^[4].

— Inglese^[5]! — каза беглецът, след като го вдигнаха на крака и се взря отблизо в неясните им лица, вкопчил се в силната ръка на госпожа Макманъс. — Да се скрия! Да, да се скрия! Mes roumons^[6].

— Помогнете му да отиде там — каза госпожа Райландс. — Аз ще ги задържа, ако дойдат.

Тя обясни на госпожа Макманъс пътя с напрегнат шепот.

— Ела! — рече госпожа Макманъс.

Двете неясни фигури се отдалечиха с несигурни крачки. Мъжът изглеждаше безпомощно пасивен и послушен, а госпожа Макманъс го водеше с професионална сигурност.

Госпожа Райландс съсредоточи вниманието си отново върху преследвачите. Те все още шумяха долу във вдлъбнатия път. Това беше добре дошло, защото госпожа Макманъс, която търсеше скривалището и същевременно трябваше да крепи беглеца, водеше доста гласовит монолог, а неизбежно беше и доста голямото шумолене на храсти и пращане на съчки.

— Че къде, да я вземат дяволите? — питаше сестрата.

Шумоленето и щуркането станаха по-силни и завършиха с екливо тупване.

— Уф! — извика тя много високо и внезапно спря да говори.

— Да му се не види! — изпъшка тя след миг, явно капнала от усилие. Госпожа Райландс не виждаше ясно, но като че ли госпожа Макманъс се беше навела, много заета с нещо. Какво се беше случило? Дали беше намерила правилно скривалището?

Госпожа Райландс се отказа от намерението си да стои на пост и изтича нагоре по пътеката.

— Припадна — каза госпожа Макманъс, застанала на жалене. — Или нещо по-лошо. Ще трябва да го вмъкнем вътре. Чакайте да го направя. Можете ли да ми покажете точно къде е тая ваша дупка? Всичко е толкова тъмно!

Една минута, цяла дълга минута госпожа Райландс не можа да я намери.

— Тука! — най-сетне възкликна тя. — Тука! Вдясно.

Ново пращане на клони. Няколко камъчета се търколиха и поеха надолу по стръмната пътека, сякаш за да увеличат тревогата. Двете жени си говореха шепнешком, но шумът, който вдигаха, им се струваше ужасен. Чудно беше, че фашистите не ги бяха открили още преди няколко минути. Колко нескъпо може да бъде един мъж!

Един фашист джафкаше долу като младо псе:

— Есо! Есо! *E passato di qui!* — Беше открил стъпалата.

— Хайде! — рече госпожа Макманъс, като се препъваше сред скалите, и го дръпна за последен път.

— Пуснете този розмарин върху обувките му — обади се госпожа Райландс. — Виждам ги да лъщят оттука.

Когато погледна пак надолу по пътеката, безшумните лъчи на фенерчетата проучваха белите стени на беседката. Фашистите, някои или всичките, бяха се качили в градината. Група от четири глави се очерта за миг върху бледо осветената стена.

— По-добре ще е да се запътим бавно надолу към тях — каза госпожа Макманъс. — И ако случайно се почувствувате малко разстроена от цялата тази дандания, която те вдигнаха, не го крийте.

— Те трябва да избират между три пътеки на ъгъла след бараките — забеляза госпожа Райландс. — Главната води към къщата.

— Значи, ще изпратят само един-двама насам, за да разузнаят.

— Но този път води към границата.

Внезапно те бяха подложени на проучване от яркото овално око на джобно фенерче; държеше го черна фигура с рошава глава.

— *Perche questa battaglia ne' llo mio giardino?* — запита госпожа Райландс на най-добрия си италиански, като премигваше.

— *Mi scusino, signore!* — Не беше неприятен момчешки глас.

— „Извинете“, как ли не! — възмути се госпожа Макманъс. — Какво търсите в тази градина, тревожите една неразположена жена среднощ и какво ли не?

— *Troppo di...* как се казваше „светлина“? Тя ме заслепява — оплака се госпожа Райландс и бялото овално петно в тъмнината изчезна. — *Che volete?*

Младежът каза нещо за бягството на някакъв предател.

— Не се разправяйте с него на италиански — посъветва я госпожа Макманъс.

— Може би вие говорите френски; *parlate francese?* — запита госпожа Райландс и с това издигна разговора до лингвистично равнище.

Френският на младежа беше задоволителен. Този предател на Италия Винчигера — научи тя — се опитвал да избяга от родината си, за да я клевети в странство. Бил наблюдаван и почти заловен преди два дни във Вентимилия, но се откопчил. Сега бил побягнал да търси свобода. Бил избягал през тази градина. Бягал по Виа Аурелия и се качил по стъпалата край мостчето. Младежът съжалявал, че е нахлул в градината на госпожата или й причинил някакво безпокойство. Но виновен бил предателят Винчигера. Дали тя случайно не е видяла или чула човек да минава през имението й?

Госпожа Райландс откри, че може да лъже с дълбоко убеждение. Никой не е минавал оттука. Но тя видяла някой да бърза по централната пътека към къщата — може би преди пет минути.

— Трябва да има пет минути оттогава.

Тя помислила, че е някой от градинарите — каза госпожа Райландс. В тъмнината младежът направи почти невидим, но явно много нисък поклон. И тръгна обратно при другарите си.

— Аз трябва да седна — заяви госпожа Райландс все още на френски, хвана госпожа Макманъс под ръка и я завъртя кръгом. — Да седна на онази пейка — обясни тя.

— Да седнете направо отгоре му — досети се госпожа Макманъс. — Точно така.

В същия този миг дърветата около тях потънаха в оранжево сияние, което се засилваше час по час. Двете жени спряха. Като погледнаха нагоре, видяха Каза Тераджена, която беше дремала в нощта, да става видима и все по-ярко осветена: Бомбачо и неговите подчинени палеха лампите. Очевидно бяха чули глъчката и осветляваха къщата, преди да излязат да търсят господарката си. Оградата и телената мрежа на игрището за тенис се откриха съвсем черни и ясни в яркото осветление на хола. Долу при градинарските бараки последва бързо съвещание и цялата група фашисти се заизкачва към мраморните стъпала пред терасата. Гласът на Бомбачо се чу като предупреждение на часовой, а след това, по-неразбрано — отговори на много гласове.

— Значи, това е синьор Винчигера — промълви госпожа Райландс с много тих глас. — Той беше пастор едно време.

— Аз ще отида при него. Защо нямам малко коняк да му дам!

— Ще отидем там заедно — каза госпожа Райландс. — Ако онези тръгнат към френската граница, може да минат по тази пътека.

Те се върнаха при скривалището.

— Вие седнете — каза госпожа Макманъс и затърси пипнешком под храстите цепнатината в скалите. Тя бръкна в джоба и извади свое фенерче. Госпожа Райландс за първи път в живота видя лице на ужасно уплашен човек. Беше се свил в дупката, загубил всякаква воля за борба. Той затискаше устата си с ръка.

— Sicuro — каза госпожа Макманъс с изненадващо познаване на езика. — Restate acqui.

— Изгасете това фенерче — заговори беглецът на английски. —
Моля ви се, изгасете това фенерче.

Едно щракване и настъпи мрак.

— Останете тука, докато пътят бъде свободен — каза госпожа
Макманъс.

— Добре — отговори синьор Винчигера.

— Градината е пълна с тях.

Беззвучен отговор.

Тя натъкми отново увисналия розмарин и се върна предпазливо
при пейката. И седна мълчаливо до пациентката си.

— Той трябва да остане тук, докато пътят бъде свободен — каза
тя, замълча и добави замислено: — А сетне?...

Последва безмълвно взаимно размишление.

— Какво ще го правим? — попита госпожа Райландс със снишен
глас и погледна през рамо при лек шум на обувка, променила
положението си на скалата зад нея.

Госпожа Макманъс също се взря в невидимото им протеже.

— Това е много голяма отговорност да бъде хвърлена върху две
мирни жени, излезли малко на въздух, преди да си легнат. Просто не
зная какво да кажа. Не можем да го оставим тука.

— Не можем да го оставим тука.

— Той е загинал.

— Той е загинал.

Госпожа Райландс обмисля положението с безкрайна сериозност
няколко мига. След това я обхвана буйно, почти непреборимо желание
да се изсмее на удивителната промяна в настроението, в темпа на
живота, която може да причинят десет минути. Но сметна, че беглецът
никога не би я разбрал, ако наистина се изсмее. И отново стана крайно
сериозна.

[1] Sato Dio! — Свети боже! (ит.) ↑

[2] I Fascisti m'inseguono! Non me posso piû... Mi vogliono
ammaazzare... — Преследват ме фашисти! Не мога да издържа
повече... Искат да ме убият (ит.). ↑

[3] Coraggio! — Кураж! (ит.) ↑

[4] Faut cacher. Un trou. Tout preso. — Трябва да се скриете.
Дупка. По-бързо (фр.). ↑

[5] Inglese! — Англичанка! (ит.) ↑

[6] Mes poumons — дробовете ми (фр.). ↑

XVIII

ГОСПОЖА РАЙЛАНДС ДЕЙСТВУВА

Както темпераментът, така и възпитанието на госпожа Райландс я предразполагаха да избегне тази отговорност, стоварена върху ѝ от съдбата. Досега никога не беше изпадала в положение, в което да не може да се обърне към някой друг да я избави от опасност или неудобство. Сега беше готова да повика Бомбачо и слугите, да им каже да заповядат на фашистите да напуснат градината, да приберат синьор Винчигера, да го нахранят, да го подслонят за през нощта и да го изпратят здрав и читав през границата утре по пътя, използван от бегълците, какъвто и да е този път. Тя разбра колко абсурдно бе това още щом то ѝ дойде наум. Не знаеше какви са политическите възгледи на Бомбачо, а още по-малко каква е неговата податливост и податливостта на подчинените му спрямо терора. Този път не можеше да се обърне към Бомбачо. Дори ако той изявеше желание да помогне, нямаше да е честно, както тя схващаше, да го прави съучастник в тази авантюра. Той и всички други слуги в Каза Тераджена бяха италианци и трябваше да останат да живеят в Италия при фашистко правителство. Тя вършеше — този факт ѝ хрумна съвсем изненадващо — нещо против правителството, при което живееше. За първи път в живота ѝ силите на обществения ред и властта нямаше да бъдат на нейна страна.

Позата ѝ на дама, родена в благоденствие и пълна обезпеченост, тука нямаше да мине. На нея, която е била винаги без възражение зачитана и авторитетна!

А ако уличаха Каза Тераджена в такъв безспорно антифашистки подвиг, какво ли щеше да струва той на семейство Райландс през следващите няколко години?

Потресаващо дори да се помисли бе, че правилното за нея, отговарящо на целия ѝ живот, отговарящо на живота на всички почтени хора в света, е да се прибере, да си легне и просто да остави уплашения човечец в дупката на неговата съдба — неговата вероятно във висша степен незавидна съдба.

Това не беше никакво просто приключение. Беше преломен момент, върховен преломен момент в живота ѝ. Трябваше да рискува себе си, да рискува своя дом, да рискува неуспеха и унижителното разкриване. Ако спасеше или направеше всичко възможно да спаси този човек, щеше да наруши нормите, ограничавали и защитаваели целия ѝ живот досега.

Тя стисна силно ръце, защото беше нервно, плахо създание. После за миг, само за кратък миг усети отново бога, толкова близо до нея само преди четвърт час. И в този миг, траял само един дъх, се помоли. Тя престъпи границата и се издигна над държавата и правителството.

— Трябва да спасим този човек — каза госпожа Райландс.

Никакви морални съмнения не терзаеха госпожа Макманъс.

— Мисля си: как? Това не е лесна работа, госпожо.

Госпожа Райландс се изправи с разтуптяно сърце и съвсем бистър ум. Погледна към къщата.

— Не вярвам да се върнат по тази пътека. Те ни повярваха, че насам няма никой. Ще тръгнат по пътя край езерцето с лилиите, към моста, през ждрелото. Положително ще отидат на запад, за да преградят пътя към френската граница. Ще се разпръснат нагоре и надолу по скалите и ще прекарат нощта там. Дано никой не настине. Мисля, че вече са тръгнали. Чух... нещо. Слушайте! Вижте там горе: това е фенерче. По пътеката пред нас. Бомбачо им показва... или от някой слугите. Много добре. Сега... — Тя претегли думите си: — Има само едно място, където можем да го скрием от градинарите, слугите, от всички, освен може би от Франт... Спалнята на господин Филип. Заклучена, до малката ми всекидневна. Можем да превъртим ключа към служебното стълбище.

— Бихме могли да го направим.

— Това е всичко, което можем да сторим.

— Но как да го заведем там!

— Ако може да отиде дотам... с вашата наметка и качулка. Тази наметка с качулка. Можем да отстраним слугите. Слушайте. Аз ще съм уплашена, много уплашена. Истерична. Вас ви е страх зарад мене. Добре, вие отивате и поисквате от Бомбачо коняк, за да го донесете тук. За него непременно трябва коняк. Коняк и една чаша, без табличка. Вземете ги от табличката и ги донесете самата вие. И

вземете наметката си и шал за мене. О, да!... Сложете и един чифт ваши обувки и чорапи между дрехите. Какво? Да, за него. Аз ще седя тука, ужасена. Ще повтарям: „Махнете тия хора!“ Ще го повтарям безкрай. Ще бъда в ужас при мисълта, че други може да влязат в градината отгоре. Ще бъда страхотно потресена. Вие ще кажете, че не поемате отговорност, ако видя още някой непознат... Дали Бомбачо ще повярва?

— Мъжете винаги вярват на подобни неща — каза госпожа Макманъс.

— Ами ако се върти около нас, от съчувствие?

— Никой мъж никога не е висял край неразположена жена, ако е имал възможност или извинение да се измъкне.

— Ще настоявате да отиде горе да спира разните хора при портата и да вземе слугите със себе си. Няма да искате и да чуете, че отива сам, а пък, освен ако не го познавам достатъчно добре, и той няма да иска и да чуе да отиде сам.

— Той ще ги вземе.

— Накарайте да угасят колкото може повече от лампите. Те ме дразнят. Кажете на слугините да не се плашат от *нищо*. Тогава ще ги е страх. Кажете им, че се отнася само за един *много*, много, отчаян човек. Кажете им да не се делят и да си седят в своята стая. После, когато всичко се разчисти, той ще си сложи вашите чорапи и обувки, и наметката и ние просто ще се приберем вътре и горе в моята стая.

— Да бяхте участвували в Гражданската война в Ирландия, нямаше да можете да съставите по-добър план — заяви госпожа Макманъс.

— Не бива да забравяме Франт! Тя положително не си е легнала и ме чака. Тя е слабата точка.

— Вашата камериерка умее да си държи езика зад зъбите — каза госпожа Макманъс. — Изпитвам голямо доверие към нея. Чувала съм Бомбачо да се мъчи да изкопчи нещо от нея. Аз само ще ѝ намекна да не се изненадва от *нищо*, което види, и да си мълчи. Може би ще трябва да ѝ го кажем. По-после. Но тя е англичанка и много-много не общува с другите. Може да рискуваме с госпожица Франт.

— А госпожица Фенимор?

— Тя сигурно ще си е легнала. Или може да учи ботаника — отсъди госпожа Макманъс. — С госпожица Фенимор ще оставим

работата на късмет.

— Дали ще успеем с останалото?

— Ако е рекъл господ.

Двете жени се загледаха в тъмнината. Беше страшно и вълнуващо. Изпитваха топло приятелско чувство една към друга.

— Ако можехте малко да се поразчорлите и да си дадете болнав вид — каза госпожа Макманъс. — Вместо да изглеждате настръхнала като бойно петле. — Тя се позамисли. — А когато той бъде вече в тази стая?... Но ще видим, като му дойде времето.

Госпожа Макманъс се запъти към къщата почти весело. Госпожа Райландс, дори малко приятно изтръпнала, се върна на пейката. Може би седем години във фашистки затвор. Но това би вдигнало шум в Англия. Правителството, разбира се, твърде много поддържа Мусолини, не ще настоя да я освободят. И все пак Райландсови не са без влияние в Англия, защо предварително да се тревожи?

Чу се леко шумолене и болезнено сумтене.

— Отишли ли са си? — долетя глас от мрака зад нея.

Тя отговори с висок шепот:

— Още не. Имайте търпение. Ние ще ви скрием в къщата.

Тя стана и се наведе към невидимия беглец.

— На английски ли предпочитате да говорите или на френски? — попита тя и започна да скицира ролята му в нейния план на френски. Но той избра английски.

— Бил съм в Америка пет години — каза той. Сетне ѝ зададе различни въпроси. — Ще спя в легло — отбеляза той с явно удоволствие. — Не съм спал в легло четири нощи. Може би ще мога да се измия и обръсна? Да?

Всичко вървеше по план. След малко пристигна конякът и госпожа Макманъс. Много припрени движения и бързо шепнене. Обувките и чорапите трябваше да му сложат като на бебе. Но конякът го ободри.

Имаше моменти, от които да ти спре сърцето. Когато госпожа Райландс стъпи на площадката пред стълбището с хваналия я под ръка и загърнат с наметката и качулката беглец, от малката всекидневна долу излезе с книга в ръка госпожица Фенимор.

— Ще си лягате ли? — попита тя с прозявка. — Лека нощ!

— Лека нощ, мила моя — отговори госпожа Райландс и побутна беглеца напред.

— Лека нощ, госпожа Макманъс — извика подир тях госпожица Фенимор.

— Изгасете лампите във всекидневната, мила — мигновено откликна госпожа Райландс, без да губи присъствие на духа. А сетне, когато синьор Винчигера се запрепъва по стъпалата след завоя, пошепна: — Втората отляво, и сме спасени!

Франт седеше в преддверието, погълната от някаква книга, и дори не вдигна очи, когато минаха край нея.

Госпожа Макманъс също изживя един труден момент. Като се промъкваше лекичко подир другите, тя твърде късно забеляза госпожица Фенимор на вратата на всекидневната.

— Гледай ти! — възкликна госпожица Фенимор. — Че нали ей сега ви казах лека нощ на стълбите?

— Какво пречи да кажете още веднъж — забеляза госпожа Макманъс.

— Но вие се качихте горе!

— И слязох пак долу.

— Че то няма и половин минута!

— Виждате колко съм бърза — рече госпожа Макманъс и я остави да се чуди.

— То е като ясновидство или тия номера с двойници — каза госпожица Фенимор. — Аз само влязох във всекидневната да изгася лампите. Кажете-речи, само се завъртях. Нямах ли някаква разправа в градината?

— Чух някакъв шум. Имаше викане и тичане — отговори госпожа Макманъс. — Ще трябва да попитаме Бомбачо утре. Лека ви нощ! — и изчезна зад завоя на площадката.

Останала сама със своя господ, така да се каже, госпожа Макманъс отпрати грозна гримаса на невидимата госпожица Фенимор.

Тя завари госпожа Райландс в стаята на мъжа ѝ, където разплакан, чорлав, четири дни небръснат мъж на средна възраст бурно ѝ целуваше ръцете. Беше махнал наметката и твърде тесните за него обувки на сестрата, но все още с нейните чорапи, намъкнати върху крачолите на панталоните, така че до кръста приличаше на бандит, а нагоре на скитник.

— Смела и милостива! — повтаряше той с хлипане. — Аз бях на края на силите си!

Госпожа Макманъс чу, че Франт е тръгнала подир нея от преддверието, привлечена от шумните звуци на целувки и възхвала.

— Госпожице Франт — каза тя, като затвори вратата под носа ѝ. — Ще трябва да ви посветим в една тайна. Ето го там! Той е бил голям политик и сенатор и вижте какво да направил те от него! Приятел на господин Райландс. Бяха го подгонили да го убият тия черноризци, та трябва да го укрием от тях. Никой от слугите не бива да узнае. На тях не може да се вярва, нито на едного. Може и те да са черноризци, отде да знаем. Ще трябва да го укрием и прехвърлим оттатък границата, иначе ще го убият.

На лицето на Франт се изписа разбиране и загриженост. Тя беше бледа жена с увиснала на кичури коса, с леко загатнато вълнение в блестящите сини очички.

— Заключихте ли вратата на камериера от другата страна на банята? — попита тя и бледо поруменя. — Аз ще се погрижа никой да не влиза през коридора.

Можеше да се помисли, че спасяването на бегълци е част от всекидневните ѝ задължения.

Госпожа Макманъс ловко, но тактично освободи ръцете на госпожа Райландс от благодарностите на синьор Винчигера.

— Най-важното нещо тук е тишината — пошепна тя и любезно, но внушително го разтърси. — Може да има фашисти на горния етаж, може да има фашисти долу и почти съм сигурна, че подслушват пред прозореца. Поседнете на този стол и се поуспокойте, а аз ще ви дам малко сухар и още мъничко коняк.

Синьор Винчигера беше като восък в ръцете ѝ.

Госпожа Райландс, освободена от неудобното си положение, можа да направи общ преглед на обстоятелствата. Тя остави две кърпи в банята и намери принадлежностите на Филип за бръснене и една гъба. Извади от гардероба халат, а в скрина имаше пижами. Беглецът, изглежда, примираше от глад. Госпожица Франт можела да му донесе няколко сандвича, без да бъде забелязана. Или бульон. По-добре бульон. Ако синьор Винчигера не вдига много шум и не говори твърде високо насън, при известно щастливо стечение на обстоятелствата можел да остане тук в безопасност няколко дена. От стаята на Филип

се влизало в малката всекидневна с балкон, в която имало на другата страна врата от нейната спалня. Нямаło вероятност някой да влиза вътре. Синьор Винчигера можел да се заключва и да отваря само при условно почукване. Тя можела да се престори на болна, докато дойде време за определени действия, а госпожица Франт можела да направи легло за госпожа Макманъс на кушетката в преддверието и с това да се пресече всякакво влизане на слугините. Храна можело да се донесе горе; не чак много, но достатъчно, за да му поддържа силите. И така, като се погрижи за временната сигурност на синьор Винчигера, следващият проблем беше как да напусне той дома ѝ.

Оставиха го да си оправя тоалета в стаята на Филип. Госпожица Франт, след като се посъветва шепнешком с госпожа Макманъс в преддверието, слезе долу да поръча и да почака голяма чаша бульон и препечен хляб и да поразузнае какво става. Госпожа Райландс излезе на балкона и откри, че престарялата месечина пълзи по небето над източния нос, откроява палмовите вейки и прошарва мрака на градината.

Чудно нещо! Отдавна бе минал обичайният ѝ час за лягане и всичко бе най-неподходящо за жена в нейното положение, но въпреки това, вместо да се чувствува изморена, отпаднала и разтревожена, тя изпитваше въодушевление. Това беше — да си го кажеше откровено — голяма лудория. Щеше да е интересно да го разправи на Филип. Все още беше крайно опасно, а можеше всеки миг да стане ужасно и трагично, но вече не ѝ се струваше да е някаква чудовищна и противоестествена преживелица. Вярваше, че, общо взето, имаше изгледи да сполучи в това приключение. Дотук всичко бе вървяло удивително добре. Ако обмисляше задълбочено всяка стъпка, щеше пак да върви добре. Границата беше на по-малко от половин час път. Да си извън закона, да се бориш за установения ред на нещата, в края на краищата не беше нищо чак толкова изключително.

Проблемът: да го изведе.

Това щеше да е главоболна задача.

Тука, пред погледа ѝ, бяха светлините на Ментон, Франция, свободата и сигурността. Истинската цивилизация. А на фона на този тъмен нос — крайчецът на поробена Италия. Където тази нощ щяха да пазят фашистите. Където може би винаги имаше стражи, сега, когато Италия се беше превърнала в затвор.

А той беше такъв един човек на възраст!

В романите и пиесите беглецът може поне да тича. Повечето бегълци в литературата са много добри любители-бегачи. Човек си представяше млад, напет мъж, бяло лице с кичур коса, паднал на челото, и може би кръв, разкъсана на гърдите бяла риза — роля за тенор. Да можеше да бъде така сега, щяха да го оставят да си почине, да го изведат скришом на брега утре вечер и да го пуснат да преплува тъмния воден полукръг до сигурността. Колко ли можеше да е всичкото разстояние. Четири мили? Пет мили? Или да го качат на една от плажните лодки. Но това можеше да се окаже трудно. Понякога имаше прожектори. Странно, че сега нямаше! Може би това правеше плуването или лодката неприложими дори за герои. Един истински добър плувец би могъл да се гмурне, когато край него се плъзне лъчът на прожектора. Или пък би могло да го изпратят нагоре през ждрелото да се покатери в планините и да се избави, като скача и пълзи през пропасти. Но за такова нещо би трябвал един Дъглас Фербанкс^[1]! Тя се бореше в ума си с надделяващата склонност към прозаичното заключение, че най-подходящата роля за синьор Винчигера би била тази на сестра или бременна жена, каквато вече беше играл. Така преоблечен, тя можеше да си представи как го превежда през границата по най-лесен начин с добре познатата и ползваща се с доверие кола на Тераджена и не можеше да види никакъв друг начин, който да е що-годе приложим и смислен.

[1] Дъглас Фербанкс — една от най-големите звезди от епохата на нямото кино. ↑

XIX ЗЕМЯ-ТЪМНИЦА

Струваше ѝ се, че е невероятно късно, по-късно от всяка друга вечер преди, но не ѝ се спеше. Тя седеше в малката си всекидневна, слабо осветена от една лампа с абажур, и слушаше разпокъсания изумителен разказ на синьор Винчигера. Беше се изкъпал и обръснал и се появил, за да заличи първото впечатление на капнал, затлъстял, физически слаб и умствено затъпял човек. С пижамата, пантофите и халата на Филип сега имаше вид на доста интелигентен и достоен италианец. Ядеше бульона и препечения хляб съдържано нетърпелив. Говореше английски със своеобразна свобода и неточност и единствените грешки в маниерите му бяха малко прекалената учтивости и понято нервно възбуждение.

Госпожа Макманъс седеше в един ъгъл на стаята почти в пълна сянка и вземаше много малко участие в разговора. От нея можеше да се очаква всеки миг да скочи и да прати разговарящите да спят. Франт, след много полезно разузнаване, си беше легнала. Бомбачо и подчинените му се върнали в къщата не чак много развълнувани и също си легнали съвсем без всякакви подозрения. Фашистите, изглежда, бяха сложили кордон около градината и възнамеряваха да претърсят гъстаците ѝ на дневна светлина. Очевидно те си представяха, че сутринта ще могат или да хванат Винчигера там изтощен, или да го намерят мъртъв. Госпожа Райландс бе решила да мобилизира всичките служители в градината да вдигат шум при най-малки признаци на газене и тъпчене на нейните растения и цветя, докато самата тя направи по телефона оплакване пред полицията във Вентимилия. Щеше да изглежда по-добре да протестира, отколкото да остане подозрително отстъпчива пред нахлуването им.

Отпочиналата жертва на фашистите говореше уморено със снишен глас:

— За англичанка това трябва да звучи неправдоподобно. Един човек да бъде преследван като звяр! И заради какво? Най-проста критика. Италия е тръгнала по път, който може да има само един край

— национална трагедия. Два пъти са ме били. Веднъж в Рим посред бял ден на Пиаца дела Колона. Веднъж в малкото градче, където някога бях кмет. Оставиха ме проснат на земята. Занесоха ме в къщи. След това домът ми бе наблюдаван от часовои денонощно. Следяха ме всеки път, когато излизах. Това стана непоносимо. Не можех да дишам. — Той поклатя глава. — Избягах.

Няколко мига се задълбочи мълком в спомените си.

— Представете си! Вашият Бърtrand Ръсел. Или вашият Джордж Тревелиан, този безстрашен приятел на Италия и свободата. Мъже от този род. Да бъдат гонени и бити! Защото не искат да ласкателствуват. Защото не искат да се кланят. На един шарлатанин!

Той произнесе последната дума шепнешком и се озърна, когато я изрече. Направи гримаса на отвращение.

— Ние живеехме в цивилизация. Живеехме в свободна страна. И изведнъж над нас падна нощ. Наистина — аз научих на английски в училище — цената на свободата е вечна бдителност. Цялата страна е един огромен затвор. Затвор с наказания и измъчвания. За всеки, който мисли за всеки, който говори открито. Не съм правил заговори. Отказах се от политиката след изборите в 1924 година. Но аз писах и заявих, че Италия започва да става пренаселена. Трябва да ограничи населението си или да се вдигне на война, а войната ще я доведе до гибел. Настоявах тези факти да бъдат ясни за всеки италианец. Това беше достатъчно.

Италия може би изобщо не е напреднала от Risorgimento^[1]. Като че ли напредна след обединяването си, но може и да не е. Само вие, англосаксонците, си извоювахте път към свободата, свободата на мисълта, свободата на словото и мнението. Бавно, с векове, сигурно, вие я извоювахте. Може би и французите. За германците се съмнявам. Вие си имате големи общественици, почитани, влиятелни, без значение кой е на власт. Вашият Шоу, вашият Гилбърт Мъри, вашият Семпак, американци като Николас Мъри Бътлър, Ъптон Синклер, Артър Брисбейк. Свободни да говорят открито. Смели като лъвове. Свободни... над властта. А в Италия този актьор, този рушител, този канибал ни запущва на всички устата! Разиграва своите щуротии. Докарва всички ни до унижения и подло покорство. Не мога да ви изброя и половината изтърпени неща. Какъв позор! За Италия! Позор за всяка жива душа в Италия!

Аз не съм претенциозен човек. Не всичко в живота ми се е нареждало добре. Свикнал бях на живот... е, живота на светски човек. Охолство. Угаждане може би. Но предпочитам да съм гонен звяр, както сега, отколкото някой, който живее в мир с властта и Ватикана в Рим и е охолол. Да, дори тук. В опасност. Ранен и може би мъртъв, скъпа госпожо, ако не бяхте вие.

Гласът му заглъхна.

— Но няма ли в Италия освободително движение? — попита госпожа Райландс.

— Ние приемахме свободата за нещо естествено. Приемахме, че прогресът и справедливостта са естествени неща. Не сме организирали борба за свобода и прогрес преди, а сега не можем. Не. Всичко в живота, и доброто, и лошото, почива върху силата. Силата и благоприятните обстоятелства. Ако вие имате неща, които желаете, то е, защото сте пожелали достатъчно силно да бъде така. Няма широта на погледа в Италия, а само кариеристи. Политиците бяха разединени. Интелектуалците — не докрай искрени, несплотени, без готовност да умрат за свободата: един за всички и всички за един. Дори доволни да видят сразен съперник. Без общо чувство за опасност. Когато бях млад и четях вашия Хърбърт Спенсър^[2] и вашите свободолюбиви мислители и писатели, казвах си: великото време, великата цивилизация ще дойдат от само себе си. А нищо не идва от само себе си, освен бурени и безредие. Не сме помисляли за омразата на тъпи хора към великите и справедливи неща. Не сме си давали сметка за силата на глупостта, която може да сложи край на всяка наша лелеяна надежда. Ние смятахме, че няма вече сили на мрака. А сега. Сега. Прогресът бе изненадан! Прогресът е бил издебнат и унищожен.

Но поне свободата и прогресът на говорещия английски свят са в безопасност. Италия няма винаги да остане, каквато е сега.

Нищо не е сигурно в живота. Сега зная. Това, което се случи в Италия, може да се случи навсякъде по света. Злонамерени хора, мразещи новото и хубавото, морално ограничени, насилници и хора на крайности, хора, които настройват властта срещу нас, съществуват навред. Защо не сме могли да го видим? Човекът се цивилизова бавно, бавно. Вечната бдителност е цената на цивилизацията.

— Да — каза госпожа Райландс, — аз започвам да виждам неща, които не съм подозирала преди, които са около мен и ме крепят. Човек

може да се осланя на слуги и полицаи... и обичая. И да живее като насън.

Синьор Винчигера направи жест на съгласие.

Настъпи мълчание.

Малкият пътен часовник на масата звънна един-единствен път и госпожа Макманъс се размърда.

— Един след полунощ! — каза тя и властно се надигна. — Вие трябва да си починете, синьор Винчигера. Предстои ви още много, докато се намерите в безопасност във Франция.

[1] Risorgimento — политическо възраждане в Италия (1848). ↑

[2] Спенсър, Хърбърт (1820–1903) — английски буржоазен философ и социолог, един от основоположниците на позитивизма, представител на органическата школа в социологията. ↑

XX ИЗБЯГАЛ

Когато най-последно синьор Винчигера се озова във Франция, цялата работа ѝ се видя смешно лесна. Госпожа Райландс бе изумена, че това ѝ се е струвало като изпитание за смелостта или предизвикателство спрямо опасността. Един ден той прекара укрит в стаята на Филип и никой непосветен в тайната не се сети да влезе там. На другата сутрин той излезе от Каза Тераджена с госпожица Франт също както беше влязъл — като сестра. Сега беше грижливо обръснат, гримиран, облечен изцяло с дрехи, набързо разпрани и ушити наново горе-долу по мярка, и с очила. Слугите вече бяха тръгнали нагоре из градината с багажа, понеже госпожа Райландс отиваше за един-два дена при добрите си приятели Джекс-Хилтънови в Кан. Франт беше издала на Бомбачо, че господарката ѝ трябвало да се посъветва с голям английски специалист. В състоянието на госпожа Райландс нямало нищо особено страшно, но нещо не било съвсем в ред.

Беше ден, когато градината бе открита за посетители. Дори някой и да забележеше сестра, която не беше госпожа Макманъс, е, ще я вземе за някоя друга сестра. Горе с най-добрата кола чакаше Парсънс, шофьорът англичанин. Франт остави Винчигера в усамотено кътче и отиде при колата да се разправя с багажа; тя изпрати слугата да се върне за нарочно забравени чадър и книга. Госпожа Райландс, доведена нагоре по градината от госпожа Макманъс, бе предадена на условеното място на Винчигера. Когато помагаше на покровителката си да се качи в колата, той заговори на английски с прекрасен фалцет.

Имаше нервно напрежение, положително имаше напрежение, докато стигнаха италианската митница нагоре край пътя. Но митничарите само погледнаха познатата кола и ѝ дадоха път с приятелско ръкомахане. Навъртащ се там млад фашист, малко закъснял, сметна прегледа твърде повърхностен и пожела да бъде извършен по-добре. „Ало!“ — извика той подир колата. Това бе най-вълнуващият момент. Парсънс изви поглед назад за нареждания. Той мразеше чужденците, които му викаха „ало!“.

— Продължавай! — рече и направи знак господарката му.

— Продължавай! — обади се Франт, която седеше до него, и той с удоволствие даде газ.

Госпожа Райландс погледна през овалното прозорче отзад. Младият италианец не ги преследваше. Беше се върнал да чете морал на митничарите — без съмнение за липсата на усърдие.

На френската митница беше още по-лесно. Поклони и усмивки. Госпожа Райландс, тази очарователна съседка, беше добре дошла във Франция.

И това бе всичко! Те бръмчаха отмерено по източния крайморски булевард на Модан. Хора се разхождаха, хора се къпеха. На ярко слънце, в свободен свят. Всичко беше свършило. Опасността, напрежението.

— Наложих се да се маскирам като жена — заговори синьор Винчигера с негодувание и свали очилата, които замъгляха света пред него. — Отървах се от затвора. Зная, че изглеждам смешен, зная... Dio mio^[1]!

Той изхлипа. Очите му се наляха със сълзи.

— Il suo coraggio — каза той, стиснал ръката ѝ с двете си ръце. — Non dimentichero mai quel ch'Ella ha fatto per me^[2]. Никога. Никога.

— След два часа и по-малко ще бъдем в Кан — каза госпожа Райландс, като се мъчеше да спаси поне нещо от ръката си. — Тогава ще бъдете пак мъж... Недейте! Недейте!

— Щяха да ме бият. Щях да умра като куче.

Изведнъж той се съвзе.

— Това е нелепо. Простете ми, скъпо госпожо.

Той се смълча, но все още с много изразителен вид.

— Не мислите ли, че тази гледка на Кап Мартен е направо прелестна? — обади се госпожа Райландс.

В същия този момент госпожа Макманъс и Бомбачо се срещнаха в хола на Каза Тераджена.

— Но аз мислех, че сте заминали със синьората! — възкликна Бомбачо.

— Има някакви телеграми за Вентимилия. Сетихме се за тях в последния миг. Ще ми трябва за това втората кола. Оттам ще продължа с влак.

— Телеграмите можех да изпратя аз.

— Какво държите там в ръката? Някакви обувки?

— Намерили ги в градината — каза Бомбачо. — Намерили ги на едно отъпкано място пред скала под тенис корта. И тези... affari. Ессо! — Бомбачо ги протегна: шарени чорапи на светски мъж, но с огромна дупка на едната пета. — Отде ли са? И къде са краката, на които са били обути? Положително те са на тоя traddittore^[3]! Тоя Винчигера!

— От него ще са — замислено отговори госпожа Макманъс. — Положително са негови обувки и чорапи! Къде, казахте, са ги намерили?

— Под тенис корта.

— Много вероятно, ако се поогледате, да откриете и още нещо от него. Трябва да ги е захвърлил, за да избегне онези. Освен ако са го намерили и разкъсали на парчета, тихомълком. Но тогава по тях щеше да има кръв. Ще поръчат ли колата? За влака в единайсет часа.

Далече пред нея колата с беглеца минаваше бързо и гладко през Монте Карло, Больо, Вилфранц, Ница, Антиб. В Кан Мери Джекс-Хилтън изтича по стъпалата да посрещне гостенката си.

— На теб ти е доскучало, миличката ми, и идваш при нас! Най-хубавото нещо на света, което можеше да направиш! Доверяваш се на нас.

— Имах специална причина — каза госпожа Райландс, когато слезе и я прегърна. Тя се овладя. — Парсънс, помогнете на Франт да занесе този багаж вътре, на горния етаж.

Зад гърба на Парсънс Франт се обърна и направи чудновата гримаса, за да увери господарката си, че ще задържи шофьора да не им пречи.

— Тази сестра тука, скъпа моя — каза госпожа Райландс, като се обърна към мнимата женска фигура, която седеше сега в подчертано неестествена поза, покланяше се и кисело се усмихваше, — е синьор Винчигера, големият публицист. Той едва се измъкна жив... оттам. Ще ти разправа как го намерихме, гонен, в градината.

— Миличката ми! И ти го спаси?

— Да, ето го тука!

— Ти си героиня! И това е синьор Винчигера! — Госпожа Джекс-Хилтън протегна ръка. — Ние сме се виждали в Милано. Преди две години! Вие не си спомняте, но аз си спомням. Няма ли да слезете?

Госпожа Райландс пошепна.

— Не иска да се покаже тука с тези дрехи. Естествено.

Госпожа Джекс-Хилтън бързо размисли.

— Ще донеса хавлията на Тед. Тя е ей тука в хола. Има по-внушителен вид. Тога.

Това беше вярно. Съмнителната сестра прие хавлията, подреди една-две гънки и се превърна в римски сенатор, достоен за статуя. Освен около обувките и глезените. Кръглото голо лице прие изражение на спокойна и непоколебима учтивост. Синьор Винчигера влезе в къщата като възстановен държавник.

Всичко ставаше все по-лесно и по-лесно.

Когато най-последно в хубавата спалня в бяло и зелено и с мебели, облечени с кретон, която ѝ беше отредила Мери, госпожа Райландс седна да пише на Филип и да му разкаже всичко станало, тя вече не можеше да си спомни ужаса и напрежението на мрачните моменти в градината. Не можеше да повярва, че задачата да помогне на този беглец ѝ се е виждала толкова трудна. Беше склонна да вижда сега цялата история като весела случка на някой пикник. И за известно време всичките големи и фини неща, които бе мислила за бога и неговото безкрайно, могъщество и близост, напълно се стопиха в паметта ѝ. Знаеше, че трябва да пише на Филип много и по този въпрос, но сега то беше невъзможно. Това, което беше ясно в ума ѝ в този момент, беше извънредната важност на нещата, казани ѝ от Винчигера в малката всекидневна за потъпкването на интелектуалния живот в Италия и в света. То все още изпъкваше съвсем отчетливо. Тя му писа за това.

След обяд пристигна госпожа Макманъс с историята за обувките и чорапите. По-късно, когато се сблъска с Парсънс в градината, шофьорът я изгледа озадачено.

— Слушайте — забеляза той. — Вие друга сестра ли сте?

— Какви глупости! Няма никаква друга освен мен.

— Но нямаше ли ей сега една друга, с очила?

— Нищо подобно.

— Бих могъл да се закълна... Чудна работа! Изглеждате толкова по-друга.

— Виновен е въздухът — каза госпожа Макманъс.

Още малко нещо оставаше да се уреди във връзка с тази авантюра на Винчигера. Той трябваше да остане скрит у Джекс-

Хилтънови още два-три дена, а след това да продължи за Женева, където навярно би могъл да даде и интервю на журналист. Би било забавно да хвърли подозрение върху Монблан или да спомене неподозирани проходи в Савоя. Това би помогнало да се отклони всякакво съмнение, което би могло да падне върху Каза Тераджена. Обаче все още като че ли съществувахе малка опасност да се чуе нещо от слугите. Когато след няколко дена госпожа Райландс се завърна у дома си, Франт завари Бомбачо настроен да задава твърде много въпроси, за да могат те да бъдат спокойни. Могло почти със сигурност да се каже, че някой спал, завит с пътно одеяло, в леглото на синьора; и дали някой е правил нещо с неговите принадлежности за бръснене? Кой е изпил почти цяло половинлитрово шише коняк? И оставил трохи в стаята на синьора? После... Той показал на Франт мистериозните обувки и чорапи, като красноречиво повдигнал вежди и още по-красноречиво извил надолу ъгълчетата на устните. Франт останала безнадеждно тъпа.

— След това — каза Бомбачо — няма чак много какво да се размишлява.

Не бил ги показвал на никой друг, успя да установи Франт, но какво трябвало да ги направи? Той я гледаше направо в очите, когато го каза. При това, кажи-речи я хипнотизираше. Тя изобщо не го гледаше — поглеждаше го със сковано, извърнато настрана лице. След това каза всичко на господарката си. Госпожа Райландс реши да се занимае с Бомбачо лично.

Завари го да нарежда вестниците в стаята долу. Мина край него, излезе на блесналата от слънце тераса и след това го повика.

— Колко хубава е градината тази сутрин! — каза тя.

Бомбачо бе трогнат, че е пожелала да сподели с него естетическата си наслада, и щедро и многословно потвърди нейното впечатление.

— Адам и Ева — прекъсна го госпожа Райландс — са обитавали още по-прекрасна градина.

Бомбачо отговори, че така се казва, но за него било трудно да го повярва.

Те били прокудени — каза господарката му.

С жест Бомбачо осъди семейното грехопадение.

— Били са прокудени, Бомбачо, защото искали да знаят твърде много.

Бомбачо се сепна и за един миг внушително мълчание я загледа, както мъж гледа жена.

— Няма нищо на света, което синьора не би могла да ми довери — каза той. — Нима съм проявил някога и най-малка непочтеност спрямо семейство Райландс?

— Не — отвърна госпожа Райландс след дълбоко замисляне. И съзнателно нежно сложи ръка на рамото му.

— Ще ти се доверя да направиш най-трудното нещо от всичко, Бомбачо. Било за мъж или за жена. А то е дори да не задаваш въпроси. Толкова трудно! Защото въпросите, трябва да разбереш, са като микробите: те са нещо дребно, но ако ги пръскаш насам-натам, могат да доведат до голяма беда.

И добави, сякаш между другото:

— Синьор Райландс има основание да бъде много благодарен на синьор Винчигера. Щеше да породи приказки, ако в тази градина се случеше нещо на човек, комуто сме задължени.

Поклонът на Бомбачо с пръст върху устата сложи последния печат на тяхната сигурност.

[1] Dio mio! — боже мой (ит.). ↑

[2] Il suo corraggio. Non dimentichero mat quel ch'Ella ha fatto per me. — С нейния кураж. Никога няма да забравя какво е направила за мен. ↑

[3] Tradditore — съмнителен (ит.). ↑

XXI

ЧЕТВЪРТТО ИСТИНСКО ПИСМО НА ФИЛИП

Минаха два дена след завръщането на госпожа Райландс в Каза Тераджена, преди поредицата бележчици и картички от Филип да бъде прекъсната отново от обемисто писмо, този път гигантско, което започваше с дълго описание на завръщането на пророка Семпак в собствения му дом. Това описание, изглежда, е било написано преди няколко дена; почеркът и хартията бяха по-други, отколкото на следващите листа.

То представляше този едър, безреден човек в собствената му, характерна за него обстановка. Отривистите, тромави и тук-там проникателни изречения на Филип придобиваха от време на време новоспечелена лекота и обрисуваха Семпак като голяма, но повалена въпросителна, проснала се през целия свят. Изглежда, беше доста повече пострадал, отколкото бяха предположили отначало лекарите. Имаше мъчително изкълчване на костта в едната китка и нещо пукнато в края на едно ребро. Наложило се Филип да чака по-дълго, отколкото бе предполагал, докато направят рентгенови снимки и една малка операция, и след това закарал великия мъж не със собствената си луксозна кола, а със специална линейка в дома му в Дорсетшър.

Филип явно е бил изненадан от къщата на Семпак. „Бях очаквал нещо много обикновено, нещо като малка, квадратна, сериозна къщичка, взета от популярно архитектурно списание, с доста неприятна и неслужлива икономка — пишеше той, — но в същност той се е наредил чудно. Стегнато и хубаво.“ Оказало се, че къщата била построена специално за нейния обитател на склона и близо до гребена на дълъг хълм, проточил се между Корф и Стъдланд; на хартията за писма пишеше „Бренском Хил“. „Наоколо няма други къщи, което е някак типично за него, а над нея има групи надгробни могили, което донякъде е също много характерно. Той винаги е с единия крак в праисторията. Ако някога му се случи да хване кремъчно сечиво, ще го направи така, сякаш току-що го е оставил.“

Къщата била малка, но стените не се виждали от книги, простирали се към светлината, а хълмът и купчинка дървета спирали бурните пристъпи на югозападния вятър. Той работел до голям прозорец от огледално стъкло с веранда отпред, обърната на юг.

„Оттам се открива обширна гледка. Големи равнинни пространства, а после мочурливите низини на Пул Харбър към север; с Борнмът и предградията му, разстлани се ниско отатък водите, със запалващи се светлини в здрача. Прилича му на нашия Семпак да има прозорец с гледка, която стига далече в пространството и отвъд пространството, с мили и мили, с разнообразен климат, с облаци или бавни мъгли тук и слънчев блясък там. «Виждам как приближават гръмотевични бури и отминават проливни дъждове — каза ми той, — като добитък, бродещ през полето.»

Има една госпожа Сидън, нещо като икономка, която при нужда пише на машина, жена с интересно лице и спокойно държане, прикриващо някакъв тлеещ огън. Тя явно го обожава. Има вродени качества на добра болногледачка. В къщата има едно очарователно десет-дванадесетгодишно момиченце, с което Семпак е в най-приятелски отношения; момиченцето е нейно. Семпак не благоволи да даде никакви обяснения, но аз имам чувството, че зад икономката се крие някаква история. Макар той и да не каза нищо, тя се изтърва с някоя и друга фраза. Беше разстроена и разчувствувана повече, отколкото би била една обикновена прислужница или градинска работничка, когато го доведох в това смазано състояние. Тя ме хареса от самото начало, понеже беше толкова очебийно, че съм го обикнал, и трогната от това положение, се поотпусна. Имала някаква извънредно голяма причина да му бъде благодарна. Беше готова за признания, но аз реших, че те не ми влизат в работата. Предполагам и заключавам, че по някое време е «извършила нещо», нещо доста сериозно, бих могъл дори да си представя съдилище и нещо углавно (в една-две нейни фрази имаше намек), и той я спасил от кашата, в която се забъркала, и се отнесъл към нея като към всеки друг почтен човек. Поставил я на крака, когато била изпаднала, и не говорил много за стореното. Всичко това може да е фантазия от моя страна, но във всеки случай нашият Семпак си има дом, което никога не съм подозирал, и то крайно уютен, което още по-малко съм предполагал; за него нежно се грижат и е заобиколен от прелест, английска прелест с дъжд и зеленина, и сива,

мека слънчева светлина, което по свой начин е почти толкова прелестно, колкото прекрасният слънчев жар, каменното великолепие, наситеността и яркостта на цветовете на скъпата стара Тераджена.

Останах там три нощи и може да отида пак, ако успея да откъсна малко време, преди да се върна при теб. Той не може много да пише. За известно време е само с една ръка. Настанен е на удобна кушетка до големия прозорец, лежи и наблюдава как късната английска пролет преминава в меко английско лято. На преден план има една педя градинка, а след нея цялото това пространство. Тази злополука и налагащото се бездействие, и другите неща, които му се случили напоследък, ходът на обществените и политическите събития в света като че ли са се наговорили да го накарат да се замисли за себе си и своя живот и да си зададе доста нови въпроси. Като въпросите, каквито си задаваме всички. Той го изрази по-хубаво, отколкото мога да го изразя аз. Сравни го с пътници, които се качват на високи планини. Дълго време виждаш пътя далече напред, ясно и сигурно. После изведнъж разбираш, че има дълбока долина, може би ждрело, което изобщо не си подозирал. Стигаш дотам, поглеждаш надолу и се обезсърчаваш.“

Филип — помисли си жена му — се учи да пише и се учи много бързо. Това нямаше да е възможно преди няколко седмици. Беше много съобразителен, когато си дадеше труд. Явно беше чел много и несигурността в правописа му изчезваше. Всичките му спящи спомени за значението на думите се съживяваха. Трябва да има хиляди хора — мислеше си тя, — които имат нужда само от достатъчен подтик, за да се освободят по този начин от такава словесна скованост, която им е пречила да се изразяват.

Той навлизаше в любовната история на Семпак с лейди Катерин. В това, което пишеше, прозвучаваше нотка на изненада, че едно толкова зряло и непохватно същество може да мисли за страстна любов. „Ние се движим, скъпа моя Сина, в свят на неподозирани чудеса. Едва сега започвам да разбирам, че петдесет, дори шестдесетгодишни хора все още могат да се влюбват. И да бъдат страхотно покрусени, когато не сполучат.“ Още повече Филип се чудеше, че някой може да се влюби в лейди Катерин. Това хвърли нова светлина в света на Синтия, когато прочете за непрестореното изумление на мъжа си, че тази чудно прелестна жена може да плени

някого. „Той трябва да е сляп — пишеше Филип — за неща толкова очевидни, колкото очевидно е за мене, че едно по едно е равно на едно.“ Този млад мъж продължаваше с яснота на мисълта, която бе освежително брутална: „Не мога да си представя някой да я обича. Не мога да си представя някой да я ухажда *искрено*. Мнозина от нас, скъпа Сина, могат да се любят с всякакви жени и играта е така привлекателна, че се иска усилие да не кривнеш по този път. Но аз имам пред вид да я залюби завинаги и окончателно — и двете. Това не мога да си представя.“

Колко е хубаво — помисли си тя — съпруг и съпруга да си говорят напълно искрено и открито за тези неща!

„Но Катерин не иска любов, нито дори хубаво, буйно сладострастие; тя иска лигаво взаимно превъзнасяне. Нещо като «Ти и аз да бъдем герои». Тя не може да даде никому нищо, освен да се почувствува, че се е облякъл като Ричард Лъвското сърце^[1] за бал с маски. Човек не може дори да се посмее с нея. Тя е била създадена от природата и изрисувана, след като се е родила. Нито една естествена гальовна дума. Нито сянка от нежност. Поза и перчене. Любов с фалшив блясък. Тя и нейният превъплътен арменец Фирон-Оуен, който претендира да е благороден английски аристократ, са си лика-прилика. Големите моменти за тях са, когато влизат в стая, където има много хора. Да бият на очи — това е връхната точка. Ако не можеше да бъде проститутка, би станала дъска за афиши. За да я гледат. Какво може да види в нея човек с качествата на Семпак, не мога да проумея. Какво е видял в нея? Не вярвам изобщо да е видял нещо. Предполагам, че тя просто се е съблякла за тая цел и се нахвърлила отгоре му, а той видял нещо, което с пълно право беше забравил от години, ярко осветено от италианското слънце: женско същество от този род. И той се върнал към стихията на онова, от което всички сме изникнали, наперил се, закукуригал. И какво станало! Кокошката не го погледнала повече.“

Филип се показва проникателен дотук — помисли жена му, — но това, което следваше, изглеждаше още по-проникателно.

„Беше поизостанал с работата си и се тревожеше за положението в света, а дейното въображение, когато изпадне в беда, се нахвърля върху любовни приключения също както нервните, загубили жизнеността си хора се нахвърлят върху алкохола. Той е бил беззащитен пред нея. Тя се престорила, че се влюбва в него, а понеже

никоя друга, поне никоя друга от нейната класа с биеща на очи красота, не беше се преструвала така пред него, предполагам, това е било за него едно потресаващо напомняне за неща, които е изхвърлил от ума си преди векове. Тя, да го кажем направо, го измамил, че е направил завоевание. За да ѝ мине времето, докато е скарана с Фирон-Оуен. И като един вид отмъщение и утешение заради Фирон-Оуен. Тя събудила самочувствието му, а като чула Фирон-Оуен да ѝ свирва, зарязала го и унижението му било безмерно. Безмерно! Чувствата му са бавни и масивни, както самият той. Има неща, които ми е казал и които потвърждават тези заключения. Те не са възникнали неканени в ума ми. «Вие имате късмет — каза ми той, като хвалеше тебе. — Вие сте щастлив. Вие имате нещо лично ваше, убежище за гордостта ви, непоколебимо и сигурно. Не всеки се сдобива с това.» След това се върна към изтърканото си утешение засега. «Опасното за вас — каза той — ще бъде доволството от съдбата. Ако човек изпитва някакъв глад дълбоко в душата си, по е лесно да се нахвърли върху огромно множество работа.»

А малко по-после, все още обладан от завист, каза:

«Всеки би искал да играе ролята на по-младия герой и да бъде щастливият любовник. Има ли смисъл да крием какво искаме всички ние? Всеки мъж, Райландс, мечтае да бъде бог на любовта. Точно за това сме били създадени. Ендокринните ни жлези плачат за това. Всичко друго е нагаждане и извращение. Компенсация! Това беше решаващата му дума. Всякаква усилена научна и литературна работа била — заяви той — „компенсиращо“ усилие за това, което нарече „основното безсилие“. Направи една тъжна шега с това и каза, че ако направим в бъдеще всички да бъдат здрави и щастливи, и доволни, може би ще трябва да създаваме философи и учени, като им ампутираме по един крак или изкуствено им изкривяваме гръбнака, или им причиняваме някакво друго събуждащо духа осакатяване. Всичко това е по начало глупости, но показва настроението му.»

Странно, че такъв голям човек трябва да се самозаблуждава с такива измислици. Странно е да се помисли колко сме различни, той и аз. Положително и аз съм толкова изпълнен с — как да го нарека? — предприемчиво обществено чувство и искам да направя нещо голямо, за всички, като него. Положително ще направя. Но не виждам да водя изкълчен и разочарован личен живот. Не виждам то да е ни най-малко

необходимо. Не съм ли щастлив съпруг и щастлив любовник, и богат, и свободен? Откъде идват тези елементи на ограничение и необходимост от извисяване и компенсация в моя случай? Той просто беше болен и достатъчно много оскърбен, за да мисли само за себе си и да не обърне внимание как стоят нещата с мене. Истината, разбира се, е там, че той щеше да си е философ и поборник за напредничави схващания, ако не бе имало никога и следа от унижение в живота му, ако лично той бе толкова обичан и великолепен като Соломон^[2] в цялата му слава. Но за щастие едно нещо се случва, за да лекуват раните от друго. Така е и с него.“

Госпожа Райландс остави за миг писмото и се замисли. След това погледна пак промените в почерка на различни места. *Дали* Филип получава всичко, каквото сърцето му желае? *Дали* може изобщо някога да получи? Сърдечните желания може да бъдат неустановени и да се променят от ден на ден. *Дали* сърдечното желание трябва да се държи затворено, или да се оставя свободно да блуждае и да се връща обратно? Тя прекъсна размишленията си и пак зачете.

В края на краищата Филип смяташе, че нито това доста нелепо любовно разочарование, нито злополуката с омнибуса са били главната причина за обърканите мисли на Семпак. Те само са пробили претоварената кора и пуснали на воля страданието. По-широкото разочарование е била огромната пропаст на реакцията, зейнала сега пред него, пред този самоуверен проповедник на прогреса. Прогресът, който беше вървял с такава увереност, бе увиснал, спрял от войната, и сега едва пълзеше напред. „Помислила ли си някога — пишеше Филип, — че Семпак е мързеливец? Той казва, че е. Страхотен мързеливец! Казвал ли го е на теб? Може да го е казвал, понеже непрекъснато го повтаря. С това вечно повтаряне ме накара някак си да го видя от собствената му гледна точка. Да четете, да говори, да разисква, да изслушва критики, да разисква, да четете в нови посоки и пак да пише, е бил в края на краищата само най-лесният начин на живот за него. Катерин май случайно е успяла да бръкне с пръстите си тъкмо през тази цепка в бронята му. Присмяла му се е за това, когато той вече е бил разтревожен от съмнения. Сегашното му боледуване е почти също толкова ужас от перспективата да промени отпуснатия си, погълнат от четене и писане начин на живот с някакъв нов вид напрежение, бързане, диспути, опасности и така нататък, както и

пукнатото ребро или разбитото сърце. Главната му мъка е да се аклиматизира към ново гледище.“

Филип и Семпак като че ли повечето време бяха приказвали на тази веранда, обърната на юг. Една фраза тук, един намек там създаваха представа за Семпак, проснал се нескопосно „като някоя релефна карта на Алпите“ на кушетката, покрит с кафяво одеяло от камилска вълна, да говори все още за тези чудесни по-добри времена, които ще настъпят за освободеното човечество, но да говори също и за века на възникващия сега революционен конфликт, който трябва да се изживее, преди още да настъпи хилядолетието. Хилядолетието било старомодна тема, обаче намесващият се помежду век на борби и усилия и възможностите за поражение били нови, приети от него вероятности. Фактите като че ли сами се изтръгваха от него.

Разговорът трябва да е бил разпокъсан и бележките на Филип бяха също разпокъсани. Почеркът се менеше. Не беше ясно дали бе писал всичко това при Семпак или някъде на път за Лондон. Но очертаващата се главна представа беше, че напредъкът на свободната мисъл и на световното развитие в съгласие със свободната мисъл, фактически неограничавано и неспъвано за един век, сега било заплашено от задържане и пресичане и за спечелването му трябвало да се воюва. Семпак говорел като човек от деветнадесетото столетие и Филип добавяше бележката, че „според неговите пресмятания това значи 1815 до 1914 година“. През цялото деветнадесето столетие дискусиата, изглежда, ставала все по-свободна и по-смела от година на година. Към неговия край човек можел да предложи да внуши почти каквото и да било. Можел да го направи, защото през целия този век нямало никакви съществени промени и хората започнали да вярват, че съществени промени не можело да има. Свободната мисъл била свободна и уважавана, защото изглеждала свършено безплодна. Никому не се зловидели безвредните интелектуални волности на Великия мислител. Едва втората руска революция сложила край на това отношение. Тогава обикновеният заможен човек, който бил разположен да толерира всякакви идеи и дори да потупва всякаква идея по рамото, когато се сблъсквал с нея, открил, че някоя идея може да се обърне и да му ухапе ръката. Открил, че проекти за съществена промяна могат сами да породят съществени промени.

И Уилсън — тъй мислел Семпак — уплашил хората с неговото Общество на народите. В 1919 година навсякъде по света имало надежда и тревога. Хората, големи маси хора, започнали да разбират, че това, за което са говорили всичките тези социалисти и пророци на прогреса, можело наистина да започне да се сбъдва. Можело действително да има световно правителство, което нямало толкова да се „разрасне“ от съществуващите правителства, колкото да ги бутне настрана и да ги изяде. Защото Обществото на народите било или свръх правителство, или фалшификат. Британската империя и Ла Франс и звездното знаме на Америка трябвало фактически да последват съдбата на Хептархията^[3], ако това Общество на народите изпълни обещанията си. Трябвало да бъдат лишени от суверенното право да водят войни. А същевременно можел наистина да възникне нов вид икономически живот. Можело да се видим като сигурни участници-акционери в едно световно предприятие и целият ни индивидуализъм да бъде провален. Поведението могло да се подложи на регулиране с оглед на здравето, работата и какво ли не друго до степен, никога неподозирана преди дните на военната пропаганда и регламентирането на живота. Населението могло наистина да бъде обуздано и контролирано. Това не било мечта. За повечето хора било трудно да решат дали на това трябва да се гледа като на мощна зора или като на отблясъци на последно пожарище.

И тъкмо на тази точка — поддържал Семпак — сме били днес. Все още обзет от съмнение. Вчерашните мечти се превърнали за нас в неотложни въпроси, в непосредствени възможности. Всички били изправени пред това положение. Филип, който или цитираше, или парафразираше, или разширяваше мислите на Семпак — кое от трите, не беше ясно, — продължаваше със забавен анализ как сблъскването на целия свят лице с лице с обикновена възможност за революция бе подействувало върху различен тип характери. Някои били готови да се хвърлят с главата напред в тази нова фаза, били готови да я открият новородена и дори вече съвършена в Москва и Кантон^[4]; мнозина били ужасени от фактически непознатото в нея и се дърпали обратно към реакцията. Много хора не искали да ги тревожат. Те били мнозинство. Те искали да си гледат ежедневието, като зайци в кафез, които си ядат салатата, когато оборът, в който се намират, се е запалил. Никой още не виждал какво исполинско, всеобемно, неприпряно,

„невъзвратимо“ нещо трябва да е преустройването на света; тези, които се стремели към него, го виждали най-малко от всички. Всички сме живеели в период на паника и късогледство в двете посоки. Фашизмът бил в паника, сегашното правителство на торите във Великобритания било в паника. „Вой, противоречия и неразбория — цитираше Филип, — и тъй трябва да бъде, докато великата революция няма вече да е мечта, ще е минала през рождените си бури и ще е станала основното занятие, ръководна идея, религия и цел в живота на хора като вас, като жена ви, на всички останали от деветнадесетия век като мен и на огромно мнозинство хора.“ Нова религия ли? Точно така. Която трябва да се проповядва на целия свят.

„Нима това искане е прекомерно и неправдоподобно?“ — попита ме той.

Казах му, че според мен е прекомерно, но не и неправдоподобно.

„Ако е неправдоподобно — продължи Семпак, — тогава пред човечеството няма нищо, към което заслужава то да се стреми.“

Оттук нататък Филип почти не цитираше Семпак и пишеше сякаш за самия себе си. Беше приел и смлял мислите на Семпак и може би дори го изпреварваше и ги довършваше и дооформяше. Той се разпространяваше върху това схващане за планирана и обмислена революция като бъдеща форма на духовно съществуване. Мащабите на живота се променяли и новото движение от самото начало трябвало да бъде много голямо, по-голямо от всяко друго движение, което някога се е стремело да промени общия начин на живот на човечеството. Човек си представяше изтъкнатите учители и основоположници на миналото като могъщи фигури, но това движение трябвало да бъде далеч по-мощно в стремежите си. Дните, когато някакъв единствен Буда и малка група последователи могли да се заемат да променят човешката душа или някакъв единствен Мохамед да установи владичеството на аллаха в света, или някакъв единствен Аристотел да раздвижи цялата наука, били минали. Безброй мъже и жени трябвало да служат — както мъже и жени служат на науката — и никой да не бъде слаган за номинален глава. Този нов световен култ щял да има безброй части и аспекти, но никога не бивало да се загуби в частите си. Той трябвало да се споява от общи признания и общи порицания. Основата му трябвало да бъде, първо, историята на целия живот като същество, растящо мъдро и мощно, и, второ, пълната увереност във

възможността сведущата воля да възприема и да контролира. Такива идеи вече заливали като вълна целия свят.

Тъкмо защото тази световна религия, сляпа още и едва ли осъзнала се повече, отколкото новородено кутре, въпреки това се надигала, пълзяла и си напипвала пътя, реакцията и гнетът ставали навсякъде агресивни и стихийни. С най-здрав инстинкт те подтиквали към унищожаването на новия свят — ако той можел да бъде унищожен, — преди да е събрал сили да погуби тях. Не само тези, които го желаят, виждат близкото настъпване на великия ред в света, но и онези, другите, които го усещат като сянка на ново положение на нещата, крайно неприятно и непредвещаващо нищо добро на тяхното тщеславие и изгоди. Те също вярват, че то е възможно и близко. Бурна реакция е първият лек ветреца пред всяка революционна буря. И тъй, за всякакъв по-нататъшен възход прогресивните хора ще трябва да воюват, трябва да се организират — за отбрана, а също и за нападение. Това е битка за земята и за целия човешки свят. Кой може да живее в мир, кой може да бъде оставен на мира сред такава война? Кому може да се позволи неприкосновеността на дружелюбен неутралитет? Силите на реакцията не са по-мощни сега, но са по-изявени, по-активни и по-нападателни, защото едва започват да усещат силата и цялата опасност на градивната офанзива.

В този смисъл й беше писал Филип, макар и много по-несвързано. Той се прекъсваше, връщаше се, повтаряше по няколко пъти; но тя разбра какво искаше да й каже. Това бяха разсъждения на Семпак, изписани с почерка на много млад мъж и примесени със своенравна упоритост, която бе присъща на самия Филип.

Тук писмото прекъсваше. Продължението беше на листа от Саут Стрийт. Беше се завърнал в Лондон. Семпак на неговата кушетка до прозореца не председателствуваше вече разискванията. Той беше далече в Дорсет, толкова далече, така се губеше в перспективата, че сега оставаше невидим и пренебрегнат. Филип беше намерил писмото на жена си за приключението с Винчигера да го чака на писмената му маса.

„Каква сензация сред красотите на Каза Тераджена — писа й той — и колко юначно си се държала! Пишеш ми така, като че ли всичкото е било една лудория, но аз мисля, че трябва да си била доста смела, та не си се втурнала вътре и не си накарала да затворят капациите на

прозорците и да сложат резетата, когато започнала стрелбата и се чули виковете. Реакцията гони свободолобуието с намерението да убива сред магнолиите, под палмите, на лунна светлина, сред светулките. Това е теорията, усетена на практика, и то как! Но това е то. Борбата вече се води; старият ред преминава в отбрана — нападателна отбрана — и подгонва, ранява и убива хора в името на нации и тирании. Проклети да са! Ако аз бях там тогава, щеше да има повече стрелба. Щях да ги изгоня от градината по-бързо, отколкото са влезли, иначе щеше да има какво да запомнят. Кръвта ми кипва при мисълта — тези типове, които трябваше да стегнем след Капорето^[5]! Не зная дали е свободомислие или нрав, но на парчета да ме нарежат, ако не дам всичките си сили за борба срещу тези глупости, насилия и потисничество от страна на тези негодници, които се мъчат да задушат надеждата в света. Тъкмо когато започва да се развиделява.

Скъпа моя, аз съм за борбата. Това незначително нахълтване в нашата прекрасна градина ме развълнува като бойна тръба. И да гонят не друг, а нещастния Винчигера!

Цялото време, откакто не съм с теб, съм мислил за себе си и моя свят и за нашия живот, който ни очаква занапред. Смятам, че този проект за един вид продължаване решителната борба за единна световна система е осъществим и е най-честната и вдъхваща надежди подкана, която е била някога отправена към човечеството. Аз искам да вложа в тази борба всичко, каквото имам. Искам да ѝ се отдам заради тебе и заради себе си, и заради всички други съображения в света и ако срещна разни типчета с черни ризи или черни куртки, които ще се помъчат да забранят на мен или на хора като мен да вървим по пътя, които сме си избрали — или те, или ние ще трябва да се махнем от лицето на земята. Има ли друга възможност? Как можем да живеем в един свят с тези мръсници и техните тояжки? Още по-малко с лондонските им последователи!...

Това не е никакво своенравие от моя страна...“

Почеркът се променяше, сякаш писмото е било оставено и после подхванато наново.

„Има проклети чертички в мен, макар и да се крият от тебе, както някои буболечки от слънце. Ако не тръгна по този път, току-виж, съм тръгнал по другия и стана втори чичо Робърт. А аз изпитвам по-голям

ужас да не заприличам на достопочтения барон, отколкото някой калвинист е изпитвал някога от ада.

Но ако се отдадем на тази революция на Семпак — най-великата революция в целия свят, ако я възприемем като наша религия, като наш начин на живот, това значи да заживеем и двамата поновому, скъпа моя женичке. И ние, и скъпото ни новоочаквано. Не виждам как бихме могли да служим на новия световен ред от гостната на Каза Тераджена. Не виждам нашето дете или нашите деца да живеят настрана от този огромен конфликт в една омайна градина. Един Райландс! Нито от твоя, нито от моя страна е възможно да имаме такава рожба. Ако ще прилагаме на практика учението на пророка Семпак, ще има край на Каза Тераджена. Трябва да я предадем на ботаниците, ако искат да я вземат, и да изпратим Бомбачо да си търси късмета в Америка.

Наши сънародници са обикновените англичани и ние трябва да се приберем в Англия; или в Лондон, защото той е естественото ни средище, или в Идънсоук, защото той е наше имение. Трябва да използваме нашето участие в имотите на семейство Райландс, за да научим, да експериментираме и да открием дали можем да обърнем кръгом цялата система с лице към новия ред. Всичките ни излишни доходи трябва да отидат за движението, а изразходването им трябва да следим толкова внимателно, колкото скъпият ни чичо Идънсоук следи инвестирането на неговите печалби. Никой Райландс никога не е пилеел пари и аз нямам намерение да започна да пилея. Нали не ме виждаш да вливам малките си натрупвания в партийните фондове на Лойд Джордж или Рамзи Макдоналд? Вероятно аз ще започна с откупуването на някой вестник и ако мога да направя така, че той да служи на движението и да дава печалби — толкова по-добре. Тогава ще имам средства за следващото нещо. То ще бъде организирано. Ще работя като фурия. Това е новият, труден, сериозен, борчески, напрегнат, интересен и удовлетворяващ живот, който трябва да поведем, скъпа моя, и аз се радвам, че сме открили това, докато сме още млади. Не се съмнявам, че ти можеш да го започнеш, както не се съмнявам, че слънцето може да грее. Ние ще покажем на всички тези проклети тори, тьпоумни либерали, лейбъристски простаци и лейбъристски «аристократи», безделници и реакционери какво могат да направят двама умни млади хора, пожелали да задвижат колелата на прогреса. Ще бъдем такива последователи на Семпак, че ще го

уплашим. Ще го измъкнем от неговите мечти — да запремига. Тази къща тук на Саут Стрийт, агентите казват, може лесно да се даде под наем.“

Писмото внезапно прекъсваше.

[1] Ричард Лъвското сърце (1157–1199) — крал на Англия, кръстоносец. ↑

[2] Соломон — библейски цар на юдеите, баснословно богат мъдрец. ↑

[3] Хептархия — Седмоцарствие, съюз на седем английски кралства, съществувал от края на VI до края на VIII век. ↑

[4] Кантон (сега Хуанчжоу). — Авторът има пред вид въстанието на работниците и войниците на 11–13. XII. 1927 г., ръководено от китайската комунистическа партия, срещу гоминданското правителство. ↑

[5] Капорето — град на север от Гориция, където на 25.X.1917 г. италианските войски са били разбити от австро-германската армия. ↑

XXII БЪРЗЕИТЕ

От няколко дена госпожа Райландс бе обзета от някаква голяма леност, отпадналост и на ума, и на тялото. Тя лежеше сега в леглото и обмисляше писмото на Филип, толкова смело, буйно и живо в това сенчесто спокойствие. Листовете лежаха на кувертюрата и от тях като че ли се чуваха слаби отгласи на бунт и битка. Няма съмнение, че онази нощ той е щял да изскочи вбесен в градината и да се бие. Какво друго би могъл да направи? Той е щял да спаси Винчигера насилствено. Могло е да има убити и всичко щеше да бъде различно. Е, тя се радваше, че то не се е случило. Но писмото му беше добро, много добро и тя усещаше, че той ще устои на думата си и ще играе, за да спечели своите игри, както старият Идънсоук печелеше неговите, но с възвишена цел пред себе си и с жива душа. Беше добре, но въпреки всичко точно сега това писмо я беше уморило и тя не се опита да го препрочете, след като го свърши. С Филип всичко беше наред. За известно време нещата трябваше да останат така.

Животът е нещо, което не те оставя на мира. Тя си припомни фигурата на Семпак, така склонна да заема бездейни пози, и как борческа необходимост, удивително приличаща на Филип в лицето, си пробиваше път през неговата съпротивляваща се всестранна мъдрост. Тя обичаше Филип, тя беше подтикнала Филип да се отдаде на тази бушуваща целенасочена дейност, ала тъкмо сега имаше и сянка от някакво неудоволствие, че я кара да върви по пътя, който самата тя му беше посочила. В сегашното ѝ настроение енергията на Филип се сливаше мислено с ритащата, боричкаща се енергия вътре в нея, която се държеше вече като още един Филип, стремящ се да се пребори със света. Тя все още мислеше за детето си като „То“ и се чудеше колко малко си е представяла неговата индивидуалност или си е давала труд да помисли за неговите перспективи в живота. Беше разпитвала госпожа Макманъс и научила колко широко разпространено е това безразличие на въображението у бъдещи майки. Няколко пъти в мечтите си беше виждала нещо възхитително в детски образ да се

мярка из голямата градина, но тези мечти бяха все неясни, а сега излизаше, че То нямаше да прекара детството си в градината. Филип и те ще трябва да напуснат Каза Тераджена. Той, тя и То. Тя не искаше да напусне Каза Тераджена. Не искаше вече да напусне тази стая и това легло.

Знаеше, че това е настроение. Знаеше, че когато му дойде времето, ще напусне Каза Тераджена, без да падне духом. Филип беше неин другар, закрилник и водач, и накъдето я поведеше, тя щеше да отиде. Но този следобед виждаше това безстрастно, като приет факт при нейното положение и нравствени схващания. Градината ѝ беше станала много скъпа през последните няколко седмици, много близка, изпълнена със значение. Нали тука за първи път бе изпитала чувството за близостта на бога, което я успокояваше и крепеше толкова много! Щеше да ѝ е мъчно да напусне това място. Но присъствието на бога можеше да се почувствува на много други места. И тя щеше да помни.

Имаше тука нещо, което умът ѝ правеше усилие да задържи и провери. Това усещане на бога беше въпрос, по който трябваше да пише на Филип. Никога не беше му казвала за това. То беше много тайно и трудно да се разкаже. Няколко дена вече размишляваше за това. Вчера и целия ден завчера беше изпитвала особено желание да разтребва. Искаше всичко да бъде прибрано, в пълен ред. Беше накарала Франт да извади дрехите и бельото от чекмеджетата и скриновете и ѝ помага да ги нареди с безукорна старателност. Подреди писмената си маса и изравни с най-голяма точност редицата малки справочници. Бележникът със зелени кожени корици бе най-внимателно поправен и най-последно умът ѝ се спря върху една заключителна подробност на разтребването, която оставаше да извърши: да обясни на Филип за своя бог. Но сега я мързеше не помалко, отколкото ѝ се искаше всичко да е в ред. Беше взела лист да пише, но веднага реши да си легне. Странно тревожещо чувство я беше обзело, когато бе седнала да пише — ново възбуждащо чувство. Щеше да си почине малко и след това да пише.

Беше много важно Филип да чуе от нея за нейния бог. Това беше единственото нещо, което липсваше, според нея, в последните му писма. Те звучаха толкова жестоко и заядливо — „свадливо“ беше правилната дума; бяха свадливи и враждебни, защото им липсваше всякакво чувство за това всемогъщо спокойствие отгатък и отвъд и

около всичките подробности и противоречия в живота. Филип беше открил повелителната наложителност да се живее правилно, но трябваше още да усети Приятеля и Отеца, който прави всички правилни неща да бъдат правилни. „Приятел и Отец“ казваха хората, и „Той“, но тези думи бяха несполучливи, както детските глинени модели на хубостта и живота. Казва се „Той“, защото, изглежда, има повече воля и целенасоченост в „Той“, отколкото в „Тя“ или „То“, но въпреки всичко това местоимение заблуждаваше, понеже криеше в себе си значението „мъж“. Това, което крепеше света за нея, не беше личност, а безкрайно повече от личност. Както една личност е много повече от куп непотребни неща. И все пак трябваше да се казва „Той“!

Сега вече скоро и близо до нея бе решителният момент на майчинството. Тя знаеше, че да родиш първото си дете, е по-опасно от упражняването на най-опасната професия. Случват се нередни неща. Въпреки това не изпитваше тревога пред тази очакваща я физическа буря. От известно време насам беше спокойна духом както никога преди в живота. Струваше й се, че се носи бързо по широк плавен поток, приближаващ неотклонно към тясно ждрело и неизбежни бързеи. Безстрашно се беше носила нататък от толкова дни. Върху тази спокойна повърхност всичко се оглеждаше с особената яркост и яснота на отразените образи. Защо не я беше страх?

Вече имаше въртопи. Крехката ладия на нейното същество се беше въртяла и люшкала неведнъж. Можеше да го изтърпи. Нямаше нужда от Филип, нито от някоя успокояваща ръка. Филип беше добър човек и тя го обичаше, но нямаше нищичко против това, че е далече от нея. Не й липсваше спокойствие и смелост, вътрешно в нея и наоколо. Тя си шепнеше библейското „И да ме порази, пак ще се осланям на него“. Погледът й падна върху листовете на Филиповото писмо, което можеше да досегне с пръсти, и въпреки това струваше й се, че е на десет хиляди мили от нея. Всичко това сега не я засягаше, беше далечно и за известно време съвсем маловажно — можеше да почака; засега тя беше със своя бог. Тъй близо, тъй осезателно близо беше той до нея, че цялото й същество бе погълнато от неговото. Той щеше да бъде с нея в мрака; щеше да бъде с нея в неизвестността и болките.

Нещо се размърда в нея; тя протегна ръка и взе малкия бележник със зелена кожена подвързия, който лежеше на нощното й шкафче. Трябваше да разправи всичко това на Филип. А беше толкова трудно да

го разкаже на Филип. Сега. Трудно да го каже на Филип, когато и да било. Щеше да запише нещичко от всичко това, ако можеше, за в случай че... Кой знае защо, ръката не я слушаше, но тя успя да надраска думите, които я крепяха: „И да ме порази, пак ще се осланям на него.“

Усети внезапна болка, непривична, настойчива болка, която я накара да побърза да остави писането настрана и да натисне копчето на звънеца, който щеше да извика госпожа Макманъс на поста. Бележникът със зелени кожени корици падна на пода и беше забравен.

Беше стигнала до бързеите.

XXIII

ФИЛИП СЕ ЗАВРЪЩА У ДОМА

Вечерта, когато описанието му на Семпак в неговия дом беше вече на път към жена му, Филип седна и се замисли за това, което ѝ беше писал. Мъчеше се да си спомни точните изрази в някои части. Беше писал с известно възбуждение и припряност. Как ли щеше да ѝ подействува? Представи си я как го получава и чете.

Тя изпъкна пред очите му такава, каквато я беше виждал понякога, когато четеше книги: много съсредоточена, бавно обръща страниците, обсъжда, спира се да помисли с особена характерна притихналост. Очите ѝ оставаха скрити; виждаха се само миглите. Така си я спомняше да чете в тяхната градина. Колко ясен и бистър беше умът ѝ, като вир с кристална вода. Помисли си за живота, който беше водил с нея досега, и живота, който щяха да водят заедно. Помисли си за начина, по който всичките му интереси и намерения се бяха обърнали на сто и осемдесет градуса чрез нейното спонтанно въздействие върху духовния му живот. Помисли си как се преплитаха у нея крехкостта и смелостта и я правеха едновременно нежна и силна. Така че, макар и да беше за него най-деликатната, най-взискателната и най-смирената жена, явно и положително спасението му бе в нея. Една вълна от благодарност заля душата му, благодарност за някои фини черти, за чудната мекота на косата ѝ, за усмивката, за изящните ѝ ръце и присъщите ѝ движения, за миговете на нежност, за миговете, когато я беше зървал изневиделица щастлива и беше ликувал, че тя съществува.

И както мислеше за твърдата ѝ и спокойна решителност, с която сигурно се беше заела с историята с Винчигера, за нотката на неизменния хумор, която — той знаеше — трябва да е уталожила страха и ѝ помогнала да мисли трезво, дойде му наум, че никога нито за миг не беше ѝ показал колко много я цени, нито дал пълен израз на обичта си. Това писмо, което едва преди малко ѝ беше изпратил, беше — както изведнъж му стана ясно — възмутително, съвършено погрешно, за да ѝ го изпрати по това време, изпълнено с *неговата*

душа, неговите нужди и неговите лични егоистични намерения, без да вземе пред вид как можеха да ѝ се видят тези неща на нея.

Сега ли му беше времето да говори за напускането на Каза Тераджена и за борба срещу всичките сили на объркването в света? Сега ли му беше времето да ѝ загатва за по-труден живот в Англия? Да развява знамена на революцията, когато е неразположена, и да ѝ проглушава ушите със звука на бойни тръби? Тя сигурно не се чувствува добре, отпаднала и обзета от страх, и ще ѝ трябват всичките ѝ сили, за да посрещне началната разкъсваща болка на майчинството, която ѝ предстоеше тъй скоро. И да няма нищо от него, освен този повик за подкрепа! Тя му помогна, да, а той го прие като нещо най-обикновено. Сега за първи път му стана ясно колко малко изобщо се е опитвал да ѝ помогне той. Писмото беше заминало и не можеше да се върне, цял ден е вече на път и никаква телеграма не би могла да поправи тона и отношението, но можеше поне да изпрати друго подир него, да смекчи суровата загриженост за бъдещето, липсата на всякаква мисъл, че тя може да е загубила твърдостта си, че може да я е страх. Това ще трябва да бъде любовно писмо, съдържателно и нежно любовно писмо. Не само „боклук“ и гальовни закачки, а откровено и окрилящо признание за божествеността — защото то беше божественост, — която бе намерил в нея. Защо ние, влюбените, никога не казваме тези неща? Истинските неща? Той започна да търси в ума си думи и изрази, за да ѝ изкаже нарастващото у него чувство, но тези думи и изрази се намираха трудно.

Филип седна на масата си и тъкмо когато вадеше лист за писмо, донесоха му телеграма, телеграма от госпожа Макманъс.

Телеграма така настойчива, че той изобщо не написа това писмо. Намеренията му останаха само призраци, но наполовина въплътени в думи, които продължаваха да се мяркат в ума му почти през цялото стремително пътуване до Италия. Напоследък беше срещал далече по-малко трудности при писането, отколкото отначало; необходимостта да си служи навремени и да защитава бедния си език със смешни скици беше изчезнала, но сега, когато трябваше да предаде съкровените и недоловими трепети на сърцето си, да ги предаде просто и искрено, не го задоволяваха никакви думи и изрази. Сенки и отражения и атмосфера, невъзможни да се предадат. Изрази, които от пръв поглед му се струваше, че предават точно каквото иска, ставаха надуты,

прекалени, недействителни веднага щом ги напишеше черно на бяло. За тази цел „боклукът“, разни умалителни, недоизказани намеци и откъслечи от стихотворенийца като че ли бяха по на място от най-грижливо подбрани изречения. И пак бяха недостатъчни. Обзе го убеждението, че всичко, с което се различава от обикновените характеристики на рода Райландс, му е дошло от нея. „Съпруго на моето сърце и майко на моята душа“ — се мярна в мислите му като някакво вдъхновение, бе намерено за годно, установи се и след две минути се превърна в безсмислица. „Ти си моето спасение“ — ставаше нещо чудовищно егоистично, като си го представеше човек писано черно на бяло. Но тя наистина беше неговото спасение, тя беше светлината на неговия живот, за него беше не само най-скъпото, но и най-хубавото нещо в света. Нима никога нямаше да може да й каже тези прочувствени и най-съществени истини?

„Моят живот зависи от твоя. Моята душа умира с твоята. Ние, Райландсовци, сме направени от метал и енергия, освен ако ни се даде и душа... С тебе мога да бъда жив човек... Нещо като ундина^[1], но в мъжки род...“

Това бе безусловно вярно, но при четене би звучало бомбастично.

„Светът е нещо направено от студена лой, непроницаема и тъпа, докато не го допреш ти. Ти го правиш като ръка, вдигната пред ярка светлина: тогава човек го вижда като нерви, кръв и живот...“

Никога ли не ще може да й казва подобни неща? Никога ли не ще казва повече от „Сина моя“ и „любима женичке“ на този твърд и нежен дух, който може да води неговия за ръка? Не сме по-добри от безсловесните твари, всички ние, които любим и употребяваме само „скъпа“ или „миличка“ също както кучето трябва да джафка, за да изрази десет хиляди различни неща! „В Тераджена навярно пак има светулки“ — писа той в това въображаемо писмо с безсилното поетично желание да оприличи бързите й, живи мисли, мигновените й разсъждения за тези проблясъци в мрака, с тяхната яркост и вечна ненадеждност...

Той все още мислеше за това ненаписано писмо, когато мина през малката всекидневна на Каза Тераджена и влезе, където Синтия лежеше бледа и безмълвна и изглеждаше по-мъничка, отколкото му се беше виждала всеки друг път. Умореното телце, свило се в това голямо

легло, гротескно му заприлича на кученце-играчка. Предмет за безкрайна нежност. „Женичке, скъпа женичке и майко на моята душа!“
Защо никога не й го беше казал?

— Тъкмо се канех да й пиша — пошепна той на госпожа Макманъс. — Тъкмо се канех да й пиша. Истинско писмо. Сядах да пиша. Това последното не беше хубаво. И тогава получих известието от вас.

Последното писмо беше там, на тоалетката. Той го видя, когато влезе при нея. Това глупаво, тежко писмо!

Той се отпусна на колене пред леглото и много нежно прегърна с една ръка крехкото телце.

— Скъпичка! — пошепна той. Тя като че ли не знаеше, че е дошъл, но сега едното око много лениво се отвори, преброди полето на зрението и втренчи в него безизразен поглед.

— Сина, скъпа, кажи ми нещо!

— П'мисли ли з'него? — промърмори тя, като пропускаше някои гласни, понеже не й стигаха сили да ги изговори.

Окото пак се затвори. Все още под влиянието на упойката.

— Всичко е наред — каза госпожа Макманъс, сложила опитната си ръка на рамото на младия господар. — Нека си отспи сега, а после можете да я наричате „миличка“ колкото ви душа иска. Не сте ли никак любопитен да видите какъв първороден син ви е дарила? Чудесно момченце и вече се бори със света с малките си юмручета. *Ето!* Чувате ли го?

— Но нали тя е извън всякаква опасност? — настоя той, равнодушен към бъдещето на семейство Райландс.

— Само умора на здрав организъм... В края на краищата жените са създадени за това.

[1] Ундина — воден дух-жена без душа, която, като се ожени за смъртен и роди дете, може да получи душа. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.